ISSN: 2310-9734

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

ФІНАНСИ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

2015, випуск 1 (25)

Заснований 2003 р.

Виходить двічі на рік

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

1906 КНЕУ
КИЇВ 2015

УДК 336.1:368.1:657.1 **ISSN: 2310-9734**

Фінанси, облік і аудит / Finance, accounting and audit / Fìnansi, oblìk ì audit

Збірник наукових праць.
Засновано у 2003 році.
Періодичність: 2 рази на рік.
Мова видання: українська.

Засновник і видавець:
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Зареєстровано в Державному комітеті
інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №7219 від 17.04.2003 р.

Збірник внесено до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватись результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з економіки (постанова президії ВАК України від 10 лютого 2010 р. №1-05/1, наказ МОН України №528 від 12.05.2015 р.)

Зареєстровано в міжнародній наукометричній базі
Ulrich's Periodicals Directory (Ulrichsweb)

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет
Вченою радою КНЕУ. Протокол №12 від 24 червня 2015 р.

Адреса редакційної колегії:
03680, м. Київ, проспект Перемоги 54/1,
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
тел. +38–(044)–456–98–15

e-mail: faa@kneu.edu.ua
сайт: http://faa.kneu.edu.ua/

Редактор англомовних текстів:
Сабат Олег Михайлович (викладач кафедри іноземних мов факультету міжнародної економіки і менеджменту КНЕУ)

Художник обкладинки *Т. Зябліцева*
Коректор *О. Щербак*
Верстка *А. Кунденко*

Підп. до друку 30.09.15. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 15,0.
Обл.-вид. арк. 19,57. Наклад 100 пр. Зам. 15-5082

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Тел./факс: (044) 537-61-41; тел.: (044) 537-61-44
E-mail: publish@kneu.kiev.ua

ЗМІСТ

Розділ І. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Розділ ІІ. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

CONTENTS

Part I. MONEY, FINANCES AND CREDIT

Part II. ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT

Розділ І. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 368.03:657.631.6

Баранов Андрій Леонідович,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри страхування,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: andrey.baranov@mail.ru

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИТРАТ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

АНОТАЦІЯ.У статті поглиблено теоретико-методичні засади щодо сутності та визначення витрат страхових компаній. Доведено необхідність поділу витрат страхової компанії на три групи залежно від виду діяльності. Така класифікація надасть можливість вітчизняним страховикам швидше адаптуватися до вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, а також розглядати власні витрати, базуючись на методології управління грошовими потоками. Для Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг такі підходи до класифікації забезпечать приведення статистичної інформації про страховий ринок у відповідність із європейськими вимогами. Обґрунтовано доцільність виокремлення собівартості страхових послуг і витрат, пов'язаних із операційною діяльністю, які не включаються до собівартості страхових послуг, з огляду на необхідність розмежуваннявитрат, котрі безпосередньо пов'язані зі страховою діяльністю, і витрат, пов'язанихміз нею опосередковано.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:витрати, страхова компанія, собівартість, страхові послуги, страхові виплати, страхова діяльність.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Визначення фінансового результату страхової компанії базується на порівнянні доходів і витрат від її діяльності. Чим більшою буде величина такого результату, тим прибутковіша діяльність страховика. Збільшення фінансового результату можна досягти або за рахунок зростання доходів, або скорочення витрат. Величина витрат і динаміка їх розвитку визначають ефективність діяльності всієї компанії. Зниження витрат сприяє збільшенню власних фінансових ресурсів у розпорядженні страховика, а, отже, підвищує його платоспроможність. Здатність страхової компанії формувати постійні потоки у вигляді прибутків підвищує її вартість у майбутньому та привабливість для всіх зацікавлених сторін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності та підходів до визначення витрат страхових компаній присвячено багато праць як вітчизняних, так і зарубіжних учених. До них можна віднести вітчизняних учених: О.Д. Вовчак [1, с. 302—306], Н.М. Внукову [2, с. 265—268], О.О. Гаманкову [3, с. 135—158], Р.В. Пікус [4, с. 231—234], Т.В. Ротову [5, с. 355—356], а також зарубіжних: В.Ю. Балакірєву [6, с. 89—175], Д. Бланда [7, с. 174—191], Т.Є. Гварліані [6, с. 89—175], Н.Д. Еріашвілі [8, с. 339—341], Н.М. Нікуліну [8, с. 339—341].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Не зважаючи на велику кількість дослідників, які в тій чи тій мірі займалися питанням сутності витрат страхових компаній, залишається дуже багато проблем з визначенням таких витрат. Теоретичні напрацювання дослідників не відповідають підходам, які застосовуються у страховому бізнесі.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою статті є поглиблення уяви щодо сутності витрат страхових компаній, аналіз різних підходів до їх визначення та обґрунтування необхідності виділення єдиного підходу до такого визначення із врахуванням міжнародних стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Варто зауважити, що на сьогодні не сформовано чіткого визначення поняття «витрати страхової компанії». Згідно із Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» (П(с)БО 16) «витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені» [9]. У такому значенні поняття «витрати» вживається практиками та більшістю вчених у різноманітних галузях національної економіки. Проте це тлумачення не враховує специфіку визначення витрат від страхової діяльності, що пов'язана з особливостями страхування як сфери підприємницької діяльності.

Проаналізуємо підходи окремих вітчизняних і зарубіжних учених до визначення змісту та складу витрат будь-якого господарюючого суб'єкта.

В.В. Ковальов [10, с. 468] притримується розуміння витрат, визначеного міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, і розподіляє всі витрати на дві великі групи: витрати від звичайних видів діяльності та інші витрати (операційні, позареалізаційні та надзвичайні витрати). До першої групи витрат «належать витрати, пов'язані з виготовленням (або придбанням) і продажем продукції, а також відшкодування вартості активів, що амортизуються у вигляді відповідних відрахувань (наприклад, основних засобів і нематеріальних активів)» [10, с. 468]. Таке визначення не враховує можливості застосування його до послуг, у тому числі фінансових, проте дає уявлення про загальний підхід до розподілу витрат на дві групи. Щодо операційних і позареалізаційних витрат, то В.В. Ковальов [10, с. 469] зазначає, що їх відокремлення є доволі умовним і не використовується при формуванні фінансового результату, оскільки всі ці витрати відображаються на одному бухгалтерському рахунку. До надзвичайних витрат відносяться витрати, які виникають як наслідки надзвичайних обставин господарської діяльності (стихійного лиха, пожежі, аварії і т.п.) [10, с. 470]. Як уже було відзначено, така класифікація цікава лише своїм загальним підходом до розподілу витрат.

В.П. Савчук наводить загальну класифікацію витрат, яка «використовується для впорядкування витрат у межах звіту про прибуток підприємства і для подальшого порівняльного аналізу окремих видів витрат підприємства» [11, с. 163]. Витрати підприємства поділяються на дві групи: виробничі витрати (прямі матеріали, пряма праця, виробничі накладні) та невиробничі витрати (витрати, пов'язані з продажем продукції, та адміністративні витрати). Ця класифікація не може бути застосована до витрат страхової компанії, оскільки поділ на виробничі та невиробничі не є актуальним для них. Страховики не використовують матеріали, сировину, не зберігають готову продукцію тощо.

Як бачимо, підходи В.В. Ковальова, В.П. Савчука та інших вчених, які спеціально не досліджували особливості формування витрат саме страховими компаніями, не можуть бути безпосередньо цими компаніями використані. Це можна пояснити значними відмінностями у функціонуванні страховиків та інших господарюючих суб'єктів, наявністю інверсії страхового циклу, специфікою страхових послуг та особливостями їх ціноутворення.

Проаналізуємо підходи окремих вітчизняних і зарубіжних учених до визначення витрат страхової компанії. На думку О.О. Гаманкової, до витрат від страхової діяльності належать:

- виплати страхових сум і страхових відшкодувань;

- відрахування у централізовані страхові резервні фонди;
- відрахування у технічні резерви, інші ніж резерв незароблених премій, у випадках і на умовах, передбачених актами чинного законодавства;
- витрати на проведення страхування;
- інші витрати, що включаються до собівартості страхових послуг [3, с. 141].

Аналогічний підхід до визначення складу витрат страховика від операційної діяльності можна зустріти у працях інших вітчизняних науковців, зокрема В.С. Леня [12, с. 181]. Така класифікація витрат свого часу була визначена у першій редакції Закону України «Про страхування», проте в наступній редакції вона зникла. Крім цього, вона не включала витрат від інших видів діяльності.

На думку Р.В. Пікус, «витрати страхової компанії відображають використання нею коштів для забезпечення своєї діяльності» [4, с. 232]. За економічним змістом вони поділяються на 4 групи (рис. 1).

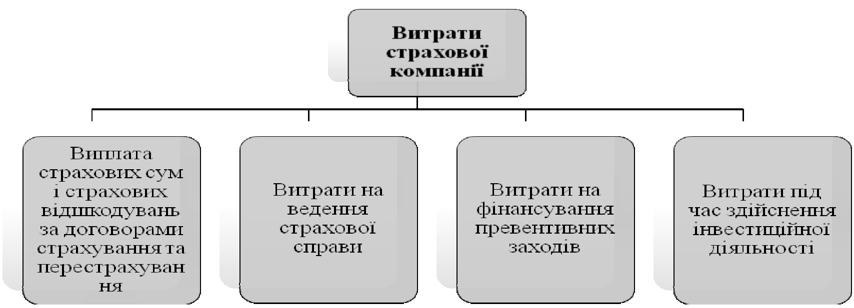

Рис. 1. Склад витрат страхової компанії за Р.В. Пікус

Джерело: складено автором на основі [4]

Як бачимо, перші три групи витрат стосуються операційної діяльності страхової компанії, проте не враховують відрахування у централізовані страхові резервні фонди,відрахування у технічні резерви, інші ніж резерв незароблених премій, та інші витрати, що можна віднести до собівартості страхових послуг. Слід відзначити виділення четвертої групи — витрат під час здійснення інвестиційної діяльності. Ми не погоджуємося з думкою Р.В. Пікус про те, що ці витрати є незначними, і, навпаки, акцентуємо увагу на важливості їх окремого виділення.

Н.М. Внукова та С.В. Сокол також притримуються трактування витрат за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку [2, с. 265]. Ці вчені вирізняють два окремі підходи до класифікації витрат. За першим підходом вони класифікують витрати в страхуванні на три групи: зі страхової діяльності і ведення справи (операційні витрати), фінансові та інші витрати і надзвичайні витрати. За другим — витрати страховика поділяють на чотири групи аналогічно до класифікації, наведеної на рис. 1. Необхідність виділення двох підходів до класифікації витрат не зрозуміла. Оскільки єдиним носієм витрат у страховому бізнесі є страховик, то витрати у страхуванні та витрати страхової компанії повинні співпадати. Щодо першого підходу до класифікації, то, слід відмітити, окреме виділення операційних витрат і відсутність витрат від інвестиційної діяльності.

Я.П. Шумелда зазначає, що «видатки страховиків можна розділити на три напрями. Першим є виплата страхових сум і страхового відшкодування, другим — витрати на обслуговування страхової та перестрахувальної діяльності (аквізиційні, інкасаційні та ліквідаційні), третім — витрати на утримання страхової компанії» [13, с. 322]. Знову ж таки, класифікація стосується лише витрат від операційної діяльності. Цікавим є розмежування витрат на обслуговування страхової та перестрахувальної діяльності та на утримання страхової компанії. Фактично відбувається розподіл відповідно на змінні (залежать від обсягів реалізації страхових послуг) та постійні витрати (не залежать від обсягу продажів).

Багато вітчизняних учених (В.Д. Бігдаш [14, с. 336], О.Д. Вовчак [1, с. 302], Л.М. Горбач [15, с. 212], А.А. Супрун і Н.В. Супрун [16, с. 158]) дотримуються думки щодо поділу витрат страхової компанії лише на дві групи: витрати на проведення страхових операцій і витрати на проведення інших операцій.

О.А. Гвозденко зазначає, що «в страховій справі прийнята така класифікація витрат:

- витрати на страхові виплати;
- відрахування в запасні фонди і страхові резерви;
- відрахування на превентивні заходи (попередження виникнення пожеж, консультації з вибору вогнестійких конструкцій, матеріалів, влаштуванню водопостачання і т.п.);

- витрати на ведення справи» [17, с. 81].

Такий склад включає лише витрати від операційної діяльності. Це підтверджується такою тезою: «у сукупності ці витрати представляють собою собівартість страхових операцій» [17, с. 81]. Отже, О.А. Гвозденко акцентує увагу лише на страховій діяльності, що є недоліком такого твердження, оскільки не враховує витрати від інших видів діяльності.

Н.М. Нікуліна та Н.Д. Еріашвілі також акцентують увагу лише на витратах, пов'язаних з операційною діяльністю страховика, і класифікують їх на три групи: витрати, пов'язані зі страховою діяльністю; витрати, пов'язані з виконанням страховою організацією ролі перестрахувальника; витрати на ведення справи [8, с. 340—341]. Як і більшість учених, Н.М. Нікуліна та Н.Д. Еріашвілі, окрім витрат, пов'язаних зі страховою діяльністю, і витрат на ведення справи, окремо виділяють витрати, пов'язані з виконанням страховою організацією ролі перестрахувальника. З таким підходом можна погодитися, оскільки предметом безпосередньої діяльності страховика є і страхування, і перестрахування. Якщо страхова компанія паралельно здійснює операції і зі страхової, і перестрахової діяльностей, то буде правильним розглядати окремо витрати, які несе компанія від цих видів діяльності. Лише слід відмітити, що розглядаючи витрати від перестрахової діяльності, потрібно включати до них не тільки витрати, які несе страховик у ролі перестрахувальника, але й у ролі перестраховика.

На думку О.Г. Савченко і Г.А. Насирової, залежно від цілей управління страховою організацією і складання бухгалтерської звітності витрати класифікуються за такими ознаками:

- за відношенням до основної діяльності (пов'язані зі страховими операціями або не пов'язані з ними);
- за часом здійснення (послідовністю фінансування);
- за цільовим призначенням (змістом операцій) [18, с. 733].

За відношенням до основної діяльності витрати, на думку вчених, можна поділити на дві групи: витрати від звичайних видів діяльності та витрати від іншої діяльності. Такий підхід подібний до класифікації, яку наводять більшість вітчизняних дослідників у сфері страхування (В.Д. Бігдаш, О.Д. Вовчак, Л.М. Горбач, А.А. Супрун, Н.В. Супрун та інші). Проте цікавим є наповнення цих двох груп витрат. До першої групи витрат О.Г. Савченко і Г.А. Насирова відносять страхові виплати (до яких вони відносять виплати страхових відшкодувань і страхових сум, викупних сум, виплати за договорами перестрахування тощо), відрахування до страхових резервів і на фінансування попереджувальних заходів, а також витрати на ведення справи. Слід відмітити, що в цій групі витрат повноцінно враховано витрати, пов'язані з перестраховою діяльністю, яка розглядається як частина операційної діяльності. До другої групи відносяться операційні витрати, позареа-лі-заційні та надзвичайні витрати. Під операційними витратами О.Г. Савченко і Г.А. Насирова розуміють «витрати на ведення справ страхової компанії, які не мають безпосереднього відношення до страхової діяльності» [18, с. 735]. І далі: «До таких витрат відносяться: адміністративно-управлінські витрати; представницькі витрати; витрати за добровільним страхуванням своїх робітників і майна; витрати на утримання загальногосподарського персоналу; амортизаційні відрахування і витрати на ремонт основних засобів управлінського та загальногосподарського призначення; орендна плата за приміщення загальногосподарського призначення; витрати з оплати інформаційних, аудиторських, консультаційних та інших послуг» [18, с. 735—736]. Крім цього, до операційних витрат, на думку вчених, включаються витрати від інвестиційної діяльності. «Склад позареалізаційних і надзвичайних витрат страхової організації є аналогічним до їх складу в інших не страхових організаціях» [18, с. 736]. Такий поділ витрат на дві великі групи можна пояснити необхідністю обліку витрат, пов'язаних зі страховою діяльністю, і витрат, не пов'язаних з нею. Якщо по відношенню до перших можна погодитися, то з окремим виділенням витрат, непов'язанихзі страховою діяльністю, і включенням до них частини витрат від операційної діяльності, які безпосередньо не відносяться до страху-вання або перестрахування, інвестиційної та фінансової (які окремо навіть не виділяються в складі останніх) погодитися важко. Така група витрат є дуже перевантаженою, складною, має своїм походженням різні операції, не пов'язані між собою, тому облік та управління такими витратами, на нашу думку, є необґрунтовано складним і неефективним.

За часом здійснення О.Г. Савченко і Г.А. Насирова витрати страхової компанії поділяють на витрати:

- що передують укладенню договору страхування;
- які здійснюються при укладенні та в процесі ведення (протягом дії) договору;
- при настанні страхового випадку (закінченні договору або завершенні строку страхування);
- які не мають тісної прив'язки до страхової діяльності;

- поточні [18, с. 736].

Класифікація витрат за цією ознакою є корисною при плануванні витрат на майбутні періоди, контролінгу витрат, для потреб управлінського обліку, але є малопридатною для управління в поточному періоді, складання фінансової звітності та формування фінансового результату. Крім цього, знову ж таки залишається невирішеною проблема виділення великої групи витрат, зокрема: витрат, які не мають тісної прив'язки до страхової діяльності, та поточних витрат. Склад цих груп є невизначеним незрозумілим.

Класифікація витрат за цільовим призначенням або змістом операцій, що проводяться страховиком, на думку О.Г. Савченко і Г.А. Насирової [18, с. 737], передбачає розмежування витрат на витрати з підготовки і укладання договору, витрати з виконання договору та витрати з ведення договору. Така класифікація виглядає доволі сумнівною, оскільки не включає інших витрат, окрім тих, що пов'язані зі страховою діяльністю.

Відсутність єдиних підходів до змісту та класифікації витрат страхової компанії пов'язано з тим, що законодавчо вони не визначені. Ні в Законі України «Про страхування», ні в інших нормативно-правових актах, що регулюють відносини у сфері страхування, не наведено тлумачення змісту витрат страховика.

На сучасному етапі єдиним нормативним документом, який визначає порядок формування прибутку від страхової та інших видів діяльності, а, отже, перелік доходів і витрат, залишається Звіт про доходи і витрати страховика, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.02.2004 № 39 [19]. Групи витрат, які виділяють згідно «Звіту про доходи і витрати страховика», наведено на рис. 2.

Рис. 2. Склад витрат страхової компанії згідно «Звіту про доходи і витрати страховика»

Джерело: складено автором на основі [19]

Проаналізувавши різні теоретико-методичні підходи до визначення витрат страхових компаній, можна зробити такі висновки:

1. Більшість вітчизняних та окремі зарубіжні вчені притримуються підходу, за яким витрати страховика поділяються на 2 великі групи: витрати на проведення страхових операцій і витрати на проведення інших операцій. Така одностайність свідчить про те, що ця тема є мало дослідженою. Значна частина науковців просто повторюють у своїх працях надбання попередників, не вдаючись до детальних досліджень.

2. Підходи науковців і законодавців до переліку витрат страховика значно відрізняються. Фактично вчені пропонують одні підходи, а на практиці застосовуються зовсім інші. Менеджмент страховиків змушений формувати фінансову звітність щоквартально за одними підходами, а в цілях оподаткування визначати такий показник, як витрати від страхової діяльності та окремо прибуток від інших видів діяльності. Цікавим є те, що окремі доходи між цими групами розділяються по різному.

3. Згідно ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» страховики повинні складати фінансову звітність за міжнародними стандартами. Це породжує третю групу документів, де потрібно за зовсім іншими підходами визначати витрати страхової компанії.

На нашу думку, проблема визначення витрат страховиків є дуже серйозною і потребує негайного вирішення. По-перше, має бути аргументовано розподіл витрат на окремі групи, а також детально опрацьований алгоритм їх визначення. По-друге, такі напрацювання повинні лягти в основу розроблення нових проектів нормативно-правових документів, що будуть регулювати цю сферу.

Ми погоджуємося з думкою О.О. Гаманкової [3, с. 42—46], Т.Є. Гварліані та В.Ю. Балакірєвої [6, с. 63—68] щодо необхідності розгляду грошових потоків страхових компаній у розрізі видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової. Це пояснюється і вимогами міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, і уніфікацією вітчизняного законодавства з європейським, і приведенням практики вітчизняного страхового бізнесу до принципів міжнародного бізнесу.

На нашу думку, продовжуючи практику розгляду грошових потоків у розрізі видів діяльності, потрібно аналогічно розглядати і витрати за цими видами діяльності. Тобто, витрати страхової компанії мають розподілятися на три основні групи: витрати від страхової діяльності, витрати від інвестиційної діяльності та витрати від фінансової діяльності. Найскладнішою є перша група витрат, враховуючи особливості страхування. Ми вважаємо, що її потрібно поділити в свою чергу ще на дві підгрупи: собівартість страхових послуг і витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості страхових послуг. Схематично таку класифікацію витрат представлено на рис. 3.

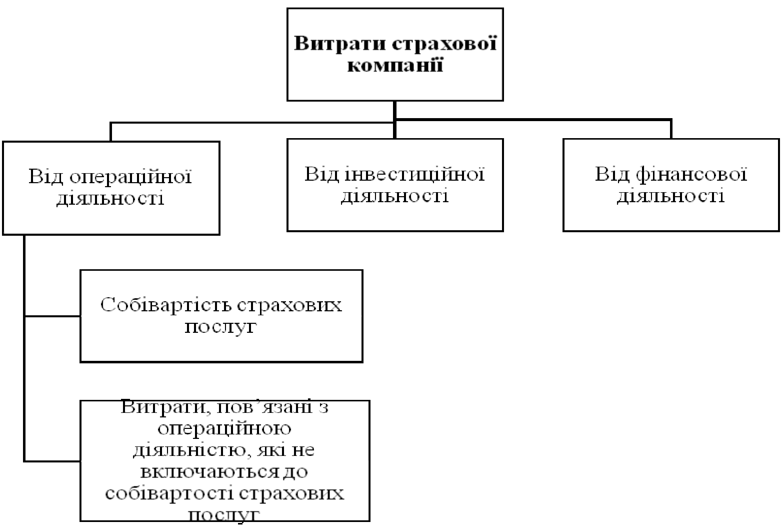

Рис. 3. Склад витрат страхової компанії

Джерело: складено автором

У табл. 1 наведено динаміку витрат усіх компаній страхового ринку України за період 2011—2013 рр. Ще однією проблемою різних підходів до визначення витрат страховика є представлення статистичних даних Нацкомфінпослуг лише у форматі «Звіту про доходи і витрати», який не дає можливості перевести його в інший формат.

Таблиця 1

ДИНАМІКА ВИТРАТ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД 2011-2013 РР.

Показник	2011		2012		2013		Темп приросту, %	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	2012/ 2011	2013/ 2012
Страхові виплати і страхові відшкодування і викупні суми	4 983,3	12,7	5 245,4	15,3	4 764,6	14,0	5,3	–9,2
Операційні витрати, інші та надзвичайні витрати	34 204,5	87,3	29 013,8	84,7	29 322,8	86,0	–15,2	1,1
Усього	39 187,8	100,0	34 259,2	100,0	34 087,4	100,0	–12,6	–0,5

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Дані табл. 1 дають підстави стверджувати, що протягом аналізованого періоду витрати страховиків поступово зменшувалися з 39 187,8 млн грн у 2011 р. до 34 087,4 млн грн у 2013 р., тобто на 5 100,4 млн грн, або на 13,0 %. Таку тенденцію можна вважати позитивною. Зниження витрат відбувалося переважно за рахунок зменшення операційних, інших і надзвичайних витрат. Вони скоротилися з 34 204,5 млн грн у 2011 р. до 29 322,8 млн грн у 2013 р., тобто на 4 881,7 млн грн, або на 14,3 %. Варто відзначити і зменшення страхових виплат і страхових відшкодування та викупних сум з 4 983,3 млн грн у 2011 р до 4 764,6 млн грн у 2013 р., тобто на 218,7 млн грн, або на 4,4 %. На відміну від зменшення операційних, інших і надзвичайних витрат, скорочення страхових виплат є негативною тенденцією, яка свідчить про зниження ролі страхування як інструменту відшкодування завданих збитків. Цікавою є структура витрат страховиків. Більшу частину становлять операційні, інші та надзвичайні витрати (у 2011 р. вони сягнули 87,3 %). Це дуже негативний факт, який свідчить про неефективність використання коштів страховими компаніями та завищення розміру страхових тарифів за рахунок збільшення такої його складової як навантаження. Зазначене можна пояснити недосконалістю й непрозорістю такої класифікації витрат. Виокремлення як групи витратоопераційних, інших та надзвичайних витрат є неправильним, оскільки ця група акумулює значні потоки. Незрозуміло, які саме статті витрат призвели до акумулювання такої суми коштів.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Витратами страховика можна вважати або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що виникає в ході операційної, інвестиційної й фінансової діяльності та призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Витрати доцільно поділяти на три групи за видами діяльності: витрати від страхової діяльності, витрати від інвестиційної діяльності та витрати від фінансової діяльності. Такий підхід до класифікації дозволить вітчизняним страховикам швидше адаптуватися до вимог Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, розглядати витрати крізь призму грошових потоків, що їх породжують, а також ефективніше управляти цими витратами.

Подальшого дослідження потребує кожна група витрат з тим, щоб визначити перелік конкретних витрат, які будуть до такої групи відноситися, та алгоритм їх формування.

Бібліографічний список

1. *Вовчак О.Д.* Страхування: Навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене / О.Д. Вовчак. — Львів: Новий Світ-2000, 2005. — 480 с.

2. Страхування: теорія та практика: Навчальний посібник / За заг. ред. д.е.н., проф. Н.М. Внукової. — 2-ге видання, перероблене та доповнене. — Харків: Бурун Книга, 2009. — 656 с.

3. *Гаманкова О.О.* Фінанси страхових організацій: Навч. посіб. / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2007. — 328 с.

4. Страхування: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Знання, 2011. — 607 с.

5. *Ротова Т.А*. Страхування: Навч. посіб. / Т.А. Ротова. — 2-ге вид. переробл. та допов. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. — 400 с.

6. *Гварлиани Т.Е., Балакирева В.Ю.* Денежные потоки в страховании / Т. Е. Гварлиани, В. Ю. Балакирева. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 336 с.

7. Страхование: принципы и практика / Составитель Дэвид Бланд: Пер. с англ. — М.: Финансы и статистика, 1998. — 416 с.

8. *Никулина Н.Н*. Страховой менеджмент: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет, анализ и аудит», «Коммерция», «Антикризисное управление» / Н.Н. Никулина, Н.Д. Эриашвили. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. — 703 с.

9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: наказ Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року № 318 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/-control/uk/publish/article?art_id=340510&cat_id=293533.

10. *Ковалев В.В.* Финансовый менеджмент: теория и практика / В.В. Ковалев. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. — 1024 с.

11. *Савчук В.П.* Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций / В.П. Савчук. — К.: Издательский дом «Максимум», 2001. — 600 с.

12. *Лень В.С.* Облік і аудит у страхових організаціях: Навч. посіб. / В.С. Лень. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 408 с.

13. *Шумелда Я.П.* Страхування: Навчальний посібник / Видання друге, розширене. — К.: Міжнародна агенція «БІЗОН», 2007. — 384 с.

14. *Бігдаш В.Д.* Страхування: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Д. Бігдаш. — К.: МАУП, 2006. — 448 с.

15. *Горбач Л.М.* Страхова справа: Навч. посібник / Л.М. Горбач. — 2-ге вид., виправлене. — К.: Кондор, 2009. — 252 с.

16. *Супрун А.А., Супрун Н.В.* Страховий менеджмент: Навч. посібник / А.А. Супрун, Н.В. Супрун. — Львів: Магнолія 2006, 2011. — 301 с.

17. *Гвозденко А.А.* Финансово-экономические методы страхования: Учебник / А.А. Гвозденко. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 184 с.

18. Страхование: Учебник / Под ред. Т.А. Федоровой. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Экономистъ, 2004. — 875 с.

19. Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 03.02.2004 р. № 39 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0517-04.

20. Консолідовані звітні дані / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html.

References

1. Vovchak, O.D. «Strahuvannia» [Insurance]: Navchalnyi posibnyk. — Lviv: «Novyi Svit-2000» (2005). — 480 p. [In Ukrainian].

2. Strahuvannia: teoriia ta praktyka [Theory and Practice of insurance]: Navchalnyi posibnyk / Za zagalnoiu redaktsieiu N.M. Vnukovoi. — Harkiv: Burun Knyga (2009). — 656 p. [In Ukrainian].

3. Gamankova, O.O. «Finansy strahovyh organizhii» [Finance of Insurance Organizations]: Navch. posib. — Kyiv: KNEU (2007). — 328 p. [In Ukrainian].

4. Strahuvannia [Insurance]: praktykum: navch. posib. / za red. Bazylevycha V.D. — Kyiv: Znannia (2011). — 607 p. [In Ukrainian].

5. Rotova, T.A. «Strahuvannia» [Insurance]: Navch. posib. — Kyiv: KNTEU (2006). — 400 p. [In Ukrainian].

6. Gvarliani, T.E., Balakirieva V.IU. «Denezhnye potoki v strahovanii» [Cash flows in insurance]. — Moskva: Finansy i statistika (2004). — 336 p. [In Russian].

7. Strahovaniie: printsipy i praktika [Insurance: Principles and Practice] / Sostavitel Devid Bland: Per. s angl. — Moskva: Finansy i statistika (1998). — 416 p. [In Russian].

8. Nikulina, N.N., Eriashvili, N.D. «Strahovoi menedzhment» [Insurance Management]: ucheb. posobie. — Moskva: UNITI-DANA (2011). — 703 p. [In Russian].

9. Polozhennia (standart) buhgalterskogoobliku 16 «Vytraty» [Accounting Standard 16 «Costs»]: nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31 grudnia 1999 rokuno. 318 [Electronic resource]. — Mode of access: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=340510&cat_id=293533 [In Ukrainian].

10. Kovalev, V.V. «Finansovyi menedzhment: teoriia i praktika» [Financial Management: Theory and Practice]. — Moskva: TK Velbi, Izdatelstvo Prospekt (2007). — 1024 p. [In Russian].

11. Savchuk, V.P. «Finansovyi menedzhment predpriiatii: prikladnyie voprosy s analizom delovyh situatsii» [Financial management of the enterprises: applied questions with the analysis of business situations]. — Kiev: Izdatelskii dom»Maksimum» (2001). — 600 p. [In Russian].

12. Len, V.S. «Oblik i audyt u strahovyh organizatsiiah» [Accounting and audit of insurance organizations]: Navch. posib. — Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury (2009). — 408 p. [In Ukrainian].

13. Shumelda, IA.P. «Strahuvannia» [Insurance]: Navchalnyi posibnyk. — Kyiv: Mizhnarodna agentsiia «BIZON» (2007). — 384 p. [In Ukrainian].

14. Bigdash, V.D. «Strahuvannia» [Insurance]: Navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. — Kyiv: MAUP (2006). — 448 p. [In Ukrainian].

15. Gorbach, L.M. «Strahova sprava» [Insurance Business]: Navch. posibnyk. — Kyiv: Kondor (2009). — 252 p. [In Ukrainian].

16. Suprun, A.A., Suprun, N.V. «Strahovyi menedzhment» [Insurance Management]: Navch. posibnyk. — Lviv: Magnoliia2006 (2011). — 301 p. [In Ukrainian].

17. Gvozdenko, A.A. «Finansovo-ekonomicheskiie metody strahovaniia» [Finance and Economic Methods of insurance]: Uchebnik. — Moskva: Finansy i statistika (2000). — 184 p. [In Russian].

18. Strahovanie [Insurance]: Uchebnik / Pod red. Fedorovoi T.A. — Moskva: Ekonomist (2004). — 875 p. [In Russian].

19. Pro zatverdzhennia Poriadku skladannia zvitnyh danyh strahovykiv [Procedure of reporting data of insurers]: Rozporiadzhennia Derzhavnoi komisii z reguliuvannia rynkiv finansovyh poslug vid 03.02.2004 r. No. 39 [Electronic resource]. — Mode of access: http://zakon4.rada.gov.ua /laws/show/z0517-04.[In Ukrainian].

20. Konsolidovan zvitni dani [Consolidated reporting data] / Natsionalna komisiia, shcho zdiisniue derzhavne reguliuvannia u sferi rynkiv finansovyh poslug [Electronic resource]. — Mode of access: http://nfp.gov.ua/content /konsolidovani-zvitni-dani.html.[In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21 лютого 2015 р.

УДК 368.03:657.631.6

Баранов Андрей Леонидович,
канд. экон. наук, доц., доцент кафедры страхования,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: andrey.baranov@mail.ru

Теоретико-методические подходы к определению расходов страховой компании

АННОТАЦИЯ. В статье углублены теоретико-методические основы относительно сущности и определения расходов страховых компаний. Доказана необходимость разделения расходов страховой компании на три группы в зависимости от вида деятельности. Такая классификация позволит отечественным страховщикам быстрее адаптироваться к требованиям международных стандартов бухгалтерского учета, а также рассматривать собственные расходы, основываясь на методологии управления денежными потоками. Для Национальной комиссии, которая осуществляет государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг, такие подходы к классификации обеспечат приведение статистической информации о страховом рынке в соответствие с европейскими требованиями. Обоснована целесообразность выделения себестоимости страховых услуг и затрат, связанных с операционной деятельностью, которые не включаются в себестоимость страховых услуг, ввиду необходимости разграничения расходов, непосредственно связанных со страховой деятельностью, и расходов, связанных с ней косвенно.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: расходы, страховая компания, себестоимость, страховые услуги, страховые выплаты, страховая деятельность.

UDC 368.03:657.631.6

Baranov Andrii Leonidovych,
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of Department of insurance
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: andrey.baranov@mail.ru

Theoretical and methodological approaches to determining the costs of insurance company

ABSTRACT. In this article the author deepened in theoretical and methodological basis of the essence and definitionof costs of insurance companies.The author has proved the need to separate the costs of the insurance company into three groups according to the type of activity.This classification will allow national insurers to quickly adapt to the requirements of International Accounting Standards, as well as to consider their own costs, based on the methodology of management of cash flows.For the National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets such approaches to the classification shall ensure adaptation of statistical information about the insurance market to Europeanstandards.The author substantiated feasibility of a separateallocation of cost price of insurance services and costs related to operating activities that are not included in the cost price of insurance services. The need for such allocation is necessary for distinguishing between costs directly related with the insurance activities, and costs associated with it indirectly.

KEY WORDS: costs, insurance company, cost price, insurance services, insurance payments, insuranceactivity.

УДК 336.76

Гапонюк Микола Анатолійович,
канд. екон. наук, професор, зав. кафедри Фінансові ринки,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: kneu.finrunok@mail.ru

ГЛОБАЛЬНІ ФАКТОРИ В РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено вплив глобалізації на розвиток корпоративного сектору України. Виокремлено фактори глобального рівня, що визначають функціонування вітчизняних корпорацій на національному та світовому ринках. Охарактеризовано вплив глобалізації на конкурентні стратегії українських підприємств.

На сучасному етапі спостерігається надзвичайна залежність вітчизняної економіки взагалі та її корпоративного сегменту — зокрема від тенденцій глобальної економіки. У значній мірі це пояснюється експортною орієнтацією провідних галузей — металургії, хімічної промисловості та аграрного сектору — в яких переважно функціонують акціонерні товариства.
Стратегії вітчизняних корпорацій на глобальному ринку, як правило, обмежені експортом через торгівельних посередників. Такий вектор розвитку є результативним виключно в короткостроковій перспективі. У той же час, недостатньо ефективно використовується потенціал глобального фінансового ринку — пік IPO, що припав на 2007-2009 рр., приніс неоднозначні результати для емітентів. Обґрунтовано, що в умовах загострення конкурентної боротьби вітчизняні корпорації здатні посилити власні конкурентні позиції тільки у випадку активної переорієнтації власних стратегій, насамперед, шляхом впровадження світових стандартів корпоративного управління, удосконалення політики управління структурою капіталу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобалізація, корпорація, експорт, стратегія, акціонерний капітал.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап української історії характеризується безпрецедентними викликами у політичній, соціальній та економічній сферах — фактично питання стоїть про здатність нашої держави функціонувати в умовах зовнішньої агресії. Разом з тим, варто визнати, що існуюча ситуація була принципово іншою, якщо б протягом більше ніж двадцяти років незалежності вдалося реалізувати ряд важливих економічних реформ, у тому числі — в корпоративному секторі. Їх «половинчастість» стала наслідком відсутності політичної волі, намаганням діяти виключно з позиції політичної кон'юнктури, домінантною приватних інтересів над суспільними.

Як наслідок — в умовах поширення корпоративної форми підприємництва, домінування корпоративного сектору за багатьма показниками, вітчизняні акціонерні товариства не здатні використовувати в повній мірі власний потенціал (особливо щодо фінансової стратегії), поступаються конкурентам як на глобальному рівні, так і на національних ринках. У таких умовах необхідно оцінити вплив глобалізації на фінансові відносини макро- та макрорівнів, визначити засади оптимальних управлінських рішень для корпоративного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування корпорацій в Україні, в тому числі, в контексті процесів глобалізації розглядалося в роботах О. Ареф'євої, В. Бабіченка, М. Бурмаки, І. Васильчук, О. Власюка, А. Крисоватого, Д. Лук'яненка, Д. Леонова, О. Мозгового, О. Терещенка, Ю. Уманціва, Т. Фролової та інших авторів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Визнаючи вагомість доробку вказаних авторів, все ж зазначимо, що економічна та політична криза 2013—2105 рр. суттєво змінила умови, в яких функціонують вітчизняні корпорації, визначила необхідність перегляду та актуалізації існуючих теоретичних і прагматичних положень щодо впливу глобалізації на корпоративний сектор України, окреслила необхідність обґрунтування нових підходів до корпоративних стратегій провідних українських підприємств.

Формулювання мети і завдання дослідження. Враховуючи викладене, мета статті — визначити характер впливу факторів глобальної економіки на діяльність корпоративного сектору України та визначити напрями трансформації корпоративних стратегій в умовах глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Найбільш явною характеристикою сучасного розвитку є глобалізація, яка суттєво впливає на діяльність усіх без винятку суб'єктів — від індивідуумів до держав. У той же час, кожен з таких суб'єктів абсолютно по різному функціонує в умовах глобалізації, що, в свою чергу, визначає неоднозначність її оцінок як серед фахівців, так і серед пересічних громадян.

У цьому контексті цілком можна погодитися з позицією Н. Смелзера, який вважає, що саме поняття глобалізації — ідеологічно настільки перевантажена річ, що ніхто не знає, що ж воно означає. Воно дуже розмите, включає буквально все [1, с. 147]. Конкретніше характеризує глобалізацію Є. Панченко: «…посилення взаємозалежності національних економік, переплетення соціально-економічних процесів, що відбуваються у різних регіонах світу і спонукають фірми для пошуку кращих умов діяльності» [2]. Проте, зазначимо, що абсолютна більшість дослідників [1—3] визнають, з точки зору будь-якого економічного агента вплив глобалізації є неоднозначним: позитивним, негативним, а рідкісних випадках — нейтральним.

Уже з перших років незалежності України почала активно інтегруватися у світовий економічний простір. Примітно, що ці процеси співпали з посиленням глобалізації у загальносвітовому вимірі — відбувалося зростання зовнішньоторговельних операцій, стрімко збільшилися масштаби глобального фінансового ринку, активізувалася експансія транснаціональних корпорацій. Як наслідок, на кінець першого десятиліття XXI ст. можна говорити про формування в Україні експортноорієнтованої економіки, в якій провідну роль відіграють крупні промислові корпорації, що спрямовують власну стратегію переважно на зовнішні ринки.

У той же час, тенденції у зовнішній торгівлі залишаються неоднозначними — доволі часто спостерігається від'ємне сальдо, що формує додаткові ризики для національної економіки, особливо з точки зору тиску на курс національної валюти (рис. 1).

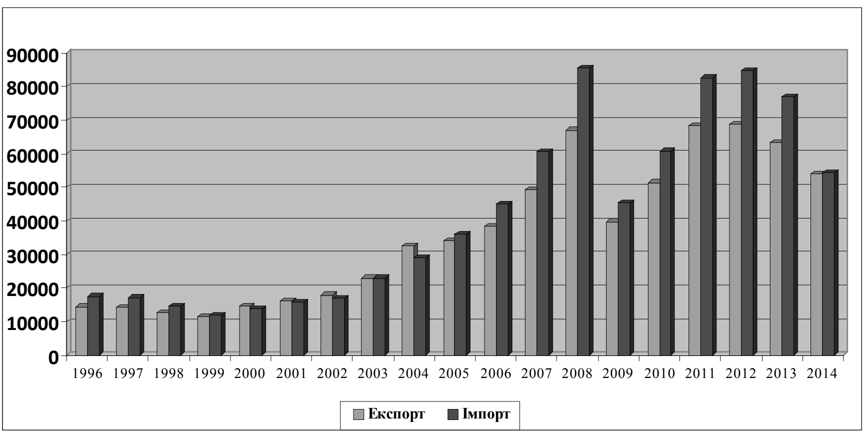

Рис. 1. Структура зовнішньої торгівлі товарами
в Україні у 1996-2014 рр., млн дол.

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [4].

Не вдається змінити тенденції і з точки зору товарної структури експорту — тривалий час у ній домінує продукція металургії, хімічної промисловості, аграрного сектору. Зокрема, у 2014 році частка продуктів рослинного походження в загальному обсязі експорту склала 16,2 %, аналогічний показник по статті «Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості» — 5,7 %, «Недорогоцінні метали та вироби з них» — 28,3 %, «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання» — 10,5 % [4].

Загалом можна зробити невтішний висновок, що основні статті українського експорту — продукція з низьким рівнем переробки, тоді як частка високотехнологічної продукції мізерна, а основні конкурентні переваги вітчизняних підприємств сформовані насамперед у площині ціноутворення (нерідко, завдяки різноманітним формам державної підтримки експортноорієнтованих галузей). З точки зору нашого дослідження важливим видається той факт, що провідні підприємства таких галузей — акціонерні товариства. Відповідно, слід говорити про формування чіткого логічного зв’язку «глобальна економіка — експортноорієнтовані галузі вітчизняної економіки — корпоративний сектор України».

Можна і необхідно по різному оцінювати результати реформ в Україні, але одна з проміжних цілей — домінування крупного бізнесу представленого в абсолютній більшості акціонерними товариствами — досягнута (рис. 2 і 3).

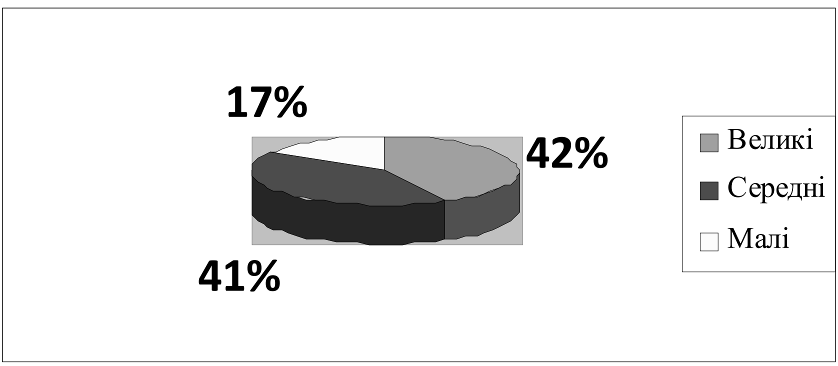

Рис. 2. Структурні показники діяльності суб’єктів господарювання за обсягом реалізованої продукції, станом на 1 січня 2014 року

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [5].

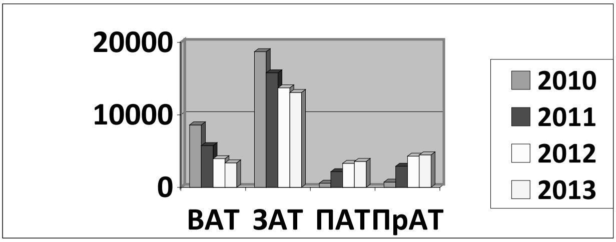

Рис. 3. Кількість акціонерних товариств в Україні та їх поділ за 2010-2013 рр., од.

Джерело: Складено автором за даними НКЦПФР [6].

Як бачимо, в українському корпоративному секторі склалася парадоксальна ситуація: одночасно функціонують публічні, приватні, відкриті та закриті акціонерні товариства, що є свідченням складної імплементації норм Закону України «Про акціонерні товариства». Окрім того, звернемо увагу на кількісну перевагу приватних і закритих акціонерних товариств, що свідчить про своєрідне відношення основних груп акціонерів до оцінки переваг публічного статусу для корпорації.

Аналізуючи вплив глобалізації на розвиток вітчизняного корпоративного сектору цілком логічно розглянути місце України в глобальних інвестиційних процесах. Зокрема, звернемо увагу на динаміку прямих іноземних інвестицій (рис. 4).

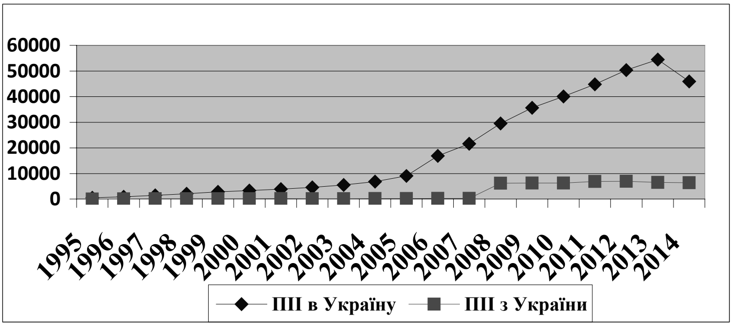

Рис. 4. Прямі іноземні інвестиції в Україні та з України у 1995—2014 рр., млн дол. США

Джерело: складено автором за даними Держслужби статистики України [7]

Як бачимо з рис. 4, період 2013—2014 рр. характеризується безпрецедентним зниженням обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну, що цілком відображає стан вітчизняної економіки в умовах анексії Криму та збройної агресії на Донбасі. В той же час, досліджуючи питання інвестиційних потоків в Україні, слід розуміти основну специфіку ПІІ — переважно це ресурси вітчизняних фінансово-промислових груп, які таким чином оптимізують власну діяльність і намагаються уникнути надмірного адміністративного, податкового тиску шляхом виведення коштів до офшорних юрисдикцій та їх «повернення» у вигляді ПІІ. Такий висновок прослідковується на основі даних про головні країни, з яких походить капітал (рис. 5).

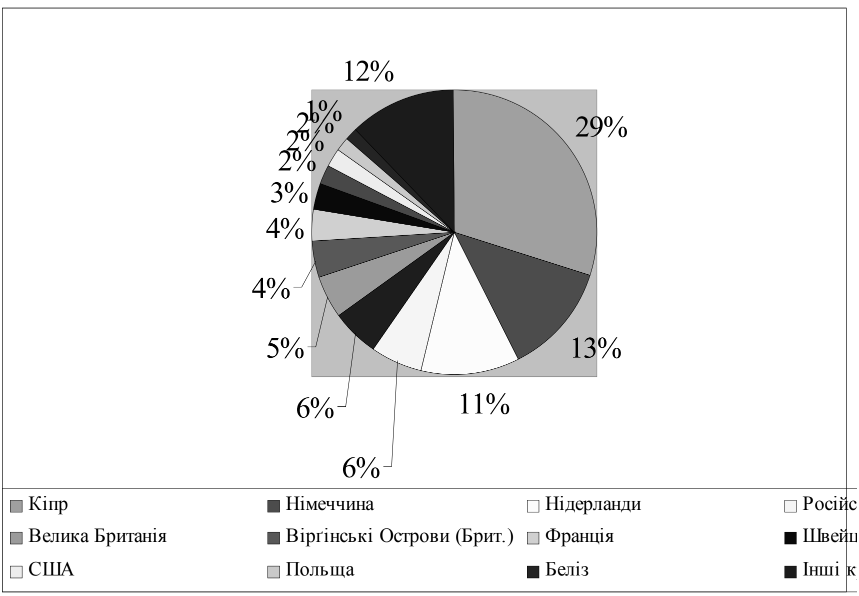

Рис. 5. Прямі іноземні інвестиції
в Україні з країн світу станом на кінець 2014 р.

Джерело: складено автором за даними Держслужби статистики України [7]

Загалом, оцінюючи функціонування вітчизняного корпоративного сектору у 2013—2014 рр. зазначимо, що українські підприємства зіткнулися з надзвичайно складними проблемами, в основі яких складна політична та економічна ситуація. Проте, на наш погляд, списувати усі негаразди виключно на виклики поточного часу не варто — значні проблеми обумовлені фактичною відсутністю складних, але необхідних, економічних реформ протягом усього періоду незалежності. Зокрема, незважаючи на прикладені зусилля, державі не вдалося подолати деструктивні тенденції у сфері корпоративного фінансування.

У цьому контексті зазначимо, що за останнє десятиліття вітчизняні підприємства неодноразово розміщували власні пайові інструменти на глобальному фінансовому ринку. Пік таких випусків припав на 2007—2008 рр., проте надалі інтерес до вітчизняних цінних паперів суттєво знизився, що і призвело до фактичного «завмирання» ринку (рис. 6).

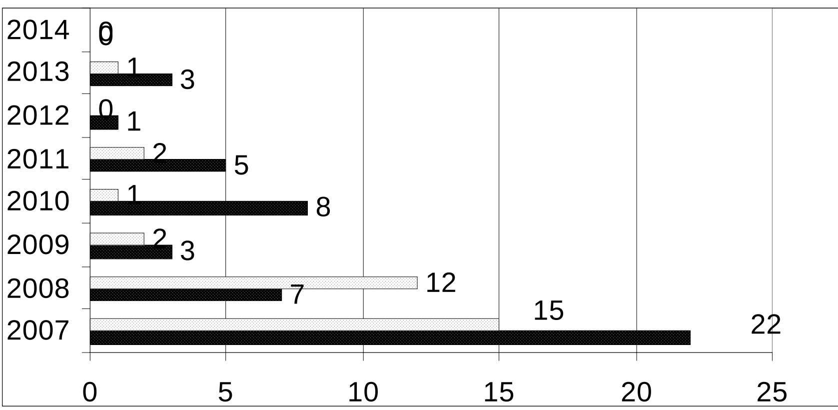

Рис. 6. Випуск пайових цінних паперів українськими емітентами за 2007-2014 рр. на світових біржах, од.

Джерело: Складено автором на основі даних фондових бірж

Оцінюючи результативність здійснених розміщень пайових цінних паперів вітчизняними емітентами зазначимо:

1. Враховуючи обмеження вітчизняного законодавства щодо випуску цінних паперів номінованих виключно у національній валюті, усі емісії були здійснені шляхом реєстрації компаній у країнах з більш привабливим інвестиційним кліматом і подальшого переміщення коштів безпосередньо підприємствам, що функціонують в Україні.

2. У галузевій структурі випусків домінують потужні вітчизняні агрохолдинги, емісійна стратегія яких є відображенням зростаючої ролі України як виробника сільськогосподарської продукції в умовах загострення продовольчої проблеми людства. В той же час, промислові вітчизняні корпорації випусків цінних паперів на глобальному ринку фактично не здійснювали.

3. Абсолютна більшість цінних паперів українських емітентів суттєво впала в ціні як під впливом фундаментальних факторів, так і в контексті загальних тенденцій глобального фондового ринку.

Цілком можна погодитися з науковцями, які зазначають, що в процесі IPO так і не вдалося подолати численних стереотипів стосовно діяльності публічних компаній: частка акцій, що розміщується на ринку, визначається у такий спосіб, щоб убезпечити мажоритарних власників від загроз, пов’язаних із ворожим поглинанням, навіть незважаючи на високий рівень корпоративної культури, характерний для ринків розміщення [8].

Якщо за глобальному фондовому ринку представлені переважно аграрні підприємства, то на вітчизняних фондових біржах спостерігається протилежна ситуація. Так. аналіз індексних корзин ПАТ «Українська біржа» та ПАТ «Фондова біржа ПФТС» засвідчив, що до них входять підприємства металургійного сектору, добувної промисловості, енергорозподільчі компанії, значно рідше — корпорації машинобудування.

Проте, перебування їх цінних паперів в індексних корзинах провідних фондових бірж не є гарантією домінування ринкових принципів формування капіталу. Практика показує, що такі корпорації намагаються максимально використовувати можливості внутрішніх джерел фінансування, часто вдаються до залучення банківських кредитів (при цьому, слід зважати на той факт, що абсолютна більшість таких підприємств належать до провідних фінансово-промислових груп України, тому кредитором виступає «пов’язана» банківська установа. Можливості залучення капіталу за рахунок випуску цінних паперів на фондовому ринку ігноруються.

Порівнюючи фінансову стратегію вітчизняних корпорацій на глобальному та національному ринках можна дійти парадоксального висновку, що вона суттєвим чином не відрізняється, і внутрішня мотивація крупних акціонерів і менеджерів домінує над перевагами публічного статусу для корпорації. Відповідно, подолання таких тенденцій можливе виключно у випадку зміни пріоритетів провідних фінансово-промислових груп, які сконцентрували абсолютну більшість корпоративних прав в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У підсумку, можна дійти висновку про надзвичайно високий рівень впливу глобальних факторів як на економічну ситуацію в Україні вцілому, так і на корпоративний сектор — зокрема. Експортноорієнтований характер вітчизняної економіки та її провідних галузей сформував ряд загроз, які доволі часто визначають деструктивний вплив зовнішніх шоків на корпоративний сектор. Стратегія українських корпорацій протягом тривалого періоду часу залишається обмеженою з точки зору використовуваного інструментарію, і побудована в першу чергу на використанні цінових переваг.

У будь-якому випадку подолання існуючих стереотипів щодо функціонування акціонерних товариств можливе виключно у випадку імплементації західних стандартів корпоративного управління, створення ефективних механізмів захисту акціонерів. Публічний характер вітчизняних корпорацій повинен відображатися в конкретних процесах і діях, а не бути формальним юридичним статусом.

Бібліографічний список

1. *Смэлзер Н.* Экономическая социология / Н. Смэлзер. — М.: Феникс, 2007. — 456 с.

2. *Панченко Є.*Міжнародний менеджмент: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Є.Г. Панченко. — К.: КНЕУ, 2007. — 233 с.

3. *Карлова І.* Глобалізація: сутність, наслідки та вплив на соціально-економічний розвиток України/ І. Карлова // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — №11. — С. 41—52.

4. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України [сайт] Держслужбстат України. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua. — Назва з екрану.

5. Структурні показники діяльності суб’єктів господарювання [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України [сайт] Держслужбстат України. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua. — Назва з екрану.

6. Річний звіт НКЦПФР за 2013 рік [Електронний ресурс] // Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [сайт] НКЦПФР. — Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/-58/1402491205.pdf– Назва з екрану.

7. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал)[Електронний ресурс] // Державна служба статистики України [сайт] Держслужбстат України. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua. — Назва з екрану.

8. *Смирна О.* Управління структурою капіталу вітчизняних підприємств після проведення ІРО / О. Смирна // Ринок цінних паперів України. — 2013. — №9— 10. — С. 63—67.

References

1. Smelzer, N. «Ekonomicheskaja sociologia» [Economic Sociology]. // M.: Feniks (2007). — 456 p. [In Russian].

2. Panchenko, E. «Mizhnarodnij menedjment» [International Management]. — K.: KNEU (2007). — 233 p. [In Ukrainian].

3. Karlova, I. «Globalizacija: sutnist', naslidki ta vpliv na socialno-ekonomichnij rozvitok Ukraini» [Globalization: the nature, consequences and impact on the socio-economic development of Ukraine]. // Aktualni problemi economiki (2008), vol. 11. — pp. 41—52 [In Ukrainian].

4. Geografichna structura zovnishnoi torgivli tovarami [Geographic structure of foreign trade]. // Derzhavna sluzhba statistiki Ukraini [sait]. — Rezhim dostupu http://www.ukrstat.gov.ua.[In Ukrainian].

5. Structurni pokazniki dialnosti subektiv gospodariuvanna [Structural performance businesses]. // Derzhavna sluzhba statistiki Ukraini [sait]. — Rezhim dostupu http://www.ukrstat.gov.ua.[In Ukrainian].

6. Richnij zvit NKCPFR za 2013 rik [Annual Report of NSSMC 2013]. // Nacionalna komicia z cinnih paperiv ta fondovogo rinku [sait]. — Rezhim dostupu: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1402491205.pdf [In Ukrainian].

7. Priami inozemni investicii (akcionernij capital) [Foreign direct investment (equity)] // Derzhavna sluzhba statistiki Ukraini [sait]. — Rezhim dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua [In Ukrainian].

8. Smirna, O. Upravlinna strukturoju kapitalu vitchiznanih pidpriemstv pisla provedennia IPO [Managing capital structure of domestic enterprises after IPO] // Rinok cinnih paperiv Ukraini (2013), vol. 9—10, pp. 63—67. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17 березня 2015 р.

УДК 336.76

Гапонюк Николай Анатольевич
канд. экон. наук, профессор,зав. кафедры
Финансовые рынки,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail:kneu.finrunok@mail.ru

Глобальные факторы в развитии корпоративного сектора Украины

АННОТАЦИЯ. В статье исследовано влияние глобализации на развитие корпоративного сектора Украины. Выделены факторы глобального уровня, которые определяют функционирование отечественных корпораций на национальном и мировом рынках. Характеризуется влияние глобализации на конкурентные стратегии украинских предприятий.
На современном этапе наблюдается чрезвычайная зависимость отечественной экономики в целом и ее корпоративного сегмента в частности от тенденций глобальной экономики. В значительной степени это объясняется экспортной ориентацией ведущих отраслей — металлургии, химической промышленности, аграрного сектора — где функционируют преимущественно акционерные общества.
Стратегии отечественных корпораций на глобальном рынке как правило ограничиваются экспортом с использованием торговых посредников. Этот вектор развития является результативным исключительно в краткосрочной перспективе. В то же время, недостаточно эффективно используется потенциал глобального финансового рынка — пик IPO, который пришелся на 2007-2009 гг., дал неоднозначные результаты для эмитентов. Обосновано, что в условиях обострения конкурентной борьбы отечественные корпорации способны усилить собственные конкурентные позиции только в случае активной переориентации собственных стратегий, в первую очередь путем внедрения мировых стандартов корпоративного управления, усовершенствования политики управления капиталом.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: глобализация, корпорация, экспорт, стратегия, акционерный капитал.

UDC 336.76

Gaponyuk Mykola Anatolijovich,
PhD, Professor,
Head of the Financial Markets Department,
SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»,
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail:kneu.finrunok@mail.ru

Global factors in the development of corporate sector of ukraine

ABSTRACT. This article deals with the influence of globalization on the development of corporate sector of Ukraine. The factors of global level that determine the functioning of domestic corporations on the national and world markets are isolated. The influence of globalization on the competitive strategies of Ukrainian enterprises is characterized.

On the current stage there is an exceptional dependence of the national economy in general and its' corporate segment in particular — from the trends of the global economy. To a large extent this is due to export orientation of leading industries — metallurgy, chemical industry and agricultural sector — where mainly joint stock companies are operating.

The strategies of domestic corporations on the global market as a rule are limited by export through resellers. This vector of development is effective exceptionally in the short term. At the same time, not effectively is used the potential of the global financial market — the peak of the IPO, which took place in 2007-2009, brought mixed results for issuers. It is grounded, that in terms of increased competition domestic corporations are able to strengthen their own competitive positions only in the case of active reorientation of their strategies, first of all, by the introduction of world standards of corporate governance, improvement of management policy of capital structure.

KEYWORDS: globalization, corporation, export, strategy, equity.

УДК [336.761+336.763]:658.14/.16

Гладчук Ксенія Миколаївна,
канд. екон. наук, старший викладач кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail:smart2_@ukr.net

АНАЛІЗ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВ НА IPO

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено аналізу доцільності здійснення підприємствами первинної публічної пропозиції цінних паперів (IPO). За допомогою системного підходу до поглиблення теоретичних засад функціонування ринку IPO, а також з використанням методів аналізу, порівняння і синтезу з'ясовано основні мотиви, якими керуються компанії при прийнятті рішення про вихід на ринок IPO, а саме: залучення інвестицій для зростання бізнесу; створення капіталізації; підвищення іміджу; використання публічних акцій у майбутніх угодах з придбання. Водночас, розкрито причини, які змушують підприємства відмовлятись від ідеї IPO — це бажання зберегти контроль над бізнесом та уникнути розмивання акціонерного капіталу. Встановлено, що значний вплив на рішення про проведення IPO справляють результати вже здійснених угод інших емітентів, тому важливим є аналіз критеріїв ефективності IPO, зокрема, *очікуваного рівня капіталізації та ліквідності цінних паперів після розміщення. Основні положення і висновки статті можуть бути використані підприємствами при прийнятті стратегічного рішення про залучення акціонерного капіталу на публічних ринках цінних паперів.*

КЛЮЧОВІ СЛОВА: IPO, емітент, акціонерний капітал, ефективність IPO, капіталізація, ліквідність.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інтенсивний розвиток фінансового сектору створює об'єктивні умови для збільшення кількості акціонерних товариств, яке випереджає формування інших організаційно-правових форм підприємництва. За цих обставин зростає значення пошуку та залучення довгострокових ресурсів для функціонування акціонерних товариств. Основним джерелом залучення таких ресурсів є боргові зобов'язання. Проте зі збільшенням боргового навантаження підприємства намагаються використовувати нові перспективні форми фінансування. Однією з таких форм є первинна публічна пропозиція цінних паперів на фондовому ринку, або IPO (від англ. Initial Public Offering), що є ефективною не лише з точки зору окремої компанії, але й позитивно впливає на економіку та імідж країни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблемам пропозиції цінних паперів на первинному ринку приділяється все більше уваги в економічній науці. Вагомий внесок у дослідження даних питань зробили Р. Аггарвал [1], С. Брег [2], Р. Геддес [3], Г. Грегоріу [4], В. Грушко [5], Т. Лафран [6], А. Лукашов [7], Т. Майорова [8], О. Потьомкін [9]. Вказаними науковцями проаналізовано питання відносин між емітентом та андеррайтером, оцінки та розподілу акцій серед інвесторів, недооцінки акцій компанії в процесі IPO, зниженої довгострокової дохідності акцій після IPO, особливості здійснення IPO на просторі СНД. Окремо варто відмітити праці американського вченого Дж. Ріттера [10], відомого рядом цікавих емпіричних досліджень щодо поведінки ціни акцій після IPO, структури емітентів на американському ринку IPO.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Незважаючи на значну кількість праць, у яких містяться ґрунтовні рекомендації щодо удосконалення процесу розміщення цінних паперів, питання доцільності здійснення IPO залишаються недостатньо розглянутими. Зокрема, потребують подальшого вивчення мотиви, які спонукають компанії виходити на IPO, та причини, які, навпаки, змушують їх відмовлятись від даної форми фінансування. Необхідним також є визначення переліку показників ефективності проведення IPO, які можуть бути враховані підприємствами при прийнятті рішення про вихід на первинний публічний ринок цінних паперів.

Формулювання мети і завдання дослідження. З огляду на необхідність поглиблення теоретичних засад функціонування ринку IPO за мету статті було поставлено вивчення питання доцільності здійснення IPO підприємствами. Відповідно до мети визначено такі завдання: дослідження мотивів, якими керуються іноземні компанії при виході на ринок IPO; виявлення причин, що стримують окремих підприємців від здійснення первинної публічної пропозиції цінних паперів на фондовому ринку; окреслення основних показників ефективності проведених IPO-угод.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Узагальнюючи підходи до дослідження мотивів виходу компаній на ринок IPO, можна зробити висновок про існування різних точок зору на ці питання. Зокрема, російський науковець П. Шлик у своїх працях наводить такі мотиви, якими керується окрема компанія, проводячи IPO:

1) залучення емітентом найбільшого обсягу капіталу при розміщенні найменшої кількості цінних паперів, тобто одержання максимальної ціни за акцію. На думку науковця, залучений капітал допоможе вирішити поточні завдання компанії, такі як модернізація виробництва або фінансування важливих проектів. Проте, як підкреслює автор, можливості використання коштів обме-жені проспектом емісії, де викладені загальні напрямки використання залучених у результаті проведення IPO фінансових ресурсів;

2) створення капіталізації, ринкової історії для своїх цінних паперів і ліквідності, яка для компанії має величезне значення. Як відомо, капіталізацію може мати тільки публічна компанія. Відповідно, через IPO емітент здобуває ринкову вартість. При цьому IPO є не стільки засобом отримання довгострокових інвестицій, скільки одним із шляхів отримання незалежної оцінки компанії. Ціна цінних паперів може зрости вже в процесі первинної публічної пропозиції і позитивна динаміка збережеться, якщо компанія буде послідовно виконувати обіцянки, дані інвесторам;

3) підвищення іміджу компанії та зміцнення бренда, яке відбувається за допомогою IPO. Інформація про курсову вартість цінних паперів компанії доступна всім бажаючим, оскільки її можна знайти в регулярних біржових оглядах, засобах масової інформації та новинах інформаційних агентств. Усе це сприяє підвищенню популярності та іміджу компанії, що дає очевидні конкурентні переваги, а саме: збільшення клієнтської бази, зростання довіри з боку партнерів, вигідні пропозиції про співробітництво і т.д. [11, с. 31—32].

С. Гвардін у своїх дослідженнях до зазначених мотивів включає ще й такі, які дають можливість компанії вийти з бізнесу та отримати доступ до міжнародних ринків капіталу [12, с. 22].

У дослідженні «IPO в Росії», проведеному московським Центром розвитку фондового ринку на чолі з Ю.А. Даніловим та А.Ф. Якушиним, до найрозповсюдженіших мотивів проведення IPO російськими компаніями відносяться: можливість залучення капіталу, зростання капіталізації, вдосконалення структури інвесторів. Такий мотив, як залучення капіталу, на думку авторів, вимагає більш детального розгляду. Так, капітал може залучатися з метою фінансування інвестицій в основний капітал; фінансування в ході поглинання інших підприємств; погашення боргів. В окремих складних економічних ситуаціях (наприклад, в умовах кризи ліквідності і подорожчання боргового фінансування) капітал, залучений на фондовому ринку, може також використовуватися для поповнення оборотних коштів. Але це нетиповий мотив залучення дольового фінансування.

Крім того, серед мотивів проведення IPO можна назвати ще й бажання «написати» історію залучення пайових інвестицій, сутність якої багато в чому аналогічна сутності кредитної історії, а також технічну трансформацію компанії в ході злиттів і поглинань.

Як зазначають дослідники московського Центру фондового ринку, у структурі мотивів проведення IPO також має місце бажання подолати дефіцит власного капіталу. Такий мотив може виникнути у компаній, боргове навантаження яких перешкоджає подальшому залученню фінансових ресурсів за допомогою випуску облігацій і банківського кредитування. У сучасній Росії така ситуація властива багатьом банкам і будівельно-девелоперським компаніям [13, с. 11].

У дослідженнях західних науковців спостерігаються аналогічні підходи до визначення мотивації ІРО. Зокрема, Р. Геддес, аналізуючи мотиви проведення компаніями первинної публічної пропозиції цінних паперів, доходить висновку: «ІРО ... проводяться для того, щоб залучити грошові кошти для розширення бізнесу; зменшити рівень боргового навантаження». В той же час, автор підкреслює, що рішення акціонуватися для багатьох компаній є стратегічним і приймається не лише заради отримання коштів. Процес ІРО може стати каталізатором удосконалення стратегії розвитку компанії і часто знаменує собою заключний крок у її фінансовому розвитку [3, с. 13].

Працюючи не одне десятиліття над проблемами мотивації ІРО, західні науковці сформулювали та запропонували економічній науці чотири теорії, серед яких:

а) теорія мінімізації вартості капіталу, яка стверджує, що компанії проводять ІРО з метою зниження витрат на залучення капіталу, що в той же час призведе до максимізації вартості компанії;

б) теорія сприяння поглинанням, за постулатами якої ІРО може слугувати першим кроком на шляху поглинання компанії за привабливою ціною. Також нещодавно емітовані акції можуть виступати в ролі «валюти» в угодах з придбання, де емітент виступатиме не лише об'єктом продажу, але й покупцем інших компаній;

в) теорія виходу з бізнесу, відповідно до якої ІРО дає змогу початковим акціонерам продати свою частку в компанії та зафіксувати прибутки;

г) теорія стратегічних зрушень, яка стверджує, що за допомогою ІРО компанія може докорінно змінити стратегію свого розвитку, а саме: розширити структуру власності, здобути переваги першопрохідця, орієнтуватися на нові ринкові сегменти тощо [14, с. 9—12, 39].

Якщо ж порівняти пріоритети у мотивації здійснення ІРО, то можна побачити різницю в основних мотивах західних компаній і російських емітентів. Це засвідчують дослідження американських науковців Дж. Брау та С. Фосетт, які провели опитування фінансових директорів публічних компаній з метою ранжування за значимістю мотивів, якими керуються компанії при проведенні ІРО, з використанням бальної системи. Отримані результати наведено в табл. 1.

Таблиця 1

МОТИВИ КОМПАНІЙ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІРО

Мотив	Середній бал*	Частка компаній, %
Створення публічних акцій для використання їх у майбутніх угодах з придбання	3,56	59,41
Формування ринкової ціни та вартості фірми	3,39	51,17
Покращення репутації компанії	3,27	49,11
Мінімізація вартості капіталу	3,12	42,51
Розширення структури власності	3,11	45,89
Надання можливості одному або кільком керівникам диверсифікувати власні вкладення	2,99	44,11
Привертання уваги аналітиків	2,71	29,76
Надання можливості венчурним капіталістам вийти з бізнесу	2,54	32,15
«Наша компанія повністю використала акціонерний капітал»	2,50	27,55
«Обслуговування боргу стає для нас непомірно дорогим»	2,11	14,29

Джерело: складено автором за [14, с. 39]

*Примітка. Була застосована п'ятибальна шкала, за якою 1 означає «не важливо», 5 — «дуже важливо».

Так, найважливішим мотивом виявилося бажання у створенні публічних акцій для використання їх у майбутніх угодах з придбання. На другому місці — прагнення до формування ринкової ціни та вартості фірми, що також може стати першим кроком у процесі придбання. Таким чином, ці два мотиви вказують на те, що ІРО найчастіше розглядається західними компаніями як інструмент для здійснення потенційних угод з придбання. Згідно з тим же дослідженням, компанія, яка емітувала нові акції на публічному ринку, найчастіше виступає в ролі покупця інших компаній. Тобто ІРО скоріше дозволяє компанії придбавати інші фірми, ніж бути об'єктом придбання.

Мінімізація вартості капіталу отримала ще менші бали від фінансових директорів. А такі мотиви, як «Наша компанія повністю використала акціонерний капітал» та «Обслуговування боргу стає для нас непомірно дорогим» вважаються найменш релевантними при проведенні IPO.

Що ж стосується таких мотивів, як покращення репутації фірми та привертання уваги аналітиків, то ними керуються, в основному, невеликі, молоді, високотехнологічні та венчурні компанії.

Водночас, не для всіх підприємств IPO є привабливим джерелом фінансування. Опитування фінансових директорів американських приватних компаній показало, що більшість фірм (57,6 % від числа опитуваних) не зацікавлені у проведенні IPO. При цьому 22,4 % відмітили, що їх компанії мають незначний інтерес до IPO. І лише 20 % виявили суттєвий інтерес у виході на публічний ринок через IPO.

Що ж змушує компанії відмовлятись від використання IPO? За результатами вже зазначеного опитування та проведеними на його основі дослідженнями Дж. Брау та С. Фосеттом, серед найпоширених причин відмови приватних компаній від публічності є бажання зберегти контроль у прийнятті рішень та уникнути процесу розмивання акціонерного капіталу (табл. 2).

Таблиця 2

ПРИЧИНИ ВІДМОВИ КОМПАНІЙ ВІД ПРОВЕДЕННЯ IPO

Причина	Середній бал*	Частка компаній, %
Бажання зберегти контроль у прийнятті рішень	3,48	55,56
Бажання уникнути розмивання акціонерного капіталу	3,19	47,02
Несприятлива кон'юнктура ринку / галузі	3,13	48,24
Необхідність розкриття інформації конкурентам	2,78	32,81
Вимоги регуляторів до звітування після IPO	2,71	31,56
Наявність достатнього обсягу власного капіталу	2,65	29,87
Високі витрати на проведення IPO	2,64	27,12
Висока відповідальність директорів (Закон Сарбейнса-Окслі США)	2,31	19,3

Закінчення табл. 2

Причина	Середній бал*	Частка компаній, %
«Низька вартість наших акцій»	2,24	19,48
«Ми б віддали перевагу тому, аби нас придбала інша фірма»	1,96	15,04
Бажання уникнути зменшення мультиплікатора «Чистий прибуток на акцію» (Earnings per Share)	1,90	9,42

Джерело: складено автором за [14, с. 45]

**Примітка*. Була застосована п'ятибальна шкала, за якою 1 означає «не важливо», 5 — «дуже важливо».

На наступному місці за релевантністю — несприятлива кон'юнктура ринку. Тобто, для більшості приватних компаній будь-які потенційні вигоди від проведення IPO повністю перекриваються ризиком втрати контролю після IPO. Серед інших перепон важливе місце посідають розкриття інформації конкурентам, вимоги регуляторів до звітування, високі витрати на проведення IPO тощо [14, с. 27—28, 45].

Значний вплив на рішення про проведення IPO справляють результати інших компаній, які вже стали публічними. Загалом, питання про показники ефективності IPO активно обговорюється у наукових колах. Деякі дослідники характеризують успішність IPO поєднанням двох чинників: досягнутим рівнем капіталізації на момент розміщення і подальшим поступовим зростанням котирувань акцій компанії. Останній фактор свідчить про те, що, з одного боку, компанія продала акції за ціною, близькою до максимальної, з іншого — інвестори отримали можливість заробити премію за участь у розміщенні. Коли ж ціна з плином часу падає або, навпаки, різко йде вгору, обмежуються інтереси акціонерів компанії, що недоотримали кошти в ході розміщення, або інвесторів, які переплатили за акції [15, с. 347]. Фахівці пропонують такий перелік критеріїв ефективності проведеного IPO (табл. 3).

Таблиця 3

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕНОГО IPO

Критерій ефективності IPO	Характеристика
1. Відповідність обсягів залучених інвестицій запланованим очікуванням	Такий показник свідчить про якісну підготовку емітента та команди учасників до IPO-угоди
2. Динаміка ціни акцій після розміщення має бути не нижчою за ціну пропозиції	Після розміщення акцій їх вартість знижується і протягом тривалого часу не може досягти початкового рівня. Даний критерій є актуальним, коли котирування цінних паперів аналогічних компаній зростають
3. Збалансований склад акціонерів, який сформувався після IPO	Оптимальною є наявність у складі нових акціонерів представників різних груп інвесторів: стратегічних і портфельних, спекулянтів і т. д. Але надмірне переважання певної групи інвесторів може позначитись на подальшій динаміці ціни акцій та їх ліквідності
4. Ліквідність цінних паперів під час вторинного обігу на фондовій біржі	Після IPO для емітента важливо не «загубитися» у лістингу серед інших компаній. Для цього емітент має постійно взаємодіяти з інвесторами (IR-політика) та користуватися послугами маркет-мейкерів
5. Іміджева складова	Такі показники, як частота згадування компанії у ЗМІ, цитування її керівництва та власників, впізнаваність бренду і т.д. формують імідж емітента, що, у свою чергу, впливає на його діяльність.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних [16, с. 37]

Кінцеві висновки про ефективність проведеного IPO можна робити лише через деякий час після розміщення на основі сукупності вказаних критеріїв, які дозволяють оцінити не лише підсумки безпосереднього розміщення цінних паперів, але й динаміку їх вторинного обігу на біржі.

Практика доводить, що розміщенням акцій на фондовій біржі процес IPO не завершується. Компанія, яка отримала публічний статус, має на постійній основі взаємодіяти з інвесторами, регулярно публікувати звітність, оновлювати корпоративний сайт, розкривати і правильно подавати суттєві факти, а також паралельно вести боротьбу з біржовими спекуляціями і мати на увазі, що повідомлення в пресі або загальний спад на ринку можуть значно вплинути на котирування акцій.

Характерною рисою нового статусу компанії після IPO є постійний тиск з боку інвесторів, які кожного звітного періоду вимагають покращення показників. Приватній компанії простіше пережити періоди з невеликим прибутком, поки вона розробляє нові продукти. А публічній компанії необхідно переконувати аналітиків, що поточна втрата прибутковості — запорука майбутнього процвітання [15, с. 348]. Одним із ключових факторів зростання рівня капіталізації компанії після IPO є цільове використання коштів, залучених емітентом. Інвестори уважно відстежують новини у пошуку інформації про емітентів. У разі, якщо інформація про цілі залучення коштів була відкритою (як правило, вона має бути загальнодоступною), інвестор може простежити використання залучених коштів, що може як позитивно, так і негативно позначитися на рішенні про придбання або продаж акцій [17]. Відповідно, рішення про те, проводити IPO чи ні, повинно прийматись підприємством із урахуванням низки вказаних факторів.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Дослідження питання доцільності проведення первинної публічної пропозиції цінних паперів підприємствами свідчить про те, що IPO як джерело фінансування забезпечує низку конкурентних переваг, серед яких залучення додаткових коштів для розвитку, отримання ринкової оцінки, покращення іміджу. Однак деякі компанії відмовляються від проведення IPO, обґрунтовуючи це бажанням зберегти контроль над бізнесом та уникнути розмивання акціонерного капіталу. Суттєвий вплив на рішення справляють показники ефективності вже проведених IPO-угод. Серед них особливе місце посідають досягнутий рівень капіталізації на момент здійснення угоди і динаміка ціни акцій після розміщення. У будь-якому випадку рішення про вихід на ринок IPO приймається виходячи з потреб конкретного підприємства та оцінки його готовності до функціонування у статусі публічної компанії. У подальшому планується поглиблене дослідження явищ недооцінки та зниженої довгострокової дохідності акцій підприємств-емітентів після здійснення IPO.

Бібліографічний список

1. Aggarwal, R. (2000), «Stabilization activities by underwriters after initial public offerings», Journal of Finance, # 55, pp. 1075–1103.

2. Bragg, S. Runningapubliccompany: fromIPOtoSECreporting / S. Bragg. — New Jersey : John Wiley & Sons, Inc., 2009. — 316 p.

3. *Геддес Р.* IPO и последующие размещения акций / Р. Геддес; пер. с англ. — М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2007. — 352 с.

4. IPO : опыт ведущих мировых экспертов / ред. Г.Н. Грегориу ; пер. с англ. А.Г. Петкевич ; науч. ред. Н.А. Головко. — М.: Гревцов Паблишер, 2008. — 624 с.

5. *Грушко В. І.* Первинне публічне розміщення акцій (IPO) : теорія і практика вітчизняних компаній [Текст] : монографія / В. І. Грушко, О. Г. Чумаченко. — К. : Дорадо-Друк, 2009. — 252 с.

6. Loughran, T., Ritter, J. R. (2002), «Why don't issuers get upset about leaving money on the table in IPOs?», Review of Financial Studies, # 15, pp. 413–443.

7. *Лукашов А. В*. Процесс приобретения капитала : первичное публичное размещение акций компании (IPO) / А. В. Лукашов // Управление корпоративными финансами. — 2004. — № 4. — С. 21—41.

8. *Майорова Т. В.* IPO як форма залучення інвестиційного капіталу / Т. В. Майорова // Фінанси України. — 2010. — № 6. — С. 80—88.

9. *Потемкин А*. IPO вчера, сегодня, завтра... / А. Потемкин // Рынок ценных бумаг. — 2005. — № 5 (19). — С. 4—7.

10. Ritter, J. «IPO Database» [Electronic resource]. / Jay R. Ritter's Home Page. — doi : http://bear.warrington.ufl.edu/ritter/ipodata.htm.

11. *Шлык П. В*. Экономическая сущность первичного публичного размещения акций / П. В. Шлык // Представительная власть. Законодательство, Комментарии, Проблемы. — 2007. — № 1 (74). — С. 29—32.

12. *Гвардин С. В*. Стратегия выхода на рынок акционерного капитала компаний в фазе роста : автореф. дис. на соискание учен.степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / С. В. Гвардин. — М., 2008. — 24 с.

13. *Данилов Ю. А*. IPO в России : Итоги 2007 [Электронный ресурс] / Ю. А. Данилов, А. Ф. Якушин. — М. : Фонд «Центр развития фондового рынка», 2008. — 30 с. — Режим доступа: http://www.ippnou.ru/docs/articles/ipo_russia_2007.pdf. — Загл. с экрана.

14. Brau, J., Fawsett, St.(2004),»Initial public offerings: an analysis of theory and practice», The Journal of Finance, pp. 1-55.

15. *Лукашов А*. IPO от I до O: Пособие для финансовых директоров и инвестиционных аналитиков / А. Лукашов, А. Могин. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. — 361 с.

16. *Елисеев А. В*. От чего зависит эффективность IPO : взгляд со стороны биржи / А. В. Елисеев // Школа професійного бухгалтера. — 2011. — № 1 (119), січень. — С. 33—37.

17. *Напольнов А. В*. Оценка акций компании и динамика их курсовой стоимости после IPO / А. В. Напольнов // Инвестиционный банкинг. — 2006. — № 2. — С. 99—111.

References

1. Aggarwal, R. «Stabilization activities by underwriters after initial public offerings». //Journal of Finance, no 55(2000).– P. 1075–1103. [In English].

2. Bragg, S. «Runningapubliccompany: fromIPOtoSECreporting». — New Jersey :John Wiley & Sons, Inc. (2009). — 316 p. [In English].

3. Geddes, R. «IPO i posledujushhie razmeshhenija akcij»[IPOs and Equity Offerings].–Moscow :Olimp-Biznes (2007). — 352 p. [In Russian].

4. Gregoriou, G. «IPO : opyt vedushhih mirovyh jekspertov» [IPO : experience of the world's leading experts]. — Moscow : Grevcov Pablisher (2008). — 624 p. [In Russian].

5. Hrushko, V. I. «Pervinne publichne rozmishhennja akcij (IPO) : teorija i praktika vitchiznjanih kompanij» [Initial public offering of stock (IPO) : theory and practice of domestic enterprises]: Monograph. —Kyiv :Dorado-Druk (2009). — 252 p. [In Ukrainian].

6. Loughran, T., Ritter, J. «Why don't issuers get upset about leaving money on the table in IPOs?». //Review of Financial Studies, no 15 (2002), P. 413—443. [In English].

7. Lukashov, A. «Process priobretenija kapitala : pervichnoe publichnoe razmeshhenie akcij kompanii (IPO)» [Capital purchase process : enterprise's stock initial public offering (IPO)]. // Upravlenie korporativnymi finansami, no 4 (2004). — P. 21—41.[InRussian].

8. Mayorova, T. «IPO jak forma zaluchennja investicijnogo kapitalu» [IPO as a form of attracting investment capital] // Finansi Ukrajini. — no 6 (2010). — P. 80—88. [In Ukrainian].

9. Potemkin, A. «IPO vchera, segodnja, zavtra...» [IPO yesterday, today, and tomorrow…]. // Rynok cennyh bumag, no5 (19) (2005). — P. 4—7. [In Russian].

10. Ritter, J. «IPODatabase» [Electronicresource]. / Jay R. Ritter's Home Page.—doi : http://bear.warrington.ufl.edu/ritter/ipodata.htm. [InEnglish].

11. Shlyk,P. V. «Jekonomicheskaja sushhnost' pervichnogo publichnogo razmeshhenija akcij» [Economic essence of the initial public offering of stock].// Predstavitel'naja vlast'. Zakonodatel'stvo, Kommentarii, Problemy, no 1 (74) (2007). — P. 29—32 [In Russian].

12. Gvardin, S.V. «Strategija vyhoda na rynok akcionernogo kapitala kompanij v faze rosta» [Strategy of entering the stock capital marketin the phase of company's growth] : synopsis of thesis of candidate of sciences (08.00.10, finance, moneycirculationandcredit). — Moscow (2008). — 24 p. [In Russian].

13. Danilov, Ju.A., Jakushin, A.F. «IPO v Rossii : Itogi 2007»[IPO in Russia: 2007 Results] [Electronic resource] // Moscow :Fond «Centr razvitija fondovogo rynka» (2008). — 30 p. — doi :http://www.ippnou.ru/docs /articles/ipo_russia_2007.pdf. [In Russian].

14. Brau, J., Fawsett, St. «Initial public offerings: an analysis of theory and practice» // *The Journa lof Finance* (2004). — P. 1—55. [In English].

15. Lukashov, A., Mogin, A. «IPO ot I do O: Posobie dlja finansovyh direktorov i investicionnyh analitikov» [IPO from I to O : a guide for CFOs and investment analytics] // 2-nd edition. — Moscow : Al'pina Biznes Buks(2008). — 361 p. [In Russian].

16. Eliseev, A. V. «Ot chego zavisit effektivnost' IRO : vzgljad so storony birzhi» [What affects IPO efficiency : a view of stock exchange] // *Shkola profesijnogo buhgaltera*, no 1 (119), January (2011). — P. 33—37 [In Russian].

17. Napol'nov, A. V. «Ocenka akcij kompanii i dinamika ih kursovoj stoimosti posle IPO» [Company's stock evaluation and dynamics of its value after IPO] // Investicionnyj banking, no 2 (2006). – P. 99—111. [In Russian].

Стаття надійшла до редакції 15 квітня 2015 р.

УДК [336.761+336.763]:658.14/.16

Гладчук Ксения Николаевна,
канд. экон. наук, старший преподаватель
кафедры банковских инвестиций,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: smart2_@ukr.net

Анализ целесообразности выхода предприятий на ipo

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена анализу целесообразности осуществления предприятиями первичного публичного предложения ценных бумаг (IPO). С помощью системного подхода к углублению теоретических основ функционирования рынка IPO, а также с использованием методов анализа, сравнения и синтеза выяснены основные мотивы, которыми руководствуются компании при принятии решения о выходе на рынок

IPO, а именно: привлечение инвестиций для роста бизнеса; создание капитализации; повышение имиджа; использование публичных акций в будущих сделках по приобретению. В то же время, раскрыты причины, которые заставляют предприятия отказываться от идеи IPO — это желание сохранить контроль над бизнесом и избежать размывания акционерного капитала. Установлено, что значительное влияние на решение о проведении IPO производят результаты уже совершенных сделок других эмитентов, поэтому важным является анализ критериев эффективности IPO, в частности, ожидаемого уровня капитализации и ликвидности ценных бумаг после размещения. Основные положения и выводы статьи могут быть использованы предприятиями при принятии стратегического решения о привлечении акционерного капитала на публичных рынках ценных бумаг.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: IPO, эмитент, акционерный капитал, эффективность IPO, капитализация, ликвидность.

UDC [336.761+336.763]:658.14/.16

Gladchuk Ksenija Mikolaïvna,
Candidate of Sciences (Economics), Senior Teacher
Bank Investment Department
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: smart2_@ukr.net

Analysis of enterprises' going public expedience

ABSTRACT. The article is dedicated to analysis of expedience of conducting securities initial public offering (IPO) by enterprises. Based on the system approach to extending theoretical aspects of IPO market functioning, as well as methods of analysis, comparison and synthesis, we have identified key incentives driving companies to conduct IPO which include: attraction of investment for business growth, creation of capitalization, image enhancement, use of public stock in future acquisition deals. At the same time, author has revealed the reasons forcing some companies to give up IPO idea. Among them there are intentions to keep control of business and avoid share capital dilution. It has been determined that decision on going public is much affected by results of IPO deals conducted by other issuers. That's why it's important to analyze IPO efficiency criteria, particularly, expected level of capitalization and liquidity of securities after placement. Key points and conclusions of the article can be used by enterprises in the process of making a strategic decision on attracting share capital in public securities markets.
KEY WORDS:IPO, issuer, share capital, IPO efficiency, capitalization, liquidity.

УДК 339.172+658.727+658.849.7+347.238.8

Кікоть Олександр Юрійович,
здобувач кафедри менеджменту банківськоїдіяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
викладач Дніпродзержинського технологічного коледжу
Дніпродзержинського державного технічного університету
(51909, Україна, Дніпродзержинськ, пр. Конституції, 2а)
E-mail: kikot-1980@mail.ru

СУТНІСТЬ І ВИДИ АУКЦІОНІВ

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено дослідженню сутності аукціонів як реалізаційного механізму. Автором розглянуто сутнісне наповнення понятійного апарату аукціонної торгівлі. До основних понять аукціонної торгівлі автором віднесено: об'єкт торгів, продавець, правила проведення торгів, аукціонний торг, учасники торгів, переможець аукціону, ціна реалізації та реалізація об'єкту торгів. Також, визначено та детально проаналізовано основні ознаки аукціонів, які включають: публічність і наявність загальновідомих правил проведення торгів, дефіцитність об'єкту торгів, конкурентність, ціноутворення та встановлення ринкової рівноваги. На їх основі автором запропоновано загальне визначення аукціонів як особливого класу реалізаційних механізмів. У рамках визначеного класу аукціон-подібних реалізаційних механізмів наведено класифікацію основних форматів проведення аукціонних торгів. Отримані в статті результати можуть бути застосовані для підвищення ефективності використання аукціонів в економічній і фінансовій діяльності органів державної влади та приватних компаній.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: механізм реалізації, аукціон, правила проведення аукціону, аукціонний торг, формат торгів, об'єкт торгів, ціноутворення, ринкова рівновага.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Визначення «правильної» ціни об'єкту, який продавець бажає реалізувати або покупець бажає придбати, виступає однією із найскладніших проблем в умовах асиметрії комерційної інформації між контрагентами. Одним з можливих варіантів вирішення цієї проблеми виступає використання такого реалізаційного механізму, як аукціони. Правильне використання аукціонів та оптимальний вибір формату проведення торгів дозволить як приватним компаніями, так і державі в особі відповідних органів влади, підвищити ефективністьта прибутковість операцій з реалізації товарів, розміщення випусків цінних паперів, укладання контрактів на виконання робіт і постачання товарів і послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десятиріч теорія аукціонів була досить популярною сферою економічних досліджень, особливо серед західних науковців. Традиційно західні економісти-теоретики Р. Вілсон, П. Мілгром, П. Клемперер, Р. Мейрсон, С. Атей аналізують особливості поведінки учасників і результати проведення аукціонних торгів з використанням потужного математичного апарату [1]. На жаль, можливості такого аналізу обмежуються припущеннями, які значним чином спотворюють реальні умови та особливості проведення аукціонних торгів.

Українські та російські науковці концентрують свою увагу більше на особливостях і детальному опису проведення аукціонних торгів різноманітними товарами, не приділяючи достатньої уваги саме сутності та особливостям проведення аукціонів, як універсальному механізму реалізації товару. Більше того, дослідження радянських науковців зазвичай обмежується сферою міжнародної та електронної торгівлі [2, 3]. Однак, на сучасному етапі розвитку аукціонної торгівлі, аукціони, як ефективний реалізаційний механізм, використовується державними органами, приватними компаніями та фінансовими інститутами для здійснення комерційних транзакцій в різноманітних галузях і сферах економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Хоча аукціони є популярним напрямом наукових досліджень, у сучасній науковій літератури не використовувався комплексний підхід до аналізу та визначення економічної сутності основних понять аукціонної торгівлі та головних ознак аукціонів. Відповідно, існуючі визначення аукціонів надавали спотворене уявлення про економічну сутність даного реалізаційного механізму.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою даної роботи є розкриття сутності та особливостей функціонування такого реалізаційного механізму як аукціони, зокрема, визначення та аналіз основних понять, пов’язаних з аукціонною торгівлею, виділення та характеристика головних ознак аукціонів, подання загального визначення аукціонів, як особливого класу реалізаційних механізмів, і розгляд класифікації основних форматів проведення аукціонних торгів, що дозволить правильніше та ефективніше застосування аукціонів на практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Однією з найважливіших проблем власника об'єкту торгів[1], який має намір йогопродати, виступає встановлення реалізаційної ціни. Саме ціна визначатиме дохід продавця, його прибуток і, таким чином, успішність торгівельної угоди. З елементарної економічної теорії відомо, що ціна на товар на ринку визначається як пропозицією, так і попитом. Однак, економічна теорія не дає продавцю конкретних рекомендацій стосовно встановлення «правильної», оптимальної ціни у кожному окремому випадку. Навіть у тих випадках, коли економічна теорія чітко визначає оптимальну ціну, вона завжди залежить від невідомих продавцю характеристик попиту. Особливо гостро ця проблема проявляється в ситуаціях, коли продавець володіє відносно унікальним товаром, який не торгується на ринку на регулярній основі, або товаром, пропозиція і попит на який змінюється дуже швидко та непередбачувано.

Прикладом таких ситуацій можуть виступати: продаж державою підприємств і майнових комплексів під час приватизації; реалізація облігацій державного займу, казначейських векселів і пакетів цінних паперів; продаж заставленого майна кредитними установами; продаж витворів мистецтва та антикваріату; реалізація ліцензій на використання радіочастот для мобільного зв'язку; продаж ділянок під заготовку деревини та ліцензій на видобуток корисних копалин та інше.

Усі зазначені приклади характеризуються наявністю так званої *асиметричної поінформованості учасників транзакції* — потенційні покупці володіють значно більшою інформацією, ніж продавець, стосовно власної цінності об'єкту торгів і максимальної ціни, яку вони готові сплатити. Продавець, у кращому випадку, може лише здогадуватися, скільки покупці максимально готові сплатити за об'єкт торгів, а в деяких випадках продавець може навіть і гадки не мати про його реальну цінність для потенційних покупців[2]. Тому, продавець повинен встановлювати ціну в умовах невизначеності.

---

[1] У цій роботі під об'єктом торгів ми розуміємо товари, роботи, послуги, цінні папери, валютні цінності та інші матеріальні, фінансові та нематеріальні активи, які виробник або власник бажає реалізувати на ринку.

[2]Наприклад, доходи, отримані в результаті реалізації на аукціоні радіочастотдля 3G мобільного зв'язку у Великій Британії, здивували навіть найоптимістичніших експертів. Загальна сума, отримана від реалізації ліцензій,склала 34 млрд дол. [4]. Іншим прикладом можуть виступати сенсаційні ціни на витвори мистецтва відомих художників і скульпторів, які, час від часу, б'ють рекорди на аукціонах Christie's і Sotheby's. Останній

Подолання зазначеної невизначеності було і залишається однією з головних проблем, яку повинні вирішувати продавці. Одним з підходів до вирішення цієї проблеми виступає використання найпридатнішого *реалізаційного механізму*. Множина потенційних реалізаційних механізмів практично необмежена. До широко вживаних класів механізмів відносять: фіксоване встановлення ціни продавцем, встановлення ціни шляхом переговорів продавця з покупцями або покупця з продавцями, встановлення ціни шляхом аукціонних торгів та різноманітні гібридні механізми [4, 5].

Продавець повинен вибрати такий реалізаційний механізм, який би вирішував проблему встановлення ціни, за умови асиметричної інформації, найкращим чином. Одним з найуспішніших і широко вживаних механізмів встановлення цін, у цих умовах, виступають різноманітні аукціони[3]. Нас, як економістів, цікавить, чому аукціони дозволяють впоратися з проблемою встановлення ціни, в умовах невизначеності,найкращим чином. Саме для цього необхідно розуміння сутності та особливостей функціонування аукціонних торгів як реалізаційного механізму.

***Понятійний апарат аукціонної торгівлі*.**

Аналіз сутності аукціону доцільно почати з визначення та аналізу основних понять, пов'язаних з аукціонними торгами, до яких відносять: «продавець», «об'єкт торгів», «учасники аукціону», «правила проведення аукціону», «аукціонні торги», «переможець аукціону», «ціна реалізації» та саме «реалізація об'єкту

рекорд склав 142,2 млн дол. за триптих «Три начерки до портрету Люсьєна Фрейда» Френсіса Бекона.

[3]Відома історія аукціонів починається ще у стародавньому Вавилоні. З письмових згадувань Геродота, 500 рік до Різдва Христова, ми знаємо, що вавилоняни купували жінок для одруження на аукціонах. Аукціони використовувались практично в усіх країнах стародавнього світу – Греції, Римі, Китаю, Японії та інших [6]. Найвідомішим аукціоном часів стародавнього Риму став продаж всієї Римської імперії у 193 році нашої ери Дідію Юліану за 25000 сестерціїв, які він запропонував сплатити кожному преторіанцю за право стати імператором. Сьогодні аукціони використовуються як державними органами влади, так і приватними компаніями для реалізації постійно зростаючої номенклатури товарів, робіт, послуг та активів. Так, на регулярній основі на аукціонах продаються витвори мистецтва та антикваріату, підприємства та майнові комплекси, ліцензії на використання радіочастот, права на транспортне обслуговування, заставлене майно, облігації державного займу, казначейські векселі та пакети цінних паперів, ділянки землі під заготовку деревини, ліцензії на видобуток корисних копалин та інше. За останні 15 років інтернет простір заполонили спеціалізовані електронні площадки (*Ebay, Amazon*і т.д.), які надають доступ пересічним громадянам до аукціонів різноманітних нових і бувших у користуванні споживчих товарів.

торгів». Також, існує специфічна, притаманна тільки аукціонним торгам термінологія, з якою можна ознайомитися в одному з наукових [2] або довідкових джерел [7].

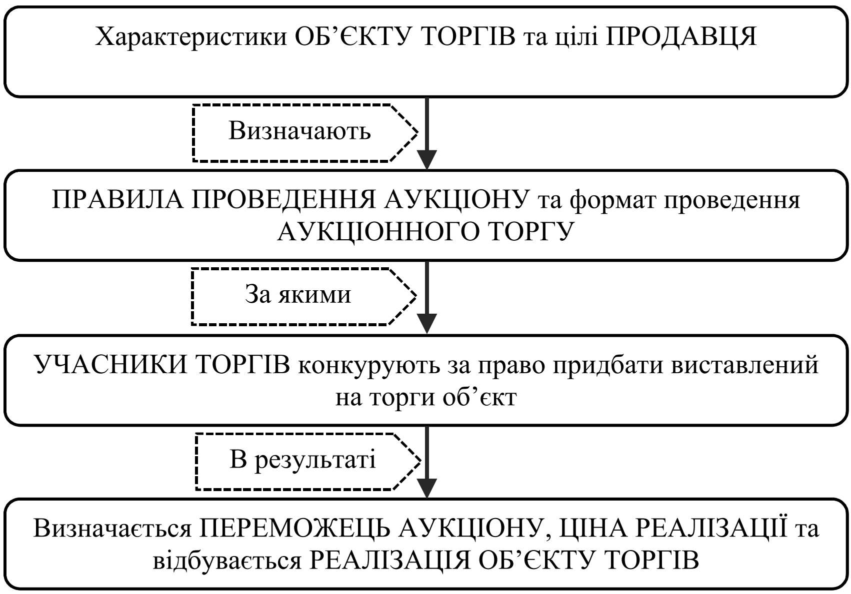

Рис. 1. Понятійний апарат аукціонної торгівлі.

Джерело: розроблено автором самостійно.

Почнемо наш аналіз аукціону з поняття *об'єкт торгів*. *Об'єкт торгів* — це будь-який матеріальний або нематеріальний об'єкт, який продавець має намір реалізувати шляхом його продажу на аукціонних торгах. Таким чином, у науковій літературі до об'єкту торгів відносять не тільки власне товари, а й роботи, послуги, активи, цінні папери, права власності, права на видобуток корисних копалин, авторські права, ліцензії, контракти на постачання та виконання робіт і т.д. Важливість характеристик об'єкту торгів для успіху аукціону важко переоцінити. Об'єкт торгів не тільки впливає на вибір конкретного механізму реалізації товару, а й на ступінь конкуренції серед покупців за право придбати його. Деякі механізми реалізації, які, виходячи з характеристик об'єкту торгів, сторонніми спостерігачами не вважаються аукціонами (наприклад, тендери на виконання будівельно-конструкторських робіт), насправді, з економічної точки зору, нічим від звичайних аукціонів не відрізняються.

Поняття *продавець* в аукціонній торгівлі викликає менше протиріч, ніж поняття *об'єкт торгів*. *Продавець* — це фізична або юридична особа, яка має намір реалізувати певний об'єкт торгів зазвичай за максимально можливою ціною. В аукціонній торгівлі саме продавець відіграє активну роль у виборі конкретного механізму реалізації товару через встановлення правил проведення аукціону та формату проведення торгів, а покупці, звичайно, приймають встановлений реалізаційний механізм, як даність.

Ситуація з визначенням поняття *учасник аукціону* дещо складніша. В багатьох випадках науковцям та організаторам проведення аукціону не завжди зрозуміло, кого вважати учасником аукціону. Це пов'язано з тим фактом, що, хоча, зазвичай, прийнято вважати учасниками торгів тих осіб, які приймають безпосередню участь в їх проведенні, з точки зору наукового аналізу, учасниками торгів необхідно вважати всіх їх потенційних учасників. Тобто,навіть тих осіб, які лише потенційно розглядають можливість прийняти участь в аукціоні. Їх потенційна можливість прийняти участь у торгах впливає як на поведінку інших учасників-конкурентів, так і організатора аукціону, який зацікавлений у збільшенні конкуренції за виставлений на торги об'єкт.

Основною понятійною категорією, яка визначає особливості функціонування даного реалізаційного механізму, виступають *правила проведення аукціону*. Правила проведення аукціонних торгів можна поділити на дві групи. До першої групи, на нашу думку, слід віднести основополягаючі або *основні правила*, які чітко виділяють даний аукціон серед усієї множини можливих аукціонів і визначають цей аукціон як окремий реалізаційний механізм. До них відносять: правила подання цінових пропозицій під час аукціону, правила визначення переможця та встановлення реалізаційної ціни.

До другої групи слід віднести *додаткові правила*, які уточнюють основні правила проведення аукціону і дозволяють продавцю відбирати потенційних учасників аукціону, повніше регулювати процес проведення аукціону та, навіть, у деяких випадках, регулювати використання реалізованого об'єкту покупцем після проведення аукціону. Ці правила невиділяють певний аукціон як окремий реалізаційний механізм, але вони можуть певним чином впливати як на поведінку учасників аукціону під час торгів, так і на його кінцеві результати. Ми вважаємо, що до них слід віднести: правила доступу потенційних учасників до аукціонних торгів; правила доступу учасників до важливої інформації, стосовно характеристик виставленого на торги об'єкту; правила оформлення заявок на участь в аукціоні; правила оплати придбаного в ході торгів об'єкту; правила переходу права власності та умови використання об'єкту торгів покупцем.

Черговим досліджуваним поняттям виступає поняття *аукціонних торгів*. Саме це поняття, частіше за все, асоціюється у пересічних громадян з поняттям аукціон. *Аукціонні торги* — це безпосередній процес публічної реалізації товару серед конкуруючих, за визначеними правилами, по ціні покупців-учасників торгів за право придбати, виставлений на торги, товар. Слід зазначити, що основні правила проведення аукціону стосуються саме встановлення формату проведення аукціонних торгів, який виступає основною класифікаційною ознакою аукціонів та визначає окремий аукціон, як особливий механізм реалізації товару.

У результаті проведення аукціонних торгів визначається їх переможець. *Переможець аукціону* — це учасник-покупець, який під час участі у торгах виборов право придбати об'єкт торгів за встановленою на цих торгах ціною. Деякі формати проведення аукціонних торгів передбачають можливість визначення кількох переможців, які отримують право придбати частину виставленого на торги товару за встановленою, спеціально для них, ціною.

Також, у результаті проведення торгів визначається *реалізаційна ціна*. Тобто ціна, яку повинен сплатити переможець продавцю за виставлений на торги об'єкт. Необхідно зазначити, що запропонована покупцем-переможцем максимальна ціна під час торгів і ціна, яку він повинен буде сплатити, можуть як співпадати (як у аукціоні першої ціни, голландському аукціоні, англійському аукціоні або множинному дискримінаційному аукціоні), так і відрізнятися (як у аукціоні другої ціни, множинному аукціоні з єдиною ціною або аукціоні «Вікрі»).

Поняття *реалізації об'єкту торгів* не викликає суперечностей а ні серед науковців, а ні серед практиків аукціонної торгівлі і означає перехід права власності на об'єкт від продавця до покупця-переможця аукціону. Єдине, що необхідно зазначити, це те, що не кожний аукціон завершується реалізацією об'єкту торгів. Правила проведення аукціону можуть передбачати деякі обмеження на реалізацію об'єкту торгів за визначеною, в ході торгів, переможною ціною.

Характерні риси аукціонів.

Необхідність аналізу ознак, притаманних аукціонній торгівлі, викликана тим, що особливості функціонування аукціонів, як механізмів реалізації товару, у порівнянні з фіксацією цін, переговорами або іншими механізмами, визначаються саме характерними для аукціонів ознаками. Узагальнюючий аналіз правил і форматів проведення аукціонів і систематизація наукових досліджень у цій сфері дозволяють нам виділити специфічні ознаки, притаманні аукціонній торгівлі. До основних ознак аукціонів ми вважаємо за доцільне віднести: «дефіцитність об'єкту торгів», «загальновідомі правила проведення торгів», «публічність проведення торгів», «конкурентність торгів», «ціноутворення», «встановлення ринкової рівноваги» (рис. 1).

Перша виділена нами ознака — *дефіцитність об'єкту торгів* означає, що на аукціонах реалізуються дефіцитні або, навіть, унікальні об'єкти. Для забезпечення нормального функціонування аукціонних торгів сукупний попит, з боку потенційних учасників аукціону за мінімально допустимої (резервної) ціни реалізації, повинен бути більшим, ніж кількість товару, виставлена на торги. В іншому разі, аукціон, як механізм реалізації, деградує до фіксації ціни продажу продавцем на рівні резервної.

Рис. 2. Характерні риси аукціонів.

Джерело: розроблено автором самостійно.

Урегульованість за заздалегідь встановленими та наперед оголошеними правилами виступає однією із визначальних ознак аукціонних торгів. Більшість інших механізмів реалізації, включаючи фіксацію цін і переговори, не мають цієї ознаки. Зрозуміло, що наявність правил проведення торгів роблять цей реалізаційний механізм більш прозорим і зрозумілим як для безпосередніх учасників торгів, так і для сторонніх спостерігачів.

Також, на нашу думку, однією з ключових ознак аукціонної торгівлі, виступає *публічність проведення аукціону*. Ця ознака виділяє аукціон, у порівнянні з простою фіксацією цін, коли продавець визначає ціну реалізації в однобічному порядку, та, у порівнянні з переговорами, коли ціна встановлюється у результаті (закритих) переговорів між покупцем і продавцем.

Дефіцитність об'єкту торгів і публічність їх проведення тісно пов'язані з такою ознакою аукціонів як *конкурентність торгів.* Ні однобічна фіксація цін, ні переговори не передбачають безпосередньої, публічної цінової конкуренції покупців за право придбати об'єкт торгів. Саме безпосередня цінова конкуренція покупців робить аукціони унікальним реалізаційним механізмом, який дозволяє продавцю примусити покупців, відкриваючи цінність об'єкту торгів, пропонувати максимальні ціни, які вони взмозі заплатити. Завдяки безпосередній ціновій конкуренції покупців, максимізується дохід власника об'єкту торгів.

Аукціонам також притаманна така важлива ознака, як *ціноутворення*. Тобто, на аукціоні визначається ціна об'єкту торгів. Характерною особливістю аукціонного ціноутворення виступає той факт, що процес встановлення ціни має відкритий та об'єктивний характер і відбувається шляхом зіставлення конкурентних цінових пропозицій покупців під час торгів.

Останньою ознакою, яка виділяє аукціони серед інших реалізаційних механізмів, є *встановлення ринкової рівноваги*. Тобто, в результаті проведення аукціону за реалізаційної ціни, встановлюється рівновага між пропозицією і попитом на об'єкт торгів.

Визначення аукціонів як класу реалізаційних механізмів.

Проведений аналіз дозволяє нам запропонувати загальне визначення аукціону. Наш підхід до визначення аукціону узагальнює його у трьох напрямках. По-перше, визначення аукціону, запропоновані іншими науковцями, базувалися не на всіх, а тільки на кількох із зазначених вище ознак, що, з одного боку, неначебто розширювало поняття аукціону, а, з іншого,спотворювало сутність цього реалізаційного механізму. По-друге, попередні визначення базувалися не на загальних для всіх аукціонів ознаках, а обмежувалися індивідуальними ознаками, притаманними певними видами аукціонних торгів. По-трете, дуже часто науковці прив'язували визначення аукціону до характеристик аукціонних торгів, притаманних певним товарним ринкам, а не притаманним усім можливим ситуаціям, в яких використовується цей реалізаційний механізм [2, 7—9]. Нижче наведено авторське визначення аукціону як окремого класу реалізаційних механізмів.

Аукціон — це економічні відносини між продавцем, посередником і покупцями, які передбачають, що продавець або найнятий ним посередник організовує у визначеному місті, у визначений час і за наперед визначеними та оголошеними правилами публічні конкурентні торги серед потенційних покупців, спрямовані на реалізацію дефіцитного об'єкту торгів за максимально можливою ціною (цінами) покупцю-переможцю (або покупцям-переможцям), який запропонував за об'єкт у ході торгів найбільшу ціну.

Необхідно зазначити, що хоча це визначення використовує такі поняття, як реалізація та максимальна ціна, деякі формати торгів, наприклад, спрямовані на розміщення контрактів на постачання товарів, робіт або послуг, передбачають їх придбання за мінімальною ціною, а не продаж за максимальною. Звісно, такі формати торгів повністю задовольняють всім ознакам аукціонів і наданому нами визначенню, якщо ми змінимо слово максимальна ціна на мінімальну, реалізацію на придбання та покупців на продавців. У практичній і юридичній літературі такі аукціони отримали назву тендерів. Тобто тендери та аукціони — це по суті один і той самий реалізаційний механізм.

Запропоноване визначення, хоча строго окреслює межі такого реалізаційного механізму як аукціон, дозволяє достатньо гнучкості для того, щоб охарактеризувати все розмаїття аукціонів, які використовуються на практиці. З метою розуміння можливостей запропонованого нами визначення, ми надали узагальнену типологію аукціонів за двома найважливішими класифікаційними ознаками: відкритістю процесу торгів і подільністю товару (таб. 1).

Таблиця 1

ОСНОВНІ ФОРМАТИ ПРОВЕДЕННЯ АУКЦІОННИХ ТОРГІВ

Тип товару Тип торгів	**Неподільний товар**	**Подільний товар**
Відкриті торги	— Голландський аукціон — Англійський аукціон	— Множинний голландський аукціон — Множинний англійський аукціон — Аукціон «Аусубеля»
Закриті торги	— Аукціон першої ціни — Аукціон другої ціни або аукціон «Вікрі»	— Дискримінаційний аукціон — Аукціон з єдиною ціною — Множинний аукціон «Вікрі»

Джерело: розроблено автором на основі [10].

Представлені формати проведення торгів охоплюють всі базові види існуючих, на сьогоднішній час, аукціонів. Однак, вони далеко не вичерпують увесь можливий перелік механізмів реалізації, які, згідно нашого визначення, можуть вважатися аукціонами.

Насправді науці та практиці відомо набагато більше різновидів аукціонів. Більш того, завдяки застосуванню на практиці досягнень сучасної теорії аукціонів, перелік застосовуваних аукціон-подібних механізмів постійно зростає [4, 10]. Так, стає популярним застосування різноманітних гібридних аукціонів. Наприклад, двоетапних Англо-Голландських або Голландсько-Англійських аукціонів, які на першому етапі торгів передбачають використання одного формату торгів, а на другому іншого. Електронні інтернет аукціони вражають своєю різноманітністю (Ebay, Amazon), а державні тендери на розміщення контрактів дивують складністю правил та обсягом різноманітних обмежень [4]. На аукціонах з реалізації ліцензій на використання радіочастот множинність об’єкту торгів поєднується з його неоднорідністю, значним чином ускладнюючи застосовуваний формат проведення торгів. В основі біржової торгівлі багатьма товарами лежить механізм реалізації, який у своїй основі використовує подвійний аукціон. Звісно, всі ці формати характеризуються перерахованими вище поняттями та ознаками і, в результаті, задовольняють запропонованому нами визначенню.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У результаті проведеного дослідження ми визначили понятійний апарат і провели детальний аналіз кожного окремого поняття, притаманного аукціонної торгівлі. Також, ми виділили та охарактеризували визначальні ознаки аукціонів як механізму реалізації та встановлення ціни на об'єкт торгів. На цій основі ми запропонували загальне визначення аукціону. Запропоноване нами визначення узагальнює великий клас реалізаційних механізмів, які, використовуючи безпосередню конкуренцію учасників торгів, дозволяють встановити ціну та реалізувати об'єкт торгів в умовах асиметричної інформації між контрагентами. У подальшому планується дослідження сутності та ефективності використання,зазначенихв цій роботі, форматів проведення аукціонних торгів для реалізації цінних паперів.

Бібліографічний список

1. *Milgrom, P.R.* A Theory of Auctions and Competitive Bidding /Milgrom, P.R., Weber, R.J. // Econometrica, 1982, 50, p. 1089—1122.

2. *Стровский Л. Е.* Внешнеэкономическая деятельность предприятия: Учебник; 5-е изд. / Стровский Л. Е. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011 — 498 с.

3. *Синецкий Б. И.* Основы коммерческой деятельности: Учебник / Синецкий Б.И. — М.: Юристъ, 2000. — 659 с.

4. *Klemperer, P.D.* Auctions: Theory and Practice / Klemperer, P.D. // Princeton University Press, 2004. — P. 264.

5. *Milgrom, P.R.* Putting Auction Theory to Work/Milgrom, P.R. // Cambridge University Press, 2004. — p. 368.

6. *Cassady, R.* Auctions and Auctioneering, Berkeley/*Cassady, R.*. // CA: University of California Press, 1967, p. 327.

7. Большой экономический словарь / Составитель Борисов А.Б. — Книжный мир, 2009. —864 с.

8. *Алябишев М.С.* Понятійний апарат — засіб єдності праворозуміння при регулюванні діяльності аукціонів / М. С. Алябишев // Актуальні проблеми цивільного права та процесу: Матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора О. А. Пушкіна, Харків, 21 травня 2005 р. — Х., 2005. — С. 14—16.

9. *McAfee, R.P.* Auctions and Bidding/McAfee, R.P., McMillan, J. // Journal of Economic Literature, 1987, 25. — p. 699—738.

10. *Krishna, V.* Auction Theory / Krishna, V. — Academic Press, 2002. — p. 303.

References

1. Milgrom, P.R. A Theory of Auctions and Competitive Bidding / Milgrom, P.R., Weber, R.J. — Econometrica, 1982, 50, p. 1089—1122.

2. *Strovskii L.E. Vneshneekonomicheskaia deiatelnost predpriiatiya: Uchebnik 5-e izdanie* [Foreign Economic Activity of Enterprise]/*Strovskisi L.E.* — M.: UNITI-DANA, 2011 — 498 p. [In Russian].

3. *Sinetskii B.I.*Osnovy kommercheskoi deiatelnosti: Uchebnik [Principles of Commerce: Textbook] / Sinetskii B.I. — M.: Yurist, 2000 — 659 p. [In Russian].

4. *Klemperer, P.D.* Auctions: Theory and Practice/ Klemperer, P.D. // Princeton University Press, 2004, p. 264.

5. *Milgrom, P.R.* Putting Auction Theory to Work/Milgrom, P.R. // Cambridge University Press,2004, p. 368.

6. *Cassady, R.* Auctions and Auctioneering, Berkeley/*Cassady, R.* // CA: University of California Press, 1967, p. 327.

7. Bolshoi ekonomicheskii slovar [Large Dictionary of Economics]/ Sostavitel Borisov A.B. — Knizhnyi mir, 2009, p. 864. [In Russian].

8. *Aliabyshev M.S.* Poniatiinyi apparat — zasib yednosti pravorozuminnia pry reguliuvanni diialnosti auktsioniv [Notional apparatus — as a basis for common understanding of the body of law regulating auction trade]/ M.C. Aliabyshev// Aktualni problemy tsyvilnogo prava ta protsesu: Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoi pamiati profesora O.A. Pushkina, Kharkiv, 21 travnia 2005 — Kh., 2005. — p. 14—16.

9. *McAfee, R.P.* Auctions and Bidding/McAfee, R.P., McMillan, J. // Journal of Economic Literature, 1987, 25, p. 699—738.

10. *Krishna, V.* Auction Theory/ Krishna, V. — Academic Press, 2002, p. 303.

Стаття надійшла до редакції 15 квітня2015 р.

УДК 339.172+658.727+658.849.7+347.238.8

Кикоть Александр Юрьевич,
соискатель кафедры менеджмента банковской деятельности,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»,
преподаватель
Днепродзержинского технологического колледжа
Днепродзержинского государственного
технического университета
(51909, Украина, Днепродзержинск, пр. Конституции, 2а)
E-mail: kikot-1980@mail.ru

Сущность и виды аукционов

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена исследованию сущности аукционов как реализационного механизма. Автором рассмотрено смысловое наполнение понятийного аппарата аукционной торговли. К основным по-

нятиям аукционной торговли автором отнесено: объект торгов, продавец, правила проведения торгов, аукционный торг, участники торга, победитель аукциона, цена реализации и реализация объекта торгов. Также, определены и детально проанализированы основные признаки аукционов, которые включают: публичность и наличие общеизвестных правил проведения торгов, дефицитность объекта торгов, конкурентность, ценообразование и установление рыночного равновесия. На их основе дано общее определение аукционам как особому классу реализационных механизмов. В рамках определенного класса аукцион-подобныхреализационных механизмов предложена классификация основных форматов проведения аукционных торгов. Полученные в статье результаты могут быть применены для повышения эффективности использования аукционов в экономической и финансовой деятельности органов государственной власти и частных компаний.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: механизм реализации, аукцион, правила проведения аукциона, аукционный торг, формат торгов, объект торгов, ценообразование, рыночное равновесие.

UDC 339.172+658.727+658.849.7+347.238.8

Kikot Oleksandr Yuriyovych,
Postgraduate, Department of Banking Management, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
Lector of Economics, Dneprodzerzhinsk College of Technologies, Dneprodzerzhinsk State Technical University.
(2a, Prospect Konstytuzii, Dniprodzerzhynsk, Ukraine, 51909)
E-mail: kikot-1980@mail.ru

Nature and types of auctions

ABSTRACT. This paper examinesthe nature of auctions as a selling mechanism. The author studies the essence ofterms and notions associated with the auction trade. According to the author, the main notions of auction trade include object of trade, seller, rules of auction, action, bidders, winner of auction, selling price and sale of the object of trade. Furthermore, the author defines and thoroughly analyzesthe fundamental characteristics of auctions, which include publicity, existence of commonly known auction rules, shortage of auctioned object, competition, price setting and market clearing. Based on those he suggestsgeneral definition of auctions as a special class of selling mechanisms. He also develops classification of the main formats of actions within the defined class of auction-like selling mechanisms. The results obtained in the paper may be applied to increase efficiency of using auctions in economic and financial transactions by government agencies and private enterprises.

KEY WORDS: selling mechanism, auction, rules of auction, auction format, object of trade, price setting, market clearing.

УДК 330.22.12

Красножон Світлана Володимирівна
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри банківських інвестицій ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: svelte@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. Значення добре розвиненої пенсійної системи полягає не тільки у пенсійному забезпеченні, але й в акумуляції великого обсягу заощаджень для перетворення їх на інвестиції. У цьому сенсі недержавні пенсійні фонди (НПФ) важливий учасник інвестиційного процесу. Діяльність НПФ, їх вплив на економічні процеси неможна оцінити однозначно. Періодичні кризи, що охоплюють окремі національні ринки і світову економіку в цілому, як правило, проявляють диспропорції у розвитку фінансової системи та невіддільні від недоліків у діяльності недержавних пенсійних фондів.

Актуальність дослідження визначається тим, що в Україні за час становлення ринкової економіки стало очевидним, що традиційна система пенсійного забезпечення не відповідає новим реаліям ринкових відносин, стримує реформування системи оплати праці і легалізації доходів населення, розширенню джерельної бази інвестування. Залучення інвестиційних ресурсів є однією з головних задач ринкового середовища. Саме вивільнення та освоєння інвестицій з нерозвинених джерел може дати можливість забезпечити необхідний рівень провадження процесів розвитку та розбудови економічної системи на макро й мікрорівнях.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: недержавні пенсійні фонди, інвестиції, ресурси, доходи.

Постановка проблеми та її зв`язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Від ефективності інвестицій НПФ багато в чому залежить і залучення нових вкладників. Практика побудови інвестиційної політики НПФ має свої особливості в тій або тій країні, проте існують певні проблеми до її побудови, які можуть бути адаптовані і в Україні.

Аналіз основних джерел і публікацій. Питання інвестиційної політики недержавних пенсійних фондів висвітлено в працях багатьох вітчизняних учених, таких як: М. Бойко, Б. Зайчук, С. Зарудний, В. Корнєв, В. Мельничук, Ю. Привалов. Незважаючи на системні дослідження, в наукових колах існує потреба розробки ґрунтовніших підходів щодо систематизації кращого зарубіжного досвіду та можливостей його врахування при побудові інвестиційної політики НПФ в Україні [1, 2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Недержавні пенсійні фонди в Україні поки що не стали масовим явищем, а працездатне населення не виявляє активного інтересу до НПФ, що позбавляє економіку важливого джерела інвестиційних ресурсів. Тому, важливою залишається проблема перетворення НПФ на активних учасників фінансового ринку, якими вони є в економічно розвинених країнах.

Формування мети і завдання дослідження. Мета — визначення ролі НПФ як інституційного інвестора на ринку інвестування України та світу, а також висвітлення основних аспектів та особливостей зарубіжного досвіду побудови політики недержавних пенсійних фондів. Важливим завданням є розкриття основи державного регулювання та надання пропозиції щодо напрямів адаптації в Україні зарубіжного досвіду побудови інвестиційної політики недержавних пенсійних фондів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Україні цілеспрямована інвестиційна політика недержавних пенсійних фондів перебуває у стадії становлення, що становить загрозу інвестиційній безпеці країни. Очевидно, щоб стимулювати інвестиційний процес в Україні потрібно перейти до сучасних ринкових методів регулювання економічної діяльності, а це передбачає використання об'єктивних законів ринку, «які реалізуються через дію фінансового механізму, інституційним забезпеченням якого виступають кредитно-фінансові інститути (банки, страхові компанії, інвестиційні, пенсійні фонди та інші)».

Українська пенсійна реформа почалася після ухвалення законодавчої бази для реформування обов'язкової державної системи пенсійного забезпечення та впровадження II і III рівня пенсійного забезпечення. Положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (чинний з 1 січня 2004 р.) передбачають існування трьох рівнів пенсійного забезпечення [3]:

- солідарна система загальнообов'язкового пенсійного забезпечення;
- накопичувальна система загальнообов'язкового страхування;
- система недержавного пенсійногострахування (НПС).

Серед причин, які приваблюють учасників НПФ, основна — стабільний матеріальний стан у майбутньому (47,6 %), надійність збереження коштів (23,7 %), можливість самостійно сформувати майбутні виплати (15,8 %), індивідуальність накопичень (12,5 %), можливість накопичувати пенсію за рахунок роботодавця (12,5 %), доходи на внески (9,1 %), гнучкість схеми накопичень (8,5 %), податкові пільги (65 %), інші (1,8 %) [4].

Зростання значення НПФ в Україні крім об'єктивних чинників (таких, як відносно невисокий рівень заробітної плати населення) залежить від особливостей ментальності їх потенційних учасників, які загалом з недовірою ставляться до пенсійних фондів. За даними опитування, проведеного агентством фінансових ініціатив, стримують вкладників від участі у НПФ такі причини: недовіра до НПФ (30,0 %), відсутність коштів (24,3 %), відсутність інформації про НПФ (22,13 %), побоювання втратити кошти (22,13 %), невелика прибутковість (7,30 %), небажання роботодавця брати участь у програмах НПФ (3,35 %), інші (3,16 %). Підвищення довіри до цих фондів є ще однією важливою задачею.

Очевидно, можна вважати, що активізація діяльності інституційних інвесторів сприяє запровадженню фінансових інновацій, збільшенню інформаційної прозорості фінансових ринків і вдосконаленню корпоративного управління, а це впливає також на зниження вартості залученого капіталу і створенню нових фінансових інструментів. Розвиток системи інституційних інвесторів сам по собі ще не стає передумовою для розвитку ринку капіталів, для чого вирішальне значення мають інші чинники, які визначають, наскільки розвиток інституційних інвесторів впливатиме на розвиток фінансового ринку. Насамперед, це усунення перешкод (як політичних, так і структурних) для розвитку інституційних інвесторів, а також готовність фінансового ринку для розвитку системи інституційних інвесторів.

Сучасні недержавні пенсійні фонди в розвинених країнах світу відіграють роль не лише інституту, спрямованого на пенсійне забезпечення, а й розглядаються в контексті інвестиційної політики. Зростання чисельності і масштабів діяльності інституційних інвесторів у розвинених країнах із 1960-х років минулого століття до сьогоднішнього часу деякі учені і дослідники пояснюють впливом структурних змін і зростанням ринків капіталу [5].

У підсумку багато країн з перехідною економікою в якості стратегічного орієнтиру розвитку обрали розбудову системи інвестиційних інвесторів.

Зазначимо, що в багатьох країнах з перехідною економікою активи в розпорядженні інституційних інвесторів суттєво зросли. У свою чергу активи пенсійних фондів становлять 28 % від загальних активів інституційних інвесторів. Аналізуючи ці дані, можна констатувати, що активи інституціональних інвесторів у країнах ОЕСР збільшувалися в першу чергу завдяки розвитку НПФ. Окрім цього, розвиток недержавних пенсійних фондів впливає і на розвиток фондових ринків. Сприятливим ефектом пенсійної реформи є той факт, що вона тягне за собою інтенсивніше економічне зростання за допомогою збільшення темпу накопичень і ефективності ринків цінних паперів, що могло б частково компенсувати перенесення грошових коштів із нефондованої системи до фондованої. Крім того, швидке зростання частково вирішує проблему, пов’язану зі старінням населення.

За допомогою кількісних обмежень чітко тестуються інвестиційні категорії, класи активів і рівень доходності інвестицій, при цьому особлива увага приділяється тій частині портфелів, яку розміщують в інструменти з відносно нестабільними показниками номінальної доходності, низьким рівнем ліквідності, високими кредитними ризиками. Країни з низьким фінансово-економічним рівнем розвитку, нестабільним промисловим потенціалом повинні впроваджувати такі вимоги щодо регулювання інвестування активів недержавних пенсійних фондів, які максимально відрізнятиметься від схеми з фіксованими виплатами з огляду на відмінності в цілях.

При використанні НПФ схем зі встановленими внесками визначається єдина інвестиційна ціль, яка передбачає чіткі й вимірювані завдання, що полягають у збереженні та збільшенні капіталу учасників як у номінальному, так і в реальному вираженні упродовж тривалого часу. Для досягнень цих цілей необхідно: впровадження ефективних і дієвих інвестиційних стратегій і процесів; суворий підхід до управління ризиками і планування бюджету для управління ризиками, а також до управління інвестиційними витратами.

У переважній більшості країн ОЕСР і країн, які не є членами ОЕСР, обмежень для зарубіжних інвестицій не існує. У Чилі частка зарубіжних інвестицій від загального обсягу капіталовкладень не може перевищувати 80 % і залежить від типу фонду, який вибирає учасник. У Колумбії відповідний показник становить 40 %, у Мексиці — 20 %, тоді як у Бразилі– тільки 2—3 %. На нинішньому етапі розвитку обмеження існує і в деяких країнах ЄС. У Словаччині дозволені інвестиції тільки в країни ЄС. У Фінляндії інвестування до країн, які не входять до ЄС, дозволяється виключно за умови, що вони є членами ОЕСР, і частка таких інвестицій становить 10 %.

Якщо пенсійний фонд інвестує свої активи за межами країни походження, то виникає проблема валютного ризику. Країни ЄС можуть розподіляти свої капіталовкладення, не побоюючись валютних ризиків. Що стосується інших країн, то вони завжди піддаються ризику, оскільки при поверненні активів до країни курс обміну валюти може змінитися в несприятливий бік у порівнянні з курсом на момент придбання активів, і фонд може зазнати збитків. Покращення співвідношення ризику й доходності при диверсифікації є більш ніж достатньою компенсацією додаткового елементу нестабільності у зв’язку з коливанням валютних курсів. Аргументи на користь значної схильності ризику для міжнародних активів швидше прийнятні для таких портфелів, як, наприклад, у пенсійних фондів із ВВ.

Зважаючи на позитивний зарубіжний досвід у сучасних умовах нестабільності розвитку вітчизняного фондового ринку для збереження та примноження активів НПФ України можна запропонувати:

— підвищення ефективності диверсифікації інвестиційного портфелю фондів за рахунок інвестування в цінні папери іноземних емітентів, які є надійними та прибутковими на міжнародному фондовому ринку. На сучасному етапі розвитку для інвестування в закордонні активи існують законодавчі обмеження, а саме законодавчо визначено, що недержавні пенсійні фонди України можуть інвестувати в цінні папери іноземних емітентів не більше ніж 20 % загальної вартості пенсійних активів. Можливо подальша інтеграція України в ЄС дозволить на законодавчому рівні закріпити збільшення частки інвестування пенсійних активів у цінні папери іноземних емітентів;

— оптимізувати підхід до нагляду за інвестуванням недержавних пенсійних фондів. В Україні застосовується найнепопулярніший у країнах ОЕСР підхід до нагляду за інвестуванням, заснований на дотриманні правил і нормативів, який є досить витратним, передбачає дублювання функцій органами контролю та нагляду. Позитивним досвідом для України повинен, на нашу думку, стати підхід до нагляду за інвестуванням НПФ, що ґрунтується на оцінці ризиків, який використовується в багатьох країнах ОЕСР і орієнтований на упередження виникнення ризиків інвестування та захист пенсійних активів. Особливо актуальним це є для недержавних пенсійних фондів енергетичної галузі України, які згідно з оцінками є збитковими та можуть бути ліквідовані, що негативно вплине як на вкладників, учасників, так і на саму сферу недержавного пенсійного забезпечення. Підхід до нагляду за інвестуванням недержавних пенсійних фондів дозволить виявити збиткові інвестиції та здійснити заходи щодо упередження збитків фондів.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. НПФ належать до третього рівня пенсійної системи, яка на даний момент є недостатньо розвинутою на ринку пенсійного забезпечення України, хоча й не можна заперечувати поступове реформування та її розвиток. Діяльність НПФ полягає у акумулюванні активів учасників даногопенсійного фонду та збереженні їх обсягів та вартості, через провадження інвестиційної діяльності. Саме дохід від інвестиційної діяльності даємож ливість компенсувати рівень інфляційних процесів, а також збільшувати загальний обсяг активів кожного окремого учасника НПФ. Оскільки НПФ мають справу з грошима, що надаються їм у довгострокове користування, то робота з такими активами припускає довгостроковий період накопичення коштів, консервативну політику інвестування активів, необхідність захисту прав та інтересів учасників фонду (майбутніх пенсіонерів) і забезпечення надійності вкладень у НПФ. Без цього дискредитується власне ідея недержавного пенсійного забезпечення.

Загалом, можна вважати, що причина недостатнього розвитку інвестиційної діяльності НПФ в Україні пояснюється не тільки недостатнім розвитком правових гарантій вкладників НПФ і ринку цінних паперів, а й загальною соціальною орієнтованістю економіки, внаслідок чого держава має тенденцію брати на себе функцію соціального забезпечення. Загалом, можна дійти висновку, що активізація інвестиційної діяльності НПФ в Україні залежить від таких чинників:

— збільшення кількості недержавних пенсійних фондів внаслідок зростання доходів населення, що сприятиме накопиченню значних пенсійних активів з тривалим періодом інвестиційної діяльності;

— збільшення інвестиційних можливостей недержавних пенсійних фондів (вони переважно використовують кошти, передані їм домогосподарствами) внаслідок загального зростання добробуту й доходів громадян;

— розширення прозорості діяльності пенсійних фондів, що сприятиме залученню більшої кількості приватних осіб до участі в недержавних пенсійних фондах (це може відбуватися за рахунок надання учасникам можливості вибору типу пенсійних рахунків, режиму їх ведення, суми відрахувань, а також можливості інвестувати кошти пенсійного рахунку і керувати інвестиційним процесом через належне розкриття інформації про діяльність НПФ);

— зростання диверсифікованості активів (інвестування капіталів в цінні папери міжнародних корпорацій);

— передоручення частини інвестиційних операцій фінансовим посередникам (інвестиційним фондам, страховим компаніям та іншим фінансовим інститутам);

— збільшення довіри до недержавних пенсійних фондів через поширення застрахованих схем інвестування, за якими збитки в разі їх виникнення покриватиме страхова компанія;

— запровадження нових технологій управління інвестиціями (наприклад, стратегії пасивного управління й вибору часу операцій на ринку).

Бібліографічний список

1. *Зайчук Б.О.* Система пенсійного забезпечення сьогодні і завтра: Коментар застосування Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» // Б.О. Зайчук, В.С. Микитенко, В.І. Семендяєва. — К.: «Формат» ВПД, 2004. — 336 с.

2. *Привалов Ю.* Пенсійна реформа в Україні: тенденції та перспективи / Ю. Привалов, Ю. Саєнко, Ю. Сапєлкін; відп. ред. Ю. Саєнко. — К.: ПЦ «Фоліант», 2005. — 218 с.

3. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 47–48. — Ст. 372.

4. *Мельничук В.* Українська правда (розділ економіка «Пенсійна система: три кроки до ситої старості») // http://www. epravda.com.ua/publica tions/4a852355907/2

5. *Корнєєв В.В.* Фінансові інститути в системі недержавного пенсійного забезпечення / В.В. Корнєв // Пенсійний вісник України. — 2013. — №3. — 116 с.

6. *Бойко М.Д.* Право пенсійного забезпечення в Україні: Навчальний посібник. — Вид. 2-ге, випр. і доп. — К.: Атака, 2006. — 356 с.
7. Загальнообов’язкове державне пенсійне страхування / [Зарудний, С.О. Березіна, В.Т. Александров, С.М. Недбаєва] — К.: АВТ, 2011. — 232 с.
8. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (розділ «Недержавні пенсійні фонди») // http://www.dfp.gov.ua/732.

References.

1. Zajchuk, B.O. (2004), Systema pensijnoho zabezpechennia s’ohodni i zavtra: Komentar zastosuvannia Zakonu Ukrainy «Pro zahal’noobov’iazkove derzhavne pensijne strakhuvannia» [Pension provision system today and tomorrow: Comment on application of the Law of Ukraine «On Compulsory State Pension Insurance»], Format, Kyiv, Ukraine.
2. Pryvalov, Yu.O. Saienko, Yu.I. Sapielkin, Yu.V. (2005), *Pensijna reforma v Ukraini: tendentsii ta perspektyvy* [Pension reform in Ukraine: trends and prospects], Foliant, Kyiv, Ukraine.
3. The Verhovna Rada of Ukraine (2003), [The Law of Ukraine «On non-state pension provision», available at]: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15/page, (Accessed 20 January 2014).
4. Mel’nichuk V. Ukrainska Pravda (rozdil economica «Pensiyna sistema: tre croci do sitoyi starosti») [Ukrainska true (a section is an economy the «Pension system: three steps are to replete old age»)] //http:// — www. epravda.com.ua/publications/4a852355907/2
5. Korniev V.V. Finansovi instytuty v systemi nederzhavnoho pensijnoho zabezpechennia [Financial institutes are in the system of the non-state pension providing] / V.V. Korniev // Pensijnyj visnyk Ukrainy. — 2013. — №3. — 116 с.
6. Bojko, M.D. (2006), *Pravo pensijnoho zabezpechennia v Ukraini* [The right of pension provision in Ukraine], 2nd ed, Ataka, Kyiv, Ukraine.
7. Zahal’noobov’iazkove derzhavne pensijne strakhuvannia [Obligatory state pension insurance] / [O.B. Zarudnyj, S.O. Berezina, V.T. Aleksandrov, S.M. Nedbaieva] — «AVT». — Kyiv. —2011. — 232 s.
8. Derzavna komisia z reguluvannya rinkiv finansovih poslug Ukraine (rozdil «Nederzavni pensiyni fondi») [The official site of National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets «Legislation that regulates the activities of non-state pension funds»], available at: http://nfp.gov.ua/docs/?d=4, (Accessed 19 January 2014).

Стаття надійшла до редакції 9 червня 2015 р.

УДК 330.22.12

Красножон Светлана Владимировна
канд. экон. наук, доцент,
доцент кафедры банковских инвестиций
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1,)
E-mail: svelte@ukr.net

Особенности инвестиционной деятельности негосударственных пенсионных фондов в Украине

АННОТАЦИЯ. Значение хорошо развитой пенсионной системы состоит не только в пенсионном обеспечении, но и в обеспечении аккумуляции значительного объёма накоплений для преобразования их в инвестиции. В таком случае, негосударственные пенсионные фонды (НПФ) являются важным участником инвестиционного процесса. Деятельность НПФ, их влияние на экономические процессы однозначно оценить невозможно. Периодические кризисы, которые затрагивают отдельные национальные рынки и мировую экономику, как правило, проявляют диспропорции в развитии финансовой системы и не отделяются от недостатков в деятельности негосударственных пенсионных фондов. Актуальность исследования определяется тем, что в Украине на момент становления рыночной экономики стало очевидным, что традиционная система пенсионного обеспечения не соответствует новым реалиям рыночных отношений, сдерживает реформирование системы оплаты труда и легализация доходов населения, расширение базы инвестирования. Привлечение инвестиционных ресурсов является одной из главных задач рыночной среды. Поиск и освоение инвестиций из неразвитых источников дает возможность обеспечить необходимый уровень процессов развития и построения экономической системы на макро и микроуровнях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: негосударственные пенсионные фонды, ивестиционные ресурсы, доходы.

UDC 330.22.12

Krasnozhon Svitlana Vladimirovna
Candidate of Sciences (economics),
Associate professor of department of investment
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, Ukraine, 03680)
E-mail:svelte@ukr.net

Features of investment activity of non-state pension fund in ukraine

ABSTRACT. A value of well developed pension system consists not only of the pension providing, but also of the accumulation of high-cube of economies for *their transformation into investment. In this sense non-state pension (NPF) fund is an important participant of investment process. Activity of NPF, their influence on economic processes is impossible to estimate simply. Periodic crises which engulf separate national markets and world economy on the whole as a rule, show disproportions in development of the financial system and inseparable from failings in activity of non-state pension fund.*

Research actuality is determined that in Ukraine in times of establishing of market economy became obvious, that the traditional system of the pension providing does not answer new realities of market relations, restrains reformation of the system of payment of labour and legalization of profits of population and expansion of a source base of investing. Bringing in of investment resources is one of main tasks of market environment. Freeing and mastering of investments from undeveloped sources can enable to provide the necessary level of realization of processes of development and re-erecting of the economic system on macro and microlevels.

KEY WORDS: non-state pension fund, investments, resources, profits.

УДК: 336.1: 352

Ламський Максим Дмитрович,
аспірант кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail:mlamskoj@yandex.ru

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН МІЖ БЮДЖЕТОМ МІСТА КИЄВА ТА ДЕРЖАВНИМ БЮДЖЕТОМ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено особливості розвитку міжбюджетних відносин між бюджетом міста Києва та державним бюджетом України, виявлено проблеми сучасної системи міжбюджетних відносин. Методика дослідження ґрунтується на системному підході до використання різних методик щодо оцінки показників ефективності формування та виконання місцевих бюджетів, зокрема, статистичних та економіко-математичних методів дослідження, методу порівняльного аналізу.

Мета даного дослідження полягає в окресленні методологічних засад з розбудови механізму міжбюджетних відносин, що враховували б не тільки об'єктивні економічні умови, а й низку суб'єктивних чинників у системі формування ефективності взаємовідносин бюджету міста Києва з державним бюджетом України.

Значна перевага делегованих повноважень, постійна недостатність фінансових ресурсів для їхньої реалізації на мінімальному гарантованому законодавством рівні є основними проблемами місцевого самоврядування впродовж існування незалежної держави. Розв'язання цих проблем створило б передумови для ефективного використання фінансових ресурсів, підвищення зацікавленості місцевих органів влади у нарощуванні власної дохідної бази. В результаті проведеного дослідження сформова-

но пропозиції щодо удосконалення міжбюджетних відносин на сучасному етапі реформування бюджетної політики України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державний бюджет, місцевий бюджет, міжбюджетні трансферти, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Організація бюджетного регулювання в країні прямо залежить від державного устрою. В унітарних країнах бюджетна система практично завжди є високоцентралізованою, місцеві бюджети є невеликими за обсягами, а фінансові потоки з державного бюджету до місцевих — досить значними. Становлення України як незалежної держави зумовило формування її адміністративно-територіального устрою, розбудову власної економічної, фінансової, бюджетної, податкової систем. Основними ланками бюджетної системи України, як країни з унітарним державним устроєм, є державний бюджет України та місцеві бюджети. Однак величина території нашої країни спричинила зростання ролі місцевих органів самоврядування.

Удосконалення міжбюджетних відносин між державними та місцевими органами влади є одним із основних факторів економічного та соціального розвитку України. Обґрунтоване розмежування видаткових повноважень є першочерговою умовою для розширення доходів бюджетів та оптимізації податкового навантаження на приватний сектор економіки. Надання фінансової допомоги в межах міжбюджетних відносин дозволяє ефективно усунути дисбаланси в соціально-економічному розвитку регіонів, а налагоджені фінансові відносини між різними рівнями влади є важливим фактором зміцнення державності в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувати проблеми політики, пов'язаної з міжбюджетними відносинами в розвинених і країнах з перехідною економікою, зарубіжні і вітчизняні фахівці та вчені активно почали в 1990-х роках, результатом цього стало стрімке збільшення обсягів наукових праць протягом останніх десятиріч.

Вітчизняними та зарубіжними вченими широко висвітлена практика взаємовідносин між бюджетами різних рівнів, зокрема в рамках теорій: суспільного вибору — Дж. Б'юкенен, Ч. Т'єбу, суспільних фінансів — В. Уотс, Р. Масгрейв, П. Мієшковскі, суспільних видатків — П. Самуельсон. Сучасні наукові розробки стосуються досліджень з теорії фіскального федералізму, фіскальної децентралізації, окремих аспектів фінансового вирівнювання — Е. Ахмад, Р. Берд, Р. Бодвей, Р. Бол, А. Бретон, С. Буковетский, Т. Бьортер, Ф. Валіанкорт, Б. Далбі, Р. Ебель, П. Свянєвич, Б. Сірл, М. Смарт, С. Стьовхазе, К. Тракслер, А. Фрашині, А. Шах.

В українському науковому просторі питання бюджетної політики взагалі та проблемам регулювання міжбюджетних відносин зокрема присвячені праці багатьох практиків і вчених, серед яких слід необхідно визначити праці В. Базилевича, О. Василика, І. Лук'яненко, В. Опаріна [1], В. Федосова, І. Чугунова, місцевих фінансів — В. Кравченка, В. Зайчикової [2], з проблем соціальних видатків бюджету — Д. Полозенка, міжбюджетних трансфертів — С. Слухая [3], міжбюджетних відносин — А. Буряченка, І. Луніної [4], місцевих бюджетів — О. Кириленко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Віддаючи належне науковим здобуткам зарубіжних і вітчизняних учених з даної проблематики, все ж залишається питання щодо точнішого економічного обґрунтування поняття «міжбюджетних відносин», яке б відповідало реаліям практичного застосування. Потребує визначення реального та ефективного механізму їх функціональності в Україні, як інструмента фінансового забезпечення регіонів, зокрема дослідження особливостей побудови міжбюджетних відносин з бюджетом столиці України містом Києвом.

Формулювання мети і завдання дослідження. Основною *метою* єокреслення методологічних засад з розбудови механізму міжбюджетних відносин, що враховували б не тільки об'єктивні економічні умови, а й низку суб'єктивних чинників у системі формування ефективності взаємовідносин міського бюджету міста Києва з державним бюджетом України. Досягнення мети ґрунтується на виконанні таких *завдань*: визначення основних тенденцій і виявлення проблеми сучасної системи міжбюджетних відносин і трансфертних платежів у ній; упровадження теоретико-методологічних підходів щодо покращення ефективності взаємовідносин між бюджетами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Соціально-економіч-ний розвиток адміністративно-територіальної одиниці в значній мірі визначається фінансовою незалежністю де-факто та власне ефективністю роботи місцевих органів влади. Через місцеві бюджети концентруються потоки бюджетних коштів певного населеного пункту, району, області та перерозподіляються кошти з метою виконання бюджетних зобов'язань, що визначені законодавством (надання соціальних послуг населенню та ін.). Власне від того, на скільки стабільним та ефективним є процес формування бюджету та його подальше виконання, наповненості доходної частини залежить розвиток соціально-економічної сфери та місцевого господарства. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» відповідно до Конституції України визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування [5].

Саме тому досить важливо мати ефективну бюджетну систему, її структуру та особливо вибудувати ефективні міжбюджетні відносини. Суть міжбюджетних трансфертів трактується порізному. Але всі дослідники єдині в тому, що міжбюджетні відносини являють собою передусім зв'язки між центральною владою та місцевим самоврядуванням, завдяки яким відповідні бюджети забезпечуються фінансовими ресурсами для виконання функцій, передбачених законодавством країни. Отже, головна мета регулювання міжбюджетних відносин — забезпечити відповідність між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами України, і тими асигнуваннями, завдяки яким ці повноваження виконуються.

Сучасними найгострішими проблемами у сфері міжбюджетних відносин є:

1) невідповідність між зобов'язаннями за видатками місцевих бюджетів і джерелами фінансування;

2) неефективна децентралізація бюджетної системи;

3) нерівномірне співвідношення «дотація-субвенція» у структурі трансфертів, переважаюча частка дотацій та субвенцій на соціальний захист;

4) нормативна неврегульованість забезпечення видатків на соціальні потреби [6, с. 89].

Без стабільних і достатніх фінансових ресурсів не може існувати дієспроможна й ефективна місцева влада, а без неї — демократична держава. Остання, використовуючи фінансові методи, може суттєво впливати на основні економічні показники розвитку регіону. Саме через регулювання міжбюджетних відносин, через перерозподіл доходів між бюджетами, виробляється вирівнювання економічного і соціального розвитку регіонів.

Відносини між органами місцевого самоврядування та державної влади визначені певними принципами, більшість з яких покладені в основу Європейської хартії місцевого самоврядування. Цими принципами узгоджуються алгоритм розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та державної влади та алгоритм застосування фінансових інструментів, насамперед міжбюджетних трансфертів.

Перша група матеріально-правових принципів має за основу розподіл повноважень: принципи самоврядування, законності, визначення основної компетенції, субсидіарності та делегування повноважень.

Друга група інструментарних принципів складає основу взаємовідносин між органами місцевого самоврядування та державної влади в конкретних сферах суспільних відносин, в яких доходні та видаткові повноваження цих органів розмежовані: принципи кооперації, інформування, консультування, фінансової достатності, моніторингу. Поки першими встановлюється місце кожного рівня врядування та сфери повноважень, інші визначають характер взаємовідносин між ними [7].

В Україні формування системи міжбюджетних трансфертів зумовлене необхідністю створення механізму фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в умовах фінансових диспропорцій між територіями.

Основними засадами фінансового вирівнювання європейських країн реалізуються за чотирма базовими напрямами:

— розмежування видаткових повноважень;

— розподіл дохідних повноважень;

— застосування міжбюджетних трансфертів вирівнювання;

— впровадження формульних підходів вирівнювання доходів і видатків.

У європейських країнах за кожним з цих напрямів запроваджено відповідні заходи, що ґрунтуються на системі принципів.

Функціонування системи фінансового вирівнювання передбачає насамперед розподіл видаткових повноважень і дохідних джерел між центральним і місцевим рівнями влади. Ефективність виконання власних і делегованих функцій залежить від забезпечення місцевого самоврядування належним обсягом дохідних джерел.

Можливість коригування ставок податків або навіть їх впровадження зміцнює фінансову основу органів місцевого самоврядування. Забезпечення ж фінансової ініціативи органів місцевого самоврядування при формуванні системи їх фінансового забезпечення підвищить ефективність діяльності таких органів, створить стабільну основу розвитку місцевих фінансів. Система місцевих податків і зборів повинна забезпечити зручність в адмініструванні на місцях, а також унеможливити виникнення проблем у відносинах між різними юрисдикціями або між різними рівнями влади.

Необхідність розробки коригуючих елементів пов’язана з викривленням фіскальної спроможності громад. Представники теорії суспільних фінансів традиційно розглядають систему трансфертів з двох позицій. Перший підхід визначає систему трансфертів як необхідний стимул для муніципалітетів для ефективного розподілу суспільних послуг за наявності зовнішніх ефектів від надання таких послуг. За цього підходу метою фінансового вирівнювання є власне узгодження зовнішніх ефектів. Пріоритет застосування процедур вирівнювання не є першочерговим. За другого підходу трансферти слугують безпосередніми інструментами системи фінансового вирівнювання, застосовуються для передачі коштів між учасниками такої системи [8, с. 9].

Система фінансового вирівнювання складається з системи безумовних перерозподільних трансфертів вирівнювання. Існує два погляди щодо віднесення трансфертів до категорії трансфертів вирівнювання [9, с. 213]. Згідно першого, загального підходу, інструментарій формують трансферти з центрального на регіональний рівень. Фінансовою основою в даному випадку виступають загальнодержавні податки і збори. Другий підхід визначає міжмуніципальні та міжрегіональні трансферти, що формуються без державної фінансової підтримки.

Оскільки вирівнювання доходів недостатньо ефективне при вирівнюванні фінансових можливостей надання суспільних послуг, застосовується вирівнювання видаткових потреб. Органи місцевого самоврядування складають бюджети відповідно до нормативів витрат на надання суспільних послуг, диференціація нормативів яких зумовлена різною численністю населення, віковою структурою.

Важливим елементом вибору методик та інструментарію дослідження фінансових відносин міського бюджету міста Києва з державним бюджетом України є виділення перш за все чинників, які власне впливають на механізм категорії дослідження.

Відповідно до Закону України «Про столицю України — місто-герой Київ» передбачено виконання специфічних функцій міста Києва як столиці України, які тягнуть за собою додаткові видатки органів місцевого самоврядування, що обов’язково супроводжуються передачею їм необхідних для цього матеріальних і фінансових ресурсів. Зазначені рішення виконуються органами місцевого самоврядування міста Києва в межах переданих матеріальних і фінансових ресурсів [10].

Проте, на жаль, основні засади, прописані в законодавстві, досить часто ігноруються. Проведення аналізу даних звітів про виконання бюджету міста Києва за 2007—2014 роки виявило, що кошти субвенції з Державного бюджету міському бюджету міста Києва на виконання функцій столиці не перераховувались останні п’ять років, і лише в 2014 році місто отримало 1,8 млрд грн на виконання покладених на місто повноважень.

Доходи бюджету міста Києва формуються за рахунок доходів, передбачених статтями 64—65, 68—69 Бюджетного кодексу України та трансфертів з державного бюджету України на виконання столичних функцій [11]. Проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів і практика формування місцевих бюджетів в Україні показують, що важливою умовою ефективного функціонування системи міжбюджетних відносин є вибір податків, що надходять у державний і місцеві бюджети.

В Україні спостерігається нерівномірність економічного і соціального розвитку регіонів, значні відмінності у їхній величині — дохідної бази, з одного боку, з другого боку, значне перевищення видатків над доходами в більшості областей свідчить про серйозні недоліки у розподілі доходів між рівнями бюджетів.

Характеризуючи фінансові відносини міського бюджету міста Києва з Державним бюджетом України, варто зазначити, що вони носять двосторонній характер, тобто з однієї сторони місто отримує трансферти з Державного бюджету у вигляді дотацій і субсидій для фінансування делегованих повноважень, а з іншої сторони бюджет столиці належить до бюджетів-донорів, які щорічно перераховують кошти до Державного бюджету України.

Податкові надходження, мобілізовані на території міста та вилучені до державного бюджету не спонукають органи місцевої влади до нарощування дохідної бази.

Складність механізму міжбюджетних відносин унеможливлюють процес створення ефективної моделі його функціонування, виникає складність у здійсненні контролю за цільовим та ефективним використанням трансфертів. Контроль можливий на стадії розподілу трансфертів відносно їх перерахування регіональним бюджетам, а такі як позики, пролонгація боргів, взаємні розрахунки з державним бюджетом є непрозорими.

Розгляд змісту міжбюджетного регулювання дозволяє стверджувати про його звужене трактування деякими дослідниками, які визначають цілями міжбюджетного регулювання вирівнювання бюджетної забезпеченості різних адміністративно-територіальних одиниць країни та створення стимулів для заохочення місцевих бюджетів, що забезпечують успішну мобілізацію доходів у консолідований бюджет території [12, с. 255].

Отже, регулювання міжбюджетних відносин і міжбюджетне регулювання є діалектично взаємопов'язаними категоріями, оскільки стосуються системи міжбюджетних відносин і виступають відносно неї як зовнішній вплив, і наслідок цього впливу трансформований дією її механізму та інструментів.

Що стосується отриманих трансфертів, то вони діляться на дотації та субвенції у розрізі загального фонду та субвенції у розрізі спеціального фонду бюджету міста Києва. Використовуючи звіти про виконання бюджету міста Києва за 2007—2014 роки, проведемо аналіз доходів місцевого бюджету.

Таблиця 1

ПИТОМА ВАГА ТРАНСФЕРТІВ У ДОХОДАХ БЮДЖЕТУ МІСТА КИЄВА ЗА 2007-2014 РОКИ, млн грн

Показники	Роки							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Всього міжбюджетних трансфертів	1792,5	2560,2	1565,8	1447,2	3666,8	8738,2	3619,3	8973,7
Загальний фонд, у т.ч.:	*1766, 8*	*2498,6*	*1065,5*	*1258,5*	*2650,8*	*5224,5*	*3500,0*	*5123,5*
Дотація вирівнювання	—	—	—	—	—	—	124,8	—
Додаткові дотації	68,6	40,7	73,0	—	604,8	1614,6	528,4	900,0
Субсидії	1698,2	2457,9	992,5	1258,5	2045,0	3610,9	2846,8	4223,5
Спеціальний фонд, у т.ч.:	*25,7*	*61,9*	*500,3*	*188,7*	*1016,0*	*3513,7*	*119,3*	*3850,2*
Кошти, що надходять за взаємними розрахунками до місцевих бюджетів з державного бюджету	—	—	134,9	—	—	—	—	—
Субсидії	25,7	61,9	365,4	188,7	1016,0	3513,7	119,3	3850,2
Доходи бюджету міста Києва	14175,5	17745,2	14498,9	15036,6	13363,5	20011,4	15630,7	21647,5
Частка трансфертів у доходах міського бюджету міста Києва, %	12,6	14,4	10,8	9,6	27,4	43,7	23,2	41,5

Джерело: Складено за даними [13].

Як видно з табл. 1, трансферти, що надходили до бюджету міста Києва, не мають однозначної тенденції. З 2007 по 2010 роки обсяг перерахованих трансфертів коливався в діапазоні 1,5—2,5 млрд грн. Причому, кошти перераховувались у вигляді цільових субвенцій. Зокрема, в 2008 році бюджет міста отримав субвенцію на виконання функцій столиці у розмір більше 1,3 млрд грн, що становило більше 50 % загального обсягу міжбюджетних трансфертів. Починаючи з 2011 року об'єм фінансових ресурсів перерахованих з державного бюджету почав стрімко зростати, особливо, це стосується 2012 та 2014 років. У 2011 та 2013 роках бюджет міста Києва отримував більше 3,6 млрд грн трансфертів, основна сума яких надавалась у вигляді цільових субвенцій.

Питома частка трансфертів у доходах міського бюджету м. Києва за період з 2007 по 2014 роки також не носить однозначний характер. Перш за все, варто зауважити, що даний показник відображає пряму фінансову залежність бюджету міста Києва від державного, в процесі виконання повноважень покладених на місцевий виконавчий орган. Тобто, чим вища питома вага трансфертів у структурі бюджету міста Києва, тим вища його залежність від фінансових ресурсів, що перераховує держава. Тому можемо констатувати значну залежність у фінансуванні бюджету міста Києва у 2012 та 2014 роках, де питома вага трансфертних платежів склала більше 40,0 %. На рис. 1 наочно відображено тенденцію змін питомої ваги частки трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів, що ілюструє раніше проведений аналіз.

Рис. 1. Частка трансфертів у доходах міського бюджету міста Києва.

Джерело: Складено за даними [13].

Тенденція, яка склалась у процесі формування структури доходів міського бюджету міста Києва, має об’єктивний характер. Проаналізувавши склад міжбюджетних трансфертів можна побачити, що питома вага цільових субвенцій складає більше 80 %, тобто м. Київ являється фактично посередником у процесі реалізації програм, що фінансує уряд, причому коштів безпосередньо на виконання функцій столиці міський бюджет фактично не отримує. Виключення складають 2007, 2008 і 2014 роки, протягом яких місто отримало кошти на виконання повноважень відповідно до Закону України «Про столицю України — місто-герой Київ». Цим самим Київ підтвердив себе як одного із основних бюджетів — донорів у бюджетній системі України. У процесі аналізу ефективності міжбюджетних відносин, що складаються між бюджетом міста Києва та державним бюджетом України, ефектом являється абсолютні перерахування трансфертних платежів, що надаютьсяна виконання делегованихповноважень бюджету міста Києва (рис. 2).

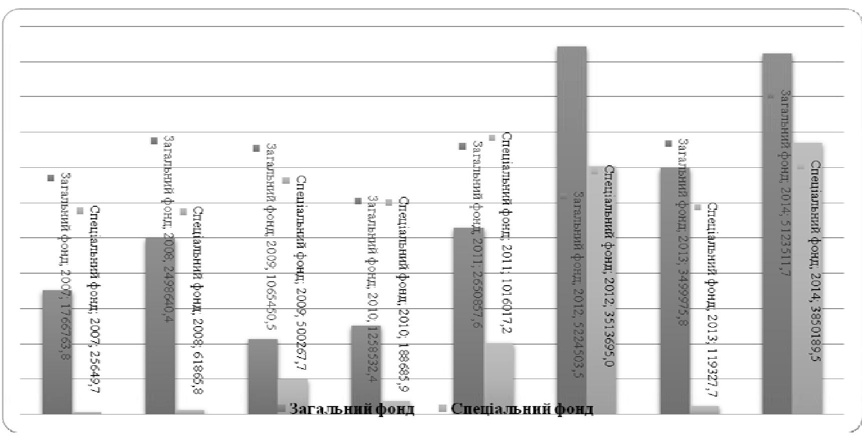

Рис. 2. Трансферти з державного бюджету України бюджету м. Києва за 2007-2014 роки, тис. грн

Джерело: Складено за даними [13].

Також ефектом може бути загальна сума реальних перерахувань до державного бюджету України, яка з кожним роком зростає. При чому, варто зауважити, що бюджет міста Києва перераховує кошти у вигляді «субвенції з місцевого бюджету державному бюджету на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів» і проводить вилучення коштів на користь державного бюджету.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Комплекс проблем регіонального розвитку в Україні зумовлює необхідність посилення регулюючого впливу держави на процеси територіального відтворення з метою забезпечення рівномірного постачання суспільних благ, подолання депресивності окремих територій, сприяння соціально-економічному розвитку регіонів. Важливе значення при вирішенні цього завдання надається регулюванню міжбюджетних відносин, яке на сьогодні є неефективним і потребує вдосконалення.

Принципове значення для удосконалення системи фінансового вирівнювання в Україні має теоретико-методологічне обґрунтування розмежування повноважень, що повинно враховувати фінансову автономію, виключні компетенції органів місцевого самоврядування. Діюча система формування місцевих бюджетів з низьким рівнем фінансової автономії, що характеризується зменшенням частки власних доходів і збільшенням трансфертних платежів не сприяє здійсненню ефективної державної регіональної політики, як одного з головних чинників забезпечення ринкових перетворень і подальшого розвитку економіки України.

Недоліком існуючої системи міжбюджетних трансфертів є непостійність процедур визначення ефективності використання коштів субвенцій, дотацій та оцінки отриманих результатів, що зумовлює нераціональне використання бюджетних коштів.

Враховуючи викладене та з метою розширення фінансової бази місцевих бюджетів загалом і бюджету територіальної громади м. Києва зокрема, можна виділити ряд пропозицій:

— використовувати диференційовані нормативи відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів, які повинні залежати від рівня економічного розвитку областей (високий, низький, середній і спеціальний), що оцінюється на основі стандартів ООН;

— створити фонд вирівнювання, який має знаходитися в розпорядженні Ради регіонів України та забезпечити розвиток депресивних регіонів;

— розробити методику, яка покликанавстановити взаємозв’язок між бюджетними витратами й результатами економічної діяльності регіону, тобто формувати дохідну частину місцевих бюджетів залежно від обсягу створених на відповідній території фінансових ресурсів.

Бібліографічний список

1. *Опарін В. М.* Бюджетна система : навч.-метод. посібн. / В. М. Опарін, В. І. Малько, С. Я. Кондратюк. — К. : КНЕУ, 2000. — 208 с.
2. *Зайчикова В. В.* Административная реформа в Украине и е влияние на развитие финансов местного самоуправления / В. В. Зайчикова, И. А. Хомра // Вестн. Моск. ун-та. — Сер. 21. Управление (государство и общество). — 2007. — № 1.– С. 24—36.
3. *Слухай С. В.* Міжурядові трансферти в умовах системної економічної трансформації : дис. … д.е.н. : 08.01.01 / Слухай С. В. ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2005. — 495 с.
4. *Луніна І. О.* Стратегія реформування міжбюджетних відносин в Україні у контексті адміністративно-територіальної реформи / І. О. Луніна // Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. — К. : Наук. думка, 2006. — С. 393—406.
5. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 № 280/97 — ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-ВР.
6. *Мінкович В.Т.* Проблематика міжбюджетних відносин в контексті соціально-економічного розвитку регіону/ В. Т. Мінкович // Науковий вісник Ужгородського університету. — 2011. — Спецвипуск № 33. Ч. 4. — С. 88—93.
7. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 [Електронний ресурс]. —Режим доступу:// http://zakon2.rada.gov.ua/-laws/show/994_036.
8. Om Prakash Mathur. The Challenge Of City Finances Thinking Beyond The Municipal Income-Expenditure Gaps — Some Perspectives From Asia // National Institute of Public Finance and Policy New Delhi, India .– Spain 13-17 September 2004.
9. Robin Boadway the Theory and Practice of Equalization // CESifo Economic Studies, Vol. 50, 1/2004. — С. 211–254.
10. Закон України «Про столицю України — місто-герой Київ» від 15.01.1999 № 401-XIV – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-14.
11. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI — [Електронний ресурс]. — Режим доступу://http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.
12. *Татт Б., Грей П., Крайник О.П.* Регіональний економічний розвиток. Навч.-метод. посіб. / За ред. Крайник О.П. — Л.: Ліга-Прес, 2003. — 280 с.

13. Звіти про виконання бюджету міста Києва за доходами за період з 2007 по 2014 роки — [Електронний ресурс].– Режим доступу: //https://kievcity.gov.ua/news/18583.html

References

1. Oparin V.M. Budgetna systema[Budget system]: navch.-metod. Posibn./ V.M. Oparin, V.I. Malko, S.Y. Kondratuk. — K.: KNEU, 2000. — 208 s.[In Ukrainian].

2. ZaychikovaV.V. Administrativna reforma v Ukraini ta ii vpluv na rozvutok finansiv miscevvogo samovryaduvannya. [Administrative reform in Ukraine and its influence on the development of local government Finance]/ V.V. Zaychikova, I. A. Homra // Vist. Moskov. un-ta. — Ser. 21. Upravlinnya (gospodarstvo ta gromada). — 2007. — № 1/ — S. 24—36 [In Ukrainian].

3. SluhayS.V. Miguryadovi transfertu v umovah sustemno i ekonomichnoi transformacii: [Intergovernmental transfers in terms of systemic economic transformation] dus. … d.e.n. : 08.01.01 / Sluhay S.V. ; Киiv. nac. un-tet Tarasa Shevchenka — К., 2005. — 495 ark. [In Ukrainian].

4. LuninaI.O. Strategia reformuvannya mizbudgetnuh vidnosun v Ukraini u konteksti administratuvno-teretorialnoi reformu [The strategy of reforming of interbudgetary relations in Ukraine in the context of the administrative-defiantly-territorial reform]/ I.O.Lunina // Dergavni financu ta reformuvannya mizbudgetnuh vidnosun. — К. : nauk. dumka, 2006. — S. 393—406 [In Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy «Pro misceve samovryaduvannya» [The law of Ukraine «About local government»] vid 21.05.1997 № 280/97 — VR [Electronnuy resurs]. — Regum dostupu:// http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-ВР. [In Ukrainian].

6. Minkovich V.T. Problematika migbudgetnih vidnosun v konteksti sicialno-economichnogo rozvitku region [The problems of interbudgetary relations in the context of socio-economic development of the region] // Naukoviy visnuk Uggorodskogo universitetu. — 2011/ — Specvipusk № 33. Chastuna № 4. — s. 88-93[In Ukrainian].

7. Evropeyska hartia miscevogo samovryaduvannya [The European Charter of local self-government] vid 15.10.1985 [Electronnuy resurs]. — Regum dostupu:// http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036 [In Ukrainian].

8. Om Prakash Mathur. The Challenge Of City Finances Thinking Beyond The Municipal Income-Expenditure Gaps — Some Perspectives From Asia // National Institute of Public Finance and Policy New Delhi, India . — Spain 13-17 September 2004.[In English].

9. Robin Boadway The Theory and Practice of Equalization // CESifo Economic Studies, Vol. 50, 1/2004. — С. 211–254.[In English].
10. Zakon Ukrainy «Pro stolicu Ukrainu — misto-geroy Kiev» [The law of Ukraine «On capital of Ukraine — hero city Kyiv»] vid 15.01.1999 № 401-XIV [Electronnuy resurs]. — Regum dostupu:// http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-14.[In Ukrainian].
11. Budgetniy kodeks Ukrainu [Budget code of Ukraine] vid 08.07.2010 № 2456- VI [Electronnuy resurs]. — Regum dostupu: // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.[In Ukrainian].
12. Tatt B., Grey P., Kraynik O.P. Rigionalniy economichnuy rozvutok. [Regional economic development] Navch.-metod.posib./ Za red. Kraynik O.P. — L/: Liga-Pres, 2003 — 280 s.[In Ukrainian].
13. Zviti pro vukonannya bydgetu mista Kieva za dohodamu za period 2007—2014 roki. –[Electronnuy resurs]. — Regum dostupu:// https://kievcity.gov.ua/news/18583.html [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 8 травня 2015 р.

УДК: 336.1: 352

Ламской Максим Дмитриевич
аспирант кафедры финансов,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail:mlamskoj@yandex.ru

Организация межбюджетных отношений между бюджетом города Киева и государственным бюджетом Украины

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы особенности развития межбюджетных отношений между бюджетом города Киева и государственным бюджетом Украины, выявлены проблемы современной системы межбюджетных отношений. Методика исследования основывается на системном подходе к использованию различных методик оценки показателей эффективности формирования и исполнения местных бюджетов, в частности, статистических и экономико-математических методов исследования, метода сравнительного анализа.
Цель данного исследования состоит в обозначении методологических основ развития механизма межбюджетных отношений, которые учитывали бы не только объективные экономические условия, но и ряд субъективных факторов в системе формирования эффективности взаимоотношений бюджета города с государственным бюджетом Украины.
Значительное преимущество делегированных полномочий, постоянная нехватка финансовых ресурсов для их реализации на минимальном гарантированном законодательством уровне являются основными про-

блемами местного самоуправления протяжении существования независимого государства. Решение этих проблем создало бы предпосылки для эффективного использования финансовых ресурсов, повышения заинтересованности местных органов власти в наращивании собственной доходной базы. В результате проведенного исследования сформулированы предложения по совершенствованию межбюджетных отношений на современном этапе реформирования бюджетной политики Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:государственный бюджет, местный бюджет, межбюджетные трансферты, доходы местных бюджетов, расходы местных бюджетов.

UDC: 336.1: 352

Lamskiy Maxim Dmitrovich
Postgraduate Department of Finance,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail:mlamskoj@yandex.ru

The organisation of interbudgetary relations between the budget of the city of Kiev and the state budget of Ukraine

ABSTRACT. The article studies the peculiarities of the development of intergovernmental relations between the budget of the city of Kiev and the state budget of Ukraine, the identified problems of the current system of intergovernmental fiscal relations. Research methodology is based on a systematic approach to the use of different methods of assessment of efficiency of formation and execution of local budgets, in particular, statistical and economic-mathematical methods, the method of comparative analysis.
The purpose of this study is to specify the methodological foundations for the development of the mechanism of interbudgetary relations, which takes into account not only objective economic conditions, but also a number of subjective factors in the formation of the effectiveness of the relationship of the budget with the state budget of Ukraine.
A significant advantage of delegated authority, the constant lack of financial resources for their implementation at the minimum guaranteed level legislation are the main problems of local self-government throughout the existence of the independent state. The solution to these problems would create the preconditions for effective use of financial resources, promote the interest of local authorities in increasing the revenue base. As a result of the conducted research has made suggestions for improving intergovernmental relations at the present stage of reforming the budget policy of Ukraine.

KEY WORDS: state budget, local budget, intergovernmental transfers, local revenues, the expenditures of local budgets.

УДК 336.645

Мацук Зоряна Андріївна,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри фінансів,
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу
(76000, Україна, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15)
E-mail: zoriana_01@yahoo.com

МОДЕЛЬ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

АНОТАЦІЯ. У статті здійснено аналіз інновацій у контексті формування інноваційної діяльності фінансової установи на ринку фінансових послуг, що є основою формування її ефективної інвестиційної політики. З метою удосконалення методики фінансового аналізу на етапі фінансового планування автором запропоновано використання показника коефіцієнта генерації доходів від інноваційної діяльності, який показує розмір доходів установи від інноваційної діяльності, що припадають на 1 гривню відповідних витрат на інноваційну діяльність попереднього періоду. Для розрахунку оптимального обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність автором розроблена модель розрахунку обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність, яка теоретично включає п'ять етапів. Доведено, що застосування даної моделі дозволить сформувати оптимальний обсяг витрат фінансової установи за видами інноваційних продуктів і, відповідно, до особливостей її інституційної одиниці. Запропонована методика оптимізації обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність є одним з підходів, на основі яких виникає можливість побудови ефективної інноваційної політики установи та є позитивним кроком на шляху удосконалення інноваційного процесу на рівні суб'єкта ринку фінансових послуг.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційна діяльність, інноваційний продукт, інвестиція, коефіцієнт генерації доходів, оптимізація.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стратегічного значення для розробки і впровадження конкурентоспроможної продукції як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях набуває створення нових інноваційних структур. На сьогоднішній день, маючи високий науковий потенціал, широку мережу визнаних у світі наукових шкіл, розвинену систему підготовки кадрів, інноваційна активність в Україні не дозволяє досягнути економіки нового етапу розвитку. Останні п'ять років в Україні характеризуються позитивною динамікою використання інноваційних інструментів і впровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема, інтернет-трейнінгу та інтернет-брокеріджу на ринку фондовому ринку [1, с. 88].

Посередництво фінансових установ на фондовому ринку сприяє трансформації тимчасово вільних грошових коштів в інвестиційний капітал, забезпечуючи підвищення ефективності виробництва. Для результативного виконання функцій фінансового посередника установи повинні впроваджувати в практику фінансові інновації, які б дозволили за мінімально допустимого рівня ризику задовольнити фінансові потреби клієнтів. Тому в даному аспекті фінансові інновації є основою функціональної характеристики фінансової діяльності на фондовому ринку. Враховуючи економічні інтереси суб'єктів господарювання, інноваційна діяльність фінансової установи забезпечує їй одержання додаткового прибутку від конкурентної переваги, обумовленого використанням нововведень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика діяльності фінансових посередників на ринку фінансових послуг посідає важливе місце в дослідженнях і публікаціях українських та іноземних учених. Особливу увагу привертають наукові праці В. Базилевича [2], О. Барановського [3], Т. Говорушко [4], В. Корнєєва [5], В. Кременя [6], В. Міщенка [7], М. Савлука [8], В. Унинець-Ходаківської [9] та інших, знайомство з якими дозволило оцінити теоретико-методологічні принципи формування послуг.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Переважна більшість робіт науковців зорієнтована на дослідження загальних теоретичних основ діяльності фінансових посередників на ринку фінансових послуг. Разом з тим малодослідженою та нерозв'язаною лишається проблема аналітичної оцінки витрат на інноваційну діяльність фінансових посередників на фондовому ринку, як основи їх ефективного розвитку.

Формулювання мети і завдання дослідження. Мета роботи —моделювання оптимального рівня витрат фінансової установи на інноваційну діяльність на фондовому ринку. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:дати оцінку взаємозв'язку витрат фінансової установи на інноваційну діяльність з показником генерації доходів фінансової установи від інноваційної діяльності; формування моделі оптимізації витрат фінансової установи на інноваційну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У фінансовій теорії та практиці використовується велика кількість методів фінансового аналізу, котрі дозволяють оцінити стан надходжень і витрат, виявити тенденції їх розвитку та встановити причини відхилення фактичних показників від планових, проте, як відзначають вітчизняні економісти, на даний момент часу не досконало розроблені методи фінансового аналізу, котрі застосовуються на етапі фінансового планування. На нашу думку, доцільним буде використання показника економічної ефективності витрат фінансової установи на інноваційну діяльність, коефіцієнта генерації доходів від інноваційної діяльності, який показує розмір доходів установи від інноваційної діяльності, що припадають на 1 гривню відповідних витрат на інноваційну діяльність попереднього періоду:

$$K_{сг_j} = \frac{Д_{поточний} \cdot}{В_{попередній}}, \qquad (1)$$

де $K_{сг_j}$ — коефіцієнт генерації доходів фінансової установи від інноваційної діяльності;

$Д_{поточний}$ — доходи фінансової установи поточного періоду від інноваційної діяльності;

$В_{попередній}$ — витрати фінансової установи на інноваційну діяльність попереднього періоду.

На практиці даний коефіцієнт повинен знайти застосування перш за все на стадії фінансового планування витрат, орієнтованих на підвищення економічної віддачі від їх застосування. Для аналізу були відібрані основні фінансові групи, які надають широкий спектр фінансових послуг і мають достатній фінансовий потенціал для здійснення інноваційної діяльності (рис. 1)

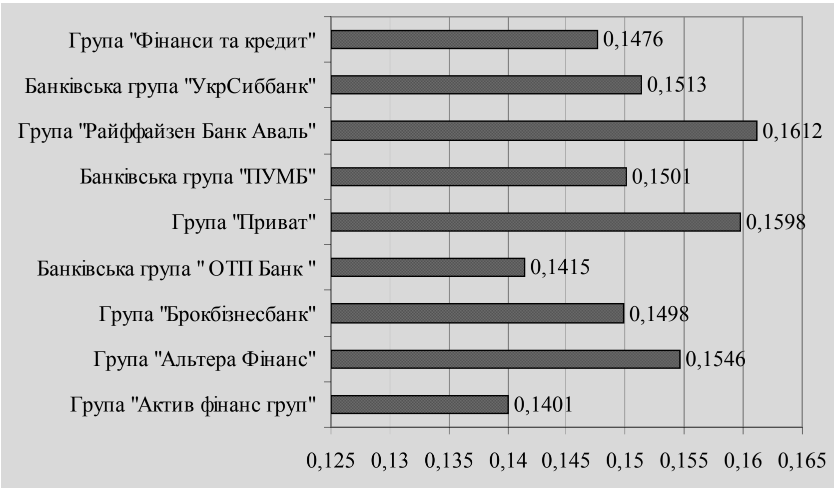

Рис. 1. Показники генерації доходів фінансових установ від інноваційної діяльності в Україні у 2013 році

Джерело: розраховано автором за даними: Звіти про фінансові результати: / [Електроний ресурс] // Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України.– Режим доступу до матеріалів: http://smida.gov.ua/db/prof

У структурі фінансової системи України витрати установ у певній мірі пливають на формування їх майбутніх доходів, тому потребують аналізу на доцільність їх здійснення по загальній величині та внутрішній структурі. Мобілізація фінансових ресурсів для їх подальшого використання проводиться як на рівні фінансової групи, так і на рівнях їх інституційних одиниць (фінансових установ). Кожна інституційна одиниця в межах наданої їй компетенції та за умов дотримання основ фінансового планування щодо витрат самостійно планує обсяг і структуру власних витрат. Основним критерієм оцінки впливу обсягу витрат фінансової установи є безумовно коефіцієнт генерації доходів.

У теперішній час здійснюється впровадження управління за результатами та бюджетування, орієнтованого на результат. Іде пошук варіантів та оброблення системи показників, за якими можна оцінити результати роботи менеджменту фінансової установи. Бюджетування, орієнтоване на результат, можна визначити як систему фінансового планування, зв'язуючу витрати фінансової установи з очікуваною віддачею від даних витрат, з їх ефективністю та економічним значенням.

З метою розрахунку оптимального обсягу витрат фінансової установи необхідне збалансоване проведення її фінансової політики. Найефективнішим інструментом повинна стати методика розрахунку обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність. Теоретично модель розрахунку оптимального обсягу витрат на інновації включає п'ять етапів аналітичної роботи (рис. 2), які мають власні особливості здійснення тому, на нашу думку, потребують подальшого розгляду.

Плануваннязагального обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність на короткострокову та довгострокову перспективу

Розрахунок мінімально та максимально можливих обсягів фінансових ресурсів, що будуть спрямовані на інноваційнудіяльність

Виявлення залежності між витратами на інноваційну діяльність фінансової установи та генерацією майбутніх надходжень від інноваційної діяльності

Визначення оптимальногообсягувитрат фінансової установи на інноваційну діяльність

Визначення на рівні територіальних відділеньоптимально допустимого обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність

Рис. 2. Модель розрахунку оптимального обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність

Джерело: розроблено автором

Аналіз впливу обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність на величину майбутніх надходжень від інноваційної діяльності з врахуванням стратегії розвитку установи та її фінансового стану дозволяє визначити оптимальний обсяг витрат, при якому очікується максимальний рівень приросту надходжень через відповідний проміжок часу. Такий обсяг витрат фінансової установи можна трактувати як знайдений по оптимуму Парето [10]. Інтерпретації відомого італійського економіста є ідеалом ефективного використання фінансових ресурсів за умов, які забезпечують максимальний рівень добробуту як окремо взятого суб'єкта фінансового ринку, так і всього суспільства загалом. Своїми вченнями Парето дозволяє зрозуміти, що фінансова підтримка інноваційних програм є інтенсивнішою від інших напрям діяльності. Оптимальність Парето ґрунтується на таку фінансову політику установи, де вигоди від інноваційних проектів не суперечать розвитку інших напрямів діяльності установи та не знижують її фінансовий рівень добробуту, який досягається перерозподілом уже існуючих джерел без формування нових.

З метою проведення аналізу для визначення оптимального обсягу фінансових витрат, на наш погляд, необхідно використовувати не детальний багатофакторний метод розрахунку, а метод ситуаційно-порівняльного аналізу, в основі якого лежить групування даних за аналогічними об'єктами та дослідження залежності від різновиду в обсязі витрат.

Аналізуючи вплив зміни структури витрат фінансової установи на інноваційну діяльність на динаміку сукупних фінансових надходжень, можна зробити висновки, що сьогодні обсяг фінансових витрат залишається практично незмінним і відповідно його вплив на майбутні надходження — незначним. Проведений нами в попередньому дослідженні кореляційний аналіз показав, що один з факторів диференціації витрат фінансової установи за можливістю генерування надходжень на рівні не нижче величини фінансових витрат полягає в оптимальному розподілі обсягу витрат фінансової установи. За коефіцієнтом кореляції була визначена тіснота зв'язку між коефіцієнтами інноваційної діяльності фінансової установи: коефіцієнтом інноваційного потенціалу та коефіцієнтом інноваційної активності та рівнем коефіцієнта генерації доходів фінансової установи від інноваційної діяльності.

Отже, результатом даного етапу методики повинен бути обґрунтований обсяг витрат на інноваційну діяльність, запланованих у фінансовій установі на наступний фінансовий рік з метою збільшення надходжень у майбутньому.

Розподіл загального обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність на майбутній період, визначення обсягів усіх видів витрат установи на інноваційну діяльність, запланованих за принципом досягнення оптимальності. В даний момент часу для розподілу витрат нереально використовувати будь-який з універсальних критеріїв, наприклад фінансовий потенціал установи. Після проведення усіх етапів аналітичної роботи щодо фінансування інноваційної діяльності в процесі планування формується матриця розподілу витрат, яка відповідає принципу оптимальності (табл. 1).

Таблиця 1

МАТРИЦЯ РОЗПОДІЛУ ОПТИМАЛЬНИХ ВИДІВВИТРАТ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ, млрд грн

Види витрат	Витрати фінансової установи				Усього
	ТВУ1	ТВУ2	…….	ТВК	
1. Витрати на інноваційний продукт 1	В(1,1)	В(2,1)	…….	В(*К*,1)	
2. Витрати на інноваційний продукт 2	В(1,2)	В(2,2)	…….	В(*К*,2)	
3. Витрати на інноваційний продукт 3	В(1,3)	В(2,3)	…….	В(*К*,3)	
……………..	…….	……	…….	……	
N. Витрати на інші інноваційні продукти	В(1, *N*)	В(2, *N*)	…….	В(*К*, *N*)	
Усього видатків			…….		*S*(*К*, *N*)

Джерело: розроблено автором

Відповідно до значень даної таблиці сума В(k, n) характеризує величину витрат, котрі припадають на k-те територіальне відділення фінансової установи на інноваційну діяльність, n-ого виду інноваційного продукту фінансової установи. Сума по рядках у таблиці складає розмір видів витрат територіальних відділень фінансової установи на інноваційну діяльність, визначених при формуванні оптимального обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність. Сума по стовпчиках у таблиці показує розмір витрат, запланованих до виконання в межах конкретного територіального відділення фінансової установи на інноваційну діяльність на основі застосування методів планування окремих інноваційних продуктів. На практиці фактичне число даних коефіцієнтів може бути збільшене внаслідок деталізації видів витрат, особливо в частині фінансування витрат на інноваційну діяльність залежно від інноваційного продукту.

3. Розподіл витрат фінансової установи на інноваційну діяльність необхідно здійснювати як за видами інноваційних продуктів, так і по окремо взятих територіальних відділеннях. Даний процес включає у себе п’ять розрахункових етапів (рис. 3).

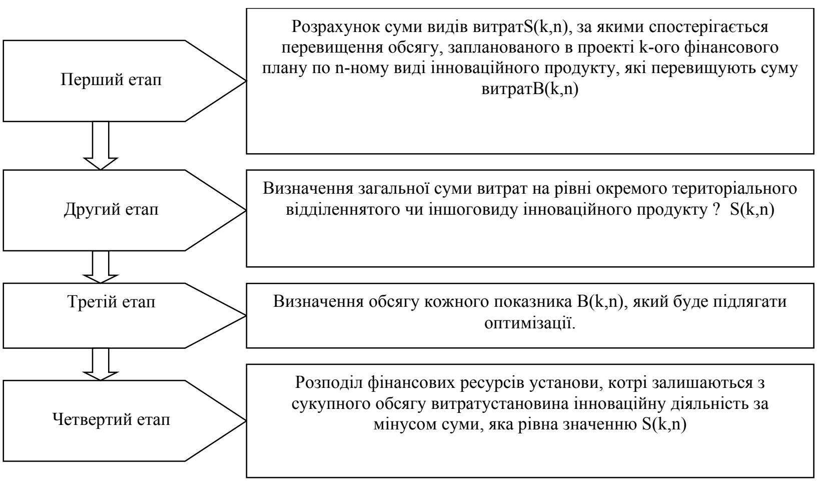

Рис. 3. Етапи визначення оптимального обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність

Джерело: розроблено автором

Внаслідок оптимізації обсягу витрат фінансової станови на інноваційну діяльність формується новий обсяг витрат фінансової установи за видами інноваційних продуктів і, відповідно, до особливостей територіальних відділень. Така оптимізація обсягу передбачає збільшення обсягу того виду витрат фінансової установи, які безпосередньо здатні позитивно впливати на генерацію доходів фінансової установи та зменшення тих витрат, обсяги яких перевищують оптимально допустимі значення. Збільшення коефіцієнта генерації надходжень у майбутньому характеризуватиме зростання доходів фінансової установи, а відповідно і збільшить рівень її прибутковості.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Запропонована методика оптимізації обсягу витрат фінансової установи на інноваційну діяльність є одним з підходів, на основі яких виникає можливість побудови ефективної інноваційної політики установи. Оптимізація витрат фінансової установи на інноваційну діяльність з метою покращення її фінансового стану в майбутньому здатна збільшити рівень прибутковості фінансової установи. Застосування даного методу є позитивним кроком на шляху удосконалення інноваційного процесу на рівні суб'єкта ринку фінансових послуг.

Бібліографічний список

1. *Іскренко Л. П.* Інтернет-трейдинг та проблеми його ліквідності на фондовому ринку України / Л. П. Іскренко, Б. С. Кіров // Економіка та держава. — 2012. — № 3. — С. 88—90.

2. *Базилевич В. Д.* Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В. Д. Базилевич // Фінанси України. — 2009. — № 12. — С. 5—12.

3. *Барановський О.* Сьогодення світового ринку банківських послуг / О. Барановський // Вісник Національного банку України. — 2012. — № 4. — С. 18—23.

4. *Говорушко Т. А.* Загрози і небезпеки розвитку інтернет-банкінгу в Україні / Т. А. Говорушко, І. П. Ситник, Т. О. Немченко // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. — 2013. — № 2. — С. 74—78.

5. *Корнєєв В.* Фінансові інновації банків і можливості диверсифікації банківських послуг / В. Корнєєв // Світ фінансів. — 2011. — № 2. — С. 74—81.

6. *Кремень В.* Стратегія конвергенції як сучасна модель розвитку фінансового посередництва в Україні / В. Кремень // Світ фінансів. — 2009. — № 4. — С. 165—173.

7. *Міщенко В. І.* Особливості посткризового реформування фінансового сектору України / В. І. Міщенко // Фінанси України. — 2010. — № 10. — С. 3—14.

8. *Брегеда О. А.* Тенденції розвитку світової та вітчизняної банківських систем / О. А. Брегеда, С. М. Савлук // Фінанси України. — 2010. — № 4. — С. 27—34.

9. *Унинець-Ходаківська В. П.* Концептуальні засади корпоративного податкового планування у сфері фінансових послуг / В. П. Унинець-

Ходаківська // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 6. — С. 260—265.

10. *Блауг М*. Экономическая теория благосостояния Парето // Экономическая мысль в ретроспективе — М.: Дело, 1994. — С. 540—561. —XVII. — 627 с.

References

1. Iskrenko L. P. «Internet-treydynh ta problemy yoho likvidnosti na fondovomu rynku Ukrayiny» [Online Trading and liquidity problems in the stock market of Ukraine] / L. P. Iskrenko, B. S. Kirov // *Ekonomika ta derzhava*. — 2012. — № 3. — P. 88—90 [In Ukrainian]

2. Bazylevych V. D. «Rozvytok finansovoho rynku v suchasnykh umovakh» [The development of the financial market in modern conditions] / V. D. Bazylevych // *Finansy Ukrayiny*. — 2009. — № 12. — P. 5—12 [In Ukrainian]

3. Baranovs'kyy O. «S'ohodennya svitovoho rynku bankivs'kykh posluh» [Present global banking market] / O. Baranovs'kyy // *Visnyk Natsional'noho banku Ukrayiny*. — 2012. — № 4. — P. 18—23 [In Ukrainian]

4. Hovorushko T. A. «Zahrozy i nebezpeky rozvytku internet-bankinhu v Ukrayini» [Threats and dangers of internet banking in Ukraine] / T. A. Hovorushko, I. P. Sytnyk, T. O. Nemchenko // *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini: zb. nauk. prats'*. — 2013. — № 2. — P. 74—78 [In Ukrainian]

5. Kornyeyev V. «Finansovi innovatsiyi bankiv i mozhlyvosti dyversyfikatsiyi bankivs'kykh posluh» [Financial innovation and the possibility of bank diversification of banking services] / V. Kornyeyev // *Svit finansiv*. — 2011. — № 2. — P. 74—81 [In Ukrainian]

6. Kremen' V. «Stratehiya konverhentsiyi yak suchasna model' rozvytku finansovoho poserednytstva v Ukrayini» [The strategy of convergence as a modern model of financial intermediation in Ukraine] / V. Kremen' // *Svit finansiv*. — 2009. — № 4. — S. 165—173 [In Ukrainian]

7. Mishchenko V. I. «Osoblyvosti postkryzovoho reformuvannya finansovoho sektoru Ukrayiny» [Features of the post-crisis financial sector reform Ukraine] / V. I. Mishchenko // *Finansy Ukrayiny*. — 2010. — № 10. — P. 3—14 [In Ukrainian]

8. Breheda O. A. «Tendentsiyi rozvytku svitovoyi ta vitchyznyanoyi bankivs'kykh system» [Trends in the global and domestic banking systems] / O. A. Breheda, S. M. Savluk // *Finansy Ukrayiny*. — 2010. — № 4. — P. 27—34 [In Ukrainian]

9. Unynets'-Khodakivs'ka V. P. «Kontseptual'ni zasady korporatyvnoho podatkovoho planuvannya u sferi finansovykh posluh» [Conceptual

principles of corporate tax planning and financial services] / V. P. Unynets'-Khodakivs'ka // *Aktual'ni problemy ekonomiky*. — 2010. — № 6. — P. 260—265 [In Ukrainian]

10. Blauh M. «Ekonomicheskaya teoria blahosostoyania Pareto. « [Economic Theory blahosostoyanyya Pareto] // Ekonomicheskaya mysl' v retrospektive. — M.: *Delo*, 1994. — P. 540—561. — XVII, 627 p. [In Russian]

Стаття надійшла до редакції 20 березня 2015 р.

УДК 336.645

Мацук Зоряна Андреевна,
канд. экон. наук, доц., доцент кафедры финансов,
Ивано-Франковский национальный технический
университет нефти и газа
(03680, Украина, Ивано-Франковск, ул. Карпатская, 15)
E-mail: zoriana_01@yahoo.com

Модель оптимизации затрат на инновационную деятельность финансового учреждение на рынке финансовых услуг

АННОТАЦИЯ. В статье осуществлен анализ инноваций в контексте формирования инновационной деятельности финансового учреждения на рынке финансовых услуг, что является основой формирования ее эффективной инвестиционной политики. С целью усовершенствования методики финансового анализа на этапе финансового планирования, автором предложено использование показателя коэффициента генерации доходов от инновационной деятельности, который показывает размер доходов учреждения от инновационной деятельности, приходящихся на 1 гривну соответствующих расходов на инновационную деятельность предыдущего периода. Для расчета оптимального объема расходов финансового учреждения на инновационную деятельность, автором разработана модель расчета объема расходов финансового учреждения на инновационную деятельность, которая теоретически включает пять этапов. Доказано, что применение данной модели позволит сформировать оптимальный объем расходов финансового учреждения по видам инновационных продуктов и, соответственно, к особенностям ее институциональной единицы. Предложенная методика оптимизации объема расходов финансового учреждения на инновационную деятель-

ность является одним из подходов, на основе которых возникает возможность построения эффективной инновационной политики учреждения и является позитивным шагом на пути совершенствования инновационного процесса на уровне субъекта рынка финансовых услуг.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновационная деятельность, инновационный продукт, инвестиции, коэффициент генерации доходов, оптимизация.

UDC336.645

Matsuk Zoriana Andriyivna,
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of Department of Finance
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oiland Gas
(Karpatska st. 15, Ivano-Frankivs'k, 76000, Ukraine)
E-mail: zoriana_01@yahoo.com

Model of optimization of costs for innovative activity of financial institutions in the financial services market

ABSTRACT.The article analyzes innovations in the context of forming innovative activity of financial institutions in the financial services market that is the basis for effective investment policy. In order to improve financial analysis techniques during the financial planning stage, the author suggests the use of the indicator of coefficient of income generation from innovative activity that shows the amount of income from innovation activity, per 1 hryvnia related expenditures in innovation activity in the prior period.To calculate the optimal expenditure of financial institutions in innovation activity the author developed a model that calculates the costs of financial institutions in innovation activity, which theoretically includes five stages. It is proved, that the application of this model will allow forming the optimal expenditure of the financial institution. The offered technique of optimizing expenditure of financial institutions in innovation activity is one of the approaches that gives the possibility of building an effective innovation policy of financial institutions and represents a positive step towards improving the innovation process at the level of the financial services market.

KEY WORDS: innovative activity, innovative product, investment, coefficient of income generation, optimization.

УДК 336.14

Медвецький Іван Андрійович,
аспірант кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: Medvetskyi_I_A@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРО БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. Дослідження розглядає наявні багатоаспектні проблеми теорії та практики українських реалій бюджетного планування. Автор ставив за мету дослідити бюджетне планування в Україні через призму підвищення його ефективності та результативності, реальності макроекономічних і макрофінансових показників, досягнення макростабілізації. Розглянуто думки науковців і практиків щодо бюджетного планування в Україні, в свою чергу висловлено критичні думки автора статті. Дослідження має науково-практичні результати та потребує подальшого аналізу. Проблематика бюджетного планування в Україні є вкрай актуальна в сьогоднішніх умовах макроекономічної та макрофінансової нестабільності. Особливу увагу зосереджено на реальності макропоказників і необхідності в їх транспарентності для суспільства, на ефективності та результативності середньострокового і стратегічного бюджетного планування держави. Виходячи з реалій сьогоднішнього становища економіки та фінансів висловлені критичні думки щодо макроекономічних і макрофінансових показників, можливих тенденцій і прогнозів подальшого розвитку української держави. Запропоновано деякі напрямки удосконалення бюджетного планування в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: бюджет, бюджетне планування, фінансове планування, бюджетні пріоритети, середньострокове та стратегічне бюджетне планування, реальні макроекономічні та макрофінансові показники.

Постановка проблеми та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Бюджетне планування є однією з найважливіших позицій і проблем державних фінансів. Воно виступає одним з інструментів, за допомогою якого країна може впливати на всі сторони життя різних верств населення, забезпечувати збалансування суспільних інтересів. В умовах різкого загострення внутрішніх і зовнішніх викликів і ризиків дефолту України, дефіциту державних фінансових ресурсів, бюджетне планування набуває особливого значення.

Згідно статті 95 Конституції України «Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами» [1, ст. 95, ч. 1]. Звичайно у суспільства виникають питання:

чи це реально відбувається на практиці? Саме бюджетне планування держави виступає однією з основних домінантів для реалізації конституційних прав кожного громадянина.

Бюджетне планування є фундаментальною основою реалізації ефективного соціально-економічного розвитку країни, інструментом макроекономічної та макрофінансової стабілізації, засобом об'єктивного розподілу суспільного багатства, механізмом підвищення добробуту кожного громадянина та країни в цілому.

Для досягнення результатів дослідження були використані такі методи: спостереження, пошуку, порівняння, узагальнення, класифікації, дедукції, індукції, аналізу та синтезу, систематизації, метод групування, табличного відображення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз фахової літератури бюджетного поля демонструє науково-практичну зацікавленість авторів до проблематики бюджетного планування. На теренах української держави присвятили свої праці дослідженню бюджету та бюджетного планування Андрущенко В. Л. [2], Дем'янишин В.Г. [3], Луніна І.О. [4], Лютий І.О. [5], Огонь Ц.Г. [6], Опарін В.М. [2, 7], Павлюк К.В. [7, 8], Федосов В.М. [2, 7, 9], Юрій С.І. [7] та інші. Але при великій кількості наукових праць, необхідно зазначити, що в практичному плані вдосконалення бюджетного планування відбувається достатньо повільно, а інколи носить декларативний характер. Певні напрямки бюджетного планування в Україні ми маємо за мету дослідити в наведеній праці.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. В Україні бюджетне планування здійснюється на короткострокову перспективу. Короткостроковий фінансовий план держави не дозволяє реально планувати, прогнозувати та здійснювати довгостроковий розвиток країни. Середньострокове та стратегічне бюджетне планування, якими керуються провідні країни світу, забезпечує стабільний, прозори-й, інвестиційно-привабливий, передбачуваний, ефективний і результативний розвиток країни. Достатньо праць учених присвячено необхідності запровадженню середньострокового бюджетного планування в Україні, але це питання до сьогоднішнього дня не вирішено.

Окрім того, важливим є питання реальності макроекономічних та макрофінансових показників та їх транспарентності для суспільства, здійснення реального прогнозування як на національному, так і на регіональному рівнях, макроекономічній і макрофінансовій стабілізації.

Формування мети і завдання дослідження. Метою написання праці є дослідження теоретичної та практичної складової сьогоднішніх реалій бюджетного планування в Україні та пропонування рекомендацій по його удовконаленню.

Завданнями написання праці є дослідження (1) необхідності запровадження середньострокового та стратегічного бюджетного планування української держави; (2) реальності макроекономічних і макрофінансових показників і необхідності в їх транспарентності для суспільства; (3) здійснення реального прогнозування як складової планування, як на національному, так і на регіональному рівнях; (4) необхідності в досягненні макроекономічної та макрофінансової стабілізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В основі розумного та безпечного для суспільства функціонування економіки, фінансів та бюджету зокрема, є необхідність у відповідності ресурсів і потреб. Саме невідповідність наявних обмежених фінансових ресурсів і постійно зростаючих потреб є вихідною проблемною домінантою бюджетного планування [2, с. 18–21]. Незбалансованість ресурсів і потреб веде до зростання бюджетного дефіциту та державного боргу, які в свою чергу загрожують створенням і зростанням «боргової спіралі» [7, с. 204–205]. Зазначимо при цьому, що дохідна частина бюджету української держави має великий нереалізований ресурс, який зосереджений в тіньовому секторі економіки. А видаткова частина бюджету потребує зміни ідеології [9, с. 3–23] використання фінансових ресурсів, основа якої має бути — результат від використаних коштів.

Бюджетне планування безпосередньо зв’язане з проблемами суспільних інтересів, суспільного вибору. В цьому зв’язку теорія суспільного вибору (або як її ще називають «нова політична економія») лауреата Нобелівської премії з економіки (1986 р.) Джеймса Мак-Джіла Б’юкенена [10] (1919—2013) є ідеологічним вектором бюджетного планування. Останнє є одним з інструментів у руках державного фінансового менеджменту ефективнішого, соціально справедливого використання державних фінансових ресурсів.

Фундаментальним завданням бюджетного планування кожної країни є макроекономічна і макрофінансова стабільність розвитку при оптимальному соціальному забезпеченні населення. На жаль, економіка і фінанси України знаходяться в кризі. Згідно оприлюднених даних Національного банку України падіння ВВП у 2014 році склало 6,7 %, рівень інфляції 24,9 %, а дефіцит Зведеного бюджету (разом з компанією НАК «Нафтогаз України») перевищив 10 % ВВП [11]. У свою чергу висока інфляція та її подальше зростання становить для України небезпеку увійти в інфляційну спіраль, що може мати непередбачувані наслідки. Українській державі необхідна макростабілізація державних фінансів, а саме: запобігти подальшому падінню ВВП, забезпечити інфляційну безпеку та боргову безпеку держави, суттєво зменшити розмір бюджетного дефіциту і т. д. Макроекономічна та макрофінансова стабілізація покликана стабілізувати макропоказники, вберегти гривню від гіперінфляції, зупинити відтік капіталу з України та подальше падіння української економіки. Це падіння демонструє вкрай гостру ситуацію в економіці і фінансах української держави. Бюджетне планування має стати засобом досягнення стабільного розвитку та інвестиційної привабливості країни. Побудова системи бюджетного планування потребує часу та довіри суспільства до цього процесу. Разом з тим це супроводжується певними ризиками, серед яких основні можуть бути в різних сферах бюджетної діяльності, а саме: ризики пов'язані з державним боргом і дефіцитом бюджету, ризики невиконання бюджету як по доходах, так і по видатках тощо. Більшість з них формуються саме в дохідній і видатковій частині бюджету, в їх збалансуванні та виконанні бюджету. Особливої уваги потребують ризики від непрофесійних дій державного фінансового менеджменту, досить часто пов'язаних з «ручним управлінням» економікою і фінансами. Без створення ефективної, результативної та, зрештою, дієвої системи управління державними фінансами неможлива макроекономічна та макрофінансова стабілізація, а в подальшому стрімкий розвиток країни. Максимально можливий ефект дають ефективно побудовані системи, а не тільки індивідуальні якості окремих керівників. Окремої уваги потребують ризики, які пов'язані з нереальністю макроекономічних і макрофінансових показників. Отже, ефективне і реальне бюджетне планування неможливе без макроекономічної, макрофінансової та політичної стабільності.

Далі звернемо увагу на прийняття Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік, яке часто відбувається після 1 січня року, на який цей фінансовий план держави передбачений (табл. 1). Окремим питанням необхідно відзначити часті зміни протягом року до вже прийнятого Державного бюджету України, які негативно впливають на бюджетне планування країни, можливо деякі з них є позиціями лобізму. Зміни до бюджету впливають на зміну структури бюджету за функціональною класифікацією, тобто вони є потенційними змінами пріоритетності у бюджетному плануванні держави, а часті її зміни вже само по собі нівелює саму ідею «пріоритетності» та негативно впливає на ефективність і результативність бюджетного планування. Часті зміни до процесу бюджетного планування, в переважній частині, є проявом симбіозу позицій лобізму, бюрократії та політичних рішень. Можна навіть припустити, що це створює негативний синергетичний ефект для прийнятого рішення на основі цих факторів.

Таблиця 1

РЕГЛАМЕНТОВАНІ БЮДЖЕТНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ І ФАКТИЧНІ ТЕРМІНИ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ» ЗА 1992—2015 РОКИ*

Регламентований бюджетним законодавством України термін прийняття Закону України «Про Державний бюджет України»		Закон України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік	Фактична дата прийняття Закону України «Про Державний бюджет України»
Закон України «Про бюджетну систему України» від 5.12.1990 р. № 512-XII	До 2 грудня	1992	*18 червня 1992 р.*
		1993	*9 квітня 1993 р.*
		1994	*1 лютого 1994 р.*
		1995	*6 квітня 1995 р.*
Закон України «Про бюджетну систему України» від 28.04.1995 р. № 153/95-ВР	До 2 грудня	1996	*22 березня 1996 р.*
		1997	*27 червня 1997 р.*
		1998	30 грудня 1997 р.
		1999	31 грудня 1998 р.
		2000	*17 лютого 2000 р.*
		2001	7 грудня 2000 р.

Закінчення табл. 1.

Регламентований бюджетним законодавством України термін прийняття Закону України «Про Державний бюджет України»		Закон України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік	Фактична дата прийняття Закону України «Про Державний бюджет України»
Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. № 2542-III	До 1 грудня	2002	20 грудня 2001 р.
		2003	26 грудня 2002 р.
		2004	27 листопада 2003 р.
		2005	23 грудня 2004 р.
		2006	20 грудня 2005 р.
		2007	19 грудня 2006 р.
		2008	28 грудня 2007 р.
		2009	26 грудня 2008 р.
		2010	27 квітня 2010 р.
Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI	До 1 грудня	2011	10 грудня 2010 р.
		2012	22 грудня 2011 р.
		2013	6 грудня 2012 р.
		2014	16 січня 2014 р.
		2015	28 грудня 2014 р.

* *Примітка:* складено автором на основі джерел [7, с. 155; 12].

Пріоритетним завданням є вдосконалення технологій, методів та інструментів бюджетного планування у зв’язку з їх низькою результативністю у реальній українській фінансовій практиці. Певні технології та механізми бюджетного планування, якими користувалися раніше, старіють і втрачають свою актуальність, а нові вимагають знання світового досвіду і вміння використання позитивних його елементів у вітчизняній фінансовій практиці. У зв’язку з цим на порядок денний усе більше висувається проблематика середньострокового і стратегічного бюджетного планування, іноді його ще називають «бюджетами пріоритетів» [9, с. 10].

Діюче в Україні бюджетне планування не здатне повною мірою та належним чином виконувати свої завдання та функції. Важливою передумовою побудови ефективного бюджетного планування є науково обґрунтований розрахунок реальних макроекономічних і макрофінансових показників, тільки досягнувши значних результатів і успіхів у даному напрямку можна реально говорити про економічне зростання. В Україні відсутня реальність макроекономічних і макрофінансових показників, а звідси нереальність фінансового і бюджетного планування, засад грошової і кредитної політики, що розробляються НБУ [11]. Висока залежність макропоказників від політичної кон'юктури в країні. Не менш важливим є професійний рівень державного менеджменту, який здійснює їх розрахунки. Якщо ми не будемо знати реальних макроекономічних і макрофінансових показників української держави, то ми не усвідомимо, в якому становищі знаходяться українська економіка і фінанси та, відповідно, нам складно буде боротися з викликами, які стоять перед країною.

Достатньо ефективною в світі вважається система бюджетного планування на основі відомого методу «ковзного триріччя». Цей метод дозволяє, з однієї сторони, гнучко реагувати на кон'юктурні зміни макроекономічних і макрофінансових показників і розвитку країни загалом, а з другої — підвищити стабільність і передбачуваність бюджетного планування держави. Мова йде про середньострокове бюджетне планування, яке дає можливість при наближенні наступного бюджетного періоду легко здійснювати незначну корекцію вже прийнятого середньострокового бюджету враховуючи тенденції, виклики, кризи, політико–економічні обставини та інші фактори [13, с. 5–6]. Україна є достатньо нестабільною країною за своїми макроекономічними та макрофінансовими показниками, тому певне врахування цього, на нашу думку, сприяло би виведенню бюджетного планування на якісно новий рівень.

Ми з сумом змушені констатувати, що прогнозування, як складова бюджетного планування, має сьогодні значною мірою декларативний характер. Завдання прогнозу — це майбутня основа (підґрунтя) для плану. Якщо прогноз, в ідеалі, не основа (підґрунтя), то має бути хоча б вектором розвитку — куди країна прямує в своєму розвитку за макроекономічними та макрофінансовими індикаторами, але і цієї функції прогноз Державного бюджету України не виконує. В реальному житті прогноз — це уявлення уряду щодо розвитку країни на майбутній період. Якщо немає реального прогнозу, то немає уявлення уряду про майбутній розвиток країни.

Важливим аспектом бюджетного планування країни є здійснення прогнозу як на національному (державному) (макрорівні), так і на місцевому (регіональному) рівнях. На нашу думку, реально прогнозного бюджетного планування на місцевому рівні фактично не існує. Це в свою чергу впливає на стримування розвитку регіонів, місцевих громад, бюджетного регулювання, та, як наслідок, оптимального фінансового вирівнювання. Ми вважаємо, що стимулом розвитку фінансового планування та прогнозування на регіональному рівні могла би бути реальна децентралізація в контексті моделі прав і повноважень фіскального федералізму. У цьому зв'язку не менш важливим є тотожність між доходами місцевих бюджетів і функціональними повноваженнями місцевих громад. Зменшення фінансової залежності місцевого самоврядування від центральної влади є потужним стимулятором розвитку регіону. Але при цьому регіональний прогноз має бути тісно ув'язаний з національним фінансовим прогнозуванням і плануванням. У свою чергу національне фінансове планування має бути тісно ув'язане з регіональним фінансовим плануванням та забезпечувати ефективне фінансове вирівнювання на основі «принципу справедливості і неупередженості» [14, ст. 7, п. 9]. На наш погляд, ефективною основою вирішення цих складних проблем бюджетного планування повинно стати реальне програмно-цільове бюджетування.

У світовій практиці є чимало методів макрофінансового бюджетування, такі як: система «планування — програмування — бюджетування» (Planning — Programming — Budgeting System) (відноситься до так званих технологій першого покоління, орієнтація технології на соціальні завдання та цілі), бюджетування з нуля або складання бюджету на нульовій основі (Zero-Based Budgeting) (фактично кожне наступне бюджетування здійснюється з нульового розрахунку ефективності та результативності використання коштів), метод програмного бюджетування (Programe Budgeting) (основа методу — кількісний вимір видатків на кінцевий результат), бюджетування орієнтоване на результат — БОР (Results–oriented budgeting) (основа — результат та управління ним), програмно-цільовий метод — ПЦМ (застосовується в Україні) та інші [2, с. 706–729]. У кожній країні світу при однаковій назві методу діяти він може по різному, враховуючи особливості бюджетного устрою, бюджетної системи, політико-економічної кон'юктури та фінансового планування. Основою всіх методів і технологій макрофінансового планування є показники результативності та ефективності, тобто поставлені цілі та їх досягнення.

Важливим у зв'язку з цим стає визначення певних пріоритетів бюджетного планування. За світовою практикою ряд країн офіційно на законодавчому (парламентському) рівні декларує та реалізовує у розвитку країни свої бюджетні пріоритети. В Україні є практика декларування пріоритетів розвитку країни, але немає практики реальної довгострокової реалізації задекларованих пріоритетів і стратегій розвитку: при зміні уряду відбувається зміна бюджетних пріоритетів, що наявно демонструє «ручне управління» економікою та державним бюджетом. Звідси існує гостра необхідність у затвердженні реального, а не декларативного стратегічного документу розвитку країни з довгостроковим планом розвитку на основі бюджетних пріоритетів; це би сприяло сталому економічному розвитку.

Для побудови ефективного бюджетного планування необхідне удосконалення роботи інститутів державної влади в контексті інституціональної бюджетної архітектоніки, системи їх взаємозв'язків, фінансового ризик-менеджменту та транспарентності всієї системи бюджетного процесу. Характерною рисою бюджетного планування в Україні є майже повна відсутність можливості громадськості контролювати цей процес, а також його результативність та ефективність. Асиметрія інформації є серйозною перешкодою на цьому шляху. Отже, на ефективність і результативність здійснення бюджетного планування в свою чергу впливають ряд чинників: нереальність макроекономічних і макрофінансових показників, низький рівень фінансового менеджменту, недостатнє знання позитивного світового досвіду, асиметрія бюджетної інформації, нетранспарентність цього процесу і недостатній вплив громадськості на нього.

Щодо державного фінансового менеджменту української держави, то тут існують багато проблем, ми виділимо три, на нашу думку, фундаментальні:

- перша, невідповідність між відповідальністю державного службовця та його заробітною платою. Якщо країна хоче мати якісні кадри, то вона їх працю відповідно має оплачувати. При високій заробітній платі державного фінансового менеджменту не тільки професіоналізм державних службовців зросте (із-за мотивації, конкуренції та інших чинників), а й ризики потенційних масштабів можливого лобізму в центральних органах виконавчої влади зменшаться;

➢ друга, необхідність відокремити бізнес і державну владу. Тому, що інтереси бізнесу, як правило, суперечать національним інтересам української держави. В цьому протистоянні бізнес, у тому числі за допомогою інструментів лобізму, бере гору. Тут постає питання, чиї інтереси є пріоритетнішими: національні інтереси української держави чи інтереси бізнесу. На нашу думку, пріоритетнішими є національні інтереси української держави. В довгостроковій перспективі сьогоднішня модель взаємодії української держави та бізнесу в Україні знищує (руйнує) країну. Перемога інтересів бізнесу над національними інтересами держави говорить про слабкість країни та нівелює ідею «національних інтересів»;

➢ третя фундаментальна проблема — це відсутність довгострокової стабільності. Довгострокова стабільність забезпечує впевненість суспільства «у завтрашньому дні», у завтрашній роботі та заробітній платі, в сьогоднішніх і завтрашніх інвестиціях, вона необхідна в усіх напрямках життя суспільства і в державному фінансовому середовищі зокрема. Без довгострокової стабільності складно представити довгострокову модель розвитку країни. До цього слід додати процес «вимивання» професійних кадрів з державних фінансових органів із-за високої волатильності політичної кон'юктури, частих змін урядів, постійних реорганізацій міністерств і відомств.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Підсумовуючи щодо ситуації, яка склалася з бюджетним плануванням України, можна прийти до висновку, що воно знаходиться в точці біфуркації, де навіть незначні кризові явища можуть завдати вкрай негативних наслідків для макроекономічної та макрофінансової ситуації в державі. Точка біфуркації в нелінійній системі — це момент критичного, надзвичайно нестійкого стану, коли незначний поштовх в одному з можливих варіативних напрямків може призвести до масштабних змін у системі в цілому [15, с. 5]. Україні необхідно обрати новий аттрактор (стратегію) для позитивного варіанту розвитку подій у точці біфуркації. Класично — це виклик, який або піднімає систему на якісно новий рівень, або руйнує (хаотизує) її. Звідси питання, на яке держава повинна дати відповідь: що далі?

Таким чином, пріоритетними напрямками розвитку бюджетного планування української держави, на нашу думку, є збалансування обмежених фінансових ресурсів і постійно зростаючих потреб, науково обґрунтований розрахунок реальних макроекономічних і макрофінансових показників і їх транспарентність для суспільства, здійснення реального прогнозування як на національному (макрорівні), так і на регіональному (мікрорівні), запровадження реальної децентралізації в контексті системи прав і повноважень фіскального федералізму між рівнями влади, макроекономічна та макрофінансова стабілізація, пошук нереалізованих резервів дохідної частини та зміна ідеології формування і використання державних фінансових ресурсів.

Бібліографічний список

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР зі змінами. Сайт у мережі Інтернет. / [Електронний ресурс] //Режим доступу до матеріалів:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. *Федосов В.* Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — 864 с.

3. *Дем'янишин В. Г.* Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України [Текст] : монографія / В. Г. Дем'янишин. — Тернопіль: Екон. думка, 2008. — 496 с.

4. *Луніна І. О.* Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації [Текст] : колективна монографія / [Луніна І. О., Булана О. О., Фролова Н. Б. та ін.] ; за ред. І. О. Луніної ; НАН України, ДУ »Інститут економіки та прогнозування НАН України». — К., 2014. — 296 с. .

5. *Лютий І. О.* Теоретико–методологічні засади бюджетної політики держави [Текст] / І. О. Лютий // Фінанси України. — 2009. — № 12. — С. 13–19.

6. *Огонь Ц. Г.* Програмно-цільовий метод та ефективність бюджетних програм [Текст] / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. — 2009. —№ 7. — С. 20–29.

7. *Федосов В. М., Юрій С. І.* Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К. : Центр учбової літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. — 871 [1] с.

8. *Павлюк К. В.* Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України [Текст] : монографія / К. В. Павлюк. — К.: НДФІ, 2006. — 584 с.

9. *Федосов В. М., Бабич Т. С.* Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії [Текст] / В. М. Федосов, Т. С. Бабич // Фінанси України. — 2008. — № 1. — С. 3–23.

10. *Джеймс М. Б'юкенен* Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави [Текст] / Д. М. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв; Переклад з англійської А. Ю. Іщенко. — К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2004. — 175 с. — (Актуальні світові дискусії).

11. Національний банк України. Сайт у мережі Інтернет. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.bank.gov.ua.

12. Верховна Рада України. Сайт в мережі Інтернет. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://rada.gov.ua.

13. *Кульпінська Л. К., Гвоздь В. С.* Програмно-цільовий метод формування бюджету [Текст] / Л. К. Кульпинська, В. С. Гвоздь // Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. — 2010. — № 3 — С. 3–10.

14. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456–VI з змінами. Сайт в мережі Інтернет. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.

15. *Унковська Т. Є., Демчук Н. І.* Чи можливе економічне диво в Україні? [Текст] / Т. Є. Унковська, Н. І. Демчук. // Економіка України. — 2013. — № 12 — С. 4–21.

References

1. «KonstytutsiyaUkrayinyvid 28.06.1996 № 254k/96–VR z zminami. Sayt v merezhi Internet.» [ConstitutionofUkraineofJune 28, 1996 № 254k/96–VRwithchanges. The site on the Internet.] / [Electronicresource] // «Rezhym dostupu do materialiv» [Access mode to the materials]:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр. [In Ukrainian].

2.*Fedosov V.*»Byudzhetnyy menedzhment» [Budget management]: Textbook / V. Fedosov, V. Oparin, L. Safonova and oth.; Ed. by V. Fedosov. — Kiyv: KNEU, 2004. — 864 p. [In Ukrainian].

3. *Dem'yanishin V. H.* «Teoretychna kontseptualizatsiya y praktychna realizatsiya byudzhetnoyi doktryny Ukrayiny» [Theoretical conceptualization and practical implementation of Budgetary Doctrine of Ukraine] [Text] : monograph / V. H. Dem'yanishin . — Ternopil : Econ. dumka, 2008. — 496 p. [In Ukrainian].

4. *Lunina I. O.* «Rozvytok derzhavnykh finansiv Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi» [Development of public finances of Ukraine in the context of globalization] [Text]: collective monograph / [Lunina I. O. , Bulana O. O., Frolova N. B. and oth.] ; Ed. by. I. O. Luninoyi ; NASof Ukraine, GA »Institute for Economics and Forecasting NASof Ukraine». — K., 2014. — 296 p. In Ukrainian].

5. *Lyutyy I. O.* «Teoretyko–metodolohichni zasady byudzhetnoyi polityky derzhavy» [Theoretical and methodological principles of governmental budget policy implementation] [Text] / I. O. Lyutyy // «Finansy Ukrayiny» [Finance of Ukraine]. — 2009. — № 12 . — P. 13–19. [In Ukrainian].

6. *Ohon□ TS. H.* «Prohramno-tsil□oviy metod ta efektyvnist□ byudzhetnykh prohram» [Program-target method and effectiveness of budgetary programs] [Text] / TS. H. Ohon□ // «Finansy Ukrayiny» [Finance of Ukraine]. — 2009. —№ 7. — P. 20–29. [In Ukrainian].

7. *Fedosov V. M., Yuriy S. I.* «Byudzhetna systema»[Budget system] : textbook / Scientific editors : V. M. Fedosov, S. I. Yuriy. — K. : The centre of Academic literature ; Ternopil : Econ. dumka, 2012. — 871 [1] p. [In Ukrainian].

8. *Pavlyuk K. V.* «Byudzhet y byudzhetnyy protses v uslovyyakh tranzitivnoyi ekonomiky Ukrayiny» [Budget and budget process under condition of transitive economy of Ukraine] [Text] : monograph. / K. V. Pavlyuk — K.: SRFI, 2006. — 584 p. [In Ukrainian].

9. *Fedosov V. M., Babich T. S.*»Sutnist□ i problematyka byudzhetuvannya: ukrayins□ki realiyi» [Essence and issues budgeting: Ukrainian realities] [Text] / V. M. Fedosov, T. S. Babich // «Finansy Ukrayiny» [Finance of Ukraine]. — 2008. — № 1. — P. 3–23. [In Ukrainian].

10.*James M. Buchanan* «Suspil□ni finansy i suspil□nyy vybir: Dva protylezhnykh bachennya derzhavy» [Public finance and public choice: Two contrasting visions of State] [Text] / J. M. Buchanan, R. A. Musgrave; English translation A. Yu. Ischenko. — K. : Publishing House «KM Academy», 2004. — 175 p. — (Recent World Discussions). [In Ukrainian].

11. «Natsional□nyy bank Ukrayiny. Sayt v merezhi Internet.» [NationalBankofUkraine. The site on the Internet.] / [Electronicresource] // «Rezhym dostupu do materialiv» [Access mode to the materials]: http://www.bank.gov.ua [In Ukrainian].

12. «Verkhovna Rada Ukrayiny. Sayt v merezhi Internet.» [VerkhovnaRadaofUkraine. The site on the Internet.] / [Electronicresource] // «Rezhym dostupu do materialiv» [Access mode to the materials]: http://rada.gov.ua [In Ukrainian].

13. *KulpInska L. K., Gvozd V. S.*»Prohramno-tsil□ovyy metod formuvannya byudzhetu» [Program-target method formation of budget] [Text] / L. K. KulpInska, V. S. Gvozd // «Formuvannya rynkovyh vidnosyn v Ukrayini: zbirnyk naukovykh prats□» [Formation of market relations in Ukraine: collection research works]. — 2010. — № 3 — P. 3—10. [In Ukrainian].

14. «Byudzhetnyy kodeks Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 8 lypnya 2010 r. № 2456–VI z zminami. Sayt v merezhi Internet.»[Budget Code of

Ukraine: Law of Ukraine on July 8, 2010 № 2456–VI with changes. The site on the Internet.] / [Electronic resource] // «Rezhym dostupu do materialiv» [Access mode to the materials]: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. [In Ukrainian].

15. *Unkovska T. E., Demchuk N. I.* «Chy mozhlyve ekonomichne dyvo v Ukrayini?» [Is it possible economic miracle in Ukraine?] [Text] / T. E. Unkovska, N. I. Demchuk // «Ekonomika Ukrayiny» [Economy of Ukraine]. — 2013. — № 12 — P. 4–21. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19 березня 2015 року.

УДК 336.14

Медвецкий Иван Андреевич,
аспирант кафедры финансов,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: Medvetskyi_I_A@ukr.net

К вопросу о бюджетном планировании в Украине

АННОТАЦИЯ. Исследование рассматривает имеющиеся многоаспектные проблемы теории и практики украинских реалий бюджетного планирования. Автор ставил целью исследовать бюджетное планирование в Украине через призму повышения его эффективности и результативности, реальности макроэкономических и макрофинансовых показателей, достижение макростабилизации. Рассмотрены мысли ученых и практиков по бюджетному планированию в Украине, в свою очередь высказано критические мысли автора статьи. Исследование имеет научно–практические результаты и требует дальнейшего анализа. Проблематика бюджетного планирования в Украине крайне актуальна в сегодняшних условиях макроэкономической и макрофинансовой нестабильности. Особое внимание сосредоточено на реальности макропоказателей и необходимости в их транспарентности для общества, на эффективности и результативности среднесрочного и стратегического бюджетного планирования государства. Исходя из реалий сегодняшнего положения экономики и финансов высказаны критические мнения относительно макроэкономических и макрофинансовых показателей, возможных тенденций и прогнозов дальнейшего развития украинского государства. Предложены некоторые направления совершенствования бюджетного планирования в Украине.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: бюджет, бюджетное планирование, финансовое планирование, бюджетные приоритеты, среднесрочное и стратегическое бюджетное планирование, реальные макроэкономические и макрофинансовые показатели.

UDC 336.14

Medvetskyi Ivan Andriyovich,
Department of Finance, Postgraduate
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: Medvetskyi_I_A@ukr.net

On budgetary planning in ukraine

ABSTRACT. The research analyzes evident multifaceted theoretical and practical problems of real methods of budgetary planning in Ukraine. The author aims at the analysis of budgetary planning in Ukraine via the prism of increasing its efficiency and effectiveness, real macroeconomic and macro financial indicators, t macro stabilization achievement. Different opinions of many scientists and practitioners on budgetary planning in Ukraine have been analyzed, and the author, in his turn, expressed his personal points of view. The research has achieved scientific and practical results and needs further investigation. The issue of budgetary planning in Ukraine has a crucial character and is extremely relevant in today's macroeconomic and macro financial instability. The questions of true macro indicators and the need of society for transparency, efficiency and effectiveness of medium-term and strategic budgetary planning of the state have been paid particular attention. Based on the realities of today's situation in the economy and finance, the article expresses critical views on macroeconomic and macro financial indicators of possible trends and forecasts of further development of the Ukrainian state. Some approaches to the improvement of the budgetary planning in Ukraine have been suggested.

KEY WORDS: budget, budget planning, financial planning, budget priorities, medium-term and strategic budget planning, real macroeconomic and macrofinancial indicators.

УДК 336.71

Примостка Людмила Олександрівна,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail:prim@kneu.kiev.ua

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОГО БАНКІВНИЦТВА

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено вплив інновацій на банківську систему. Виокремлено такі інновації, як зростання мобільності капіталу, розподіл ризиків, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано вплив інновацій на розвиток сучасного банківництва та інституційно-структурні трансформації, які відбуваються в банківському секторі як на міжнародному, так і на національному рівнях. Розглянуто *сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на формування інституційного середовища діяльності банків.*

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інновації, банківський сектор, мобільність капіталу, ризики, інформаційні технології, інституційно-структурні зміни в банківській системі.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі каталізатором розвитку суспільства є інновації, які мають місце у фінансовій, виробничій та інформаційній сферах діяльності. Інновації складаються з організаційних нововведень, знарядь, специфічних методів і засобів регулювання. Сплески інноваційної активності чергуються з її послабленням, однак учасники інноваційної діяльності постійно намагаються створити нові продукти, які б відрізнялися від наявних і відповідали тим змінам, які відбуваються в суспільстві. Стрімкий розвиток інформаційних систем, баз даних і глобальних комп'ютерних мереж став каталізатором суттєвих інноваційних змін у суспільстві. XXI століття ознаменувало перехід до інформаційного суспільства, в якому інформаційно-комунікаційні технології та новітні засоби зв'язку відіграють ключову роль.

Під впливом інновацій відбуваються зміни та структурно-інституційні зрушення й у фінансовій сфері. Фінансові інновації були і залишаються невід'ємною складовою суспільного розвитку. До групи фінансових інновацій належать і банківські, під якими будемо розуміти створення та популяризацію нових фінансових інструментів, технологій ведення банківського бізнесу, організацію нових інститутів і ринків (бірж, торговельних систем тощо), а також інституційні інновації, пов'язані із запровадженням нових норм і правил у банківській діяльності. Під впливом цих інновацій відбуваються інституційні трансформації в банківській діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інноваційного розвитку банківського сектору, аналізу впливу інновацій на інституційні зміни в банківництві, пошуку нових інструментів банківського регулювання та нагляду присвячені праці таких науковців, як С. Аржевітін, О. Барановський, С. Єгоричева, О. Вовчак, Г. Карчева, І. Лютий, В. Міщенко, С. Науменкова, С. Савлук, В Опарін, М. Драгі, М. Квінтін, М. Тейлор, П.Роуз, Дж. Сінкі та інші [1—4]. Разом з тим очевидно, що світова фінансова криза 2008–2009 рр. висунула нові виклики банкам, пов'язані, насамперед, із забезпеченням їх стабільності та надійності. Тому в сучасних умовах актуалізуються проблеми пошуку напрямів інноваційного розвитку банківського сектору.

Виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Ефективність діяльності на високо конкурентних ринках, яким є банківський, значною мірою залежить від рівня впровадження інновацій. Стабільне функціонування банківської системи створює умови для сталого економічного зростання через управління грошовими потоками в економіці, акумуляцію фінансових ресурсів і подальше їх використання для кредитування різних секторів економіки. За таких умов важливим завданням стає створення інтегрованої системи управління банком, яка ґрунтується на засадах інноваційності та відкрита до нововведень.

Проблематика фінансових інновацій має розглядатися в контексті формування в Україні сучасної банківської системи, зорієнтованої на інтеграцію в світовий фінансовий простір. Для того, щоб вітчизняні банки могли працювати як рівноправні учасники світових фінансових ринків їм необхідно спиратися на інноваційний інструментарій і методи управління, що потребує адекватного інформаційно-аналітичного забезпечення.

Слід зазначити, що окремі питання впливу інновацій на банківську діяльність досліджуються у вітчизняній науці. Однак, питання впливу інновацій на інституційно-структурні зрушення в банківському секторі залишається відкритим, а отже потребує окремих наукових досліджень. Широкої наукової дискусії вимагає й обґрунтування вибору ефективних інноваційних підходів, спрямованих на підтримання стабільності банківської системи України. Окремої уваги заслуговує дослідження інновацій інституційного характеру, тобто запровадження нових інституцій та інститутів з подальшим аналізом їх впливу на банки.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є виявлення впливу інновацій на структурно-інституційні зрушення в банківському секторі України та обґрунтування подальших дій щодо впровадження інновацій у вітчизняну банківську практику. Завдання дослідження: дослідити напрями інновацій у суспільстві загалом і в банківській сфері зокрема; виявити структурні зрушення в банківському секторі України, які відбулися під впливом інновацій; проаналізувати динаміку частки державного капіталу в банківській системі України; оцінити участь держави в банківському секторі провідних країн світу; порівняти міжнародний і вітчизняний досвід щодо залучення державного капіталу в банки;

оцінити ефективність функціонування державних банків; обґрунтувати доцільність нарощування чи скорочення державної частки в банківській системі України.

Виклад основного матеріалу. Під впливом інновацій відбуваються інституційні зміни в суспільстві. Лауреат Нобелівської премії Д. Норд інституційні зміни безпосередньо пов’язує з впливом інновацій. Він визначає три основні напрями інновацій, які зумовили інституційні зміни в суспільстві: 1) зростання мобільності капіталу; 2) розподіл ризиків; 3) зниження інформаційних витрат [1, с. 160]. Усі ці напрями інновацій безпосередньо стосуються фінансової, а отже й банківської сфери.

Мобільність капіталів була ключовим фактором формування міжнародного ринку капіталів і виходу на нього банків. Банківські інститути були і залишаються найактивнішими та безпосередніми учасниками процесів міжнародного руху капіталів. Банки як основні суб’єкти фінансового ринку відкривають філії та представництва як у провідних фінансових центрах для виконання функцій запозичення, кредитування, інвестування, так і в країнах, що розвиваються, з метою отримання надприбутків за рахунок арбітражу. З кожним роком рівень мобільності капіталів зростає, обсяги і швидкість переміщення фінансових ресурсів у межах єдиного міжнародного ринку збільшуються у геометричній прогресії і спрямовуються інвесторами на ринки із найвищою прибутковістю, перспективністю розвитку бізнесу та економічного зростання. Інституційні зміни привели до усунення бар’єрів для входу на національні ринки капіталу іноземних фінансових інститутів та підвищення мобільності боргового капіталу, зниження трансакційних витрат, пов’язаних з отриманням від місцевих регулятивних органів різних дозволів і ліцензій, необхідністю проходження тривалих бюрократичних процедур контролю за рухом капіталу і валютного контролю тощо.

Однією з визначних подій, яка спричинила інституційні зміни на міжнародному рівні, стала реалізація Європейського валютного союзу та введення єдиної валюти країн-учасників цього союзу — євро. Ця подія докорінно змінила європейську грошову та валютну систему і, на думку багатьох експертів, уможливила подолання валютної роздробленості в Європі. Держави — учасники союзу остаточно зафіксували обмінні курси своїх валют, а національні емісійні банки відмовилися від свого грошово-політич-ного суверенітету на користь нового інституту — Європейського центрального банку, який тепер визначає грошову політику валютного союзу.

Серед інновацій, запроваджених на міжнародних ринках капіталу, однією з найуспішніших стало первинне публічне розміщення акцій (IPO). IPO — закладена в законодавстві більшості країн з ринковою економікою стандартна процедура із розміщення цінних паперів, зазвичай звичайних або привілейованих акцій, на відкритому ринку з метою залучення капіталу. Для банків IPO стало одним з найважливіших механізмів залучення фінансування на ринках капіталу, за якого приватний (private) банк набуває статусу публічного (public). Це одночасно і канал для отримання нещодавно створеними банками нового капіталу, і спосіб для первинних інвесторів вийти з участі в капіталі й отримати прибуток від своїх інвестицій.

Такі інституційні зрушення активізують процес концентрації капіталу, який характеризує розвиток як банківського бізнесу, так і інших фінансових інститутів — страхових компаній, фінансових холдингів, пенсійних фондів. Концентрація відбувається в основному шляхом операцій злиття і поглинання як серед фінансових інститутів, так і серед корпорацій-позичальників, при цьому обсяги таких угод постійно зростають. Процеси злиття і поглинання приводять до глобальних інституційно-структурних трансформацій у фінансовій сфері, внаслідок чого створюються універсальні фінансові холдинги, які об’єднують страхові компанії, пенсійні і взаємні фонди, інвестиційні і комерційні банки, лізингові компанії та ін. Банки вимушені диверсифікувати свої продукти і послуги, щоб повніше задовольняти потреби клієнтів, завойовуючи в такий спосіб ринок.

Саме з цієї позиції слід оцінювати мегазлиття найбільших у світі банків у 1997—1998 рр.: у США — Morgan Stanley і Dean Witter, Travelers і Salomon Brothers; у Франції — Indosuez і Credit Agricole; у Швейцарії — Union de Banque Suisse і Societe de la Banque Suisse, яке привело до утворення другої за розміром банківської групи світу — United Bank of Switzerland. У результаті відбувається концентрація величезних фінансових ресурсів у обмеженої кількості інститутів — глобальних гравців, здатних вести активні операції на різних ринках боргового капіталу. Процеси концентрації торкнулися практично всіх розвинених ринків боргового капіталу — США, Західна Європа, Японія [2].

Такий напрям змін інноваційного характеру, як розподіл ризиків пов’язується із розвитком страхування та портфельної диверсифікації. Механізм розподілу ризиків отримав серйозний поштовх до розвитку з появою похідних фінансових інструментів, механізм дії яких дає можливість хеджувати ризики. Хеджування дозволяє здійснювати трансферт цінових ризиків окремо від тих активів, у зв'язку з якими ці ризики виникають. На думку експертів, похідні фінансові інструменти, або деривативи, стали найуспішнішою інновацією фінансового характеру наприкінці XX ст.

Банки приймали активну участь у розробці та запровадженні похідних фінансових інструментів, а також у формуванні строкового ринку. На цей час банківські інститути є учасниками, які формують ринок деривативів, а також найбільшими хеджерами. Банки пропонують своїм клієнтам послуги із хеджування їхніх ризиків, сприяючи в таких спосіб зниженню невизначеності у всіх сферах економічної діяльності. З іншого боку, банківській діяльності притаманні й найбільші ризики. Тому саме банки прикладають значних зусиль для пошуку нового інструментарію прогнозування ризиків і сучасних методів управління ними, фінансують розробку інформаційно-аналітичних систем і сховищ даних, що, в свою чергу, дозволяє застосовувати все досконаліші підходи до моделювання та оцінювання ризиків.

Третій напрям інновацій, який спричинив інституційні зміни в суспільстві, пов'язаний із зниженням інформаційних витрат, яке було здійснено за рахунок оприлюднення цін на основні товари та послуги, друкування довідників, у т.ч. інформації про обмінні курси валют. Розроблення методів розподілу ризиків і перетворення невизначеності в ризики, створення широкомасштабних ринків теж дозволило знизити інформаційні витрати. Провідну роль у розповсюдженні та підвищенні доступності фінансової інформації відіграли банки та біржі. Найбільший вплив на зниження інформаційних витрат мало створення всесвітньої мережі Інтернет.

По суті, сучасні інформаційні технології тісно пов'язані з усіма трьома напрямами інновацій, прискоривши мобільність капіталу, розширивши можливості хеджування ризиків на міжнародних строкових ринках, створивши можливості зниження інформаційних витрат. Банки стали ініціаторами розробки багатьох комп'ютерних мереж і систем, що дозволяють здійснювати міжнародні платежі (SWIFT), торгівлю цінними паперами (CEDEL, EUROCLEAR, NASDAQ і т.п.), отримувати оперативну інформацію про стан світових фінансових ринків (BLOOMBERG, DATASTREAM, REUTER тощо). Усі розглянуті напрями інноваційного розвитку повною мірою стосуються і банківської діяльності.

Зараз в банках найактивнішим напрямом інноваційної діяльності є дистанційне банківське обслуговування (ДБО), яке дозволяє банкам, використовуючи різні канали взаємодії з клієнтами, надавати не тільки традиційні банківські послуги, але й пропонувати нові фінансові продукти та задовольняти фінансові потреби клієнтів на значно вищому якісному рівні. Для банків освоєння віртуального простору дає багато переваг, перш за все за рахунок економії витрат. Дистанційне обслуговування дозволяє суттєво скоротити витрати на оренду і обслуговування приміщень, зменшити чисельність персоналу, і, відповідно, витрати на заробітну плату. Завдяки економному онлайн-обслуговуванню банки пропонують вигідніші умови, одночасно прискорюючи процес обробки банківської інформації, що сприяє залученню нових клієнтів та освоєнню нових ринків без відкриття додаткових філій. Це дає підстави до трьох основних напрямів інновацій, які зумовили інституційні зміни в суспільстві, додати ще один — інформаційно-комунікаційні технології.

Специфіка банківської діяльності полягає в тому, що це одна з найбільш регульованих сфер бізнесу. Тому для банківської діяльності важливе значення мають інновації у сфері регулювання та нагляду, які спрямовані на забезпечення фінансової стійкості та надійності банківських систем. У більшості країн світу регулювання банківської діяльності здійснюється державними інститутами, які встановлюють правила та обмеження, спрямовані на збереження розміщеного в банках суспільного капіталу. Таким чином, держава є активним учасником процесу впровадження інновацій та інстутиційно-структурних зрушень у банківській системі. Ці процеси відбуваються як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Інтеграційні процеси у світовій фінансовій сфері зумовили необхідність створення інституційної інфраструктури на наддержавному рівні. У банківській сфері найвпливовішим інститутом, що функціонує на наддержавному рівні, є Базельський комітет з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision), який було створено у 1974 р. при Банку міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements, BIS) у місті Базель (Швейцарія). Одним із найголовніших завдань Базельського комітету є гармонізація світової практики регулювання банківської діяльності, яка б знівелювала відмінності між національними особливостями, усунувши в такий спосіб основну причину виникнення регулятивного арбітражу. Проведення регулятивного арбітражу базувалося на тому, що за умови мобільності капіталу інвестор вкладає свої кошти в тій країні, де за однакової відносної дохідності висувають менше вимог до інвестицій.Це дозволяло скористатися відмінностями практики регулювання банківської діяльності у різних країнах світу задля зменшення необхідної норми власного капіталу.

Першим вагомим кроком на шляху до міжнародної гармонізації банківського регулювання стало прийняття у 1988 р. угоди «Міжнародне наближення розрахунку капіталу та стандартів капіталу» (International Convergence of Capital Measurment and Capital Standards), відомої як Базельська угода про капітал або «Базель І». Цей документ став тією інновацією, яка привела до кардинальних змін у банківській сфері на міжнародному рівні та стала переломним етапом розвитку банківських систем у світі. Спочатку угода була спрямована на регулювання діяльності міжнародних банків і була обов'язковою для дотримання лише для країн — членів Базельського комітету. Однак відносна простота та доступність запропонованих підходів сприяла її поширенню у світовій спільноті і до 2004 р. «Угода про капітал» повністю або частково була запроваджена майже у 130 країнах світу, в тому числі і в Україні, причому стосовно всіх банків — об'єктів нагляду незалежно від рівня їх міжнародної активності.

Таким чином, системні інституційні зміни в фінансовій сфері та динамічний розвиток інституційного середовища був зумовлений діяльністю інститутів наддержавного рівня, які займаються розробленням міжнародних стандартів у сфері регулювання фінансового сектору, що дає змогу зробити банківські системи окремих країн порівнянними, сумісними та конкурентоспроможними.

Не можна обійти увагою той факт, що в сучасному світі інституційні зміни та структурні зрушення в економічному житті суспільства обумовлені не тільки інноваціями, а й впливом глобальних дисбалансів і циклічного розвитку економіки, які призводять до виникнення криз. Недостатня увага до проблем управління макроекономічними та фінансовими ризиками на глобальному рівні спровокувала найзначнішу за масштабами світову фінансову кризу 2008 р., яку визнано першою кризою планетарного масштабу. Підтвердженням служать такі факти: висока швидкість поширення (протягом короткого часу криза охопила більшу частину світу), стирання географічних меж (кризові явища мали місце в усіх країнах світу), прояв кризи навіть у тих країнах, які не переживали банківських криз в останній третині XX сторіччя (Німеччина, Великобританія, Голландія), великі масштаби (наприклад, у США протягом 2008 р. збанкрутувало 23 банківські установи). Ці факти підтверджують глобальний характер економічної кризи, яка охопила світ. Важливо звернути увагу на циклічний характер криз, які повторюються практично в тих самих країнах, але їх масштаби зростають, незважаючи на прийняті заходи щодо посилення банківського нагляду і значний прогрес у макроекономічній політиці держав. При цьому істотну роль у виникненні і поширенні криз відіграє падіння довіри до економіки окремих країн і регіонів з боку міжнародних портфельних інвесторів, а також дії великих валютних спекулянтів.

Кризові явища в економіці призвели до деформацій і нестабільності діяльності суб'єктів господарської діяльності, переважна більшість яких користувалася банківськими кредитами, що в підсумку негативно позначилося на результатах діяльності самих банків. Наслідками стали банкрутства великих міжнародних банків, активізація злиттів і недружніх поглинань, які призвели до суттєвих інституційних змін. У процесі подолання наслідків глобальної кризи 2008 р. країнами були прийняті спільні політичні рішення, спрямовані на досягнення рівноваги у фінансово-банківській сфері, а також створені нові регулюючі органи та інститути на наддержавному рівні. Все це спричинило суттєві інституційні зрушення у міжнародній банківській інфраструктурі.

Сказане дає підстави констатувати, що в останні тридцять років у світовій банківській індустрії мали місце досить важливі інституційні зміни, які позначилися на ефективності та конкурентоспроможності банківського сектору. Велике значення має той факт, що у світовій фінансовій сфері відбулися процеси дерегламентації, були зняті географічні та економічні обмеження, завдяки чому активізувалися процеси злиття та поглинання банків, які привели до підвищення концентрації банківського капіталу. Цей період характеризується значними інституційними змінами у світових фінансах, впровадженням численних нововведень в організацію ринків, інноваційних методів управління банками, форм обслуговування корпоративних та індивідуальних клієнтів.

Традиційні прийоми і методи ведення банківської діяльності ускладнюються, набувають нових рис. Паралельно виникають зовсім нові, інноваційні види операцій і фінансових послуг, які досі не мали аналогів у світовій практиці і стали можливими завдяки складному поєднанню попиту і пропонування грошей. В умовах відкритості національних економік та розвитку сучасних інтернет-технологій фінансові ресурси вільно перерозподіляються між резидентами різних країн через міжнародні фінансові ринки. Разом з тим, зростає і швидкість розповсюдження та глибина кризових явищ. Інституційні зміни в банківській справі, які відбуваються в останні тридцять років, спонукали західних економістів до переосмислення класичного розуміння посередницької функції банків в економічній системі. Практика показує, що ці зміни спрямовані на збереження принципу універсалізації банківської діяльності та формування великомасштабних диверсифікованих банківських об'єднань.

Інституційні зміни та трансформації банківської системи України відбуваються під впливом не лише внутрішніх, але й зовнішніх чинників, і з часом цей вплив усе посилюється. Зміцнення зв'язків між фінансовими центрами започаткувало розвиток міжнародних фінансових інститутів, їх інтеграції, швидке розроблення та впровадження нових фінансових інструментів. Технологічні інновації прискорили і підсилили процес інституційних змін, зокрема засоби зв'язку підвищили швидкість здійснення міжнародних операцій, відтак потоки інформації і капіталу стали переміщатися швидше. Глобалізація спричинила процес універсалізації, тобто виникнення однотипних процедур використання інструментів фінансовими інститутами і стандартизації самих інститутів.

Сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників формує інституційне середовище, яке суттєво впливає на динаміку та траєкторію розвитку банківської системи України. Очевидно також, що все це не може не створювати нової сукупності ризикоформуючих чинників, які істотно впливають на зміну рівня керованості національної банківської системи та на характер її входження у кризові ситуації і особливості виходу з них. Це зумовлює об'єктивну необхідність системного підходу до дослідження інноваційних напрямів розвитку сучасного банківництва та інституційно-структурних трансформацій, які відбуваються в банківському секторі як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Отже, напрями розвитку сучасного банківництва значною мірою визначаються інноваціями, які, в свою чергу, зумовлюють інституційно-структурні зрушення і в банківському секторі. Нарощування фінансового потенціалу банківської системи, створення груп потужних банків, зменшення податкового тиску, упорядкування фінансових потоків, ефективна реорганізація підприємств, структурні перетворення в банківській системі є першочерговими завданнями розвитку економіки України.Одним із найважливіших стратегічних завдань має стати забезпечення надійності національної банківської системи. Кожне з цих завдань потребує детального дослідження та пошуку інноваційних рішень, спрямованих на ефективне вирішення означених проблем.

Бібліографічний список

1. *Норд Даглас.* Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. — К.: Основи, 2000. — 198 с.

2. *Чуб О.О.*Банківська діяльність у глобальному середовищі: монографія / О.О. Чуб. — К.: КНЕУ, 2013. — 340 с.
3. Інновації у фінансовій сфері: монографія / за заг. ред. В.М. Опаріна. — К.: КНЕУ, 2013. — 444 с.
4. Регулирование банковской деятельности в Украине и России в условиях глобализации: монография / М.И. Дыба, О.А. Звонова, Л.А. Примостка и др. — К.: КНЭУ, 2013. — 380 с.

References

1. Nord Dahlas. Instytutsiyi, instytutsiyna zmina ta funktsionuvannya ekonomiky. — K.: Osnovy, 2000. — 198 s. [In Ukrainian].
2. Chub O.O. Bankivs'ka diyal'nist' u hlobal'nomu seredovyshchi: monohrafiya / O.O. Chub. — K.: KNEU, 2013. — 340 s. [In Ukrainian].
3. Innovatsiyi u finansoviy sferi: monohrafiya / za zah. red V.M. Oparina. — K.: KNEU, 2013. — 444 s. [In Ukrainian].
4. Rehulyrovanye bankovskoy deyatel'nosty v Ukrayne y Rossyy v uslovyyakh hlobalyzatsyy: monohrafyya /M.Y. Dyba, O.A. Zvonova, L.A.Prymostka y dr. — K.: KNEU, 2013. — 380 s. [In Russian].

Стаття надійшла до редакції 20 червня 2015 р.

УДК 339. 71

Примостка Людмила Александровна,
д-р экон. наук, профессор,
заведующий кафедрой менеджмента
банковской деятельности,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail:prim@kneu.kiev.ua

Инновационное развитие современного банковского дела

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы проблемы влияния инноваций на банковскую систему. Рассмотрены такие инновации как возрастание мобильности капитала, распределение рисков, развитие информационно-коммуникативных технологий. Проанализированы влияние инноваций на развитие современного банковского дела и институционально-структурные трансформации, которые происходят в банковском секторе как на международном, так и на национальном уровнях. Рассмотрена совокупность ку внешних и внутренних факторов, которые влияют на формирование институциональной среды деятельности банков.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновации, банковский сектор, мобильность капитала, риски, информационные технологии, институционально-структурные трансформации в банковкой системе.

UDC 336.71

Prymostka Lyudmila Oleksandrivna,
Professor,Head of Department of Management andBanking,
SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail:prim@kneu.kiev.ua

Innovative development of modern banking

ABSTRACT. In the article the impact of innovation on the banking system was researched. Innovations such as increased mobility of capital, risk sharing, developement of information and communication technologies were separated. The influence of innovations on the development of modern banking, institutional and structural transformations take place in the banking sector both at international and national levels. It was considered a set of external and internal factors that affect the institutional frameworks of banks.

KEY WORDS: innovation, banking, capital mobility, risks, information technologies, institutional and structural changes in the banking system.

УДК 336.7

Радзієвська Вікторія Миколаївна,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри фінансові ринки,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: 5vitaua@ukr.net
Кучер Тарас Леонідович,
здобувач кафедри фінансові ринки
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail:taras.kucher@gmail.com

АНАЛІЗ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто випадки використання інноваційних фінансових інструментів, які призвели до негативних наслідків у виглядів втрат більше 100 млн дол. США на рівні суб'єктів фінансового та нефінансового секторів економіки у період з 1974 по 2013 рр. Проаналізовано та систематизовано випадки негативного використання інноваційних фінансових інструментів за принципом приналежності до країни, за принципом циклічності розвитку фінансових ринків, за обсягами втрат, за видами ринків і за фінансовими інструментами. На основі дослідження судових *справ, прес-релізів, офіційних коментарів керівників і публікацій у фінансових засобах масової інформації виокремлено та розглянуто причини втрат. Запропоновано рекомендації для уникнення негативних наслідків від використання інноваційних фінансових інструментів.*

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційні фінансові інструменти, фінансові ринки, фінансові втрати.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стрімкий розвиток інноваційного фінансового інструментарію в останні деятиріччя був обумовлений цілою низкою факторів. Це і мінливість макроекономічного стану, нестабільність цін, облікових ставок, курсу валют, волатильність фондових індексів, постійні зміни нормативно-правових умов функціонування фінансових ринків, жорстка конкуренція серед учасників фінансового ринку. Крім того, технологічний розвиток, змога накопичувати та швидко обробляти дані, реалізовувати складні економетричні моделі, поява нових інтелектуальних технологій (модель ціноутворення опціонів Блека-Шоулза, модель ціноутворення активів (CAPM)) також справили відповідний вплив.

Новітні фінансові інструменти дозволяли мінімізувати негативний вплив коливання процентних ставок, товарних активів, фондових індексів тощо. За допомогою цих інструментів покращився процес управління кредитним і фінансовими ризиками. Сучасні комп'ютері технології допомогли сконструювати безліч синтетичних стратегій інвестування з використанням складних фінансових інструментів, забезпечуючи при цьому можливість учасникам фінансового ринку можливість отримання значних прибутків з контрольованим ризиком. Сучасні фінансові інструменти допомагали спрощувати, здешевлювати операції та скорочувати час по значній кількості транзакцій на кредитних, фондових, страхових і товарних ринках. Враховуючи очевидний позитивний вплив використання інноваційних фінансових інструментів виникає питання негативного впливу цих інструментів на окремих суб'єктів фінансової та нефінансової сфери діяльності. За умови присутності масових збитків від використання інноваційних фінансових інструментів доцільно було б виявити тенденції та структуру таких збитків, причини, якими були спровоковані втрати та узагальнити висновки щодо їх подальшого унеможливлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням негативних наслідків використання інноваційних фінансових інструментів присвячено чимало посткризових праць західних учених. П. Валісон відніс субстандартні іпотечні кредити до каталізатора кризи 2008—2010 рр. [1]. М. Браннермеєр виокремив труднощі та недоліки оцінки низки інноваційних фінансових інструментів, що призвело до поширення ризиків у світовій фінансовій системі [2]. Взаємозв'язок між іпотечною кризою, ринком житла та значним зниженням вартості цінних паперів продемонстрував М. Дангей [3]. Хоча багато вчених ставить під сумнів основний вплив фінансових інструментів на кризу 2008—2010 рр., базуючись на дослідженнях, що були здійсненні на базі кризи в Ісландії. Зокрема такої думки дотримується Д. Фланеррі [4]. Науковець Е. Пінто стверджує, що інноваційні фінансові інструменти відігравали другорядну роль, а ключовою причиною кризи 2008—2010 рр. стала помилкова політика уряду США щодо функціонування державних іпотечних агентств Фенні Май і Фреді Мак [5]. Виокремлення негативних ефектів використання інноваційних фінансових інструментів здійснив Д. Халл [6]. Ним були сформовано рекомендації для максимально ефективного використання інноваційних фінансових інструментів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Слід зазначити, що дослідження західних учених у більшій мірі стосувалися макроекономічного рівня. У вітчизняній науковій літературі негативні аспекти використання інноваційних фінансових інструментів з точки зору можливих втрат конкретних учасників фінансових ринків розглядалися не в повній мірі.

Формулювання мети та завдання дослідження. Стрімкий інфраструктурний розвиток і поява інноваційних фінансових інструментів є неможливими без розуміння негативних наслідків використання цих інструментів. При цьому, необхідним є комплексний підхід при дослідженні цього питання в контексті з'ясування причин виникнення негативних наслідків використання інноваційних фінансових інструментів у розрізі окремих інструментів і суб'єктів у певні періоди часу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для дослідження впливу на окремий суб'єкт було проаналізовано фінансові втрати, які зазнавали фінансові установи та комерційні структури через використання фінансових інструментів при здійсненні операцій на фінансових і товарних ринках. Розгляд відповідних втрат відбувалосяв період з 1974 по 2013 рр. у розрізі окремо взятих країн Західної і Східної Європи, Японії і США за таких умов:

1) сума втрат вища за 100 млн дол. США для одного суб'єкта;

2) неринковий характер втрат;

3) втрати, пов'язані з невірним (некоректним) використанням фінансового інструменту.

У результаті проведеного аналізубуло отримано вибірку у 44 випадки в 14-ти країн світу. При цьому, загальна сума втрат склала 75 млрд дол. США (рис. 1).

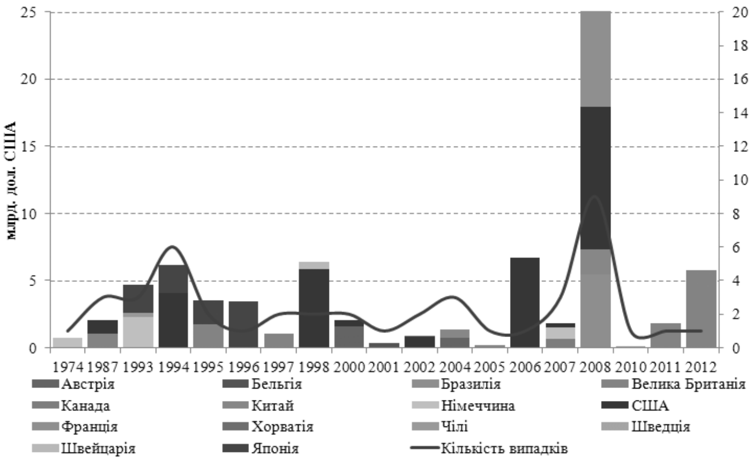

Рис. 1. Втрати від інноваційних фінансових інструментів за період 1974—2013 рр. (обсяги втрат за роками і країнами та кількість випадків на рік)[4]

Як видно з рис. 1. географія випадків з невідповідним використанням фінансових інструментів, що призвели до фінансових втрат, є доволі широкою. Звичайно, найбільша концентрація таких випадків спостерігається у розвинених країнах: США — 29,9 млрд дол. або 39 % загальних фінансових втрат, Європа — 26,8 млрд або 35,6 % та Японія — 9,5 млрд або 12,5 % від загальних втрат. Нарощення кількості та обсягів втрат відбувалося в кризові роки — перша половина 90-х (економічна криза в Європі та банківська криза в Японії) 1993 — 4,7 млрд, 1994 — 6,17 млрд, 1995 — 3,56 млрд та 1996 — 3,46 млрд. Дефолт у Росії та криза Південно-Східної Азії в 1997—1998 рр. (6,4 млрд дол. втрат) та фінансова криза 2007—2010 рр., де було зафіксована найбільшу кількість випадків — 13, задіяних країн — 7 і фінансових втрат на загальну суму 27,9 млрд дол. Але активізація спостерігалася і

[4]Побудовано авторами на основі [6—47].

в періоди економічного піднесення (2006 рік — 6,7 млрд дол.) та посткризового відновлення (2012 р. — 5,8 млрд дол.).

Було проаналізовано інструментарій, який був задіяний фінансовими та комерційними установами в операціях, що призвели до негативних наслідків у вигляді фінансових втрат (рис. 2).

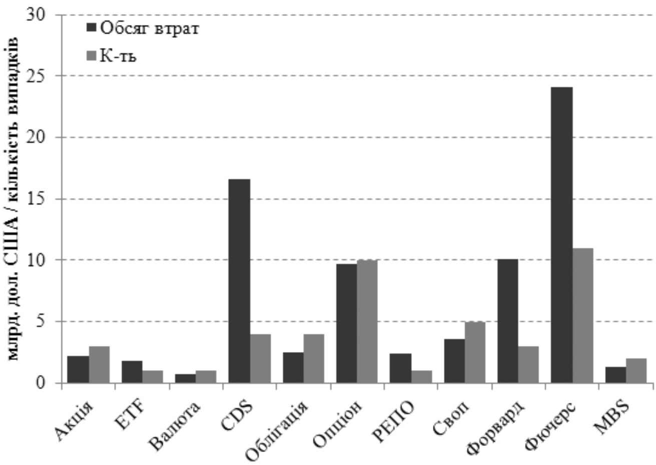

Рис. 2. Обсяги втрат та кількість випадків за інструментами[5]

З цієї вибірки три інструменти були базовими та «відповідали» за операції на готівковому ринку (спот ринку): акції, облігації та валюта. Зазначені інструменти «відповідають» лише за 7,1% (5,38 млрд. дол.) втрат від загальної вибірки. Аналогічно, по згаданим інструментам не спостерігалася і значної кількості випадків (8 випадків). Інші дев'ять інструментів мали інноваційну природу: біржовий фонд, кредитний дефолтний своп, опціон, РЕПО, своп, форвард, ф'ючерс, цінні папери, що забезпечені іпотекою. Найбільше фінансових втрат було отримано від використання ф'ючерсу — 24,1 млрд (11 випадків), CDS — 16,56 млрд дол. (4 випадки) та опціоном — 9,7 млрд дол. (10 випадків).

Структурувавши негативний ефект використання фінансового інструменту, взявши за основу ринок, на якому їх зазнавали

[5]Побудовано авторами на основі[6—47].

окремі суб'єкти (рис. 3), можна бачити, що обсяги втрат розподілися доволі рівномірно між усіма сегментами.

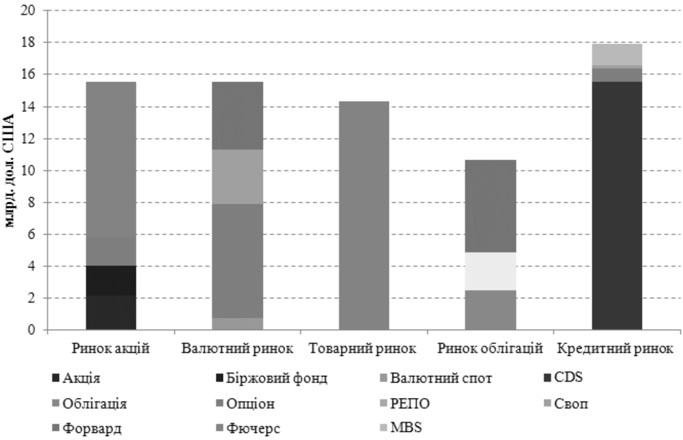

Рис. 3. Обсяги втрат за сегментами фінансового ринку та інструментами, що використовувалися[6]

Вище продемонстровано стійку тенденцію помилкового використання фінансових інструментів в цілому на фінансовому ринку. Так, на ринку акцій було зафіксовано 15,5 млрд дол. збитку, на валютному — 15,5, на товарному — 14,3, ринку облігацій — 10,6, кредитний ринок 17,9 млрд відповідно. Розподіл між фінансовими інструментами є закономірним. Більшість проблемних операцій на товарному та фондовому ринках припали на ф'ючерс через масовість його використання саме наших сегментах. У свою чергу, кредитний дефолтний своп забезпечив 87 % з 17,95 млрд втрат на кредитному ринку. На ринку інструментів з фіксованою дохідністю негативні наслідки для суб'єктів формувалися при використанні форвардів, РЕПО та безпосередньо облігацій. На валютному ринку більшість втрат були пов'язані з використанням опціонів, меншу частинку займають операції з форвардами та свопами.

Дослідивши фінансові втрати в розрізі основних ринкових сегментів в період з 1974 до 2012 рр. (рис. 4) можна визначити певні закономірності.

---

[6]Побудовано авторами на основі [6—47].

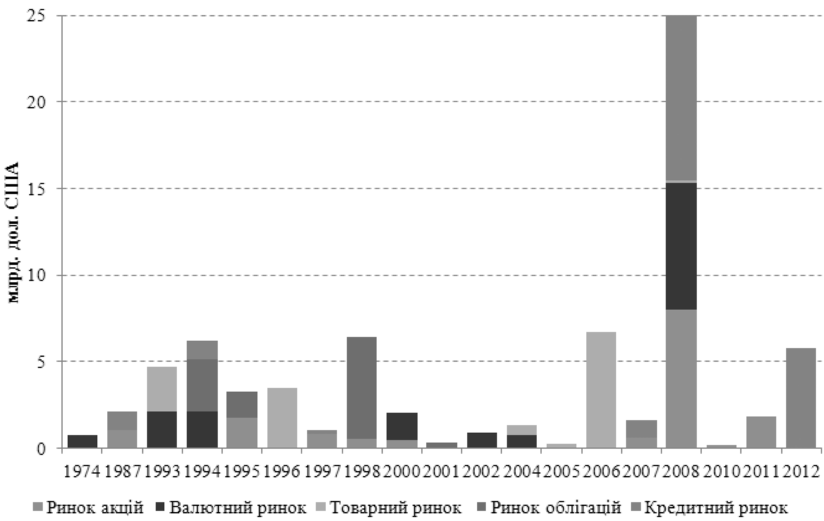

Рис. 4. Обсяги втрат від хибного використання фінансових інструментів за основними ринковими сегментами в період з 1974 по 2012 рр.[7]

Валютний і фондові (ринок акцій) ринки на всьому проміжку вибраного періоду генерували негативні наслідки від використання фінансових інструментів. Ринок облігацій відзначився «сплесками» в період 1994—1995 рр. (зростання рівня відсоткових ставок у США) та 1998 року (суверенний дефолт Російської Федерації). Значні втрати на кредитному ринку спостерігалися лише в 2008 та 2012 рр., були присутні окремі випадки в 1987 та 1994 рр.

Аналіз причин негативних наслідків використання інноваційних фінансових інструментів базувався на дослідженні судових справ, прес-релізів, офіційних коментарях керівників і публікацій у фінансових засобах масової інформації кожного конкретного випадку [6—47]. На основі проведеного дослідження було виділено такі причини:

1) *невірно побудований хеджинг* — вид операцій, який передбачав захист позицій суб'єкта на фондових, товарних, валютних, кредитних ринках від ризику цінових коливань (хеджинг), але був виконаний з невірно обраною стратегією хеджингу, яка за-

[7]Побудовано авторами на основі [6—47].

мість зниження ризику призвела до негативних наслідків у вигляді фінансових втрат суб'єкта;

2) *несанкціоновані операції* — вид операцій, які проводилися працівником або підрозділом без дозволу або відома керівництва, контролюючої особи або підрозділу;

3) *свідоме збільшення ризику* — вид операцій, які проводилися працівником, підрозділом бо компанією без потреби та з суттєвим але невиправданим нарощенням ризику задля отримання збільшеного прибутку;

4) *невірна оцінка ризику ліквідності*. Ця причина характеризується помилковою оцінкою ризику ліквідності, яка при успішних інвестиційних, хедж чи арбітражних ідеях призводить до значних втрат при фіксації позицій суб'єкта;

5) *невірна оцінка ринкових ризиків*. Аналогічно, як і з ризиком ліквідності операції проводилися з помилковою оцінкою ринкових ризиків;

6) *відсутність лімітів ризику*. Операції що проводилися працівником або підрозділом без встановлених лімітів ризику з боку відповідальних осіб або підрозділів.

7) *недостатній контроль*. Операції що проводилися працівником або підрозділом без достатнього контролю на предмет ризиків, інструментів, об'єктів інвестування тощо;

8) *нерозуміння ступенів ризику*. Операції, що проводилися працівником або підрозділом без відповідного розуміння ступенів ризику.

Розглянемо обсяги фінансових втрат за причинами та приналежністю до фінансової та нефінансової сфери суб'єктів, з якими траплялися негативні випадки (рис. 5).

Як видно з наведеного рисунку, найбільші втрати спостерігалися через невірне хеджування, через несанкціоновані операції та через свідоме збільшення ризику.

Далі розглянемо обсяги фінансових втрат за основними фінансовими інструментами та причинами (рис. 6).

Як видно з рис. 6, у несанкціонованих операціях було задіяно більшість інструментів. Найбільше втрат як фінансових, так і нефінансових установи зазнали від використання ф'ючерсу. У 2008 році 6,4 млрд дол. втрат зафіксував французький банк Société Générale від несанкціонованої торгівлі ф'ючерсом на індекси акцій одним з ф'ючерсних трейдерів [9]. Торговельна компанія Sumitomo Corporation в 1995—1996 рр. втратила 3,46 млрд дол. США від несанкціонованих операцій протягом 10-тирічного терміну головного мідного трейдера [13]. У 2010 р. британський підрозділ швейцарського банку UBS зазнав втрат у 1,83 млрд дол. від самовільних операцій працівником з біржовими фондами (ETF) [15]. У 2005 році був зафіксований випадок з несанкціонованими операціями на ф'ючерсному ринку міді одним з торгівців китайського державного резерву [42]. Як ми бачимо з наведених прикладів, випадки несанкціонованих операції не мають чіткої концентрації, а траплялися в різних структурах за типом діяльності, в різні роки, в різних країнах і проводилися через різні інструменти.

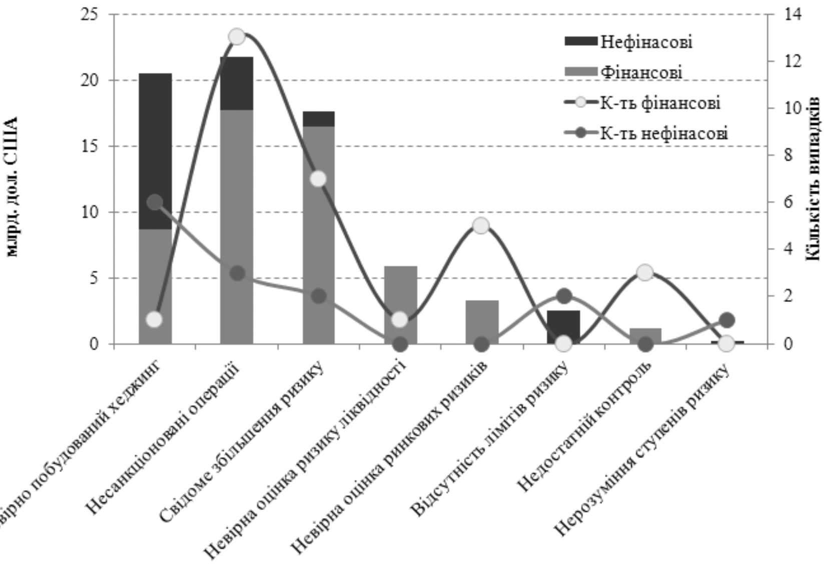

Рис. 5. Обсяги фінансових втрат за причинами та приналежністю до фінансової та нефінансової сфери суб'єктів з якими траплялися негативні випадки[8]

[8] Побудовано авторами на основіаналізу [6—47].

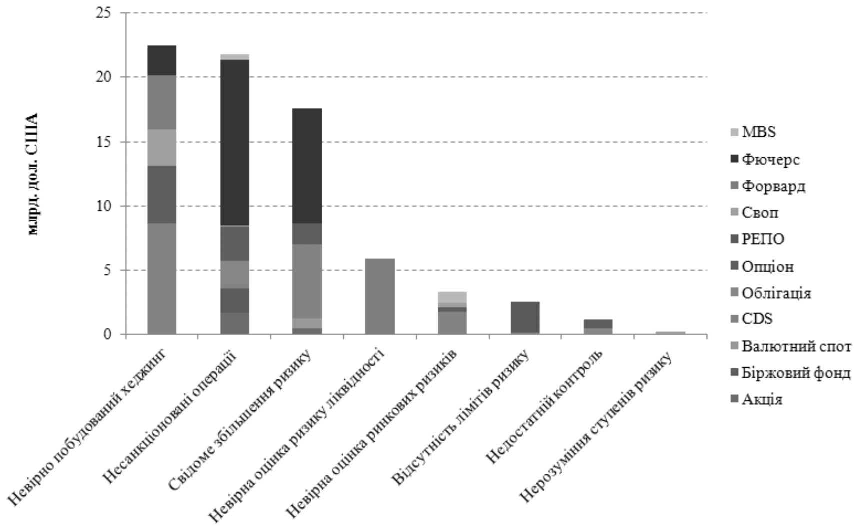

Рис. 6. Обсяги фінансових втрат
за фінансовими інструментами та причинами

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Виникнення новітніх фінансових інструментів пов'язане зпозитивними зрушеннями, що відбувалися в науково-технічній сфері, сфері фінансових ринків і були пов'язані, перш за все, з розширенням можливостей щодо використання інструментарної бази та з доволі конкретними питаннями, наприклад, щодо необхідності зниження рівня ризиків, оптимізацією транзакційних витрат, забезпеченням вищого рівня прибутку в результаті проведення операцій. Але при хибному використанні інноваційного фінансового інструменту (навіть того, що має значну історію використання на фінансовому ринку) суб'єкт може зазнати значних втрат.

Дослідивши використання окремих фінансових інструментів у певні періоди часу можна зробити висновок, що:

1) географія випадків з невідповідним використанням фінансових інструментів, що призвели до фінансових втрат, є доволі широкою. Найбільша концентрація таких випадків спостерігається в розвинених країнах, а нарощення кількості та обсягів втрат відбувалося в кризові роки;

2) найбільше фінансових втрат було отримано від використання такого фінансового інструменту, як ф'ючерсу, CDS та опціону;

3) за негативним ефектом використання фінансового інструменту, беручи за основу ринок, на якому їх зазнавали окремі суб'єкти, доведено, що обсяги втрат розподіляються рівномірно між усіма сегментами (кредитними, товарними, валютними ринками, а також ринками акцій і облігацій);

4) за втратами, що пов'язані з хибним використанням фінансових інструментів, слід зазначити, що валютний і фондові (ринок акцій) ринки на всьому проміжку дослідженого періоду генерували негативні наслідки від використання цих інструментів. Так, ринок облігацій відзначався негативними явищами в період 1994—1995 рр. (зростання рівня відсоткових ставок у США) та 1998 року (суверенний дефолт Російської Федерації), а суттєві втрати на кредитному ринку спостерігалися лише в 2008 та 2012 рр. та були присутні окремі випадки в 1987 та 1994 рр.

Серед причин негативних наслідків використання інноваційних фінансових інструментівв результаті проведеного аналізу були з'ясовані такі:

1) *невірно побудований хеджинг;*

2) *несанкціоновані операції;*

3) *свідоме збільшення ризику*;

4) *невірна оцінка ризику ліквідності*;

5) *невірна оцінка ринкових ризиків*;

6) *відсутність лімітів ризику*;

7) *недостатній контроль*;

8) *нерозуміння ступенів ризику*.

У результаті проведеного дослідження було з'ясовано, що найбільші втрати спостерігалися через невірне хеджування, через несанкціоновані операції та через свідоме збільшення ризику, причому, у несанкціонованих операціях було задіяно більшість фінансових інструментів. Найбільше втрат як фінансові, так і нефінансові установи зазнали від використання ф'ючерсу.

Можливими рекомендаціями щодо уникнення негативних наслідків від використання інноваційних фінансових інструментів, у загальному підсумку, відповідно могли б стати:

1) встановлення рівнів ризику на основі додатково проведеного аналізу;

2) аналіз сценаріїв і проведення випробувань стосовно використання інноваційних фінансових інструментів;

3) додатковий «внутрифірмовий» контроль відповідальних за операції співробітників і відділів;

4) відповідна оптимізація управлінської структури, що пов'язана з проведенням операцій з інноваційними фінансовими інструментами;

5) п*остійна перевірка математичних моделей, що використовуються;*

6) к*онсервативна оцінка прибутків від операцій з такими інструментами;*

7) п*равильне розуміння відповідних угод з боку контрагентів.*

Наступним дослідженням у цьому напрямі може стати узагальнення існувавших і існуючих практик (на конкретних прикладах) стосовно причин негативних наслідків використання новтніх фінансових інструментів та обґрунтування і подальше вдосконалення рекомендацій для уникнення цих наслідків від використання фінансових інструментів у практичному напрямі.

Бібліографічний список

1. Wallison P. Dissenting Statement. In The Financial Crisis Inquiry Report // National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States./ pp. 441-544. Washington: Government Printing Office.2011. 2. BrunnermeierM. Deciphering the 2007-08 Liquidity and Credit Crunch // Journal of Economic Perspectives/ 23 (1), 77-100.2009.

3. DungeyM.,DwyerG., Flavin T. Systematic and Liquidity Risk in Subprime-Mortgage Backed Securities // CAMA, Australian National University / 2011.

4. Flannery M.Stabilizing Large Financial Institutions with Contingent Capital Certificates // University of Florida / 2009.

5. Pinto E. Government Housing Policies in the Lead-up to the Financial Crisis: A Forensic Study // Unpublished paper, American Enterprise Institute / 2010.

6. *Халл. Д. К*. Опционы, фючерсы и другие производные финансовые инструменты / 6-е изд. : пер с англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2008. — 1056 с.

7. Morgan Stanley Reports Full-Year and Fourth Quarter Results.Сайт в мережі Інтернет. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.morganstanley.com/about/ir/shareholder/4q2008.pdf

8. SmithY. So How Did Morgan Stanley Lose That $9.4 Billion? // Naked Capitalism./ [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nakedcapitalism.com/2007/12/so-how-did-morgan-stanley-lose-that-94.html

9. Schwartz N. A Spiral of Losses by a 'Plain Vanilla' Trader. // The New York Times / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nytimes.com/2008/01/25/business/worldbusiness/25trader.html?_r=0

10. Morgenson G.,Anderson J. A Hedge Fund's Loss Rattles Nerves // The New York Times/[Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nytimes.com/2006/09/19/business/19hedge.html?pagewanted=all

11. Gustin S. JPMorgan's 'London Whale' Loss Rises to $3 Billion as Lawsuits Fly // Time Business & Money / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://business.time.com/2012/05/17/jpmorgans-london-whale-loss-rises-to-3-billion-as-lawsuits-fly/

12. *Лювенстайн Р.* Когда гений терпит поражение. Взлет и падение компании Long Term Capital Management, или как один небольшой банк создал дыру в трилион долларов / пер. с англ. — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2007. — 416 с.

13. Commodity futures trading commission: sumitomo corporation, order instituting proceedings pursuant to sections 6(c) and 6(d) of the commodity exchange act and findings and order imposing remedial sanctions. Commodity Futures Trading Commisson. Сайт в мережі Інтернет. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: www.cftc.gov/ogc/oporders98/ogcfsumitomo.htm

14. Sao P. Aracruz posts massive loss on wrong forex bets. // Reuters. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.reuters.com/article/2008/10/17/aracruz-idUSN1750883220081017

15. UBS trader Kweku Adoboli 'gambled away' £1.4bn. // BBC News. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.bbc.co.uk/news/uk-19595217

16. Metallgesellschaft — How not to hedge. // RiskLearn / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://risklearn.com/metallgesellschaft-how-not-to-hedge/

17. Showa Shell Sekiyu K.K. History / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.fundinguniverse.com/company-histories /showa-shell-sekiyu-k-k-history/

18. Determined Loser (Kashima Oil) // The Economist. — April 16, 1994.

19. Patterson S.Deutsche Bank Fallen Trader Left Behind $1.8 Billion Hole // The Wall Street Journal / February 6, 2009.

20. Leung A.CITIC Pacific warns potential $2 billion forex losses // Reuters / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.reuters.com/article/2008/10/20/us-citicpacific-idUSTRE49J5NI 20081020

21. Groendahl B. Trial begins Monday for suspects in Austrian bank scandal. // The New York Times / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nytimes.com/2007/07/13/business/worldbusiness/13iht-bawag.-4.6652290.html

22. An Unusual Path to Big-Time Trading // The New York Times / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nytimes.com/1995/09/27/business/an-unusual-path-to-big-time-trading.html

23. Schwartz M. Lessons from Wall Street's champion trader // Pit bull. — 1998. 186 p.

24. Saltmarsh M. French Bank Suffers Big Trading Loss // The New York Times / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nytimes.com/2008/10/18/business/worldbusiness/18frenchbank.html

25. Sao P. Brazil's Sadia has 4th-qtr loss on forex derivatives // Reuters / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.reuters.com/article/2009/03/27/sadia-idUSN2728125120090327

26. Coleman T. Quantitative Risk Management: A Practical Guide to Financial Risk/ Thomas S. Coleman. pages cm. — (Wiley finance series, 669)

27. Askin Capital Management — Collateralized Mortgage Obligations. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів:http://hf-implode.com/imploded/fund_AskinCapitalManagement_1994.html

28.Simensen I. WestLB's equity trading loss soars. // Financial Times. /[Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.ft.com/cms/s/7b3185a6-5724-11dc-9a3a-0000779fd2ac, Authorised=false.html?_i_location=http%3A%2F%2Fwww.ft.com%2Fcms%2Fs%2F0%2F7b3185a6-5724-11dc-9a3a-0000779fd2ac.html%3 Fsiteedition%3Duk&siteedition=uk&_i_referer=#axzz2QRrF5fAP

29. AIB trader charged with fraud. // BBC News. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/2027445.stm

30. Operational Risk Event: Herstatt Bank Crisis.// Singapure Management University. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: https://wiki.smu.edu.sg/1011t1isfs604/ISFS604_Operational _Risk _Event:_Herstatt_Bank_Crisis._—_June_26_1974.

31. Pasternak S. Bank of Montreal Raises Trading Loss to C$680 Million (Update6). // Bloomberg. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=azkH8pjzMNUY&refer=bondheads

32. Jail term for China Aviation boss. // BBC News. /[Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4827750.stm

33. What really happened at ubs? // Derevatives Strategy. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів:http://www.derivativesstrategy.com/magazine/archive/1998/1098fea1.asp

34. Sterngold A. Anatomy of a staggering loss. // The New York Times. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www. nytimes.com/1987/05/11/business/anatomy-of-a-staggering-loss.html

35. Wayne E. Big Risks, Big Losses, Big Fight // The New York Times / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nytimes.com/1995/04/23/business/big-risks-big-losses-big-fight.html?pagewanted=all&src=pm

36. Anderson J . The Bankruptcy Development That Has Wall St. Worried // The New York Times / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nytimes.com/2007/02/23/business/23insider.html?_r=0

37. Hypo Group Alpe Adria Bank — Scandals that Encompassed the Bank from its Inception to 2007. // Money Laundering. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://compassionwithsizzlewordpress.com/2013/04/09/hypo-group-alpe-adria-bank-scandals-that-encompassed-the-bank-from-its-inception-to-2007-money-laundering-inside-trading-and-links-to-ultra-right-wing-nationalism/

38. Paulden P. Calyon Trader Fired for Losses Says He's No Rogue (Update3) // Bloomberg / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів:http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid-=aNS9FsnCwYco&

39. Former NAB trader pleads guilty // The Age / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.theage.com.au-/news/Business/Former-NAB-trader-pleads-guilty/2005/06/14/1118645792067.html

40. Dexia sink €300m in bond fraud: a mere drop in the ocean. // Capital Chronicle / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.capital-chronicle.com/2007/05/dexia-sink-300m-in-bond-fraud-mere-drop.html

41. Reerink J. Life after Davila // Futures / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.highbeam.com/doc/1G1-19187681.html

42. Goodman P. New China Stumbles Into Old-Fashioned Trade Scandal Losses on Copper Futures Have Leadership Spinning // Washington Post / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів :http://-www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/11/24/AR200511-2400785_pf.html

43.Brostrom J.The fall of HQ Bank Ab — from an accounting perspective // University of Gothenburg School of Business, Economics and Low / Spring 2012.

44. Hammonds K. Cuyahoga County Vs. The Street. // Businessweek. /[Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www. businessweek.com/stories/1995-08-27/cuyahoga-county-vs-dot-the-street

45. Rogue Wheat Trader Blamed for $141 Million Loss // The New York Time / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.nytimes.com/2008/02/28/business/apee-wheat.html?r=2&ref =business&oref=slogin&

46. Croat trader puts bank in £70m crisis. // The Telegraph. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/croatia/1388734/Croat-trader-puts-bank-in-70m-crisis.html#mm_hash

47. United States Senate.Permanent subcommittee on investigations. Committee on Homel and Security and Governmental Affairs. JP Morgan Chase whaletrades: a case history of derivatives risks and abuses, permanent subcommittee on investigations unitedstates senate, released in conjunctionwith the permanent subcommitteeon investigations // March 15, 2013 Hearing.

References

1. Wallison P. Dissenting Statement. In The Financial Crisis Inquiry Report // National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States / pp. 441—544. Washington: Government Printing Office, 2011.

2. Brunnermeier M. Deciphering the 2007-08 Liquidity and Credit Crunch // Journal of Economic Perspectives/ 23 (1), 77-100.2009.

3. DungeyM., DwyerG., Flavin T. Systematic and Liquidity Risk in Subprime-Mortgage Backed Securities // CAMA, Australian National University / 2011.

4. Flannery M. Stabilizing Large Financial Institutions with Contingent Capital Certificates // University of Florida / 2009.

5. Pinto E. Government Housing Policies in the Lead-up to the Financial Crisis: A Forensic Study // Unpublished paper, American Enterprise Institute / 2010.

6. Hall D. K. Opzioni, fuchersii drygieproizvodniefinansovieinstrumenti [Options, futures and other derivatives], 6-e izdanie : per sangl. — M.: OOO «I.D. Wiljams», 2008. — 1056 s. [In Russian]

7. Morgan Stanley Reports Full-Year and Fourth Quarter Results.Сайт у мережі Інтернет / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv:
http://www.morganstanley.com/about/ir/shareholder/4q2008.pdf

8. Smith Y. So How Did Morgan Stanley Lose That $9.4 Billion? // Naked Capitalism./ [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.nakedcapitalism.com/2007/12/so-how-did-morgan-stanley-lose-that-94.html

9. Schwartz N. A Spiral of Losses by a ‘Plain Vanilla’ Trader // The New York Times / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.nytimes.com/2008/01/25/business/worldbusiness/25trader.html?_r=0

10. Morgenson G.,Anderson J. A Hedge Fund’s Loss Rattles Nerves // The New York Times / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.nytimes.com/2006/09/19/business/19hedge.html?pagewanted=all

11. Gustin S. JPMorgan's 'London Whale' Loss Rises to $3 Billion as Lawsuits Fly // Time Business & Money / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://business.time.com/2012/05/17/jpmorgans-london-whale-loss-rises-to-3-billion-as-lawsuits-fly/

12. Luvenstain R. Kogda genii terpit poragenie. Wzlet i padenie kompanii Long Term Capital Management, ili kak odin nebolshoi bank sozdal diru v trillion dollarov [WhenGenius Failed. The rise and fallof the companyLong Term Capital Management, oras asmall bankhas createda hole in thetrillion dollars] / per. s angl. — M.: ZAO «Olimp-Biznes», 2007. — 416 s. [In Russian]

13. Commodity futures trading commission: sumitomo corporation, order instituting proceedings pursuant to sections 6(c) and 6(d) of the commodity exchange act and findings and order imposing remedial sanctions. Commodity Futures Trading Commisson. Sait v meregi Internet. / [Elek tronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: www.cftc.gov/ogc/oporders98/ ogcfsumitomo.htm

14. Sao P. Aracruz posts massive loss on wrong forex bets. // Reuters./ [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.reuters.com /article/2008/10/17/aracruz-idUSN1750883220081017

15. UBS trader Kweku Adoboli 'gambled away' £1.4bn. // BBC News. / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.bbc.co.uk/ news/uk-19595217

16. Metallgesellschaft — How not to hedge. // RiskLearn / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://risklearn.com/metall ges ellschaft-how-not-to-hedge/

17. Showa Shell Sekiyu K.K. History / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.fundinguniverse.com/company-histories/ showa-shell-sekiyu-k-k-history/

18. Determined Loser (Kashima Oil). // The Economist / April 16, 1994

19. Patterson S.Deutsche Bank Fallen Trader Left Behind $1.8 Billion Hole //The Wall Street Journal / February 6, 2009.

20. Leung A.CITIC Pacific warns potential $2 billion forex losses. // Reuters / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www. reuters.com/article/2008/10/20/us-citicpacific-idUSTRE49J5NI20081020

21. Groendahl B. Trial begins Monday for suspects in Austrian bank scandal. // The New York Times/ [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.nytimes.com/2007/07/13/business/worldbusiness / 13iht-bawag.4.6652290.html

22. An Unusual Path to Big-Time Trading // The New York Times. / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.nytimes. com/1995/09/27/business/an-unusual-path-to-big-time-trading.html

23. Schwartz M. Lessons from Wall Street's champion trader //Pit bull / 1998. 186 p.

24. Saltmarsh M. French Bank Suffers Big Trading Loss // The New York Times / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www. nytimes.com/2008/10/18/business/worldbusiness/18frenchbank.html

25. Sao P. Brazil's Sadia has 4th-qtr loss on forex derivatives // Reuters / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.reuters. com/article/2009/03/27/sadia-idUSN2728125120090327

26. Coleman T. Quantitative Risk Management: A Practical Guide to Financial Risk / Thomas S. Coleman. pages cm. — (Wiley finance series, 669).

27. Askin Capital Management — Collateralized Mortgage Obligations./ [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://hf-implode.com/ imploded/fund_AskinCapitalManagement_1994.html

28.Simensen I. West LB's equity trading loss soars // Financial Times / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http:/ /www.ft.com/cms/s/7b3185a6-5724-11dc-9a3a0000779fd2ac, Authorised=false .html?_i_location=http%3A%2F%2Fwww.ft.com%2Fcms%2Fs%2F0%2F7b318 5a6-5724-11dc-9a3a-0000779fd2ac.html%3 Fsiteedition%3Duk&siteedition=uk &_i_referer=#axzz2QRrF5fAP

29. AIB trader charged with fraud // BBC News / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/2027445.stm

30. Operational Risk Event: Herstatt Bank Crisis.// Singapure Mana gement University / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: https ://wiki.smu.edu.sg/1011t1isfs604/ISFS604_Operational_Risk_Event:_Hersta tt_Bank_Crisis._—_June_26_1974.

31. Pasternak S. Bank of Montreal Raises Trading Loss to C$680 Million (Update6) // Bloomberg / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=azkH8pjzMN UY&refer=bondheads

32. Jail term for China Aviation boss // BBC News / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4827750.stm

33. What really happened at ubs? // Derevatives Strategy. / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv:http://www.derivativesstrategy.com/magazine/-archive/1998/1098fea1.asp

34. Sterngold A. Anatomy of a staggering loss. // The New York Times. / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www. nytimes.com/1987/05/11/business/anatomy-of-a-staggering-loss.html

35. Wayne E. Big Risks, Big Losses, Big Fight // The New York Times / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www. nytimes.com/1995/04/23/business/big-risks-big-losses-big-fight.html? pagewanted=all&src=pm

36. Anderson J. The Bankruptcy Development That Has Wall St. Worried // The New York Times / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv:http://www.nytimes.com/2007/02/23/business/23insider.html?_r=0

37. Hypo Group Alpe Adria Bank — Scandals that Encompassed the Bank from its Inception to 2007. // Money Laundering / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv:http://compassionwithsizzle. wordpress.com /2013/04/09/hypo-group-alpe-adria-bank-scandals-that-encompassed-the-bank-from-its-inception-to-2007-money-laundering-inside-trading-and-links-to-ultra-right-wing-nationalism/

38. Paulden P. Calyon Trader Fired for Losses Says He's No Rogue (Update3) // Bloomberg / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aNS9FsnCwYco&

39. Former NAB trader pleads guilty // The Age. / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv:http://www.theage.com.au/news/Business/-Former-NAB-trader-pleads-guilty/2005/06/14/1118645792067.html

40. Dexia sink €300m in bond fraud: a mere drop in the ocean. // Capital Chronicle / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www. capital-chronicle.com/2007/05/dexia-sink-300m-in-bond-fraud-mere-drop.html

41. Reerink J. Life after Davila // Futures./ [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv:http://www.highbeam.com/doc/1G1-19187681.html

42. Goodman P. New China Stumbles Into Old-Fashioned Trade Scandal Losses on Copper Futures Have Leadership Spinning // Washington Post. / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.washing tonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/11/24/AR2005112400785_pf.html

43. Brostrom J. The fall of HQ Bank Ab — from an accounting perspective // University of Gothenburg School of Business, Economics and Low / Spring 2012

44. Hammonds K. Cuyahoga County Vs. The Street // Businessweek / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.business week.com/stories/1995-08-27/cuyahoga-county-vs-dot-the-street

45. Rogue Wheat Trader Blamed for $141 Million Loss // The New York Time / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv: http://www.nytimes.com/2008/02/28/business/apee-wheat.html?_r=2&ref =business&oref=slogin&

46. Croat trader puts bank in £70m crisis // The Telegraph. / [Elektronii resurs] // Regim dostupu do materialiv:http://www.telegraph.co.uk/-news/worldnews/europe/croatia/1388734/Croat-trader-puts-bank-in-70m-crisis.html#mm_hash

47. United States Senate.Permanent subcommittee on investigations. Committee on Homel and Security and Governmental Affairs. JP Morgan Chase whaletrades: a case history of derivatives risks and abuses, permanent subcommittee on investigations unitedstates senate, released in conjunctionwith the permanent subcommitteeon investigations // March 15, 2013 Hearing.

Стаття надійшла до редакції 16 червня 2015 р.

УДК 336.7

Радзиевская Виктория Николаевна,
к.э.н., доцент кафедры Финансовых рынков
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: 5vitaua@ukr.net
Кучер Тарас Леонидович,
соискатель кафедры Финансовых рынков
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: taras.kucher@gmail.com

Анализ негативных последствий использования инновационных финансовых инструментов на мировом фынансовом рынке

АННОТАЦИЯ. Рассмотрены случаи использования инновационных финансовых инструментов, которые привели к негативным последствиям в виде потери более 100 млн дол. США на уровне субъектов финансового и нефинансового секторов экономики в период с 1974 по 2013 гг. Проанализированы и систематизированы случаи негативного использования инновационных финансовых инструментов по принципу принадлежности к стране, по принципу цикличности развития финансовых рынков, по объемам потерь, по видам рынков и по финансовым инструментам. На основании исследования судебных дел, пресс-релизов, официальных комментариев руководителей и публикаций в финансовых средствах массовой информации выделены причины потерь. Предложены рекомендации для избежания негативных последствий от использования инновационных финансовых инструментов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновационные финансовые инструменты, финансовые рынки, финансовые потери.

UDC 336.7

RadziievskaViktoriiaNikolaevna,
Candidate of Sciences (Economics), AssociateProfessor,
Department of Financial Markets,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1 Peremogy Av. 03680 Kyiv Ukraine)
E-mail:5vitaua@ukr.net
KucherTarasLeonidovich,
Applicantfor the Department of Financial Markets
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

(54/1 Peremogy Av. 03680 Kyiv Ukraine)
E-mail: taras.kucher@gmail.com

Analysis of the negative consequences of the use of innovative financial instruments in the global financial market

ABSTRACT. The cases of use of innovative financial instruments, which led to negative consequences in terms of loss of more than 100 mln. USD in financial and non-financial sectors in the period from 1974 to 2013 are reviewed. The cases of negative use of innovative financial instruments, that were analyzed and systematized, are based on principles of belonging to the country, on principles of cyclical developments on financial markets, in terms of losses and by type of market and financial instruments. Based on case researches, press releases, official comments of managers and financial publications in the media the causes of losses are allocated. Recommendations to avoid the negative consequences of the use of innovative financial instruments are suggested.

KEY WORDS: innovative financial instruments, financial markets, financial losses.

УДК 657.313:624.04

Смірнова Ольга Олегівна
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри банківських інвестицій
ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»
(54/1, Проспет Перемоги , Київ, Україна, 03680)
E-mail: o.smirnova@ukr.net

УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ В ІНВЕСТИЦІЙНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Діюча в Україні податкова система детермінує зростання податкових платежів пропорційно зростанню цін. Це вигідно для фіскального змісту системи, однак, неприйнятно з позицій платників податків та, врешті, стабілізації цін національної економіки. Виникає суперечлива ілюзія зростання доходів національного бюджету, яка обумовлюється, передусім, інфляційними чинниками — зростанням цін, збільшенням податкової маси та дефіциту бюджету, оскільки інфляційні процеси значною мірою впливають на його витрати. Таким чином, діючий механізм ціноутворення відображає реальний стан ефективності економіки України, яка залишається неадекватною економічним умовам і завданням розвитку та не сприяє подоланню сучасної економічної кризи на національному рівні.

У статті розглянуто сучасний стан ціноутворення в інвестиційній сфері України. Автор детально аналізує законодавчу та нормативну *базу ціноутворення та його специфіку у вітчизняних умовах.. Досліджуючи різні точки зору провідних економістів світу в галузі ціноутворення, автор розглядає можливість їх застосування в інвестиційному ціноутворенні в Україні. Стаття містить перелік методів регулювання ціноутворення та пропозиції автора по вдосконаленню ціноутворення в інвестиційній сфері.*

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиційна сфера.,ціна, ціноутворення

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Процес формування ціноутворення є дуже складним, багатогранним процесом і передбачає передусім неодмінний контроль за виконанням цінової стратегії підприємства і врахування всіх чинників, які можуть впливати на здійснення цього процесу. Розробка та здійснення цінової політки має велике значення для інвестиційної сфери в цілому та підприємств цієї галузі зокрема. А це може бути досягнуто за рахунок зменшення витрат підприємства, пристосування ціни до тієї економічної ситуації, яка склалася в зовнішньому економічному середовищі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий дослідницький внесок з питань ціноутворення в інвестиційній сфері мають вітчизняні вчені А.Ф. Гойко, А.А. Пересада, Е.Й. Шилов [1, 2], а також провідні іноземні фахівці Дж. Гелбрейт, Ф. Котлер [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблеми ціноутворення в інвестиційній сфері України в умовах економічної кризи при значній нестачі ресурсів, девальвації та інфляції безперечно є актуальними. На часі також пропозиції по регулюванню ціноутворення, які зможуть сприяти його удосконаленню у вітчизняній практиці.

Формулювання мети і завдання дослідження. Мета — на основі аналізу сучасного ціноутворення в інвестиційній сфері окреслити його вітчизняну специфіку, а також визначити переваги та недоліки. Завдання дослідження — запропонувати можливі шляхи удосконалення ціноутворення в інвестиційній сфері України, в тому числі з урахуванням світового досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Забезпечення ефективної політики ціноутворення державою здійснюється за допомогою регулювання цін, системи оподаткування, вилучаючи частину доходів у виробників і споживачів, підтримки виробників і споживачів, через системи дотації за допомогою прямих і непрямих методів.

Прямі методи регулювання переважають на етапі становлення ринку, недостатнього розвитку механізму його регулювання та в умовах економічної кризи. Це — встановлення на певний термін фіксованих (твердих) цін на товари та послуги першої необхідності, застосування граничних цін або граничних коефіцієнтів їх підвищення, контроль граничних рівнів рентабельності виробничих, посередницько-збутових і торговельних надбавок, дотування виробників деяких товарів (наприклад, сільськогосподарської продукції), укладання угод про ціни між підприємствами і державою (наприклад, з нафтотрейдерами щодо цін на паливно-мастильні матеріали) тощо.

Непрямі методи державного впливу на ціноутворення переважають в умовах стабільної економіки, коли потенціал ринкового механізму регулювання діє на повну силу. Непряме регулювання досягається передусім через диференціацію рівнів оподаткування та кредитування, митну, акцизну політику тощо.

Теоретично держава має достатньо дієвих важелів впливу на формування цін національної економіки. Однак, практика господарської діяльності підприємств і домашніх господарств в умовах сучасної економічної кризи свідчить про те, що реальний рівень цін товарів і послуг, на жаль, не забезпечує поставлених цілей національного ціноутворення, що зумовлює їх перманентне підвищення, знижує і ділову активність підприємств, і споживчий попит.

Відомий економіст Дж. Гелбрейт наголошує, що особливий контроль над цінами з метою їх стабілізації держава повинна здійснювати в періоди інфляційного тиску. Оскільки рівновага, на думку Дж. Гелбрейта, відображає три ймовірних напрямки макроекономічного впливу: рівновага без контролю, нерівновага, яка спирається на контроль, а також доповнена контролем рівновага попиту та пропозиції. Забезпечення рівноваги без контролю, зазначає Дж. Гелбрейт, забезпечується податковою та фінансовою системами будь-якої національної економіки [3].

Аналіз результатів суспільного виробництва, законодавчо-правових документів свідчить, що в ході розвитку ринкових відносин в Україні уряди віддавали перевагу ринковій рівновазі без контролю. Наслідком цього є те, що національний ринок і дотепер не набув цивілізованого рівня розвинених країн.

Визначальним фактором неефективного національного ціноутворення є реформована, однак неефективна в інтересах усього суспільства, податкова система України. Аналіз положень введеного в 2010 році Податкового кодексу свідчить, що структура податків і діючі ставки оподаткування недостатньо орієнтовані на подолання затяжної економічної кризи, виведення значної частини національної економіки з тіні, попередження ухилень від сплати податків, удосконалення механізму ціноутворення та корелювання усіх суспільно-економічних інтересів. [4]

Прибуток як елемент ціни товару, також об'єкт оподаткування. Однак в умовах затяжної економічної кризи підприємці прагнуть знизити інфляційні ризики, тому часто необґрунтовано та безконтрольно з боку держави вдаються до збільшення рівнів рентабельності продукції. При цьому частина податкових платежів з прибутку підприємства компенсується саме необґрунтованим і неконтрольованим зростанням вільних ринкових цін. Це стосується і єдиного соціального внеску підприємств на фонд заробітної плати, які формують собівартість продукції та ціну.

Актуальність цієї проблеми зумовлюється потребою подолання диспропорцій різних підприємницьких сфер. Так, необґрунтовані й неконтрольовані державою рівні рентабельності різних видів підприємницької діяльності (виробничої, посередницької, комерційної тощо) зумовлюють недостатні прибутки виробничої сфери національної економіки в Україні та, водночас, надприбутки інших сфер підприємницької діяльності. При цьому надмірні ціни просто вихолощують саме поняття споживчого попиту.

Наслідками такої диспропорції є, по-перше, необґрунтоване підвищення цін значної кількості товарів національної економіки, яке суттєво знижує купівельну спроможність не тільки незабезпеченої частини суспільства та скорочує її споживчий попит, але й активно розширює цю частину суспільства, знижуючи загальний рівня життя активного працездатного населення, яке за інших умов могло б сформувати середній клас суспільства.

По-друге, глибший аналіз проблеми дозволяє виявити іншу гальмівну суперечність суспільного виробництва в Україні. Безумовно, в умовах кризи кожний економічний суб'єкт знаходить власні шляхи виживання. Однак, сформовані деформації пропорцій рівнів рентабельності різних видів підприємницької діяльності в Україні набувають загрозливо несприятливих меж. Оскільки виробнича сфера з її перманентною потребою інноваційнотехнологічного оновлення «плентається» позаду посередницького та торгового бізнесу. При цьому багатократне підвищення рівнів рентабельності та загалом цін відбувається саме на торговопосередницькому етапі просування товарів і послуг від виробника до споживача.

Соціальним наслідком цього є, наприклад, недоступність житла для більшості національних споживачів, надвисокий рівень цін на лікарські препарати тощо. Тоді як у розвинених країнах ціни ринку житла знаходяться під особливою увагою уряду, інвестиційних компаній і банків, а також державою дотуються значна кількість лікарських препаратів.

Діюча в Україні податкова система детермінує зростання податкових платежів пропорційно зростанню цін. Це вигідно для фіскального змісту системи, однак, неприйнятно з позицій обґрунтованих применения сті платників податку та, врешті, стабілізації цін національної економіки. Виникає суперечлива ілюзія зростання доходів національного бюджету, яка обумовлюється, передусім, інфляційними чинниками — зростанням цін, збільшенням податкової маси та дефіциту бюджету, оскільки інфляційні процеси значною мірою впливають на його витрати. Таким чином, діючий механізм ціноутворення відбиває реальний стан ефективності економіки в Україні. Остання залишається неадекватною економічним умовам і завданням розвитку та не сприяє подоланню сучасної економічної кризи на національному рівні.

В ході формування ефективного ціноутворення в Україні недостатньо використовуються досвід і тенденції економічно розвинених країн. Так, досвід розвинених країн свідчить, що підвищенню ефективності ціноутворення та стабілізації внутрішніх і зовнішніх цін сприяють:

— простота та зручність системи оподаткування;

— мобільність і гнучкість податкової системи в умовах швидких соціально-економічних змін;

— обґрунтованість фінансових потреб держави (фіскальна достатність податкової системи);

— помірність оподаткування (потреби держави у фінансах не повинні знижувати зацікавленість платників податків у господарській діяльності, оскільки надмірні податки зменшують податкову базу, а значить, і податкові надходження та водночас породжують тенденції приховування прибутків платниками податків);

— відповідність податкової системи критеріям справедливості (прогресивне оподаткування, запобігання подвійному та багаторазовому оподаткуванню, мінімізація податкових пільг тощо);

— інтеграція цільових соціальних податків і їх реформування спираючись на ефективний світовий досвід (наприклад, Чилі).

Зниження податкового тиску на суб'єкти економіки, вдосконалення величини та структури оподаткування орієнтовно на рівень інфляції сприятимуть підвищенню ефективності ціноутворення, значній стабілізації цін, підвищенню реальних доходів як домашніх господарств, так і підприємницького сектора. Останні могли б стати додатковими внутрішніми інвестиційними ресурсами виробничої сфери національної економіки, яка для забезпечення зростання потребує суттєвого оновлення. Водночас, таке реформування сприяло б і збільшенню податкових надходжень до бюджету.

Вдосконаленню податкової системи в межах означеної проблеми сприяло б і надання пільг платникам податку на прибуток у частині зниження собівартості продукції. Вилучення цієї частини прибутку з бази оподаткування стимулювало б підприємства активніше шукати шляхи зниження собівартості, збільшувати заощадження для модернізації та розширення виробництва. А це сприяло б зростанню обсягів виробництва та, врешті, бази оподаткування.

З огляду на досліджувану проблему, звернемося до класиків економічної науки. У гальмівному ринку, зауважує Л. Мізес, влада та ринок протидіють один одному, оскільки уряд спонукає підприємців використовувати виробничі фактори на власний розсуд.

Таким чином, потреба оптимізації національного досвіду ціноутворення зумовлює необхідність обмеження урядом рівнів прибутків у торгово-посередницькій сфері. Однак таке регулювання повинно мати переважно рекомендаційний характер. Дієвішим важелем оптимізації ціноутворення було б прогресивне оподаткування економічних суб'єктів з надприбутками та перерозподіл акумульованих у бюджеті засобів на розв'язання нагальних соціальних програм.

Іншим суттєвим недоліком діючої системи ціноутворення в Україні є те, що вона практично не стимулює формування визначальних пропорцій ефективного розвитку економіки, зокрема, співвідношення темпів зростання продуктивності праці та фонду споживання на макро- та мікроекономічному рівнях. У ході аналізу зазначеної суперечності звернемося до праць Дж. Гелбрейта. Ціновий контроль держави, зазначає Дж. Гелбрейт, — провідний інструмент ефективності планування промислового розвитку будь-якої економіки, який дозволяє реально впливати на задоволення потреб сучасних технологій у капіталах (ціни повинні бути достатньо низькими, щоб залучати споживачів і, водночас, достатньо високими, щоб забезпечувати достатні прибутки для фінансування розвитку підприємства). Уряди розвинених країн ретельно контролюють цю пропорцію різноманітними методами.

І, врешті, випередження зростання продуктивності праці порівняно з фондом споживання підприємств — визначальна передумова як стабільного розвитку економіки, ефективний фактор управління інфляцією та скорочення дефіциту бюджету, так і перспективний важіль державного регулювання ціноутворення. При цьому забезпечення державою названих пропорцій податковими методами дозволило б підвищити не тільки ефективність формування цін в Україні, але й вивести значну частину економіки «з тіні».

Зазначимо, що в ході ринкових реформ введенням неоподаткованого мініміму була здійснена спроба вплинути на скорочення темпів зростання фонду споживання на підприємствах. Однак його величина (17 грн) суттєво не вплинула на зростання продуктивності праці, а навпаки, спонукає підприємства приховувати реальний фонд заробітної плати та розподіляти його на значну кількість працівників. Таким чином, у межах національної економіки фактично стимулюється непродуктивна праця з мінімальною оплатою.

Водночас, аналіз досвіду розвинених країн свідчить, що подоходне оподаткування громадян має прогресивний характер. Так, величина сукупних податків з громадян США у 2013 році склала 35 %. При цьому величина неоподаткованого мінімуму становила 8950 $, а для подружжя — 17900 $. Крім того, на доходи вище 357700$ передбачено різноманітні влучення з бази оподаткування (іпотечні відсотки, податки на нерухомість, освіту тощо). Це суттєво зменшує податковий тиск на середній клас суспільства, особливо на домовласників, які мають іпотечний борг. Сукупна ставка оподаткування в Німеччині варіює від 14 до 45 %, а величина неоподаткованого мінімуму в 2011 році склала 7834 євро .

Підвищенню ефективності ціноутворення інвестиційних товарів (інноваційних технологій) і житла сприяло б і реформування банківської сфери. Зокрема, законодавчого зниження позикових кредитних відсотків, оскільки їх діюча величина не стимулює ні кількісне, ні якісне зростання як виробничої бази, так і ринку житла, формуючи практично подвійну ціну цих товарів. Процес «проїдання» основного промислового капіталу продовжується. Особливо це відбивається на підприємствах малого бізнесу, які найбільше потребують державної підтримки. Таким чином, зниження ставок кредитування та оподаткування прибутків банків у частині інвестиційного та житлового кредитування сприяли б підвищенню ділової активності та розв'язанню проблеми доступного житла.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Виходячи із зазначеного, можна зробити висновки:

— процеси роздержавлення, розподілу капіталів, лібералізації цін довели неадекватність саморегулювання вільного ринку;

— економічна роль держави полягає в створенні інституційного поля ефективного ціноутворення;

— реформування податкової системи в Україні сприяло б підвищенню ефективності ціноутворення;

— зниження ставок кредитування й оподаткування прибутків банків у частині інвестиційного та житлового кредитування сприяли б підвищенню ділової активності та розв'язанню проблеми доступного житла;

— з метою підвищення ефективності національного ціноутворення в Україні, забезпечення інтересів виробників і споживачів доцільно розробити й законодавчо прийняти національну цінову стратегію;

— результати дослідження можуть бути використані в подальшому вивченні проблем підвищення ефективності ціноутворення, зокрема обґрунтування методологічних основ, модернізації механізму формування цін стратегічних і соціально значущих галузей економіки, які потребують державної підтримки.

Бібліографічний список:

1. *Пересада А.А.* Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.

2. *Рогожин П.С.* Економіка будівельних організацій / П.С. Рогожин, А.Ф. Гойко. — К.: Скарби, 2001. — 448 с.

3. *Котлер Ф.* Основы маркетинга. — Издательство «Прогресс». 1991. [Електронный ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://studentbooks.com.ua/content/view/138/44/

4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: www.rada.gov.ua

References

1. Peresada A.A. «Upravlinya investycyinym proceso». [Investment process control] // A.A. Peresada. — K.: Lybra, 2002. — 472 [In Ukrainian]

2. Rogojyn P.S. «Economica budyvelnyh organyzaciy» [Economy of building organization] //P.S.Rogogyn, A.F.Goiko. — K.: Skarby, 2001. — 448 [In Ukrainian]

3.Kotler F. «Osnovy marketynga». [Marketing bases] // Izdatelstvo «Progress». 2004. [Elektroniy resurs]// Rezym dostupu do materyaliv: http://studentbooks.com.ua/view13844/[In Ukrainian]

4. Podatkoviy kodeks Ukraineю [Tax kodeks of Ukraine].[Elektroniy resurs] // Rejim dostupu do materyaliv: www.rada.gov.ua [In Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 8 квітня 2015 р.

УДК 657.313:624.04

Смирнова Ольга Олеговна
канд. экон. наук, доцент,
доцент кафедры банковских инвестиций
ГВУЗ «КНЭУ им. Вадима Гетьмана»
(54/1. Просект Победы, Киев, Украина, 03680)
E-mail: o.smirnova@ukr.net

Совершенствование ценообразования в инвестиционной сфере Украины

АННОТАЦИЯ. Действующая в Украине налоговая система стимулирует рост налоговых платежей пропорционально росту цен. Это выгодно для фискального содержания системы, однако неприемлимо с позиций плательщиков налогов и, в конечном итоге, стабилизации цен национальной экономики. Возникает противоречивая иллюзия роста доходов национального бюджета, которая обусловлена, прежде всего, инфляционными факторами — ростом цен, увеличением налоговой массы и дефицита бюджета., так как инфляционные процессы в значительной степени влияют на его расходы. Таким образом, действующий механизм ценообразования отображает реальное *положение эффективности экономики Украины, которая остается неадекватной экономическим условиям и заданиям развития и не способствует преодолению современного экономического кризиса на национальном уровне.*

В статье рассматривается современное состояние ценообразования в инвестиционной сфере Украины. Автор детально анализирует законодательную и нормативную базу ценообразования и его специфику в отечественных условиях. Исследуя разные точки зрения известных экономистов мира, автор рассматривает возможность их применения в инвестиционном ценообразовании в Украине. Статья содержит перечень методов регулирования ценообразования и предложения автора по усовершенствованию ценообразования в инвестиционной сфере.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инвестиционная сфера, цена, ценообразование.

UDC 657.313:624.04

Smirnova Olga Olegivna
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Department of Investment,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, Ukraine, 03680)
E-mail: o.smirnova@ukr.net

An improvement of pricing in investment sphere of Ukraine

The operating in Ukraine tax system determine growth of tax payments proportionally to the price advance. It is advantageous for fiscal maintenance of the system, however, unacceptable from position of taxpayers and, in the end, stabilizing of costs of national economy. There is a contradictory illusion of growth of profits of national budget, which is stipulated, foremost, by inflationary factors — price advance, increase of tax mass and deficit of budget, as inflationary processes to a great extent influence its charges. Thus, the operating mechanism of pricing is represented by the real state of efficiency of economy of Ukraine, which remains inadequate economic terms and tasks development and not instrumental in overcoming of modern economic crisis at national level.

The article is dedicated to the modern state of pricing in the investment sphere of Ukraine. The author analyses in details the legislative and normative base of pricing and its peculiarity in domestic terms. Investigating the different points of view of leading economists of the world in industry of pricing, the author examines possibility of their application in the investment pricing in Ukraine. The article contains the list of methods of the regular pricing and author's suggestions on the improvement of pricing the investment sphere.

KEY WORDS: investment sphere, price, pricing

УДК 336.226.332

Шако Олена Анатоліївна,
здобувач кафедри фінансів
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
головний фахівець відділу супроводження заставного майна
банку та виконавчого провадження
АТ «Родовід Банк»
(04136, Україна, Київ, вул. Сагайдачного 17)
e-mail:Shako_18elena@mail.ru

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. Метою статті є дослідження ефективності екологічних податків в України. Проведено кластерний аналіз регіонів України та доведено казуальність між екологічним оподаткуванням та індексом комфортності. Зроблено висновок про недостатню реалізацію принципу «забруднювач і користувач платить повну ціну». В Україні екологічні податки недостатньо проявляють динамічну ефективність в умовах нестачі фінансових ресурсів у підприємств. Для її активізації дія екологічних податків повинна бути посилена податковими пільгами екологічного спрямування, дослідження яких і є перспективою подальших досліджень. Практичне значення результатів полягає в тому, що підвищення ефективності екологічних податків сприятиме скороченню рівня забруднення довкілля і в результаті спричинить підвищення рівня здоров'я населення України. Оригінальність дослідження полягає в тому, що за показник соціально ефективного рівня забруднення було взято індекс комфортності життя населення.
КЛЮЧОВІ СЛОВА: екологічні податки, забруднення довкілля, раціональне природокористування, статична ефективність, динамічна ефективність

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У даний час для Україні надзвичайно актуальним є зниження рівня забруднення довкілля, який обумовлюється в основному антропогенними факторами та спричиняє значну шкоду здоров'ю населення. Ефективними інструментами виконання цього завдання є екологічні податки, вони здатні забезпечити інтеграцію завдань екологічної політики в податкову політику держави. До основних переваг їх застосування слід віднести їх статичну ефективність, яка проявляється через досягнення екологічних цілей найбільш економічно-ефективним способом. Динамічна ефективність екологічних податків визначається створенням для платників податків постійного стимулу до скорочення бази оподаткування через можливість економії на витратах внаслідок зниження податкових зобов'язань з екологічних податків. Це стає можливим унаслідок запровадження інноваційних технологій. Це призводить до зниження рівня забруднення довкілля в довгостроковій перспективі. Застосування екологічних податків реалізує керівний принцип екологічної політики — «забруднювач і користувач платять повну ціну», який передбачає запровадження для забруднювача стимулів щодо зниження рівня забруднення довкілля та повної відповідальності користувача за стан наданих йому у користування природних ресурсів, а також зменшення впливу його діяльності (бездіяльності) на стан цього середовища. Дослідження екологічних податків на відповідність даного принципу екологічної політики є надзвичайно важливим у контексті успішної реалізації Екологічної стратегії України на період до 2020 р. Даний принцип «має застосовуватися систематично і без винятків до всіх джерел викидів, стаціонарних чи пересувних, однаково до фізичних і юридичних осіб» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти екологічного оподаткування досліджувались у роботах вітчизняних учених. Підвищення ефективності стимулюючої функції екологічного оподаткування розглядались С. В. Антоненком [2], О. О. Веклич розроблено пропозиції щодо закріплення зборів за спеціальне використання природних ресурсів за спеціальним фондом державного бюджету [3], О. Н. Гаркушенко розрахований необхідний рівень підвищення ставок екологічного податку [4], В.М. Опаріним розглядались питання теорії оподаткування [5], Н.В. Новицькою визначено особливості екологічного оподаткування [6]; О.М. Тимченко окреслила перспективи глобального екологічного оподаткування) [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Незважаючи на значну кількість досліджень система екологічного оподаткування в Україні є неоптимальною. Значна частина її елементів розрізнені і не спричиняють мультиплікативного ефекту в напрямку зменшення навантаження на довкілля. У зв'язку з цим, залишаються відкритими питання адекватної оцінки ефективності функціонування системи екологічного оподаткування в Україні, так і розробка пропозицій щодо перспектив її вдосконалення.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою даної роботи є дослідження екологічних податків в України на відповідність принципу «забруднювач і користувач платить повну ціну», визначення ефективності їх функціонування, яка проявляється у створенні стимулів для суб'єктів господарювання до фінансування природоохоронних витрат для досягнення соціально ефективного рівня забруднення довкілля, що і є метою даної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У даний час екологічні податки (далі ЕП) не є бюджетоформуючими. Надходження від ЕП складали протягом 2004–2013 рр. від 2 369 105,1 до 21 117 328,5 тис. грн. На рис. 1 представлено динаміку частки ЕП у доходах бюджету та ВВ. Протягом аналізованого періоду вона коливалася в межах від 2,6 до 5,4 %, у ВВП — від 0,7 до 1,6 %. На рисунку проілюстровано, що немає стійко вираженої тенденції до зростання або спадання. Значним чином на динаміку обох показників вплинула економічна криза. Так, у 2009 р. темп падіння частки екологічних податків у доходах бюджету склав — 11,6 %, ВВП — 15,9 %, це зумовлено тим, що об'єкт оподаткування ЕП значним чином обумовлюється економічною активністю.

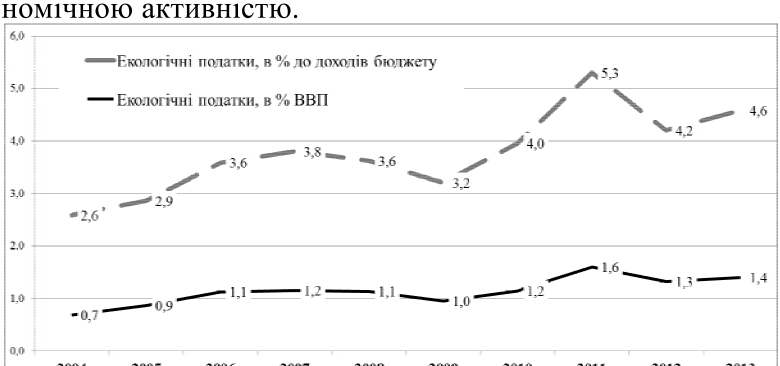

Рис. 1. Динаміка частки екологічних податків в доходах бюджету та ВВП у 2004-2013 рр.

Джерело: розраховано за даними [8]

Запровадження Податкового Кодексу України (далі ПКУ), як можна побачити на рис. 1, також значним чином вплинуло на динаміку надходжень. За всіма видами платежів надходження після запровадження ПКУ значно зросли, в сукупному в 2,6 разу. Окрім підвищення ставок, запровадженим ПКУ це зумовлено деякою активізацією економічної активності після економічної кризи. Найбільше зростання спостерігалось за екологічним податком у частині викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами, воно склало 6,3 разу.

Так як більшість екологічних податків запроваджена зі специфічними ставки, вони щорічно індексуються на рівень інфляції. Тому доцільним є розглянути динаміку не фактичних, а реальних показників надходження екологічних податків. Це дозволить визначити, як насправді вплинуло заявлене в ПКУ зростання ставок на надходження. Реальні надходження зросли не в 2,6 разу, а в 1,5 у 2011 р. порівняно з 2010 р. Причому темп зростання екологічного податку становив 109,8 %. Більшою мірою це обумовлене зростанням надходжень екологічного податку в частині викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами в 4,5 разу. З інших складових екологічного податку темп росту спостерігався тільки за викидами забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення він склав також 109,8 %. За іншими складовими, не зважаючи на заявлене зростання ставок, реальні надходження зменшились. За екологічним податком в частині викидів забруднюючих речовин у водні об’єкти темп падіння склав 46,3 %, у частині розміщення відходів — 82,3, у частині радіоактивних відходів — 95,4 %. Таким чином, заявлена з запровадженням ПКУ повніша реалізація принципу екологічної політики «забруднювач і користувач платить» на практиці виявилась не виконаною, а заявлене підняття ставок екологічного податку не призвело до зростання реальних надходжень за всіма складовими.

Доцільним є дослідження структури сплаченого екологічного податку за видами економічної діяльності (рис. 2). Як можна побачити з рисунку, найбільшу частку в сукупних надходженнях екологічного податку складає ВЕД «Постачання електроенергії, газу, пари та гарячої води» — 51,6 %. Другий ранг за часткою надходжень має металургійне виробництво — 12,1 %, третій — 10,1 % добування металевих руд.

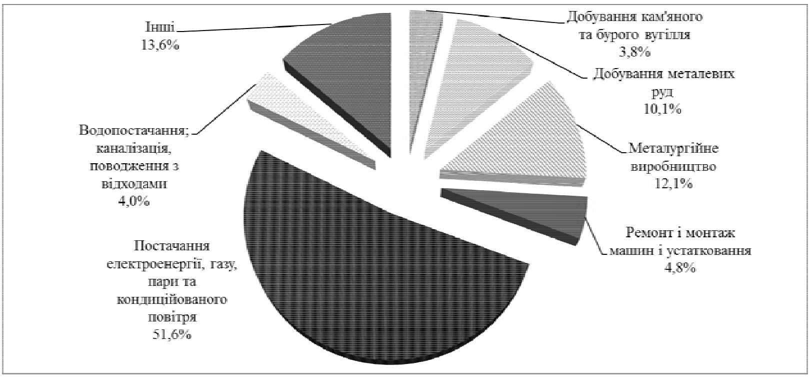

Рис. 2. Структура надходжень екологічного податку за ВЕД у 2013 р.

Джерело: розраховано за даними [9]

У процесі дослідження важливим є аналіз частки екологічного податку в витратах підприємств для розуміння того, чи значний податковий тиск спричиняє на підприємств-забруднювачів довкілля екологічний податок і чи знижує конкурентні позиції підприємств. Досліджуючи розраховані показники, слід зазначити, що у ВЕД-найбільших платниках екологічного податку його частка у витратах не досягає і 0,5 %. Найбільшою була частка екологічного податку в витратах ВЕД «Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів» — 0,46 % у 2013 р. Найбільше середнє значення частки протягом аналізованого періоду було в ВЕД «Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води», яке складало 0,32 %. Тобто, витрати на сплату екологічного податку у ВЕД — найбільших його платниках були навіть меншим за витрати на банківське обслуговування. Проведений аналіз динаміки такої частки до свідчить проте, що заявлене в ПКУ зростання ставок зумовило навіть зниження частки екологічного податку в таких ВЕД, як «Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів», «Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних», «Хімічне виробництво».

Після дослідження частки екологічного податку у витратах підприємств доцільним також є провести аналіз структури екологічних податків за регіонами. Так, до регіонів з найбільшими частками екологічних податків увійшли регіони, які мають найбільші обсяги бази оподаткування, що є цілком логічним. Найбільшу частку за екологічними податками в цілому мають такі регіони, як Львівська — 2,6 %; Одеська — 2,7; Київська — 2,9; Сумська — 4,0; Дніпропетровська — 5,4; Харківська — 5,5; Донецька — 6,1; Полтавська — 8,9 % області та м. Київ — 11,5 %. Найбільшу частку в структурі надходжень екологічного податку мають такі регіони як: Київська — 3,5 %; Запорізька — 4,5; Харківська — 4,9; Івано-Франківська — 5,2; Луганська — 5,4; Полтавська — 6,3; Дніпропетровська — 15,1; Донецька — 19,5 % області.

Для дослідження ефективності екологічного податку співставимо показники надходження екологічних податків, обсягів основних складових бази оподаткування, природоохоронних витрат підприємств та індексу комфортності життя за регіонами України. Вибір показників зумовлений тим, що теоретично пігувіанський податок повинен стимулювати фінансування природоохоронних витрат для досягнення соціально ефективного рівня забруднення довкілля, як було нами зазначено вище. Індекс комфортності життя, який розраховується Державною службою статистики, нами було взято за умовний вимірником соціально ефективного рівня забруднення. Даний індекс розраховується за методикою, розробленою Інститутом демографії НАН України та характеризує окрім стану довкілля також забезпеченістю населення житлом (враховуючи з рівень його обладнання), розвиток соціальної інфраструктури. Методика розрахунку інтегрального показника стану довкілля розроблена ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку» НАН України [10].

За цими даними нами було проведено кластерний аналіз (використано метод *k*-середніх), що дозволило розбити регіони України на 4 кластери. До першого і другого кластерів увійшло по одному регіону, це Дніпропетровська та Донецька області відповідно, до третього кластеру увійшли 4 регіони, це Запорізька, Київська, Луганська та Львівська обл., до четвертого кластеру увійшло 18 регіонів: Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька та Чернігівська обл. Середні значення показників за кластерами наведенп в табл. 1.

Таблиця 1

СЕРЕДНІ ЗНАЧЕННЯ КЛАСТЕРІВ

	Індекс комфортності життя	Частка регіону в сукупних викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	Частка регіону в сукупних скидах забруднюючих речовин у водні об'єкти	Частка регіону в сукупних обсягах утворення відходів	Частка регіону в сукупних надходженнях екологічного податку	Частка регіону в сукупних природоохоронних витратах
Кластер 1	0,5508	17,0	18,9	67,1	11,7	24,5
Кластер 2	0,4633	24,5	29,5	11,9	26,5	18,6
Кластер 3	0,5801	6,1	8,2	1,6	11,6	8,5
Кластер 4	0,6007	1,8	1,0	0,8	0,8	1,2

Джерело: розраховано за даними [8—10]

Аналізуючи дані табл. 1, можна відмітити наступні закономірності: хоча і Дніпропетровська, і Донецька області є промислово розвиненими регіонами з найбільшими частками у сукупних викидах, скидах забруднюючих речовин в атмосферне повітря та обсягах розміщених відходів у Дніпропетровській області індекс комфортності життя населення є більшим ніж у Донецькій. Можна побачити з табл. 2, що в Дніпропетровській обл. частка природоохоронних витрат є найбільшою і складає 24,5 %, а частка екологічного податку, навпаки є більшою у Донецькій обл. і складає 26,5 %. Слід зазначити, що в Дніпропетровській обл. частка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є меншою ніж у Донецькій, а як відомо найнегативніше впливає на здоров'я населення саме забруднене атмосферне повітря.

Так, за дослідженнями російських учених, забрудненням атмосферного повітря обумовлені близько 10 % хвороб органів дихання, 1 % новоутворень і 3 % смертності населення. За дослідженнями, проведеними фахівцями Всесвітньої організації охорони здоров'я, інфекційні захворювання нижніх дихальних шляхів мають одну з найбільших часток обумовленості забрудненням довкілля [11].

Найбільший рівень комфортності життя у регіонах 4 кластеру, причому частка природоохоронних витрат у ньому перевищує частку екологічного податку. У зв'язку з цим можна зробити висновок про казуальність екологічного податку, природоохоронної діяльності підприємств забруднювачів і рівня комфортності життя в регіоні.

Для України важливим також є посилення впливу екологічних податків на інноваційну діяльність, тобто підвищення динамічної ефективності екологічного податку. Активізація останньої відноситься до основних завдання національної екологічної політики. Зокрема, до в Екологічній стратегії України до 2020 р. відзначається, що до покращення якості довкілля призведе технічне переоснащення виробничого комплексу на основі впровадження інноваційних проектів, енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів.

Стимули до інновацій, які надають екологічні податки економічним агентам, діють через ціновий механізм. Надаючи забрудненню довкілля вартісної форми, податки тим самим підвищують витрати виробництва. Так як на конкурентному ринку діяльність економічних агентів націлена на отримання максимальних доходів з мінімальними витратами, вони будуть здійснювати пошук шляхів зменшення витрат. Таким чином, створені екологічними податками стимули змушують економічних агентів до пошуку інновацій, тим самим збільшуючи ринковий попит на них. Крім цього, екологічні податки забезпечують окупність екологічних інвестицій. При цьому потенційні майбутні доходи інвестора будуть складатись з економії ресурсів і зменшення витрат на сплату податку. Внаслідок такої дії екологічних податків відбувається скорочення рівня забруднення довкілля у довгостроковій перспективі.

Аналізувати вплив екологічного податку на екологічні інновації не має сенсу, адже рівень їх запровадження надзвичайно низький. Причому немає стійко вираженої тенденції або до спадання або до зростання. Кількість таких інновацій складала за аналізований період від 424 у 2006 р. до 735 — у 2009 р.

Серед факторів, які перешкоджали підприємствам впроваджувати інновації, за даними опитування, проведеного Державною службою статистики України, переважають фінансові. Зокрема, занадто високі інноваційні витрати, недостатність коштів у межах організації або групи підприємств і поза її межами. У більшості випадків інновація є дорогим заходом і підприємства, що виконують НДР, повинні вкладати кошти в технічне обладнання та заробітну плату висококваліфікованого персоналу. Ці витрати є досить високими і не гарантують швидку окупність. Якщо, наприклад, створюється ви нахід, виникає необхідність його захистити, при цьому методи захисту також потребують коштів. Наступні чотири — це фактори, які взаємопов'язані зі співробітництвом та інформацією, а також із наявністю кваліфікованого персоналу. Ще два фактори відносяться до ринкових чинників: домінування певних підприємств (сильні конкуренти), невизначений попит на інноваційні товари або послуги. На багатьох ринках дуже жорстка конкуренція і цикл виробництва скорочується. Деякі ринки насичуються, і досить важко безперервно знаходити нові ідеї для виробництва нової продукції або послуг [13].

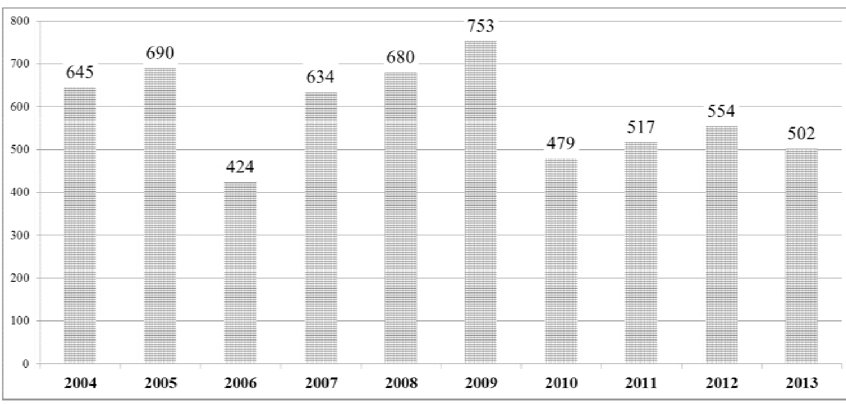

Рис. 3. Динаміка кількості впроваджених нових технологічних процесів маловідходних, ресурсозберігаючих у 2004-2013 рр.

Джерело: складено за даними [12]

Зважаючи на дані опитувань, можна сказати, що екологічний податок не може проявити свою динамічну ефективність в умовах нестачі фінансових ресурсів у підприємств на інновації. Його дія повинна бути посилена іншим бюджетно-податковими інструментами, зокрема податковими пільгами та субсидіями.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Частка екологічних податків у доходах бюджету та ВВП є незначною. Немає стійко вираженої тенденції до її зростання або спадання. Основними факторами, якими обумовлена динаміка надходжень екологічних податків, стала економічна криза та запровадження ПКУ. Аналіз реальних надходжень екологічних податків засвідчив, що зростання надходжень внаслідок запровадження ПКУ склало не 2,6 разу, а 1,5. Дослідження структури надходжень екологічного податку за ВЕД дозволило зробити висновки про те що, найвищі ранги в надходженнях мають ВЕД «Постачання електроенергії, газу, пари та гарячої води», «металургійне виробництво», «добування металевих руд». Аналіз частки екологічного податку у витратах даних ВЕД засвідчив надзвичайно низький її рівень. У структурі надходжень екологічних податків за регіонами найбільші частки мають такі регіони, як (регіони з найбільшими частками в порядку зростання) Львівська, Одеська, Київська, Сумська, Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Полтавська області та м. Київ. Для дослідження ефективності екологічного податку було проведено кластерний аналіз регіонів України (метод *k*-середніх). Для аналізу були відібрані показники надходжень екологічних податків, обсягів основних складових бази оподаткування, природоохоронних витрат підприємств та індексу комфортності життя та доведена казуальність даних показників. Для дослідження прояву динамічної ефективності екологічних податків було проаналізовано динаміку кількості впроваджених екологічних інновацій, зроблено висновок про те, що екологічний податок не може проявити свою динамічну ефективність у умовах нестачі фінансових ресурсів у підприємств на інновації. Його дія повинна бути посилена іншими бюджетно-податковими інструментами, зокрема податковими пільгами та субсидіями, дослідження яких і є перспективою наших подальших досліджень.

Бібліографічний список

1. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818–VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : Інформаційно-правова система — Ліга : Закон.

2. *Антоненко С. В*. Вплив інструментів податкового регулювання на стан охорони довкілля / С. В. Антоненко // Економічний аналіз. — 2011. — № 8 (1). — С. 244–247.
3. *Веклич О.О*. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. — К. : [Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів], 2003. — 88 с.
4. *Гаркушенко О.М.* Практична реалізація принципу «забруднювач платить» / О.М. Гаркушенко // Економіка і регіон. — 2006. — №2(9). — С. 35–37.
5. *Опарін В*. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) / В. Опарін : [монографія]. — вид. 2 без змін. — К. : КНЕУ, 2006. — 205 с.
6. *Новицька Н. В*. Особливості застосування екологічних податків в національних податкових системах / Н. В. Новицька // Науковий вісник Національного університету ДПС України. — 2014. — № 1 (64). — С. 338–345.
7. *Тимченко О.М*. Сучасні ініціативи та перспективи глобального екологічного оподаткування / О.М. Тимченко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону . — 2012. — Вип. 8 (2). — С. 9–15.
8. Надходження податків до Зведеного бюджету України в 2004–2013 рр. : Сайт Державноїказначейської служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/-category/22813.
9. Довкілля України–2013 : [Статистичний збірник]. –К. :Державна служба статистики України,2014. – 223 с.
10. Регіональний людський розвиток [Статистичний бюлетень]. — К. : Державна служба статистики України, 2014. — 63 с.
11. *Новицька Н. В*. Вдосконалення методичних підходів до оцінки ефективності використання коштів від екологічного податку / Н. В. Новицька, О. В. Новицька // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління, серія «Економіка». — Т. 13. — Випуск 247. — «Економічні та екологічні механізми розвитку України та її регіонів». — С. 172—178.
12. Наукова та інноваційна діяльність в Українів 2013 [Статистичний збірник]. — К. : Державна служба статистики України, 2014. — 314 с.
13. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2008–2010 років (за міжнародною методологією) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

References

1. Pro osnovni zasady derzhavnoi ecologichnoi polotyky Ukraiiny na period do 2020 roku [On the General Principles (strategy) State Environmental Policy of Ukraine till 2020]. *Zakon Ukraiiny vid 21 grudnia*

2011 No. 2818–VI [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: Informatsiino-pravova systema. — Liga: Zakon [in Ukrainian].

2. Antonenko S. Vpliv instrumentiv podatkovih regulyuvannya the camp receptionists dovkillya [Effect of tax instruments regulating the state environmental / SV Antonenko] // *Ekonomichnyi Analyz, Vol. 8 (1) — Ternopil: TNEU (2011). — P. 244–247 [in Ukrainian].*

3.Veklych O.O. Ekonomichny mehanizm ekologichnogo regulyuvanny v Ukraini [The economic mechanism of environmental regulation in Ukraine]. — K : *[Ukrainskyi instytut doslidzhen navkolyshnogo seredovyshcha i resurciv], 88 p. (2003) [in Ukrainian].*

4.Harkushenko O. M. Practychna realizatsiya princypu «zabrudnyuvach platyt» [Practical implementation of the of «polluter pays principle «] // Economy and region, Vol. 2 (9). – *Poltava: PNTU im. U. Kondratuka* (2006). — P. 35–37 [in Ukrainian].

5. Oparin V. Finansova systema Ukrainy (teoretyko-metodologichni aspecty) [The Financial System of Ukraine (Theoretical and Methodological Aspects)]. *Kyiv: KNEU im. Vadyma Hetmana, (2006). –205 p [in Ukrainian].*

6. Novytska N. V. Osoblyvosti zastosuvannia ekologichnych podatkiv v natsionalnykh podatkovykh systemakh [Features of the application of environmental taxes in national tax systems] *// Naukovyi visnyk natsionalnogo universytetu DPS Ukrainy, Vol. 1 (64)–Irpin : National State Tax Service University of Ukraine(2014). — P. 338–345. [in Ukrainian].*

7. Timchenko A. Suchasni initsiativi that the outlook for global ekologichnogo opodatkuvannya [Current initiatives and prospects of global environmental taxation] *// Actualni problemy rozvytku ekonomiky regionu, Vol. 8 (2), Ivano-Frankivsk: PNU im. V. Stefanyka (2012). — P. 9–15 [in Ukrainian].*

8. Nadhodzhennya podatkiv do derzhavnogo budzhetu Ukrainy v 2004–2013 rr. [Revenues Taxes in the Budget of Ukraine in 2004–2013]*: Veb-sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy [Electronnyiu resurs]. — Rezhym dostupu : http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/22813.*

9. Dovkillya Ukraine — 2013 [Environment in Ukraine in 2013] : [Statystychnyi zbirnyk]. — *K.: Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy (2014). –223 p.*

10. Regionalny lyudsky rozvitok [Regional Human Development]*[Statystychnyi buleten]. – K. : Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy (2014). — 63 p.*

11. Novytska N.V., Novytska O.V. Vdoskonalennya methodically pidhodiv to otsinki efektivnosti vikoristannya koshtiv vid ekologichnogo podatku [Improvement of methods to assess cost-effectiveness of environmental tax] *// Zbirnyk naukovyh prats Donetstetu upravlinnia seriia «Ekonomika» T. 13, Issue 247 «Economichnyi iecologichnyi mehanizm*

ukrainy i ii regioniv» – Donetsk : DDUU (2012). – p. 172–178 [in Ukrainian].

12. Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini v 2013 [Research and Innovation in Ukraine in 2013] *[Statystychnyi zbirnyk]. — K.: Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy (2014). 314 p.*

13. Obstezhennya innovatsiynoi diyalnosti ekonomiky v Ukaini za 2008—2010 period rokiv (za mizhnarodnoyu metodologieyu) [A survey of innovation in the economy Ukraine for the period 2008-2010 (for international methodology)]. (2015) *[Electronnyiu resurs]. — Rezhym dostupu :*http://www.ukrstat.gov.ua/ [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26 березня 2015 р.

УДК 336.226.332

Шако Елена Анатолиевна,
соискатель кафедры финансов
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»,
главный специалист отдела сопровождения
залогового имущества банка и исполнительного
производства АО «Родовид Банк»
(04136, Украина, Киев, ул. Сагайдачного 17)
e-mail:Shako_18elena@mail.ru

Эффективность экологического налогообложения в Украине

АННОТАЦИЯ. Целью статьи было поставлено исследование эффективности экологических налогов в Украине. В работе проведен кластерный анализ регионов Украины и доказана казуальность между экологическим налогообложением и индексом комфортности жизни населения. Сделан вывод о недостаточной реализации принципа «загрязнитель и пользователь платит полную цену». В Украине экологические налоги недостаточно проявляют динамическую эффективность в условиях недостатка финансовых ресурсов у предприятий. Для ее активизации действие экологических налогов должно быть усилено налоговыми льготами экологической направленности, исследование которых и является перспективой дальнейших исследований. Практическое значение исследования заключается в том, что повышение эффективности экологических налогов будет способствовать сокращению уровня загрязнения окружающей среды и в результате приведет к повышению уровня здоровья населения Украины. Оригинальность исследования заключается в том, что за показатель социально эффективного уровня загрязнения был взят индекс комфортности жизни населения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экологические налоги, загрязнение окружающей среды, рациональное природопользование, статическая эффективность, динамическая эффективность

UDC 336.226.332

Shako Olena Anatoliivna,
external doctorate student of the Financial Department,
ASIHE «Vadym Hetman Kyiv National Economics University»,
The Chief Officer of The Bank Collateral Support
and Enforcement Proceedings, PJSC «Rodovid bank»
(17, Sagaidachnogo Street, Kyiv, 04136, Ukraine)
e-mail:Shako_18elena@mail.ru

Efficiency of environmental taxation in Ukraine

ABSTRACT. The article is devoted to research of effectiveness of environmental taxes in Ukraine. This work contains the cluster analysis of regions of Ukraine and proved a causal link between environmental taxation and index of comfort living. The conclusion about the lack of implementation of the «polluter and user pay's principle» is made. In Ukraine environmental taxes do not show the dynamic efficiency in a lack of financial resources in the enterprise. For its activation the effect of environmental taxes should be increased by ecological tax benefits, the study of which is the prospect of further research. The practical significance of the results of the study is that the increasing of the efficiency of environmental taxes will reduce the level of pollution and as a result will lead to improvement of health in Ukraine. The originality of the study is to show that index of socially efficient level of pollution, was taken from the index of people's comfort living.

KEY WORDS: environmental taxes, pollution, rational nature management, static efficiency, dynamic efficiency

Розділ II. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.37:336.225.64:331.2

Безверхий Костянтин Вікторович,
канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту,
Київський національний університет технологій та дизайну
(01011, Україна, Київ, вул. Немировича-Данченка, буд. 2)
E-mail:kosticbv@mail.ru

СОЦІАЛЬНА ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто соціальну звітність суб'єктів господарювання в умовах сталого розвитку. Метою дослідженняє удосконалення розробки коефіцієнтів і методику їх оцінки, що відображають рівень соціальної відповідальності підприємств і відображення їх у звітності. Методи аналізу і синтезу використані для структурування предметної області дослідження на основі ідентифікації та формалізації питання соціальної звітності суб'єктів господарювання в умовах сталого розвитку. У результаті проведеного дослідження: а) визначено, що соціальна звітність є індикатором соціальної відповідальності бізнесу (на скільки бізнес відкритий до суспільства), а отже складовою інтегрованої звітності підприємства, що виражається у поєднанні фінансових і нефінансових показників суб'єкта господарювання; б) запропоновано інформаційні джерела для розрахунку коефіцієнтів,що відображають рівень соціальної відповідальності підприємств; в) висвітлено методику комплексної оцінки рівня соціальної відповідальності підприємства. Отриманий результат буде корисним для застосування в системі корпоративного управління суб'єктами господарювання різних галузей економіки. Результат дослідження має теоретичну і практичну цінність у відображенні соціальної відповідальності бізнесу в звітності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціальна звітність, інтегрована звітність, алгоритм, показники, коефіцієнти, оцінка.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Захист соціальних інтересів суспільства в контексті сталого розвитку України забезпечує новий формат економічних відносин. Бухгалтерський облік стає інструментом генерування такої (соціально важливої) інформації, а його продукт звітність виступає джерелом інформації для широкого кола зацікавлених користувачів такої інформації. Перш за все, це стосується відображення соціальних показників діяльності підприємства у своїй звітності. Відповідно до п. 2 Указу Президента України від 12січня 2015 року№5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020» вектор відповідальності — це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг у державному та приватному секторах. Територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту і нестимуть відповідальність за розвиток усієї країни [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання відображення інформації про соціально-орієнтованудіяльність підприємства розглядали вчені-економісти, зокрема В. Карагод [7], А. Касич [3], А. Колот [2], Н. Огороднікова [8], О. Харитонова [9], С. Цей [4], Я. Яковенко [3] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Не зменшуючи вагомості наукових напрацювань провідних учених, зауважимо, що питання вдосконалення розробки коефіцієнтіві методику їх оцінки, що відображають рівень соціальної відповідальності підприємствта відображення їх у звітності не знайшли достатнього опрацювання в їх дослідженнях. Це зумовлює поглиблення та розширення дослі-дження в напрямі розробки коефіцієнтіві їх оцінки, що відображають рівень соціальної відповідальності підприємств і відображення їх у звітності.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою наукового дослідження є удосконалення розробки коефіцієнтів і методики їх оцінки, що відображають рівень соціальної відповідальності підприємств і відображення їх у звітності. Для досягнення поставленої мети в дослідженні пропонується вирішити такі зав-дання: а) уточнити економічну сутність соціальної звітності; б) навести схему взаємозв'язку звітності підприємства та формування на її основі інтегрованої звітності; в) відобразити алгоритм соціальної звітності; г) відобразити системубазових показниківсоціальної відповідальності підприємств, рекомендованихдо відображення вщорічнихзвітах; д) уточнити систему коефіцієнтів, що відображають рівень соціальної відповідальності підприємств щодо базових величин; е) проаналізувати шкалу комплексної оцінки рівня соціальної відповідальності підприємства та її окремих напрямків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В останні роки у суспільстві в цілому і серед бізнесових структур, зокрема, зростає усвідомлення, що соціальна сфера — це не суцільні витрати, а інститут, який має закласти основи стійкого розвитку [2]. У США 41 %, а у Європі майже 68 % компаній уже запровадили у свою практику соціальну звітність. Водночас скорочується підготовка звітів з окремих напрямів забезпечення стійкого розвитку — екологічного стану, питань безпеки тощо. Причиною цього є те, що соціальні звіти будуються, як правило, за принципом триєдності (triplebottomlinereporting), тобто охоплюють звітність з питань економічної, соціальної та природоохоронної діяльності [2].

У Норвегії, Італії та Нідерландах звітність про соціальну відповідальність бізнесу регулюється законом про бухгалтерський облік [3].

Соціальна (нефінансова) звітність — одна із функцій єдиного управлінського підходу, реалізація якої повинна приводити до помітних переваг: а) підвищення якості управління; підвищенню вкладу у забезпечення розвитку компанії; б) зменшення ризиків, у тому числі нефінансових; поліпшенню репутації; в) розвитку зв’язків із зацікавленими сторонами; г) обміну інформацією; д) забезпечення порівняльної результативності [4, с. 20].

Виходячи із вказаного визначення, можна дійти висновку, що соціальна звітність є індикатором соціальної відповідальності бізнесу (на скільки бізнес відкритий до суспільства), а отже складовою інтегрованої звітності підприємства, що виражається у поєднанні фінансових і нефінансових показників суб’єкта господарювання.

Схему взаємозв’язку звітності підприємствата формування на її основі інтегрованої звітності наведено на рис. 1.

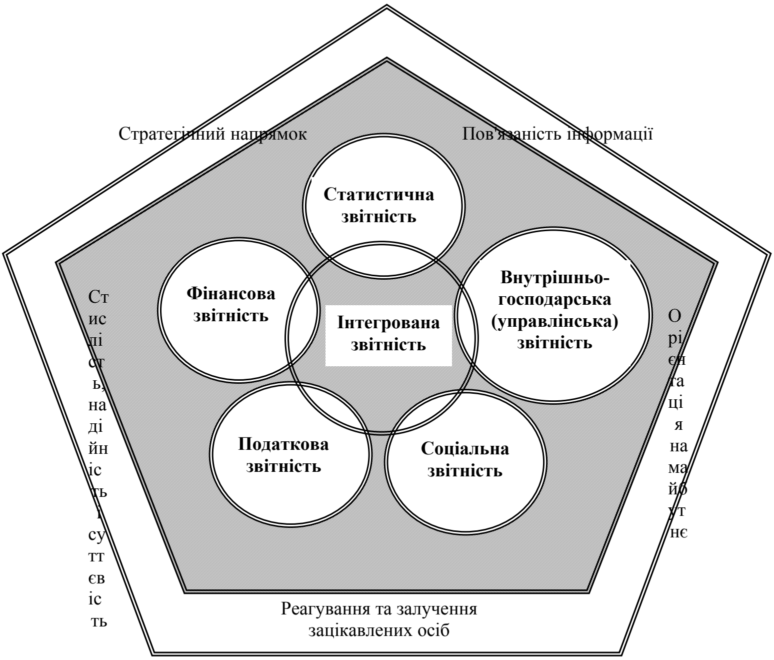

Рис. 1. Схема взаємозв'язку звітності підприємства та формування на її основі інтегрованої звітності в інституційному середовищі [5, с. 306]

Наприклад, група компаній ДТЕК наводить показники соціальної відповідальності своєї діяльності у інтегрованому звіті [6], це підтверджує нашу думку, що соціальна звітність є складовою інтегрованої звітності.

Цикл бухгалтерського обліку соціальної діяльності, також як і загального бухгалтерського обліку, представляє собою алгоритм отримання звітності на основі первинних даних, що складається з кількох кроків. Його періодичність, як правило, становить один рік, який за вибором підприємства може як збігатися, так і не збігатися з календарним роком. Механізм реалізації цілей і завдань обліку соціальної діяльності за допомогою бухгалтерського підходу представлено в табл. 1 [7, с. 50, 51].

Таблиця 1

РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ СОЦІАЛЬНОЇ ЗВІТНОСТІ [7, с. 50, 51]

№ з/п	Звітний період	Порядковий номер етапу	Роботи, що виконуютьсявході етапута їхмета
1	На протязі звітного періоду	1	Виявлення операції і події, що підлягають облікудля складання соціальної звітності. Мета: збір інформаціїпро операції та події, що відносяться до соціальної діяльності (як правило, у формі первинних документах)
2		2	Занесення операції або події важливі з точки зору соціальної звітності в журнал. Мета: виявлення, оцінка та запис економічних наслідків соціальної діяльності в хронологічній послідовностіу формі, зручній для подальшої їх розбивки по рахунках (у журналі)
3		3	Перенесення інформації з журналів у бухгалтерську книгу. Мета: перенесення інформаціїпро соціальну діяльність на спеціальні рахунки головної книги з журналів
4	У кінці звітного періоду	4	Підготовка невідкоригованого попереднього (пробного) балансу. Мета: створення робочого документа для звірки рівності дебету і кредиту за операціями пов'язаних із соціальними ініціативами, що виконує роль відправного пункту для внесення коригувальних журнальних проводок
5		5	Запис у журналі проведення коригуючих журнальних записів. Мета: здійснення запису нарахувань отриманих пожертвувань і витрат соціальної сфери на момент завершення операцій; операцій, за якими минув термін відстрочки платежів;оціночних показників, а також інших господарських операцій, які свого часу не відображалися у первинному документі щодо соціальної діяльності
6		6	Підготовка скоригованого попереднього балансу. Мета: звірка рівності дебету і кредиту за рахунками відображає операції соціальної ініціативи
7		7	Підготовка фінансової звітності. Мета: доведення сумарною фінансової інформаціїпро соціальну діяльність підприємствадо відома зовнішніх користувачів
8		8	Запис у журналі бухгалтерське проведення записів, що закривають відповідні рахунки. Мета: закритим часові рахунки і перенести суму, що залишилася невитраченою на соціальні ініціативи, що виділені на ці цілі за рахунок нерозподіленого прибутку
9		9	Підготовка попереднього балансу після закриття рахунків. Мета: звірка рівності дебету і кредиту після внесення закривають рахунки записів.
10	На початку наступного звітного року	10	Запис у журналі проведення записів, анулюють коригувальними записами. Мета: спрощення здійснення ряду наступних журнальних записів і скорочення витрат на ведення бухгалтерського обліку (даний крок здійснюється на розсуд підприємства і не є обов'язковим)

Ми погоджуємося з думкою В. Карагода про те, що облікова політика в галузі соціальної діяльності кожного окремого підприємства це його свого роду ноу-хау, яке і повинно реалізовуватися відповідно до принципів його комерційної стратегії [7, с. 51].

Систему базових показників соціальної відповідальності підприємств, рекомендованих до відображення в щорічних звітах, вказано в табл. 2.***

Таблиця 2

СИСТЕМА БАЗОВИХ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДО ВІДОБРАЖЕННЯ В ЩОРІЧНИХ ЗВІТАХ [4, с. 21]

№ з/п	Розділ звіту	Найменування показника
1	Торгівля, інвестиції та зв'язок	✓ валовий дохід; ✓ вартість імпорту по відношенню до експорту; ✓ сукупні нові капіталовкладення; ✓ місцеві закупівлі
2	Створення робочих місць і трудова практика	✓ загальна чисельність працівників з розбивкою по виду зайнятості, трудовим договором і гендеру (за статевою ознакою); ✓ заробітна плата та допомоги працівників з розбивкою по гендеру; ✓ абсолютні та відносні показники плинності кадрів з розбивкою по гендеру; ✓ частка працівників, охоплених колективними угодами; ✓ професійний склад персоналу; ✓ вікова структура персоналу (середній вік); ✓ розподіл персоналу за основними категоріями (робітники, службовці, фахівці, керівники); ✓ обсяг коштів, виділених на надання соціального пакету і преміальні виплати персоналу; ✓ витрати за програмами медичного страхування співробітників (оскільки вони повинні включатися в їх посібники); ✓ моральне стимулювання (корпоративні заохочення і нагороди)
3	Технологія та розвиток людських ресурсів	✓ витрати на дослідження та розробки; ✓ середнє число навчання на рік на одного працівника з розбивкою по категоріям працівників; ✓ витрати на навчання всіх працівників на рік, на одного працівника з розбивкою за їх категоріями; ✓ кількість працівників, які пройшли навчання; ✓ кількість годин навчання в розрахунку на одного працівника

Продовження табл. 2

№ з/п	Розділ звіту	Найменування показника
4	Гігієнаі безпекапраці	✓ обсяг коштів, виділених на заходи з охорони праці та поліпшення умов праці; ✓ виробничий травматизм (кількість нещасних випадків); ✓ число робочих днів, втрачених через нещасних випадків і травм на виробництві та професійних захворювань; ✓ політика в галузі промислової безпеки та охорони праці; ✓ витрати на здійснення планово-попереджувальних ремонтів; ✓ витрати на підготовку й атестацію персоналу небезпечних виробничих об'єктів у галузі промислової безпеки; ✓ витрати на навчання персоналу з промислової безпеки та охорони праці; ✓ витрати на медичне обслуговування співробітників компанії; ✓ витрати на купівлю працівникам засобів індивідуального захисту (ЗІЗ); ✓ кількість працівників, які отримали путівки в будинки відпочинку, санаторії, профілакторії тощо за рахунок підприємства; ✓ витрати на здійснення лікувально-профілактичних і санітарно-гігієнічних заходів; ✓ витрати на зміцнення здоров'я працівників
5	Відрахуван-нядлядержа-виідопомога суспільству	✓ відрахування державі; ✓ добровільна підтримка громадянського суспільства; ✓ забезпечення зайнятості населення територій присутності, надаючи місцевому населенню робочі місця з конкурентоспроможним рівнем заробітної плати; ✓ обсяг коштів, виділених на проведення програм та акцій підтримки соціально незахищених верств населення; ✓ обсяг коштів, виділених на підтримку дитинства та юнацтва; ✓ обсяг коштів, виділених на підтримку житлово-комунального господарства та об'єктів культурно-історичного значення; ✓ обсяг коштів, виділених на спонсорування культурних, освітніх і спортивних організацій і заходів; ✓ обсяг коштів, виділених компанією на підтримку соціально-значущих досліджень і кампаній; ✓ витрати компанії на участь у благодійних акціях

Закінчення табл. 2

№ з/п	Розділ звіту	Найменування показника
6	Корупція	✓ число обвинувальних вироків за порушення законодавчих або підзаконних актів про боротьбу з корупцією; ✓ зміст зазначених порушень; ✓ сума сплачених або підлягають сплат і штрафів задані порушення
7	Показникиеко-ефективності	✓ споживання води на одиницю чистої доданої вартості; ✓ внесок у глобальне потепління на одиницю чистої доданої вартості; ✓ енергопотреба на одиницю чистої доданої вартості; ✓ залежність від речовин, що руйнують озоновий шар на одиницю чистої доданої вартості; ✓ відходи, що генеруються на одиницю чистої доданої вартості
8	Природоохоронна діяльністьта ресурсозбереження	✓ витрати на природоохоронні заходи; ✓ витрати на охорону навколишнього середовища; ✓ обсяг коштів, виділених компанією на організацію екологічно безпечного виробничого процесу; ✓ обсяг коштів, витрати на зведення або модернізацію очисних споруд; ✓ кількість проведених акцій з озеленення, «Суботників» та інших аналогічних заходів; ✓ навчання в галузі екології; ✓ витрати на використання процедури екологічного аудиту
9	Соціально відповідальнареструктуризація	✓ обсяг коштів, виділених на перенавчання співробітників інших професій; ✓ обсяг коштів, виділених наспріяння працевлаштуванню вивільнюваних працівників; ✓ обсяг коштів, виділених на вихідні допомоги; ✓ кількість перепідготовлених співробітників інших професій.
10	Сумліннаділовапрактика	Обсяг коштів, виділених підприємством на: ✓ проведення програм сприяння малому бізнесу; ✓ публікацію інформації про неї для бізнес-партнерів, клієнтів та інших зацікавлених у її діяльності сторін; ✓ проведення програм співробітництва з органами державного управління, асоціаціями споживачів, професійними об’єднаннями та іншими громадськими організаціями

Оцінку соціально-орієнтованої діяльності підприємства перед своїми партнерами (віддержави до персоналу підприємства) пропонується здійснювати в три етапи.

На першому етапі здійснюється розрахунок абсолютної величини витрат підприємства, пов'язаних із соціальною відповідальністю його бізнесу.

На другому етапі формується система відноснихкоефіцієнтів, що дозволяють визначити ступінь соціальної відповідальності за окремими видами соціальних витрат підприємства (табл. 2).

Запропоновані вище коефіцієнти за значенням варіюються в межах від 0 до 1. На третьому етапі здійснюється розрахунок відносних показників, включаючи комплексні, що відображають ступінь відповідності фактичного рівня соціально відповідальних витрат підприємства в порівнянні із прийнятою базою. Як база для порівняння можуть використовуватися середні або найкращі значення досліджуваних показників по галузі, а при наявності — нормативні або заплановані значення. Для розрахунку рівня сплати податків і зборів, а також сплати єдиного соціального внеску до органів Державної фіскальної служби України можуть використовуватися дані про нараховані за деклараціями суми податків і зборів.

Видається доцільним для комплексної оцінки соціально-орієнтованої діяльності підприємства використовувати таку адаптивну модель:

$$К_{свб} = \omega'_1 К_{оп} + \omega'_2 К_{сг} + \omega'_3 К_{ссв} + \omega'_4 К_{пз} + \omega'_5 К_{псв} + \omega'_6 К_{сі} + \omega'_7 К_{д'}, \quad (1)$$

$$\text{при} \sum_{i=1}^{7} \omega'_i = 1, \omega'_1 > 0 \forall i \in [1;7]. i = N, \quad (2)$$

де $К_{свб}$ — коефіцієнт комплексної оцінки соціально-орієнтованої діяльності підприємства;

Таблиця 2

СИСТЕМА КОЕФІЦІЄНТІВ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЩОДО БАЗОВИХ ВЕЛИЧИН (К*СВБІ*) (РОЗРОБЛЕНО НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕНЬ Н. ОГОРОДНІКОВОЇ [7, С. 47])

№ з/п	Коефіцієнт, що характеризує рівень соціальної відповідальності за окремим видом соціальних витрат (К*СВБі*)	Алгоритм розрахунку коефіцієнта, що характеризує рівеньсоціальної відповідальності за окремим видом соціальнихвитрат	Інформаційні джерела для розрахунку коефіцієнтів
1	*2*	*3*	*4*
1	Коефіцієнт рівня витрат на оплату праці (Коп)	$К_{оп} = \frac{\text{Сума витрат на оплату праці}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$	$\frac{\text{Кт оборот по рахунку 661 "Розрахунки за заробітною платою"}}{\text{Стаття 2000 Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ф. 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)}}$
2	Коефіцієнт рівня витрат на «соціальний» пакет ірозвиток персоналу (соціальні гарантії) (Ксг)	$К_{сг} = \frac{\text{Сума витрат на соціальні гарантії}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$	$\frac{\text{Оборот по Дт рахунків витрат на соціальні гарантії (91, 92, 93, 94)}}{\text{Стаття 2000 Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ф. 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)}}$
3	Коефіцієнт рівня сплати єдиного соціальноговнеску (ЄСВ) до органів Державної фіскальної служби України (Кєсв)	$К_{єсв} = \frac{\text{Сума ЄСВ}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$	$\frac{\text{Оборот по Дт рахунку 651 "За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування}}{\text{Стаття 2000 Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ф. 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)}}$

Закінчення табл. 2

1	*2*	*3*	*4*
4	Коефіцієнт рівня сплати податків і зборів у бюджет (Кпз)	$К_{пз} = \frac{\text{Сума сплачених податків і зборів}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$	$\frac{\text{Оборот по Дт рахунку 64 "Розрахунки за податками й платежами"}}{\text{Стаття 2000 Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)ф. 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)}}$
5	Коефіцієнт рівня поточних «соціальних» витрат (Кпсв)	$К_{псв} = \frac{\text{Сума соціальних витрат}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$	$\frac{\text{Оборот по Дт рахунків на соціальні витрати (91, 92, 93, 94)}}{\text{Стаття 2000 Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)ф. 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)}}$
6	Коефіцієнт рівня соціальних інвестицій (Ксі)	$К_{псв} = \frac{\text{Сума соціальних інвестицій}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукці}}$	$\frac{\text{Оборот по Дт рахунку соціальних інвестицій 15 Капітальні інвестиції", 35 Поточні фінансові інвестиції"}}{\text{Стаття 2000 Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ф. 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)}}$
7	Коефіцієнт рівня сплати дивідендів (Кд)	$К_{Д} = \frac{\text{Сума сплачених дивідендів}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукці}}$	$\frac{\text{Оборот по Дт рахунку 671 "Розрахунки за нарахованими дивідендами"}}{\text{Стаття 2000 Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ф. 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)}}$

ω_n' — вагові коефіцієнти для окремих показників, що відображають ступінь значущості окремих соціально-орієнтованих видатків для визначення комплексної оцінки рівня соціальної відповідальності підприємства.

Для визначення рівня соціальної відповідальності бізнесу залежно від значень коефіцієнтів оцінки окремих напрямків соціальної відповідальності та коефіцієнта комплексної оцінки пропонується шкала оцінки рівня соціальної відповідальності підприємства (табл. 3).

Таблиця 3

ШКАЛА КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇЇ ОКРЕМИХ НАПРЯМКІВ [8, с. 47; 9, с. 20]

№ з/п	Значення коефіцієнтів оцінки окремих напрямків соціальної відповідальності ($К_{свбі}$)	Значення коефіцієнта комплексної оцінки соціальної відповідальності ($К_{свб}$)	Рівень соціальної відповідальності
1	$1{,}0 \geq К_{свбі} \geq 0{,}9$	$12{,}0 \geq К_{свб} \geq 10{,}8$	Дуже високий
2	$0{,}9 > К_{свбі} \geq 0{,}8$	$10{,}8 \geq К_{свб} \geq 9{,}6$	Високий
3	$0{,}8 > К_{свбі} \geq 0{,}6$	$9{,}6 \geq К_{свб} \geq 7{,}2$	Середній
4	$0{,}6 > К_{свбі} \geq 0{,}3$	$7{,}2 \geq К_{свб} \geq 3{,}6$	Низький
5	$0{,}3 > К_{свбі} \geq 0$	$3{,}6 \geq К_{свб} \geq 0$	Дуже низький

Згідно з наведеною шкалою (табл. 3) рівень соціальної відповідальності може бути визначений як «дуже високий»,»високий», «середній», «низький», «дуже низький».

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У процесі проведеного дослідження визначено, що соціальна звітність є індикатором соціальної відповідальності бізнесу (на скільки бізнес відкритий до суспільства), а отже складовою інтегрованої звітності підприємства, що виражається у поєднанні фінансових і нефінансових показників суб'єкта господарювання. Наведено алгоритм розробки соціальної звітності підприємства. Проаналізовано систему базових показників соціальної відповідальності підприємств, рекомендованих до відображення в щорічних звітах. Запропоновано інформаційні джерела для розрахунку коефіцієнтів, що відображають рівень соціальної відповіді-дальності підприємств щодо базових величин, а саме: а) коефіцієнт рівня витрат на оплату праці; б) коефіцієнт рівня витрат на «соціальний» пакет і розвиток персоналу (соціальні гарантії); в) коефіцієнт рівня сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ) до органів Державної фіскальної служби України; г) коефіцієнт рівня сплати податків і зборів у бюджет; д) коефіцієнт рівня поточних «соціальних» витрат; е) коефіцієнт рівня соціальних інвестицій; ж) коефіцієнт рівня сплати дивідендів. Висвітлено методику комплексної оцінки рівня соціальної відповідальності підприємства.Порушені в статті питання не є вичерпними й потребують доповнень, змін, уточнень і конкретизації. У подальших дослідженнях пропонується зосередити увагу на обґрунтуванні соціальних показників діяльності підприємства як інформаційного забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Бібліографічний список

1. Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020»[Електронний ресурс]. — Режим доступа :http://www.president.gov.ua/documents/18688.html.

2. *Колот А. М*. Корпоративна соціальна відповідальність, соціальна звітність та аудит як сучасні інститути і технології соціального розвитку / А. М. Колот // Україна: аспекти праці: наук.-екон. та сусп.-політ. журнал / Вид-во «Праця» ; голов. ред. О. Варецька. — 2010. — № 3. — С. 3—9.

3. *Касич А.О*. Звіт про стійкий розвиток як аналітичний інструмент формування корпоративної соціальної відповідальності / А. О. Касич, Я. Ю. Яковенко // Ефективна економіка. — 2014. — № 10 [Електронний ресурс]. — Режим доступа :http://www.economy.nayka.com.ua /?op=1&z=3400.

4. *Цей С.А*. Формирование и раскрытие в отчетности публичных компаний информации про по вопросам их социальной ответственности и корпоративного управления: автореферат дис. .. кандидата экономических наук : 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / С. А. Цей. — М., 2011. — 26 с.

5. *Безверхий К.В*. Звітність у теорії вітчизняних та зарубіжних інституціоналістів / К. В. Безверхий // Бізнес Інформ. — 2014. — № 2 (433). — С. 299—307.

6. Эффективность. Устойчивость: интегрированный отчет за 2013 год [Электронный ресурс]. — Режим доступа :http://dtek.com/library/file/dtek-ar2013-ru-ua.pdf.

7. *Карагод В.С.* Теория и методология международной системы корпоративной социальной отчетности : автореферат дис. .. доктора экономических наук : 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / В. С. Карагод. — М., 2006. — 59 с.

8. *Огороднікова Н.* Оцінка рівня соціальної відповідальності підприємств у системі управління ресурсами Пенсійного фонду України / Н. Огороднікова // Схід. — 2012. — № 2 (116). — С. 44—48.

9. Управление социально ответственной деятельностью предприятий (на примере черной металургии): автореферат дис. .. доктора экономических наук : 08.00.05, 08.00.12 / Е. Н. Харитонова. — М., 2009. — 41 с.

References

1. Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 12 sichnya 2015 roku № 5/2015 «Pro Stratehiyu staloho rozvytku «Ukrayina — 2020» [Decreeof the President of Ukraine on January 12, 2015№5 /2015 «On the Strategy of Sustainable Development «Ukraine– 2020»] [Elektronniy resurs]. — Rezhym dostupa : http://www.president.gov.ua/documents/18688.html [In Ukrainian].

2. Kolot A. M. Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist, sotsialna zvitnist ta audyt yak suchasni instytuty i tekhnolohiyi sotsial'noho rozvytku [Corporate socialresponsibility, social accountability andauditinstitutionsas moderntechnologyandsocial development] /A. M. Kolot // Ukrayina: aspektypratsi [Elektronnyyresurs] : nauk.-ekon. tasusp.-polit. zhurnal / Vyd-vo «Pratsya» ; holov. red. O. Varetska. — 2010. — № 3. — P. 3. — 9 [In Ukrainian].

3. Kasych A.O. Zvit pro stiykyy rozvytok yak analitychnyy instrument formuvannya korporatyvnoyi sotsial'noyi vidpovidalnosti [Sustainability reportas an analyticaltool for CorporateSocial Responsibility] / A. O. Kasych, Ya. Yu. Yakovenko // Efektyvna ekonomika. — 2014. — № 10 [Elektronniy resurs]. — Rezhym dostupa : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3400 [In Ukrainian].

4. Tsey S.A. Formyrovanye y raskritye v otchetnosty publychnikh kompanyy ynformatsyy pro po voprosam ykh sotsyalnoy otvet·stvennosty y korporatyvnoho upravlenyya [Formation and disclosure in the financial statements of public companies information about them on social responsibility and corporate governance]: avtoreferat dys. .. kandydata ekonomycheskykh nauk : 08.00.12 «Bukhhalterskyy uchet, statystyka» / C. A. Tsey. — M., 2011. — 26 p. [In Russian].

5. Bezverkhyy K.V. Zvitnist u teoriy ivitchyznyanykh ta zarubizhnykh instytutsionalistiv [Reportingin the theoryof domestic and foreigninstitutionalists] / K. V. Bezverkhyy // BiznesInform. — 2014. — № 2 (433). — P. 299 — 307 [In Ukrainian].

6. Effektyvnost. Ustoychyvost: intehryrovanniy otchet za 2013 hod [Efficiency. Sustainability: an integrated report for 2013] [Elektronniy resurs]. — Rezhym dostupa : http://dtek.com/library/file/dtek-ar2013-ru-ua.pdf. [In Russian].

7. Karahod V.S. Teoryya y metodolohyya mezhdunarodnoy systemi korporatyvnoy sotsyalnoy otchetnosty [Theory and methodology of the international system of corporate social responsibility]: avtoreferat dys. .. doktora ekonomycheskykh nauk : 08.00.12 «Bukhhalterskyy uchet, statystyka» / V. S. Karahod. — M., 2006. — 59 p. [In Russian].

8. Ohorodnikova N. Otsinka rivnya sotsialnoyi vidpovidalnosti pidpryyemstv u systemi upravlinnya resursamy Pensiynoho fondu Ukrayiny [Evaluation of thesocial responsibilityof enterprisesin the management ofresourcesPension Fund of Ukraine] / N. Ohorodnikova // Skhid. — 2012. — № 2 (116). — P. 44—48 [In Ukrainian].

9. Kharytonova E.N. Upravlenye sotsyalno otvetstvennoy deyatelnostyu predpryyatyy (na prymere chernoy metalurhyy) [Management ofsocially responsibleactivities of enterprises (for example, blackmetallurgy)]: avtoreferatdys. .. doktora ekonomycheskykh nauk : 08.00.05, 08.00.12 / E. N. Kharytonova. — M., 2009. — 41 p. [In Russian].

Стаття надійшла до редакції 28 лютого 2015 р.

УДК 657.37:336.225.64:331.2

Безверхий Константин Викторович,
канд. экон. наук, доцент кафедры учета и аудита,
Киевский национальный университет технологий и дизайна
(01011, Украина, Киев, ул. Немировича-Данченко, д. 2)
E-mail:kosticbv@mail.ru

Социальная отчетность субъектов хозяйствования в условиях устойчивого развития

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрена социальная отчетность субъектов хозяйствования в условиях устойчивого развития. Целью исследования является совершенствование разработки коэффициентов и методика их оценки, отражающие уровень социальной ответственности предприятий и отражения их в отчетности. Методы анализа и синтеза использованы для структурирования предметной области исследования на основе идентификации и формализации вопроса социальной отчетности субъектов хозяйствования в условиях устойчивого развития. В результате проведенного исследования: а) определено, что социальная отчетность является индикатором социальной ответственности бизнеса (на сколько бизнес открыт для общества), а следовательно составляющей интегрированной отчетности предпри-

ятия, выражается в сочетании финансовых и нефинансовых показателей предприятия; б) предложены информационные источники для расчета коэффициентов, отражающих уровень социальной ответственности предприятий; в) освещена методика комплексной оценки уровня социальной ответственности предприятия. Полученный результат будет полезным для применения в системе корпоративного управления субъектами хозяйствования разных отраслей экономики. Результат исследования имеет теоретическую и практическую ценность в отражении социальной ответственности бизнеса в отчетности.
КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: социальная отчетность, интегрированная отчетность, алгоритм, показатели, коэффициенты, оценка.

UDC657.37:336.225.64:331.2

Bezverkhyi Kostiantyn Viktorovich,
Candidate of Sciences (Economics),
associate professor of the department Accounting and audit
Kyiv National University of Technologies and Design
(2a, Nemirovicha-Danchenko Str., Kyiv, Ukraine, 01011)
E-mail:kosticbv@mail.ru

Social reporting of business entities under sustainable development

ABSTRACT. The article deals with social reporting entities in terms of sustainable development. The aim of the research is to improve design factors and methods of assessment that reflect the level of social responsibility of enterprises and their reflection in the accounts. Methods of analysis and synthesis used to structure the substantive research-based identification and formalization of the question of social reporting entities in terms of sustainable development. The research: a) stipulates that social reporting is an indicator of corporate social responsibility (as far as business is open to the public), and thus part of an integrated enterprise reporting, resulting in a combination of financial and non-financial performance of the entity; b) proposed information sources to calculate coefficients reflecting the level of social responsibility of enterprises; c) highlights the comprehensive assessment methodology of the social responsibility of the company. This result will be useful for application in corporate governance entities of various industries. The result of the study has theoretical and practical value in reflecting social responsibility in reporting.

KEY WORDS: social reporting, integrated reporting, algorithm, parameters, coefficients, evaluation.

УДК 657.05:351.863

Гнилицька Лариса Володимирівна,
д.е.н., проф., професор кафедри обліку
підприємницької діяльності
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: larisakneu@ukr.net
Савельєва Анна Володимирівна,
студентка магістратури
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: anna.saveleva.93@mail.ru

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті розкрито методологічні основи формування системи забезпечення економічної безпеки страхової компанії, охарактеризовано складові елементи цієї системи, вивчено підходи до її побудови на сучасному етапі розвитку страхового бізнесу в Україні. Встановлено, що система забезпечення економічної безпеки страхової компанії має прямий причинно-обумовлений зв'язок з іншими забезпечуючими системами компанії і представляє сукупність взаємозв'язаних і взаємодіючих суб'єктів забезпечення безпеки, що мають спільні цілі, ресурси, технології і методи протидії реальним і потенційним загрозам страховому бізнесу.

У результаті проведеного дослідження доведено, що ефективність функціонування системи економічної безпеки страхової компанії визначається її можливістю з найбільшою результативністю протистояти чинникам зовнішніх і внутрішніх загроз страховому бізнесу, що дозволить уникнути втрат у зниженні прибутковості компанії. Встановлено, що в сучасних економічних умовах до найістотніших чинників загроз страховому бізнесу відносять: корупцію при складанні договорів страхування і оформленні страхових випадках, витік комерційної інформації на користь конкурентів, недобросовісну конкуренцію в частині демпінгу страхових тарифів і програм, вживання адміністративного ресурсу з боку конкурентів, необґрунтовані перевірки з боку контролюючих органів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: страхова компанія; система забезпечення економічної безпеки; суб'єкти забезпечення безпеки; загрози зовнішнього та внутрішнього середовища; економічні інтереси.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному розумінні економічна безпека компанії асоціюється з її можливістю адаптуватися до змін внутрішніх і зовнішніх умов існування відповідно до економічної політики держави без зниження конкурентоспроможності і ефективності функціонування. Це, своєю чергою, вимагає посилення контролю над діяльністю вітчизняних суб'єктів господарювання і викликає необхідність формування системи забезпечення їх економічної безпеки, здатної протистояти ризикам шахрайства усередині компанії, зловживанням з боку контрагентів і недосконалому законодавству в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні перші наукові розробки присвячені проблемам забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності почали з'являтися лише на початку 2000-х років і за півтора десятиліття XXI століття набрали значних обертів у частині теоретичного обґрунтування та прикладних розробок у висвітленні питань, пов'язаних із стійким функціонуванням вітчизняних суб'єктів господарювання.

До найсерйозніших досліджень у цій царині знань слід віднести праці Г. Козаченко і В. Пономарева [1], О. Кириченка і П. Пригунова [2], О. Ляшенко [3], В. Франчука [4], в яких з позицій системного підходу розкрито сутність економічної безпеки, запропоновано механізм її забезпечення і обґрунтовано критерії оцінювання досягнутого рівня безпеки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проте, не дивлячись на значні напрацювання вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі безпечного і стійкого функціонування суб'єктів господарювання, істотних досліджень, присвячених побудові систем забезпечення економічної безпеки страхових компаній, не проводилося.

У той же час досвід зарубіжного страхового бізнесу показує, якщо менеджмент компанії спільно з її власниками не належним чином відносяться до побудови системи економічної безпеки, це призводить до зниження прибутковості бізнесу, а в деяких випадках і до повного банкротства. Отже, перед українськими страховими компаніями виникає невідкладне завдання створення власних систем забезпечення економічної безпеки, які, враховуючи відмінні особливості кожної компанії і характер взаємозв'язків з суб'єктами зовнішнього середовища, забезпечуватимуть оптимальні умови її стійкому існуванню з моменту створення до моменту ліквідації.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою написання даної статті є обгрунтування концептуальних підходів до побудови системи забезпечення економічної безпеки страхових компаній України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Під системою забезпечення економічної безпеки страхової компанії слід розуміти сукупність взаємозв'язаних і взаємодіючих суб'єктів забезпечення безпеки, що мають загальні цілі, ресурси, технології і методи протидії реальним і потенційним загрозам страховому бізнесу.

Методологічною основою створення системи забезпечення економічної безпеки страхової компанії виступає системний підхід, використання якого передбачає виконання таких системоутворюючих положень.

По-перше, система забезпечення економічної безпеки, як і будь-яка система, включає безліч взаємопов'язаних елементів, що забезпечують стійке функціонування і досягнення компанією цілей бізнесу. Ці елементи мають тісний діалектичний зв'язок, а їх сукупність дозволяє отримати нову системну якість. Від того, яким буде набір елементів у системі безпеки, залежить рівень її захисних властивостей.

По-друге, система забезпечення економічної безпеки є унікальною для кожної страхової компанії, оскільки залежить від рівня розвитку і структури виробничого потенціалу, ефективності його використання, галузевої специфіки, кваліфікації кадрів, господарських зв'язків, конкурентного середовища, ризикованості діяльності тощо.

По-третє, система забезпечення економічної безпеки страхової компанії є самостійною, відособленою від аналогічних систем інших господарських одиниць. Але її відособленість відносна, оскільки система забезпечення безпеки страхової компанії є складовою безпеки вищого рівня: міста, регіону, країни в цілому. Багато завдань, які стоять перед системою забезпечення економічної безпеки страхової компанії, не можуть бути виконані самостійно, без рішень, прийнятих на вищому системному рівні, в першу чергу, державному, де розробляються найважливіші політичні, макроекономічні, правові і інші рішення, що створюють середовище безпеки компанії.

По-четверте, система забезпечення економічної безпеки страхової компанії є функціональною системою, яка направлена на захист економічних інтересів суб'єктів господарювання від існуючих загроз.

На практиці система забезпечення економічної безпеки страхових компаній зародилася ще в далекому минулому. Як тільки в світі з'явився страховий бізнес, його власники, щоб уникнути невиправданих втрат, почали створювати в компаніях службу розслідування страхових випадків, а в разі потреби, залучати приватних детективів. Це дозволяло виявляти навмисні дії клієнтів (страхувальників), мета яких була отримати від страхової компанії страхове відшкодування, заплативши при цьому за страховий поліс значно менше.

Таким чином, у першу чергу у створенні оптимальної системи забезпечення економічної безпеки має бути зацікавлений власник (власники) страхової компанії. Власники страхового бізнесу зобов'язані ретельно підходити до призначення вищого керівництва компанії, при цьому перед ними ставити цілі і завдання не лише в збільшенні доходу від отримуваних страхових премій, але й вимагати забезпечення заходів, спрямованих на підвищення рівня економічної безпеки страхового бізнесу.

Ефективність функціонування системи економічної безпеки страхової компанії визначається її можливістю з найбільшою результативністю протистояти чинникам зовнішніх і внутрішніх загроз страховому бізнесу, що дозволить уникнути втрат у зниженні прибутковості компанії.

Проведені дослідження діяльності вітчизняних страхових компаній у сучасних економічних умовах дозволили узагальнити найпоширеніші чинники внутрішніх загроз страховому бізнесу, серед них:

— низька кваліфікація і некомпетентність персоналу;

— плинність кваліфікованих кадрів;

— корупція при складанні договорів страхування і оформленні страхових випадках;

— витік комерційної інформації на користь конкурентів;

— відсутність грамотної мотивації персоналу.

До найістотніших чинників зовнішніх загроз відносять:

— невиконання договірних зобов'язань асистуючими компаніями;

— невиконання договірних зобов'язань банками і фінансовими компаніями в частині обов'язкового розміщення страхових резервів;

— недобросовісна конкуренція в частині демпінгу страхових тарифів і програм;

— вживання адміністративного ресурсу з боку конкурентів;

— злом серверів компанії хакерами, які найняті конкурентами;

— необґрунтовані перевірки і як наслідок фінансові санкції з боку контролюючих органів (Державна фіскальна служба, Держкомісія по регулюванню ринків фінансових послуг України) тощо.

До цих традиційних чинників виникнення загроз стійкому функціонуванню страхових компаній слід додати загрози, викликані частими змінами в законодавстві і некомпетентністю фахівців, що беруть участь у його розробці. Прикладом цьому можуть служити недавні зміни до Податкового кодексу України, що стосуються договорів добровільного медичного страхування.

Як відомо, надання послуг з добровільного медичного страхування є одним з основних видів діяльності страхової компанії. Добровільне медичне страхування надається в основному корпоративним організаціям шляхом укладення генерального договору з самою компанією і індивідуальних договорів (полісів страхування) з кожним співробітником. Договори добровільного медичного страхування укладають на рік з видачею застрахованим особам поліса страхування і програми страхування. Платежі (страхову премію) за договорами добровільного медичного страхування контрагенти страхової компанії перераховують (оплачують) відповідно до умов договору щомісячно в розмірі 1/12 частини річної суми.

Відповідно до статті 14 пункту 1 підпункту 52(1) Податкового Кодексу України (у його редакції від 01.01.2015 р.) під договором добровільного медичного страхування розуміють договір страхування, що передбачає страхову виплату, здійснювану закладам охорони здоров'я при настанні страхового випадку, пов'язаного з хворобою застрахованої особи або нещасним випадком. Такий договір має також передбачати мінімальний термін дії один рік та повернення страхових платежів виключно страховику при достроковому розірванні угоди [5].

Проте, формулюючи суть договору добровільного медичного страхування, розробники змін до Податкового Кодексу не врахували тонкощів специфіки добровільного медичного страхування, не виконання яких призведе до зниження якості страхових послуг, а саме:

— при виконанні своїх зобов'язань (при настанні страхового випадку) страховиком відносно застрахованої особи відповідно до Закону України «Про страхування», Цивільного та Господарського Кодексів, а також правил страхування страхова компанія здійснює (може здійснювати) виплати безпосередньо застрахованій особі у розмірі лімітів програми страхування. Головним критерієм виплат застрахованій особі є надання нею оригіналів документів, які підтверджують понесені витрати на лікування. При цьому, щонайменше, некоректною і недоцільною вважаємо норму законодавства, що зобов'язала страхові компанії здійснювати страхові виплати виключно через заклади охорони здоров'я;

— страхова компанія може здійснювати страхові виплати закладам охорони здоров'я не безпосередньо, як трактується в Податковому Кодексі, а ще і через асистуючу компанію (за наявності належно укладеного договору), такі дії повністю відповідають законодавству України;

— договір добровільного медичного страхування повинен передбачати не лише мінімальний термін дії один рік, а і можливість (при необхідності) оплачувати страхові премії відповідно до умов договору (наприклад, щомісячно, поквартально і так далі).

Для запобігання чинникам загроз, заходи у сфері економічної безпеки страхової компанії повинні здійснюватися в таких напрямах:

— контроль і мотивація персоналу компанії;

— контроль над фінансовими і матеріальними ресурсами компанії, а також їх використанням;

— захист інтелектуальної власності (механізм захисту програм страхування);

— захист інформаційного забезпечення компанії (впровадження додаткових серверів на випадок хакерських атак, створення захисту доступу до серверів сторонніми особами і так далі).

Для створення повноцінної системи економічної безпеки страхової компанії і здійснення її ефективного функціонування потрібні великі фінансові витрати. За оцінками експертів такі витрати можуть досягати до 30 % від загальних витрат страхової компанії [6]. Але в сучасних економічних умовах небагато страхових компаній в Україні можуть дозволити собі такі високівитрати.

Для вирішення цієї проблеми на даному етапі розвитку страхового бізнесу в Україні, страхові компанії розподіляють обов'язки щодо забезпечення економічної безпеки між підрозділами і конкретними співробітниками. При цьому успішне виконання заходів, направлених на нівеляцію впливу зовнішніх і внутрішніх загроз і захист економічних інтересів, пов'язане в значній мірі з вибором форми взаємодії суб'єктів забезпечення безпеки, контроль над роботою яких здійснює керівник страхової компанії.

Умовний перелік функціональних обов'язків підрозділів страхової компанії для виконання заходів у сфері економічної безпеки надано в табл. 1.

Таблиця 1

СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Структурні підрозділи	***Функціональні обов'язки персоналу***
1	*2*
Дирекція (фінансовий директор)	Фінансовий директор здійснює координацію всіх структур і співробітників, що беруть участь у роботі системи економічної безпеки страхової компанії. Видає структурам і співробітникам технічні завдання, отримує від них необхідну інформацію для оцінки рівня економічної безпеки в компанії. Готує звіти і аналітичні записки керівникові компанії і її власникам, що розкривають результати проведення заходів щодо запобігання чинникам загроз стійкому функціонуванню страхової компанії
Бухгалтерія (головний бухгалтер)	Головний бухгалтер здійснює контроль над легітимністю (законністю) здійснення фінансових операцій, доцільністю укладення договорів страхування, договорів на асистуючі послуги, фінансових договорів, організовує проведення незалежного аудиту компанії з метою запобігання виникненню загроз неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів
Служба внутрішнього аудиту	Служба внутрішнього аудиту (контролю) здійснює внутрішній аудит (контроль) над діяльністю страхової компанії з метою виявлення і упередження шахрайства усередині компанії, некваліфікованого виконання завдань фінансовими працівниками, недопущення маніпуляцій з фінансовою звітністю
Відділ внутрішньої безпеки	Відділ внутрішньої безпеки проводить моніторинг фінансової стійкості і ділової репутації всіх контрагентів з метою упередження бізнес-стосунків із завідомо ненадійними партнерами. Здійснює перевірку персоналу страхової компанії на лояльність і чесність у роботі

Закінчення табл. 1

Структурні підрозділи	*Функціональні обов'язки персоналу*
1	*2*
Відділ економічного аналізу і планерування	Відділ економічного аналізу та планування готує оперативну управлінську звітність для керівництва та власників компанії, складає бюджет компанії і звіт про його виконання, здійснює факторний аналіз виявлених відхилень та оцінює прибутковість страхового бізнесу в розрізі страхових програм і груп клієнтів
Відділ інформаційного забезпечення	Начальник відділу інформаційного забезпечення відповідає за збереження інформації на серверах, забезпечує обмежений доступ до програм компанії різних категорій персоналу, розробляє механізми захисту від проникнення в базу даних третіх осіб
Відділ страхових виплат	Начальник відділу страхових виплат несе відповідальність за правильне нарахування страхових виплат за страховими випадками відповідно до програм і правил страхування
Юридичний відділ	Начальник юридичного відділу перевіряє правомірність договорів з контрагентами відповідно до вимог компанії і законодавства України і виявляє невідповідності в їх оформленні
Аварійний комісар	Аварійний комісар перевіряє законність настання страхових випадків за страховими програмами «ОСАГО» і «КАСКО», звіряє вартість завданої шкоди з її ринковою вартістю. Проводить фактичну перевірку страхового випадку

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Проведені дослідження дають можливість сформулювати ряд узагальнюючих положень, що розкривають сучасні тенденції у формуванні системи забезпечення економічної безпеки страхових компаній.

1. Економічна безпека страхової компанії досягається в результаті безперервної роботи щодо її забезпечення. Роботу зі створення системи економічної безпеки страхової компанії необхідно починати з перших днів її створення, а не чекати настання кризових ситуацій.

2. Система забезпечення економічної безпеки страхової компанії має прямий причинно-обумовлений зв'язок з іншими забез-

печуючими системами компанії та відображає процеси взаємодії інтересів і загроз. Її утворюють методичні компоненти реалізації функцій безпеки, спрямовані на захист інтересів страхової компанії від існуючих загроз внутрішнього і зовнішнього середовища.

3. Роль системи забезпечення економічної безпеки страхової компанії вимірюється тим, наскільки ефективно фахівцям у сфері забезпечення безпеки вдається вирішувати завдання з виявлення та локалізації загроз, а також усунення збитків від негативного впливу внутрішнього і зовнішнього середовища на різні аспекти діяльності компанії.

4. До функцій суб'єктів забезпечення економічної безпеки страхової компанії входить діяльність, пов'язана із забезпеченням умов зберігання майна і комерційної таємниці; підтримкою фінансової стійкості страхового біхнесу; управлінням ризиками підприємницької діяльності; захистом корпоративних інтересів від впливу існуючих і потенційних загроз; створенням умов для ефективного використання корпоративних ресурсів.

Бібліографічний список:

1. *Козаченко Г.В*. Економічна безпекапідприємства: сутність і механізм забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов. — К.: Лібра, 2003. — 280 с.

2. Управління фінансово-економічною безпекою: навчальний посібник / [А.А. Кириченко, П.Я. Пригунов та ін.]. — К.: Дорадо—Друк, 2010. — 480 с.

3. *Ляшенко А. Н*. Концептуалізація управлінняекономічною безпекоюпідприємства: [монографія] / А.Н. Ляшенко. — Луганськ: ВНЗ ім. В. Даля, 2011. — 400 с.

4. *Франчук В. І.* Особливості організації системиекономічної безпекивітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: [монографія] / В.И. Франчук. — Львів: Львівський державний університет внутрішніхсправ, 2010. — 440 с.

5. Податковий кодексУкраины. — К.: Юриком Інтер, 2012. — 608 с.

6. *Захаров О. Ю*. Забезпечення комплексної безпеки підприємницької діяльності. Теорія і практика / О. Ю. Захаров. — М.: Анкил, 2008. — 320 с.

References:

1. Kozatchenko G.V. Ekonomichna bezpeka pidpryiemstva: sutnist i mekhanizm zabezpechennia [The economic security of the enterprise: the

nature and mechanism of maintenance]: monohrafiia / G. Kozatchenko, V. Ponomaryov. — K.: Libra (2003). — 280 p. [In Ukrainian].

2. Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu [Management of financial and economic security]: navchalnyi posibnyk/ [A. Kiritchenko, P.Prygunovtainshi]. — K.: Dorado—Druk (2010). — 480 p. [In Ukrainian].

3. Liashenko A. N. Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpryiemstva [Conceptualizing management of economic security]: [monohrafiia] / A.N. Liashenko. — Lyhansk: VNZ im. V. Dalia (2011). — 400 p. [In Ukrainian].

4. Franchuk V.I. Osoblyvosti orhanizatsii systemy ekonomichnoi bezpeky vitchyznianykh aktsionernykh tovarystv v umovakh transformatsiinoi ekonomiky [Features of the organization of economic security of domestic joint-stock companies in the transformation economy]: [monohrafiia] / V.I. Franchuk. –Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav (2010). — 440 p. [In Ukrainian].

5. Podatkovyi kodeks Ukrayni [Tax Code of Ukraine]. — K.: YurykomInter (2012). — 608 p.[In Ukrainian].

6. Zakharov O.U. Zabezpechennia kompleksnoi bezpeky pidpryiemnytskoi diialnosti. Teoriia i praktyka [Provision of complex business security. Theory and practice] / O.U. Zakharov — M.: Ankyl (2008). — 320 p.[In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 2 червня 2015 р.

УДК 657.05:351.863

Гнилицкая Лариса Владимировна,
д-р экон. наук, проф., профессор кафедры учета
предпринимательской деятельности
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: larisakneu@ukr.net
Савельева Анна Владимировна,
студентка магистратуры
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: anna.saveleva.93@mail.ru

Современный опыт формирования системы обеспечения экономической безопасности в страховых компаниях Украины

АННОТАЦИЯ. В статье раскрыты методологические основы формирования системы обеспечения экономической безопасности страховой *компании, охарактеризованы составляющие элементы этой системы, исследованы подходы к ее построению на современном этапе развития страхового бизнеса в Украине. Установлено, что система обеспечения экономической безопасности страховой компании имеет прямую причинно-обусловленную связь с другими обеспечивающими системами компании и отражает процессы взаимодействия интересов и угроз. Она представляет совокупность взаимосвязанных и взаимодействующих субъектов обеспечения безопасности, имеющих общие цели, ресурсы, технологии и методы противодействия реальным и потенциальным угрозам страховому бизнесу.*

В результате проведенного исследования доказано, что эффективность функционирования системы экономической безопасности страховой компании определяется ее возможностью с наибольшей результативностью противостоять факторам внешних и внутренних угроз страховому бизнесу, что позволит избежать потери снижения прибыльности компании. Установлено, что в современных экономических условиях к наиболее существенным факторам угроз страховому бизнесу относят: коррупцию при составлении договоров страхования и оформлении страховых случаев, выток коммерческой информации в пользу конкурентов, недобросовестную конкуренцию в части демпинга страховых тарифов и программ, использование административного ресурса со стороны конкурентов, необоснованные проверки со стороны контролирующих органов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: страховая компания; система обеспечения экономической безопасности; субъекты обеспечения безопасности; угрозы внешней и внутренней среды; экономические интересы.

UDC657.05:351.863

Gnylytska Larisa Vladimirovna,
Doctor of economic science, Professor,
Professor of Department of Accounting business
SHEE «Vadym Hetman Kyiv National Economic University»
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, Ukraine, 03680)
E-mail: larisakneu@ukr.net

Savelieva Anna Vladimirovna,
graduate student,
SHEE «Vadym Hetman Kyiv National Economic University»
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, Ukraine, 03680)
E-mail: anna.saveleva.93@mail.ru

Modern experience of formation of system of economic security in insurance companies in Ukraine

ABSTRACT The article reveals the methodological basis of the insurance company's economic security formation, described the constituent elements of

this system, approaches to its construction at the present stage of development of insurance business in Ukraine have been studied. The study proved that the system of economic security of the insurance company has a direct causal link with other support systems of the company and reflects the interactions of interests and threats. It is a set of interrelated and interacting subjects of security, with common objectives, resources, technologies and methods to counter the real and potential threats to the insurance business.
The researchhas proved the efficiency of economic security of the insurance company is determined by its ability to withstand the greatest effectiveness of factors of external and internal threats to the insurance business, thus avoiding losses reducing company's profitability. It is found that in the current economic conditions the most significant threats to the insurance business factors include: corruption in the preparation and design of insurance contracts of insurance cases, leakage of commercial information for competitors, unfair competition in terms of insurance rates dumping and programs, the use of administrative resources by the competitors, unjustified inspections by the regulatory authorities.

KEY WORDS: insurance company; system of economic security; subjects of security; threats to internal and external environment; economic interests.

УДК 658.14/.17.01147

Івченко Лариса Вікторівна,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри
обліку підприємницької діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги,54/1)
E-mail: Ivchenko.L@i.ua
Федорченко Ольга Євгеніївна,
канд. екон. наук, доцент кафедри
обліку підприємницької діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги,54/1)
E-mail: o_fedorchenko@ukr.net

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ: ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

АНОТАЦІЯ. Метою статті є формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств. На підставі дослідження сутності аналізу фінансового стану підприємств обґрунтовано рекомендації щодо удосконалення його інформаційного та методичного забезпечення, а саме: при розгляді аналізу фінансового стану підприємства основним повинен бути системний підхід: вивчення взаємозв'язків системи аналізу і системи підприємства через діяльність апарату управління; якість управлінських рішень залежить від адекватності аналітичних висновків, одержаних на основі інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану. Пріоритетним напрямом удосконалення інформацій-

ного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану, здатного на практиці реалізовувати принципи ефективного управління, є необхідність використання фінансової звітності як основного джерела інформації при проведенні аналізу фінансового стану.
Викладені напрями дозволять покращити інформаційне і методичне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств, а їх використання в практичній діяльності забезпечить підвищення якісного рівня управління підприємством, наслідком чого є створення необхідних умов для досягнення мети діяльності суб'єкта господарювання.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: аналіз фінансового стану, інформаційне забезпечення, фінансова звітність, методичне забезпечення.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Адекватна інформаційно-методична база є необхідною умовою якісного проведення аналізу фінансового стану. Ці питання є об'єктом уваги як спеціалістів-практиків, так і теоретиків. Водночас необхідно зазначити, що розгляд аналізу фінансового стану в контексті системи управління підприємством досліджено недостатньо. Усе це привело до потреби вдосконалення за такими напрямками: розвиток теоретичної бази, спрямований на вдосконалення складових елементів забезпечення аналізу (зокрема інформаційного та методичного забезпечення); поширення його практичного використання стає можливим завдяки підвищенню ефективності управлінських рішень на підставі їх наукового обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Орієнтованість досліджень на розвинений ринок ставить перед вітчизняними фахівцями питання про необхідність адаптації методик аналізу до сучасних економіко-правових умов. Даним проблемам присвячені роботи Бутинця Ф. Ф., Бутко А. Д., Гадзевича О. І., Ізмайлової К. В., Іоніна Є. Є., Каліни А. В., Ковальчук Т.М., Коробова М. Я., Лахтіонової Л. А., Меца В. О., Мниха Є. В., Нескреби А. М., Сопка В. В., Цал-Цалка Ю. С., Чумаченка М. Г., Шкарабана С. І., Яцківа М. І.

Істотний внесок у розвиток і вдосконалення методики аналізу фінансового стану зробили зарубіжні фахівці: Баканов М.І., Барнгольц С.Б., Блейка Д., Гінзбург А.І., Єфімова О.В., Зав'ялова З.М., Ковальов В.В., Метьюс М.Р. Перера, Міддлтон Д., Новодворський В.Д., Погостинська Н.Н., Погостинський Ю.А., Рішар Ж., С. Дж. Браун, Стоун Д., Стрікленд А. Дж., Томпсон А.А., Шеремет А.Д.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Незважаючи на істотний внесок у розвиток і удосконалення методики аналізу фінансового стану підприємства теоретичні праці аналітиків потребують подальшого удосконалення.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою статті є вдосконалення методики аналізу фінансового стану підприємства, узагальнення різних підходів щодо його проведення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження аналізу фінансового стану, його інформаційного та методичного забезпечення дає можливість стверджувати: розгляд аналітичної функції окремо від управлінського процесу порушує взаємозв'язок елементів системи управління підприємством; розкриття сутності аналітичних процедур часто здійснюється на основі теоретичних положень, без урахування особливостей практичної діяльності; прагнення до збільшення кількості аналітичних показників і коефіцієнтів не здійснює належного позитивного впливу на якість аналітичної роботи.

Сказане свідчить про необхідність удосконалення інформаційного і методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств з метою оптимізації процесу прийняття управлінських рішень.

Вивчення історичних аспектів становлення і розвитку економічного аналізу, сучасної наукової думки, стало підставою для розгляду аналізу фінансового стану з позиції системного підходу, що дає можливість представити об'єктивну характеристику його компонентів. На цій основі важливим є дослідження аналізу фінансового стану як підсистеми аналітичної функції управління, що базується на інформаційній системі підприємства, реалізується за допомогою сукупності аналітичних прийомів і способів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансовий стан і обґрунтовувати управлінські рішення, спрямовані на його оптимізацію.

Особливого значення набуває своєчасна й об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна виявити лише на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств.

Систематичний аналіз фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідний ще й тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежать від його плато-спроможності.

Фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських чинників і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [1, с. 115].

Розглядаючи сутність аналізу фінансового стану, перш за все, необхідно провести критичну оцінку стосовно самого поняття «фінансовий стан» і його визначення різними спеціалістами. Не зважаючи на його простоту та розповсюдженість, на перший погляд, однозначності тлумачень дотепер не спостерігається (табл. 1).

Таблиця 1

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ СТАН»

№ з/п	Автор	Зміст поняття	Коментар
1	А.М. Поддєрьогін [2, с. 282—283]	Фінансовий стан — комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів	Робиться акцент на наявність ресурсів, які можуть бути використані підприємством, однак випускається з уваги якісний бік: доцільність та ефективність їх використання
2	І.О. Бланк [3, с.476]	Фінансовий стан — рівень збалансованості окремих елементів активів і пасивів підприємства, а також рівень ефективності їх використання	Враховано два аспекти: необхідна кількість ресурсів і якість їх використання (розміщення)

Закінчення табл. 1

№ з/п	Автор	Зміст поняття	Коментар
3	Г.В. Савицька [4, с. 409]	Фінансовий стан — спроможність фінансувати свою діяльність, тобто характеризується забезпеченістю фінансо-вими ресурсами, фінансовими взаємовід-носинами з іншими фізичними та юридичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю	Знову ж таки, якісна сторона використання ресурсів та участь у взаємовідносинах не вказується
4	М.Н. Крейніна [5, с.11]	Фінансовий стан — показник економічної діяльності підприємства, що характеризує його ділову активність і надійність	Ділова активність та надійність — обмежені характеристики діяльності підприємства і не дають повної картини про здатність ефективно функціонувати на майбутнє
5	Г.Б. Поляк [6, с. 277]	Фінансовий стан підприємства — це, по суті, кінцеві результати його діяльності	Недоцільне ототожнення всіх сторін діяльності підприємства тільки із фінансовими результатами (прибутком або збитком)
6	Л.О. Коваленко [7, с. 411]	Фінансовий стан суб’єкта господарювання — характеристика його фінансової конкурентоспроможності, ефективність використання фінансових ресурсів і капіталу, виконання зобов’язань перед державою та іншими суб’єктами господарювання	Автором враховані більшість рис підприємства, за якими можна зробити ґрунтовні висновки, як господарюючого суб’єкта ринку

Узагальнюючи усі наведені визначення, зазначимо, що, на нашу думку, фінансовий стан — це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика діяльності підприємства в певному періоді, що відображає рівень його фінансової конкурентоспроможності, ступінь забезпеченості підприємства власними та залученими фінансовими ресурсами, ступінь їх співвідношення між собою та раціональності розміщення, забезпеченості власними оборотними коштами для своєчасного проведення грошових розрахунків за зобов'язаннями та здійснення ефективної господарської діяльності в майбутньому.

Метою оцінки фінансового стану підприємства є аналіз фінансової спроможності підприємства, а також розробка і реалізація заходів, направлених на швидке відновлення платоспроможності, відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, встановлення можливості підприємства продовжувати свою господарську діяльність, можливості подальшого розвитку, забезпечення прибутковості і зростання виробничого потенціалу і ухвалення відповідних рішень [8, с. 183].

За допомогою фінансового аналізу можна забезпечити:

— оцінку рівня ефективності діяльності господарюючих систем та виявлення факторів і причин досягнення існуючого стану;

— визначення тенденцій розвитку підприємства за показниками його фінансового стану;

— розроблення сценаріїв розвитку економічної діяльності суб'єктів господарювання: накопичення, трансформацію і ефективне використання інформаційної бази фінансового характеру;

— визначення рівня кредитоспроможності підприємства як позичальника фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності;

— якісне планування, прогнозування, бюджетування. визначення потреби і ефективне розміщення фінансових ресурсів;

— ефективне формування і використання потоків грошових коштів;

— створення рейтингових систем оцінки фінансового стану господарюючих систем;

— своєчасне вживання заходів, спрямованих на підвищення платоспроможності, фінансової стійкості і прибутковості підприємств;

— визначення резервів поліпшення фінансового стану господарюючих систем;

— обґрунтування політики розподілу і використання прибутку для потреб господарюючих систем і їх власників;

— оцінку рівня підприємницького ризику щодо можливості погашення зобов'язань, здатності до нарощування чистих активів, залучення інвестицій і прийняття управлінських рішень .

Отже, фінансовий аналіз — це складова аналітичного економічного дослідження щодо вивчення рівня, змін і динаміки фінансових показників у їх взаємозв'язку і взаємозумовленості, з метою прийняття ефективних управлінських рішень їх забезпечення внутрішньої і зовнішньої діяльності господарюючих систем, сталого економічного розвитку і стійкого фінансового стану.

Ефективне функціонування системи аналізу фінансового стану стає можливим лише за наявності певного забезпечення. Під забезпеченням аналізу фінансового стану необхідно розуміти такі види, кількість і якість ресурсів, які є необхідними та достатніми для досягнення мети функціонування системи аналізу фінансового стану підприємства: організаційне, інформаційне, методичне, технічне, матеріальне та кадрове забезпечення. Важлива роль у забезпеченні належить інформації: вона зв'язує окремі елементи управління (у тому числі й аналіз фінансового стану) в єдину динамічну систему. Взаємозв'язок між інформаційним і методичним забезпеченням відбувається завдяки меті проведення аналізу: надання інформації системі управління про фінансовий стан підприємства та можливості його оптимізації.

Сукупність інформаційного забезпечення системи аналізу представлено: інформаційною системою, комунікативним середовищем та інформаційними технологіями. Взаємозв'язок між окремими функціональними підсистемами управління простежується завдяки інформаційним потокам і свідчить, що на підставі вихідної інформації аналізу фінансового стану відбувається регулювання подальшої діяльності управлінського персоналу підприємства. Основні вимоги, дотримання яких дає можливість оптимально організувати інформаційні потоки підприємства: періодичність, строки та форми надання інформації — це умови ефективної організації роботи персоналу.

Якісна характеристика інформаційних потоків тісно пов'язана з головним елементом інформаційної системи та всього інформаційного забезпечення — інформацією. Можна зробити висновок, що фінансова звітність — головне джерело інформації, необхідної для оцінки фінансового стану; однак, її форма та зміст не можуть повною мірою задовольняти потреби аналітиків, саме тому виникає необхідність її вдосконалення.

Отже, основною інформаційною базою для дослідження фінансового становища підприємства є бухгалтерська звітність, оскільки кожне підприємство регулярно її складає за загальновідомими правилами. Крім того, їй притаманні такі властивості:

— дані звітності підтверджуються первинними документами з кожної господарської операції;

— достовірність даних звітності підприємства може бути перевірена незалежними експертами;

— звітність відноситься до документів, що підлягають довготривалому зберіганню.

Основна вимога до інформації, представленої у звітності полягає в тому, щоб вона була інформативною для користувачів, тобто, щоб відомості, що містяться у фінансовій звітності, можна було використати для прийняття обґрунтованих рішень. Основні критерії, яким повинна відповідати інформація, це: доречність, порівнянність, вірогідність, зрозумілість, правдивість, нейтральність.

Проте не будь-яка інформація господарської діяльності може бути отримана зі стандартних форм звітності. Іноді для отримання необхідної інформації треба проводити спеціальні нагляди, щоб були використані при цьому закони статистики про допустимі розміри вибірки, методи та прийоми маркетингових досліджень.

При аналізі фінансового стану підприємства в процесі організації інформаційної системи слід враховувати основні характеристики економічної інформації, які безпосередньо впливають на вибір інформаційних технологій рішення аналітичних завдань. Це може бути досягнуто за допомогою певної класифікації економічної інформації.

Незважаючи на реформування системи обліку та вдосконалення фінансової звітності питання змісту показників, переліку статей, досягнення оптимального поєднання якості звітної інформації та порядку її подання у формі, корисній для користувачів, залишаються предметом дискусії. Тому концепція моделювання фінансової звітності базується на її розгляді з двох позицій: по-перше, як елемент інформаційної системи підприємства; по-друге, як інформаційна база для проведення аналізу фінансового стану.

Моделювання фінансової звітності спрямовано на підвищення її інформаційної місткості, значущості в процесі управління підприємством та об’єктивності наявних у ній даних. Основним при побудові аналітичного балансу є ліквідність активів, терміновість погашення зобов’язань і порівнянність відповідних розділів. Існуюча форма балансу вимагає корегувань розділів та уточнення в оцінці статей.

Вивчення і систематизація методичного інструментарію аналізу фінансового стану зробили можливим виділення таких невирішених питань: неоднозначність напрямків оцінки; надмірна кількість показників і коефіцієнтів; відсутність об'єктивної методики комплексної оцінки фінансового стану та методики його прогнозування.

Головний напрямок моделювання методичного забезпечення аналізу — підвищення об'єктивності комплексної оцінки фінансового стану, реалізація якого неможлива без удосконалення логічної послідовності проведеного аналізу. Мета аналізу й однорідність робіт стали підставою для виділення трьох етапів аналізу фінансового стану: організаційного, розрахункового та заключного. Зміст організаційного етапу полягає в постановці мети; визначенні напрямків і завдань аналізу фінансового стану; виборі, оцінці й моделюванні інформаційного забезпечення і методів проведення аналізу. Деталізація розрахункового етапу дозволяє визначити послідовність його проведення відповідно до зазначених завдань і сформованої на попередньому етапі мети аналізу за рахунок проведення: експрес-аналізу; поглибленого аналізу фінансового стану; факторного аналізу та прогнозування. На заключному етапі відбувається узагальнення результатів аналізу фінансового стану, оформлення аналітичних таблиць, графіків, діаграм і надання отриманих даних користувачам.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Сучасний стан досліджень аналізу фінансового стану підприємств можна оцінити як такий, що викликає необхідність удосконалення інформаційного і методичного забезпечення. Таким чином, розгляд теоретичних аспектів аналізу дозволяє сформулювати висновки і представити пропозиції щодо їх реалізації: систематизація історичних етапів становлення та розвитку економічного аналізу як науки є необхідною умовою визначення її теоретичних засад і практичних аспектів використання в контексті трансформації економіки.

При проведенні аналізу фінансового стану підприємства основним повинен бути системний підхід: вивчення взаємозв'язків системи аналізу і системи підприємства через діяльність апарату управління:

— розгляд необхідного ресурсного забезпечення функціонування системи аналізу фінансового стану доводить необхідність висвітлення питань інформаційного та методичного забезпечення;

— якість управлінських рішень залежить від адекватності аналітичних висновків, одержаних на основі інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану. У результаті розгляду сутності інформаційного забезпечення аналізу можна виокремлені такі категорії: інформаційна система; комунікативне середовище; інформаційні технології. Сукупність інформаційних потоків та інформації складає інформаційну систему аналізу фінансового стану підприємства. Побудова системи раціонального інформаційного забезпечення потребує визначення змісту необхідної інформації;

— пріоритетним напрямком удосконалення інформаційного та методичного забезпечення аналізу фінансового стану, здатного на практиці реалізовувати принципи ефективного управління, є необхідність використання фінансової звітності як основного джерела інформації при проведенні аналізу фінансового стану. Розгляд інформаційного значення фінансової звітності для окремих функцій управління дозволяє виокремити необхідні якісні характеристики і властиві їй недоліки. Концепція моделювання аналітичних форм фінансової звітності повинна бути спрямована на підвищення ефективності процесу управління шляхом удосконалення аналітичної функції інформаційного забезпечення. Головні напрямки реалізації цієї концепції полягають у: структурному перегляді звітних форм; уточненні оцінки окремих статей відповідно до принципу обачності; укрупненні розділів для запобігання надмірної деталізації; доповненні форм фінансової звітності відносними показниками структури;

— в управлінні підприємством як відкритою соціально-економічною системою аналіз фінансового стану має забезпечити: гнучкість й адаптивність управління, можливості швидкої перебудови та реагування на зміни зовнішнього середовища. З урахуванням цього необхідно формалізувати технологію прийняття управлінських рішень з огляду на проблеми, що найчастіше зустрічаються у підприємства: неефективна діяльність; залежність від зовнішніх джерел фінансування; низька ділова активність і відсутність фінансової стійкості;

— комплексна оцінка фінансового стану покликана надати відповідну інформацію апарату управління. Однак реалізація аналітичної функції не може вважатися ефективною без усунення невизначеності про майбутній стан об’єкта управління.

У зв’язку з цим необхідно покращити інформаційне і методичне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств, а їх використання в практичній діяльності забезпечить підвищення якісного рівня управління підприємством, наслідком чого є створення необхідних умов для досягнення мети діяльності суб’єкта господарювання.

Бібліографічний список

1. *Салига К.С.* Методичні підходи діагностування фінансового стану підприємства /К.С. Салига // Держава та регіони. Економіка та підприємництво. №3. — 2011. — С. 204—210.

2. *Поддєрьогін А. М., Буряк Л. Д., Нам Г.Г., Павліковський А.М. та ін.* Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін (наук.ред.). — 7-ме вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2008. — 552 с.

3. *Бланк И.А.* Управление финансовыми ресурсами. — М.: Омега–Л, ООО «Эльга», 2011. — 768 с.

4. *Савицкая Г.В.* Экономический анализ: Учебник / Г.В. Савицкая. — 14-е изд., перераб. и доп. — М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. — 649 с.

5. *Крейнина М.Н.* Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле / М.Н. Крейнина. — М.: Дело и сервис, 2010. — 256 с.

6. Финансовый менеджмент: Учебник для вузов / Под ред. Поляка Г.Б. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Юнити-Дана, 2012. — 527 с.

7. *Коваленко Л.О., Ремньова Л.М.* Фінансовий менеджмент: Навч. посібник. —3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2008. — 483 с.

8. *Козлянченко О.М.* Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства при загрозі банкрутства / О.М. Козляченко // Актуальні проблеми економіки. — №10(112). — 2011. — С. 182—187.

References

1. Saliga,K.S. Metodichni pidhod i diagnostuvannya finansovogo stanu pidpriemstva / K.S. Saliga // Derzhava ta regioni. Ekonomika ta pidpriemnytstvo. No 3. — (2011). — S. 204—210 [In Ukrainian]

2. Podderogin, A.M, Burak, L.D., G.G., Pavlikovsky, A.M. ta in. Finansi pidpryiemstv: Pidruchnik // A.M. Podderogin (nauk. red.). — 7-me vid.,pererob. i dop. — K.: KNEU, (2008). — 552 s. [In Ukrainian]

3. Blank I.A. Upravlenie finansovymi resursami. — M.: Omega-L, OOO « Elga», (2011). — 768 s. [In Russian]
4. Savitscaya, G.V. Economicheskiy Analis: Uchebnik / G.V. Savitscaya // 14-isd. pererob. i dop. — M. : Nits Infra–M, (2013). — 649 s. [In Russian]
5. Kreynina, M.N. Analisis finansovogo sostoyaniya i investicionnoj privlekatelnosti aktsionernyh obschestv v promyshlennisti, stroitelstve i torgovle — M: Delo I servis, (2010). — 256 s. [In Russian]
6. Finansovyj Menedzhement: Uchebnik dlya vuzov / Pod red. Polyaka G.B. // 2- isd., pererob. i dop. — M. Uniti-Dana, (2012). — 527 s. [In Russian]
7. Kovalenko, L.O, Remnova, L.M. Finansovyjl Menedzhement: Navch. Posibnic / 3-te vid., pererob. i dop. — K.: Snannya, (2008). — 483 s. [In Ukrainian]
8. Kozlyanchenko O.M. Informatsijne zabezpechennia analizu finansovogo stanu pidpryiemstvapry zagrozi bankrutstva / O.M. Kozlyanchenko //Aktualni problemy ekonomiky. — no.10 (112) (2011). — С. 182—187 [In Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 14 травня 2015 р.

УДК 658.14/.17.01147

Ивченко Лариса Викторовна,
канд. экон. наук, доц., доцент кафедры
учета предпринимательской деятельности,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы,54/1)
E-mail: Ivchenko.L@i.ua
Федорченко Ольга Евгеньевна,
канд. экон. наук, доцент кафедры
учета предпринимательской деятельности,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы,54/1)
E-mail: o_fedorchenko@ukr.net

Анализ финансового состояния предприятий: информационное и методическое обеспечение

АННОТАЦИЯ. Целью статьи является формирование научно-обоснованных предложений по совершенствованию информационного и методического обеспечения анализа финансового состояния предприятий. На основе исследования сущности анализа финансового состояния предприятий обосновано рекомендации по совершенствованию его ин-

формационного и методического обеспечения, а именно: при рассмотрении анализа финансового состояний предприятия основним должен быть системный подход: изучение взаимосвязей системы анализа и системы предприятия через деятельность аппарата управления; качество управленческих решений зависит от адекватности аналитических выводов, полученных на основе информационного обеспечения анализа финансового состояния. Приоритетным направлением совершенствования информационного и методического обеспечения анализа финансового состояния, способного на практике реализовывать принципы эфективного управления, является необходимость использования финансовой отчетности как основного источника информации при проведении анализа финансового состояния. Изложенные направления позволят улучшить информационное и методическое обеспечение анализа фанансового состояния предприятий, а их использование в практической деятельности обеспечит повышение качественного уровня управления предприятием, результатом чего является создание необходимых условий для достижения цели деятельности субъекта хозяйствования.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: анализ финансового состояния, информационное обеспечение, финансовая отчетность, методическое обеспечение.

UDC 658.14/.17.01147

Ivchenko Larisa Victorivna,
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: Ivchenko.L@i.ua
Fedorchenko Olga Jevgeniivna,
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: o_fedorchenko@ukr.net

Analysis of financial state of enterprises: informational and methodological support

ABSTRACT. The aim of the article is in the formation of scientifically-based proposals for improvement of information and methodological support of financial state of enterprises analysis. Based on the research of the essence of financial state of enterprises analysis there were proposed recommendations for the improvement its information and methodic support. Namely, when considering the analysis of the financial condition of the company as main approach there a system approachshould be used: study of relationships between a system of analysis and a system of the enterprise through the operations of the management apparatus; the quality of managerial decisions *depends on the adequacy of the analytical conclusions, obtained on the basis of information support of its financial analysis. The priority direction for improvement of information and methodic support of the financial analysis, which would be able to implement in practice the principles of effective management, is in the need to use financial statements as a primary source of information when conducting such kind of analysis. The described directions will help to improve the information and methodic support of financial state of enterprises analysis and their use in practice will improve the quality of its management level, resulting in the creation of the necessary conditions for achieving of its objectives.*

KEY WORDS: financial analysis, information support, financial reporting, methodic support.

УДК 657: 336.5

Кондратюк Ірина Олександрівна,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail:kondratyuk_irina@ukr.net
Лондаренко Олена Олександрівна,
ассистент кафедри обліку
в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail:Londarenko@i.ua

ОБЛІК ВИТРАТ НА ПРИДБАННЯ НЕФІНАНСОВИХ АКТИВІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

АНОТАЦІЯ. Дане дослідження присвячене розвитку управлінського обліку у бюджетних установах і пошуку шляхів удосконалення обліку витрат в умовах модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі. Значну увагу у статті приділено систематизації класифікаційних ознак нефінансових активів, що є основою побудови уніфікованих підходів до обліку витрат у зв'язку з придбанням за плату окремих категорій нефінансових активів. Оновлення методології та методики обліку активів бюджетних установ обумовило потребу включення до їх первісної вартості крім суми витрат, сплачених постачальникам (продавцям), сум непрямих податків та інших витрат, пов'язаних з придбанням активів, що є новим для обліку в бюджетних установах. У зв'язку з цим, у статті обґрунтовано порядок включення витрат до первісної вартості окремих категорій нефінансових активів. Запропонований порядок розподілу транспортних витрат при одночасному транспортуванні кількох *об'єктів основних засобів є внеском до формування управлінського аспекту обліку витрат бюджетної установи.*

КЛЮЧОВІ СЛОВА: бюджетні установи, нефінансові активи, первісна вартість, транспортно-заготівельні витрати, транспортні витрати.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З набуттям чинності окремих Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі доволі суттєвих змін зазнали методологічні та методичні положення бухгалтерського обліку в установах державного сектору. Зокрема, оновлений термінологічний апарат, склад і класифікаційні ознаки об'єктів обліку, порядок визнання та первісної оцінки, методика обліку окремих об'єктів. Окремі методологічні та методичні положення є абсолютно новими для бухгалтерського обліку бюджетних установ. Також, науковцями та практиками акцентується важливість модернізації бухгалтерського обліку в установах державного сектору з урахуванням гармонізації із бюджетною класифікацією, яка відповідає статистиці державних фінансів 2001 року (GFS 2001) [1, с. 11]. Зазначене спричинило появу нефінансових активів як специфічного об'єкту обліку в установах державного сектору, що обумовлює потребу дослідження їх об'єктного складу та оновлених підходів до формування первісної вартості. Розширений склад витрат, що включені до первісної вартості об'єктів нефінансових активів, потребує детального вивчення порядку їх віднесення до первісної вартості окремих об'єктів, оскільки вони справляють прямий вплив на вартість активів і собівартість продукту установи державного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на нетривалий період часу, що минув від введення в дію НП(С)БОДС, дослідженню складу нефінансових активів та обліку витрат на їх придбання в умовах застосування НП(С)БОДС присвячена доволі незначна кількість наукових публікацій. Зокрема, питання визначення сутності нефінансових активів та окремі аспекти їх обліку висвітлювалися у наукових працях Воськало Н.М. [2, с. 258—263], Гізатуліної Л.В. [1, с. 11—17], Дорошенко О.О. [3, с. 209—211], Свірко С.В. [4, с. 23—34],Сушко Н.І. [1, с. 11—17], Фаріон А.І. [5, с. 19—27] та інших науковців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Переважна більшість учених висвітлювала у своїх наукових працях питання обліку нефінансових активів в умовах застосування НП(С)БОДС досліджуючи сутність, класифікаційні ознаки не фінансових активів, їх оцінку. Втім, дослідження класифікаційних ознак витрат при придбанні нефінансових активів, вивчення складу витрат при формуванні первісної вартості окремих об'єктів нефінансових активів та облік таких витрат залишилися поза увагою науковців.

Формулювання мети і завдання дослідження. Вбачаючи необхідність поглиблення управлінського аспекту обліку витрат на придбання нефінансових активів бюджетних установ, метою дослідження є встановлення основних критеріїв розподілу витрат, що неможливо прямо пов'язати з окремими об'єктами не фінансових активів та обґрунтування практичного застосування запропонованого порядку включення до первісної вартості нефінансових активів транспортних витрат. З огляду на необхідність досягнення мети було визначено такі завдання: дослідити класифікаційні ознаки нефінансових активів і склад витрат, що формують первісну вартість окремих об'єктів кожної класифікаційної групи нефінансових активів, запропонувати оптимальну базу розподілу непрямих витрат.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Перш за все, слід відмітити відсутність у чинному нормативно-правовому полі визначення нефінансових активів. Також характеристики даного поняття не містять і Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку державного сектору, що привернуло увагу науковців [2, с. 261; 3, с. 210; 4, с. 24—25; 5, с. 24—26; 6, с. 113]. З метою усунення прогалин термінологічного апарату С. В. Свірко цілком слушно визначено нефінансові активи як економічні ресурси нефінансового характеру, контрольовані суб'єктом бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигід у майбутньому [4, с. 24—25]. Науковцем акцентовано їхній склад відповідно до деталізованого НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» поділу нефінансових активів за групами, який представлений як розділ 1 «Нефінансові активи»балансу суб'єкта державного сектору [7]. Такий поділ у схематичному вигляді наведено на рис. 1.

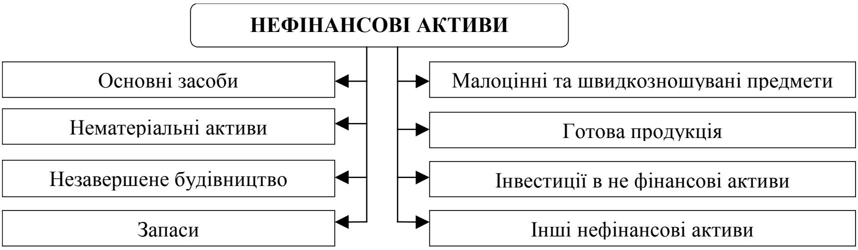

Рис. 1. Склад нефінансових активів за НП(С)БОДС 101
«Подання фінансової звітності»

Джерело: складено автором на основі [7]

Втім, наведений на рис. 1 поділ необоротних активів, що представлений у формі 1-дс «Баланс», не повною мірою відповідає складу нефінансових активів як об'єктів бухгалтерського обліку, що передбачений Планом рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [14] (табл. 1).

Таблиця 1

НЕФІНАНСОВІ АКТИВИ ЯК ОБ'ЄКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Номер			**Назва субрахунку**
синтетичного рахунку	**Ідентифікатору суб'єкта ДС**	**субрахунку**	
1	*2*	*3*	*4*
	Основні засоби		
	101	**Основні засоби та інвестиційна нерухомість розпорядників бюджетних коштів**	
		1010	Інвестиційна нерухомість
		1011	Земельні ділянки
		1012	Капітальні витрати на поліпшення земель
		1013	Будівлі, споруди та передавальні пристрої
		1014	Машини та обладнання

Продовження табл. 1

1	*2*	*3*	*4*
		1015	Транспортні засоби
		1016	Інструменти, прилади, інвентар
		1017	Тварини та багаторічні насадження
		1018	Інші основні засоби
11	**Інші необоротні матеріальні активи**		
	111	**Інші необоротні матеріальні активи розпорядників бюджетних коштів**	
		1111	Музейні фонди
		1112	Бібліотечні фонди
		1113	Малоцінні необоротні матеріальні активи
		1114	Білизна, постільні речі, одяг та взуття
		1115	Інвентарна тара
		1116	Необоротні матеріальні активи спеціального призначення
		1117	Природні ресурси
		1118	Інші необоротні матеріальні активи
12	**Нематеріальні активи**		
	121	**Нематеріальні активи розпорядників бюджетних коштів**	
		1211	Авторське та суміжні з ним права
		1212	Права користування природними ресурсами
		1213	Права на знаки для товарів і послуг
		1214	Права користування майном
		1215	Права на об’єкти промислової власності
		1216	Інші нематеріальні активи
13	**Капітальні інвестиції**		
	131	**Капітальні інвестиції розпорядників бюджетних коштів**	
		1311	Капітальні інвестиції в основні засоби
		1312	Капітальні інвестиції в інші необоротні матеріальні активи
		1313	Капітальні інвестиції в нематеріальні активи

Закінчення табл. 1

1	*2*	*3*	*4*
15	**Виробничі запаси**		
	151	**Виробничі запаси розпорядників бюджетних коштів**	
		1511	Продукти харчування
		1512	Медикаменти та перев’язувальні матеріали
		1513	Будівельні матеріали
		1514	Пально-мастильні матеріали
		1515	Запасні частини
		1516	Тара
		1517	Сировина і матеріали
		1518	Інші виробничі запаси
16	**Виробництво**		
	161	**Виробництво розпорядників бюджетних коштів**	
		1611	Науково-дослідні роботи
		1612	Виготовлення експериментальних приладів
		1613	Інше виробництво
17	**Біологічні активи**		
	171	**Біологічні активи розпорядників бюджетних коштів**	
		1711	Довгострокові біологічні активи рослинництва
		1712	Довгострокові біологічні активи тваринництва
		1713	Поточні біологічні активи рослинництва
		1714	Поточні біологічні активи тваринництва
18	**Інші нефінансові активи**		
	181	**Інші нефінансові активи розпорядників бюджетних коштів**	
		1811	Готова продукція
		1812	Малоцінні та швидкозношувані предмети
		1813	Господарські матеріали і канцелярське приладдя
		1814	Державні матеріальні резерви та запаси
		1815	Активи для розподілу, передачі, продажу
		1816	Інші нефінансові активи

Джерело: складено автором на основі [8]

Групування, передбачене Планом рахунків, чіткіше відбиває сутнісні характеристики об'єктів і є структурно систематизоване та класифіковане. Вбачаючи зазначені відмінності, логічним є розкриття інформації про нефінансові активи у формі фінансової звітності 1-дс «Баланс» за статтями:

– Основні засоби;
– Нематеріальні активи;
– Капітальні інвестиції;
– Виробничі запаси;
– Незавершене виробництво;
– Біологічні активи;
– Інші нефінансові активи:

✓ готова продукція; малоцінні та швидкозношувані предмети; господарські матеріали і канцелярське приладдя; інші.

Отже, поділ нефінансових активів заукрупненими класифікаційними ознаками доречний такий: основні засоби, нематеріальні активи, капітальні інвестиції, біологічні активи та запаси.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку та розкриття у фінансовій звітності інформації про: основні засоби, нематеріальні активи, капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи, капітальні інвестиції в нематеріальні активи, запаси визначають відповідно П(С)БОДС 121 «Основні засоби» [9], 129 «Інвестиційна нерухомість» [10], 122 «Нематеріальні активи» [11], 123 «Запаси» [12], порядок застосування яких надано у Методичних рекомендаціях [13—15]. Первісну вартість придбаних за плату основних засобів, нематеріальних активів, інвестиційної нерухомості та запасів формують витрати на їх придбання, склад яких у разі придбання їх за плату систематизовано у табл. 2. У формуванні первісної вартості об'єктів, що придбані за плату, окрім суми, що сплачується згідно з договором постачальнику (продавцю) активу за об'єкт, беруть участь і інші витрати пов'язані із їх придбанням, зокрема витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів і транспортно-заготівельні витрати.

Таблиця 2

ВИТРАТИ, З ЯКИХ СКЛАДАЄТЬСЯ ПЕРВІСНА ВАРТІСТЬ ОБ'ЄКТІВ НЕФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ЗА НП(С)БОДС У РАЗІ ЇХ ПРИДБАННЯ ЗА ПЛАТУ

Об'єкт	Склад витрат
1	2
Інвестиційна нерухомість	• суми, що сплачують постачальникам (продавцям) і підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); • реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на інвестиційну нерухомість; • суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) інвестиційної нерухомості (якщо вони не відшкодовуються суб'єкту державного сектору); • юридичні послуги, комісійні винагороди, пов'язані з придбанням інвестиційної нерухомості; • інші витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням і доведенням об'єктів інвестиційної нерухомості до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою
Основні засоби	• суми, що сплачують постачальникам активів і підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); • реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів; • суми ввізного мита; • суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються суб'єктові державного сектору); • витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів; • витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів; • інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою
Немате-ріальні активи	• ціна (вартість) придбання (крім отриманих торговельних знижок); • мито, непрямі податки, що не підлягають відшкодуванню; • інші витрати, безпосередньо пов'язані з його придбанням та доведенням до стану, у якому він придатний для використання за призначенням
Біологічні активи станом на березень 2015 року не визначено	

Закінчення табл. 2

Об'єкт	Склад витрат
1	2
Запаси	• суми, що сплачується згідно з договором постачальнику (продавцю), за вирахуванням непрямих податків; • суми ввізного мита; • суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються суб'єктам державного сектору; • транспортно-заготівельні витрати (затрати на заготівлю запасів, оплата тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів); • інші витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і приведення їх у стан, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях. До таких витрат, зокрема, належать прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати суб'єкта державного сектору на доопрацювання і підвищення якісно технічних характеристик запасів

Примітка. Джерело: складено автором на основі [7-15]

Фінансові витрати не включаються до:

— первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок запозичень (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі);

— первісної вартості нематеріальних активів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок запозичень (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі.

Якщо об'єкт основних засобів складається з різних компонентів, які мають різні строки корисного використання (експлуатації), або надають економічні вигоди суб'єкту державного сектору різними способами, або мають різний потенціал корисності, що зумовлює необхідність застосування різних норм амортизації, доцільно розподіляти сукупні витрати на придбання (створення) цього об’єкта за його компонентами з окремим обліком кожного компонента.

Визнаються капітальними інвестиціями та відображаються у їх складі; капітальні інвестиції в сумі таких витрат формують фонд у незавершеному капітальному будівництві:

— витрати на будівництво, виготовлення, придбання і поліпшення об’єктів основних засобів з початку і до закінчення зазначених робіт і введення об’єктів в експлуатацію;

— витрати на придбання, створення та поліпшення об’єктів основних засобів, використання яких на дату балансу за призначенням не відбулося;

— витрати на придбання, створення та поліпшення об’єктів нематеріальних активів, використання яких на дату балансу за призначенням не відбулося.

Первісна вартість об’єкта основних засобів та об’єкта нематеріальних активів може формуватися як за рахунок капітальних витрат, так і за рахунок поточних витрат (витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів тощо) згідно з економічною класифікацією видатків бюджету.

Суб’єкт державного сектору визначає порядок обліку і розподілу транспортно-заготівельних витрат [16]. При придбанні запасів первісна вартість одиниці запасів, за якою вони відображаються у бухгалтерському обліку, визначається діленням фактичних витрат, пов’язаних з придбанням однорідних запасів, які надійшли однією партією, на загальну кількість придбаних запасів [15]. Нормативно-правове поле передбачає застосування методу прямого підрахунку розподілу транспортно-заготівельних витрат якщо їх суми можуть бути достовірно визначені для формування первісної вартості конкретних найменувань, груп, видів запасів та кожної одиниці придбаних запасів.

У випадку неможливості точно і достовірно визначити витрати, пов’язані з транспортуванням придбаних одиниць запасів у вартісному чи натуральному вираженні, оскільки транспортно-заготівельні витрати пов’язані із доставкою кількох найменувань, груп, видів запасів, їх сума може узагальнюватися за окремими групами запасів на окремому субрахунку або аналітичному рахунку. У цьому разі передбачено застосування методу середнього відсотка коли сума транспортно-заготівельних витрат, узагальнена на окремому субрахунку обліку запасів, щомісячно розподіляється між сумою залишку запасів станом на кінець звітного місяця і сумою запасів, що вибули (використані, реалізовані, безоплатно передані тощо) за звітний місяць [15]. Отже, сума транспортно-заготівельних витрат, яка відноситься до запасів, що вибули, визначається як добуток середнього відсотка транспортно-заготівельних витрат і вартості запасів, що вибули, з відображенням її на тих самих рахунках обліку, у кореспонденції з якими відображено вибуття цих запасів (табл. 3[17]). При цьому, середній відсоток транспортно-заготівельних витрат визначається діленням суми залишків транспортно-заготівельних витрат на початок звітного місяця і транспортно-заготівельних витрат за звітний місяць на суму залишку запасів на початок місяця і запасів, що надійшли за звітний місяць.

Таблиця 3

КОРЕСПОНДЕНЦІЯ СУБРАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ПРИДБАННЯ ЗАПАСІВ ЗА ПЛАТУ

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція субрахунків	
		за дебетом	за кредитом
1	2	3	4
2.1	Оприбуткування придбаних виробничих запасів, матеріалів і продуктів харчування, тварин для відгодівлі тощо (вартість без податку на додану вартість):		
	у разі попередньої оплати	201 — 218, 231 — 239	362, 364
	у разі сплати після їх отримання	201 — 218, 231 — 239	675
	Сума податку на додану вартість з виробничих запасів, матеріалів і продуктів харчування:		
	придбаних за рахунок коштів загального фонду	201 — 218, 231 — 239	362, 364, 675
	придбаних за рахунок коштів спеціального фонду:		
	якщо податок на додану вартість не включено до податкового кредиту	201 — 218, 231 — 239	362, 364, 675
	якщо податок на додану вартість включено до податкового кредиту	641	362, 364, 675

Закінчення табл. 3

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція субрахунків	
		за дебетом	за кредитом
1	2	3	4
2.2	Зарахування до складу первісної вартості запасів фактичних витрат з їх придбання за плату, передбачених НП(С)БОДС 123 «Запаси»	201 — 218, 231 — 239	362, 364, 675
2.4	Вибуття виробничих запасів, матеріалів і продуктів харчування у випадках, передбачених законодавством, крім отриманих за операціями з внутрівідомчої передачі запасів	801, 802, 811 — 813	201 — 218, 231 — 236, 238, 239
	Списання за розрахунком розподіленої величини транспортно-заготівельних витрат (у разі їх узагальнення на окремому субрахунку обліку запасів) згідно з вимогами НП(С)БОДС 123 «Запаси»	801, 802, 811 — 813	201 — 218, 231 — 239

Джерело: складено автором на основі [17]

Зміни методики обліку об’єктів основних засобів і порядку формування їх первісної вартості спричинили низку проблемних аспектів, зокрема, потребу розподілу та включення до первісної вартості основних засобів непрямих витрат. Одним із різновидів таких непрямих витрат є витрати на транспортування. Якщо порядок розподілу транспортно-заготівельних витрат на придбання запасів вичерпно розкривається у нормативно-правовій базі, то щодо розподілу витрат на транспортування основних засобів такі роз’яснення відсутні.

У випадку придбання кількох об’єктів основних засобів та їх одночасного транспортування ключовою проблемою є адекватність розподілу транспортних витрат. База розподілу транспортних витрат та її обрання є тим важливим критерієм, що дозволяє вірно ідентифікувати транспортні витратищодо кожного окремого об’єкту без спотворення його первісної вартості.

З оновленням методичних і методологічних положень обліку, придбання основних засобів класифіковане як інвестиційна діяльність суб'єкта державного сектору. Для угрупування таких витрат призначений рахунок 14 «Незавершені капітальні інвестиції в необоротні активи», що використовується для обліку капітальних інвестицій у об'єкти, уведення яких в експлуатацію на дату балансу не відбулося [17]. На зазначеному рахунку та його субрахунках окрім вартості придбання узагальнюються також і суми витрат на транспортування, установку, монтаж, налагодження, доведення до стану, придатного для використання об'єктів за призначенням. Введення об'єкту в експлуатацію супроводжується складанням Акту приймання-передачі, що є підставою для закриття субрахунку з обліку капітальних інвестицій на відповідну суму у кореспонденції з дебетом відповідного субрахунку, призначеного для обліку відповідного об'єкту (табл. 4).

Таблиця 4

КОРЕСПОНДЕНЦІЯ СУБРАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ПРИДБАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА ПЛАТУ

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція субрахунків	
		за дебетом	за кредитом
1	*2*	*3*	*4*
1.1	Відображення сум придбання, створення (виготовлення) власними силами, поліпшення, капітального будівництва, розробки об'єктів необоротних активів	141-143	364, 675
	Водночас відображаються фактичні видатки	801, 802, 811-813	402
1.2	Відображення сум витрат на транспортування, установку, монтаж, налагодження, доведення до стану, придатного для використання за призначенням, основних засобів та нематеріальних активів, що включаються до вартості необоротних активів відповідно до НП(С)БОДС 121 «Основні засоби», 122 «Нематеріальні активи»	141-143	364, 675
	Водночас відображаються фактичні видатки	801, 802, 811-813	402

Закінчення табл. 4

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція субрахунків	
		за дебетом	за кредитом
1	*2*	*3*	*4*
1.3	Відображення суми податку на додану вартість, якщо податок на додану вартість не включено до податкового кредиту	141-143	364, 675
	Водночас відображаються фактичні видатки	801, 802, 811-813	402
1.4	Відображення суми податку на додану вартість, якщо податок на додану вартість включено до податкового кредиту	641	364, 675
1.5	Зарахування об’єктів капітальних інвестицій після введення їх в експлуатацію до складу основних засобів та нематеріальних активів (без сум копійок)	101 — 122	141-143
	Водночас: відображаються зміни в капіталі	402	401
	списання сум копійок з придбаних, створених, побудованих, поліпшених необоротних активів	402	141-143

Джерело: складено автором на основі [17]

Водночас, не вирішене питання як ідентифікувати витрати, що припадають на кожен об’єкт основних засобів при одночасному транспортуванні кількох об’єктів спричинює викривлення первісної їх вартості. С.М. Гречко запропоновано розподіляти інші витрати, пов’язані з придбанням таких основних засобів, котрі не можна прямо віднести до первісної вартості конкретного об’єкта пропорційно до справедливої вартості окремих об’єктів основних засобів [18, с. 28].

Втім, ототожнення тільки вартісного фактору з адекватною базою розподілу транспортних витрат є помилковим, оскільки ціна об’єкта не є тим фактором, що впливає на вартість доставки об’єкта, втім, вона обумовлює вартість страхування вантажів. Вартість доставки більшою мірою залежить від розмірів об’єкта, його ваги, кількості об'єктів. Отже, при формуванні первісної вартості основних засобів доцільно обрати базою розподілу низку рівновагомих показників: вага;фізичний розмір;ціна об'єкта та кількість об'єктів у транспортному засобі при транспортуванні. Методика узагальнення зазначених показників для формування коефіцієнту розподілу базована на обчисленні узагальнюючих розмірів ознак за всіма об'єктами й визначенні питомої ваги ознаки окремого об'єкту у загальному розмірі кожної ознаки. Визначивши вагомість ознак за окремими об'єктами обчислюється коефіцієнт розподілу як відношення суми ваг за всіма ознаками кожного об'єкту до узагальненої суми ваг за всіма показниками та об'єктами. На заключному етапі загальна сума транспортних витрат помножується на коефіцієнт розподілу непрямих витрат визначений щодо кожного об'єкту.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Запропонована методика розподілу непрямих витрат уможливлює визначення реальної собівартості придбаних за плату об'єктів основних засобів, оскільки враховує крім вартісного критерію, фактори, що є одними з визначальних при формуванні вартості доставки таких об'єктів. Перевагою застосовування даної методики є її простота у використанні, надійність та достовірність результатів розподілу витрат. Розроблений порядок розподілу непрямих витрат є внеском до удосконалення обліку витрат у площині управлінського обліку бюджетних установ.

Бібліографічний список

1. *Сушко Н.* Реформування системи бухгалтерського обліку в державному секторі / Н. Сушко, Л. Гізатуліна // Державний бухгалтер і аудитор. — №1. — С. 11–17.

2. *Воськало Н. М.* Порівняльна характеристика національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для державного сектору / Н. М. Воськало // Науковий вісник НЛТУ України. — 2014. — Вип. 24.4. — С. 258—263.

3. *Дорошенко О.О*. Трансформація об'єктів бухгалтерського обліку в бюджетних установах у контексті модернізації обліку в державному секторі / О. Дорошенко // Науковий журнал «Бізнес-інформ». — 2013. — №2. — С. 209—211.

4. *Свірко С. В*. Розвиток оцінки нефінансових активів у бюджетних установах: історичні традиції та сучасні тенденції / С. В. Свірко // Незалежний аудитор. — 2013. — № 5. — С. 23—34.

5. *Свірко С. В.* Побудова системи рахунків бухгалтерського бюджетного обліку в умовах формування інтегрованого інформаційного забезпечення управління державними фінансами України / С. В.Свірко, А. І. Фаріон //Незалежний аудитор. — 2013. — № 4. — С. 19—27.

6. *Дорошенко О. О.* Фінансова звітність бюджетних установ у контексті національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі / О. О. Дорошенко, М. І. Галич // Вісник Хмельницького національного університету. — № 2. — Т. 1. — 2012. —С. 111—114.

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2009 № 1541 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11.

8. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14.

9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби» : Наказ Міністерства фінансів України від12.10.2010 № 1202 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10.

10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 129 «Інвестиційна нерухомість» : Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2010 № 1629 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0094-11.

11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи» : Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 № 1202 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10.

12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 123 «Запаси» : Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 № 1202 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10.

13. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів суб'єктів державного сектору : Наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=407392&cat_id=407391.

14. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів суб'єктів державного сектору : Наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main ?art _id=407392&cat_id=407391.

15. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів суб'єктів державного сектору : Наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www. minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=407392&cat_id=407391.

16. Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору: Наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www. minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=407392&cat_id=407391.

17. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ: наказ Міністерства фінансів України від 26.06.2013 № 611 / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1214-13.

18. Гречко С.М. Особливості визнання основних засобів в цілях бухгалтерського обліку та оподаткування / С. М. Гречко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — Ч.2 (21) 2. — 2012. —С. 23—31.

References

1. Sushko N. Reformuvannya systemy bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori [Reforming of accounting system in government sector] / N. Sushko, L. Hizatulina // Nezalezhnyy audytor. — 2012. — № 6. — S. 19-27 [In Ukrainian].

2. Voskalo N. M. Porivnyalna kharakterystyka natsionalnikh y mizhnarodnikh standartiv bukhhalterskoho obliku dlya derzhavnoho sektoru [Comparative Characteristics of National and International Accounting Standards for the Public Sector] / N. M. Vos□kalo // Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny. — 2014. — Vyp. 24.4. — S. 258—263. [In Ukrainian].

3. Doroshenko O.O. Transformatsiya ob'yektiv bukhhalterskoho obliku v byudzhetnykh ustanovakh u konteksti modernizatsiyi obliku v derzhavnomu sektori [Transformation of Objects of Accounting in Budget Funded Institutionsin the Context of Modernisation of Accountingin the State Sector] /O. O. Doroshenko // Naukovyy zhurnal «Biznes-inform». — 2013 — №2. — S. 209—211 [In Ukrainian].

4. Svirko S. V. Rozvytok otsinky nefinansovikh aktiviv u byudzhetnykh ustanovakh: istorychni tradytsiyi ta suchasniTendentsiyi [Development of assessment of non-financial assets in budgetary institutions: historical traditions and current trends] / S. V. Svirko // Nezalezhnyy audytor. — 2013 — № 5. — S. 23—34 [In Ukrainian].

5. Svirko S. V. Pobudova systemy rakhunkiv bukhhalterskoho byudzhetnoho obliku v uslovyyakh Formuvannya intehrovanoho informatsiynoho zabezpechennya derzhavnoho upravlinnya finansamy Ukrayiny [Structuring The System of Accounts In Budget Accounting Under

Developing Integrated Information Support For Public Finance Management In Ukraine] / S. V.Svirko, A. I. Farion // Nezalezhnyy audytor. — 2013 — № 4. — S. 19—27 [In Ukrainian].

6. Doroshenko O. O. Finansova zvitnist byudzhetnykh ustanov u konteksti natsionalnikh Polozhennya (standartiv) bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori [Financialstatements of Budget Funded Institutionsin the Contextof National Public Sector Finansial Reporting Standarts] / O. O. Doroshenko, M. I. Halych // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. — № 2. — T. 1. — 2012. — S. 111—114 [In Ukrainian].

7. Natsionalne polozhennya (standart) bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori 101 «Podannya Finansovoyi zvitnosti» [The nationalaccounting standard for the publicsector 101, «Presentation of Financial Statements»] : Nakaz Ministerstva finansivUkrayiny ot 28.12.2009 N 1541 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon4.rada.gov .ua / Zakony / shou / z0095-11 [In Ukrainian].

8. Pro pohodzhennya Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori [On approval of the Plan of Accounts Public Sector]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny ot 31.12.2013 N 1203 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon4.rada.gov.ua/ laws/show/ z0161-14 [In Ukrainian].

9. Natsionalne polozhennya (standart) bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori 121 «Osnovni zasoby» [The nationalaccounting standard for the public sector 121 «Fixed Assets»] : Nakaz Ministerstva finansivUkrayiny ot 12.10.2010 N 1202 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon4.rada.gov.ua / Zakony / shou / z1017-10 [InUkrainian].

10. Natsionalne polozhennya (standart) bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori 129 «Investytsiyna nerukhomist» [The nationalaccounting standard in the public sector 129, «Investment Property»]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny ot 24.12.2010 N 1629 / [Elektronnyyresurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon4.rada.gov. UA / Zakony / shou / z0094-11 [InUkrainian].

11. Natsionalne polozhennya (standart) bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori 122 «Nematerialni aktyvy» [The nationalaccounting standard fo the public sector 122 «Intangibleassets»]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny ot 12.10.2010 N 1202 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon4.rada.gov. UA / Zakony / shou / z1017-10 [In Ukrainian].

12. Natsionalne polozhennya (standart) bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori 123 «Zapasy» [The national accounting standard for the public sector 123 «Inventory»]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny ot 12.10.2010 N 1202 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon4.rada.gov.ua / Zakony / shou / z1017-10 [InUkrainian].

13. Metodychni rekomendatsiyi z bukhhalterskoho obliku osnovnykh zasobiv sub'yektiv derzhavnoho sektoru [Methodical recommendations on accounting off ixedassets of the public sector]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny ot 23.01.2015 № 11 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://www.minfin.gov.ua/control / publikatsiyi / statti / holovnyy? art_id = 407392 &cat_id = 407391 [In Ukrainian].

14. Metodychni rekomendatsiyi z bukhhalterskoho obliku nematerialnikh aktiviv sub'yektiv derzhavnoho sektoru [Methodical recommendations on accounting for intangibleassets of the publicsector]: Nakaz Ministerstva finansivUkrayiny ot 23.01.2015 № 11 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://www.minfin.gov.ua/control / publikatsiyi / statti / holovnyy? art_id = 407392 &cat_id = 407391 [In Ukrainian].

15. Metodychni rekomendatsiyi z bukhhalterskoho obliku zapasiv sub'yektiv derzhavnoho sektoru [Methodical recommendations onaccountinginventories of publicsector]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny ot 23.01.2015 № 11 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://www.minfin.gov.ua/control/ publikuvaty / statti / holovnyy? art_id = 407392 &cat_id = 407391 [In Ukrainian].

16. Metodychni rekomendatsiyi otnosytelno oblikovoyi polityky sub'yekta derzhavnoho sektoru [Methodical recommendations on accountingpolicies Public Sector]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny ot 23.01.2015 № 11 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://www.minfin.gov.ua/control/publish / statti / holovnyy? art_id = 407392 &cat_id = 407391 [In Ukrainian].

17. Pro pohodzhennya Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku byudzhetnykh ustanov [On approval of the Plan of accounts for budget institutions]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny ot 26.06.2013 № 611 / [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1214 -13 [In Ukrainian].

18. Hrechko S.M. Osoblyvosti Vyznannya osnovnykh zasobiv v tsilyakh bukhhalterskoho obliku ta opodatkuvannya [Features recognition of assets for the purposes of accounting andtaxation] / S. M. Hrechko // ProblemyTeoriyi ta metodolohiyi bukhhalterskoho obliku, kontrolyu y analizu. — CH.2 (21) 2. — 2012. — S. 23—31 [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30 березня 2015 р.

УДК 657: 336.5

Кондратюк Ирина Александровна,
канд. экон. наук, доц., доцент кафедры учета в кредитных
и бюджетных организациях и экономического анализа,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»

(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail:kondratyuk_irina@ukr.net
Лондаренко Елена Александровна,
ассистент кафедры учета
в кредитных и бюджетных организациях
и экономического анализа,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail:Londarenko@i.ua

Учет расходов на приобретение нефинансовых активов бюджетных организаций: управленческий аспект

АННОТАЦИЯ. Данное исследование посвящено развитию управленческого учета в бюджетных учреждениях и поиску путей усовершенствования учета затрат в условиях модернизации бухгалтерского учета в государственном секторе. Значительное внимание в статье уделено систематизации классификационных признаков нефинансовых активов, которая является основой построения унифицированных подходов к учету затрат в связи с приобретением за плату отдельных категорий нефинансовых активов. Обновление методологии и методики учета активов бюджетных учреждений обусловило потребность включения в их первоначальную стоимость кроме суммы расходов, которые платят поставщикам (продавцам), сумм косвенных налогов и других расходов, связанных с приобретением активов, что является новым для учета в бюджетных учреждениях. В связи с этим, в статье обоснован порядок включения затрат в первоначальную стоимость отдельных категорий нефинансовых активов. Предложенный порядок распределения транспортных расходов при одновременной транспортировке нескольких объектов основных средств является вкладом в формирование управленческого аспекта учета расходов бюджетного учреждения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: бюджетные организации, нефинансовые активы, первичная стоимость, транспортно-заготовительные расходы, транспортные расходы.

УДК 657: 336.5

Kondratiuk Iryna Oleksandrivna,
PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of accounting in credit and budget institutions department
SHEE“Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail:kondratyuk_irina@ukr.net
Londarenko Olena Oleksandrivna,
Assistant Ofaccounting in credit and budget institutions department
SHEE"Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: Londarenko@i.ua

Accounting of budget institutions expenditures for buying nonfinancial assets: management aspect

ABSTRACT. The article studies the development of accounting management in budget institutions and search for the ways of improvement of accounting expenses in conditions of modernization of accounting in state sector. The article contains the positions to classify nonfinancial assets which are basis for the structure of unified approaches to accounting expenditures for buying pieces of nonfinancial assets. The updated methodology and methodic of budget institutions' accounting allow to form initial nonfinancial assets costs, as price of assets, indirect taxes, and other expenditures connected with bought assets. These aspects are new for budget institutions accounting. The authors highlight rules to form initial nonfinancial assets costs. The results of the study suggest the guideline for delivery costs division in case of pieces of nonfinancial assets simultaneous delivery. The approach presented enables to form the management aspect of budget institutions' expenditures accounting.

KEY WORDS: budget institutions, nonfinancial assets, initial costs, initial delivery and handling costs, delivery costs.

УДК 657

Кузьмінська Ольга Едуардівна,
канд. екон. наук, доц., професор
кафедри обліку в кредитних і бюджетних
установах та економічного аналізу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail:kuzminska@i.ua

ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ (ЗВІТУ ПРО СУКУПНИЙ ДОХІД) ПІДПРИЄМСТВ

АНОТАЦІЯ. Мета статті полягає у виробленні рекомендацій стосовно подальшого розвитку загального аналізу Звіту про фінансові результати. Для досягнення мети дослідження застосовуно методи системного *і логічного підходу, порівняння, абсолютних і відносних показників, групування аналітичних даних. Основні результати: побудовано схему визначення сукупного доходу підприємства, яка може слугувати основою оновлення програми аналізу прибутковості його діяльності; подальшого розвитку надано методиці вертикального аналізу за рекласифікованими статтями Звіту про сукупний дохід, що дозволяє надати користувачеві інформацію щодо структури й динаміки доходів, витрат, прибутків, збитків підприємства. Результати дослідження можуть бути запроваджені в облікову практику підприємств і можуть бути використані в аудиті фінансової звітності. Використання отриманих результатів сприятиме прийняттю обґрунтованих управлінських рішень за даними аналізу.Дослідження відзначається оригінальністю і самостійністю.*

КЛЮЧОВІ СЛОВА: аналіз, звіт, фінансові результати, сукупний дохід, підприємство.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Пріоритетним напрямом реформування господарської діяльності вітчизняних підприємств згідно зі стратегією сталого розвитку України є дерегуляція та розвиток підприємництва, що обумовлює необхідність створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, розвитку малого і середнього підприємництва, залучення інвестицій, спрощення міжнародної торгівлі та підвищення ефективності ринку праці. Необхідно запровадити стимулюючі механізми інвестиційної діяльності, виходячи із найкращої світової практики, що сприятиме оптимізації інвестиційного клімату в Україні. Реформування підприємницької сфери супроводжується реорганізацією системи управління на основі запровадження ефективних інструментів і важелів, дієвість яких має підкріплюватись відповідною обліковою та аналітичною інформацією про діяльність підприємств. Значний обсяг такої інформації формується в процесі аналізу фінансової звітності, що вмотивовує необхідність розширення сфери його застосування в напрямі формування інформаційних потоків щодо фінансових результатів діяльності підприємства. Подальша модернізація системи бухгалтерського обліку, що проявляється, пріоритетно, у запровадженні міжнародних стандартів фінансової звітності у вітчизняну облікову практику, а, відтак, у зміні змісту форм фінансової звітності, обумовлює необхідність дослідження змін і тенденцій розвитку методики й організації загального аналізу Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід). Актуальність дослідження теоретико-методичних і прикладних аспектів вертикального й горизонтального аналізу доходів, витрат, прибутків, збитків підприємств за даними Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) обумовлюється необхідністю наукового обґрунтування вибору оптимальних управлінських рішень на основі впорядкованих критеріїв аналітичного розуміння сутності інформації, наведеної у фінансовій звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню теоретичних і практичних питань аналізу фінансової звітності присвячено значну кількість досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, питання методів, способів, прийомів аналізу фінансової звітності розкриваються в роботах таких вітчизняних вчених, як С.В. Калабухова [1] і Ю.К. Семениченко [2], питання розвитку фінансового аналізу висвітлене в статті І.М. Парасій-Вер-гуненко [3], питання аналізу ліквідності розкрите в статті Г.А. Ямборко [4]. Методика й організація фінансового аналізу досліджується у роботах науковців країн пострадянського простору, зокрема, таких як: М.І. Баканов [5], В.В. Ковальов і Віт.В. Ковальов [6], Г.В. Савицька[7], А.Д. Шеремет [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Утім, опрацювання економічної літератури дозволяє стверджувати, що численні теоретичні і практичні питання аналізу фінансових результатів діяльності підприємств за даними фінансової звітності в умовах її гармонізації з міжнародними стандартами залишаються не вирішеними. Зокрема, неврегульованими залишаються питання методики вертикального й горизонтального аналізу оновленого Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), яка характеризується альтернативністю способів обчислення важливих аналітичних показників і варіативністю їх трактування при оцінці ефективності господарської діяльності підприємства, що негативно позначається на якості результатів аналізу.

Формулювання мети і завдання дослідження. Мета статті полягає у виробленні рекомендацій стосовно подальшого розвитку методики й організації загального аналізу фінансових результатів діяльності підприємств за даними фінансової звітності з урахуванням положень вітчизняних і міжнародних облікових стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Результатом господарської діяльності підприємства за звітний період є прибуток, що визначається як перевищення доходів над витратами, або збиток, що визначається як перевищення витрат над доходами. Прибуток, як безпосередній атрибут успішності господарської діяльності підприємства, згідно з Концептуальною основою фінансової звітності, слугує передумовою дотримання концепції збереження фінансового капіталу за звітний період [9, п. 4.60].

Рівень прибутку (збитку), отриманого (понесеного) підприємством, є основним індикатором ефективності господарської діяльності підприємства; фінансовий результат є ключовим фактором впливу на рентабельність підприємства, рентабельність активів, рентабельність продукції і рентабельність власного капіталу.

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) розкривається облікова інформація за всіма статтями доходів і витрат, що групуються за їх характером. До складу іншого сукупного доходу входять статті доходів і витрат, що не визнаються у складі прибутку або збитку, а саме: результати переоцінки основних засобів і нематеріальних активів, накопичені курсові різниці від перерахунку фінансової звітності господарської одиниці за межами України, результати переоцінки фінансових активів, призначених для продажу, частка іншого сукупного доходу асоційованого (спільного) підприємства, інші сукупні доходи. Алгоритм визначення сукупного доходу підприємства пероілюстровано на рис. 1.

Мета аналізу фінансових результатів діяльності підприємства заданими фінансової звітності полягає у забезпеченні користувачів інформації фінансової звітності даними для прийняття управлінських рішень на основі оцінки показників прибутку й рентабельності, насамперед, стосовно доцільності потенційної або подальшої участі у капіталі підприємства та надійності підприємства як бізнес-партнера. Саме аналіз дозволяє виявити причини збитковості, встановити резерви зростання прибутку, визначити рівень податкового навантаження, дозволяє оцінити інвестиційну та контрагентську привабливість підприємства на основі розрахованих ключових параметрів, які об’єктивно і точно відображають ефективність його діяльності.

Першочергове завдання аналізу фінансових результатів діяльності підприємства полягає в оцінці доходів, витрат, прибутку, збитку, іншого сукупного доходу, сукупного доходу за даними Звіту про фінансові результати Звіту про сукупний дохід методами вертикального й горизонтального аналізу.

Слід зауважити, що перелік традиційних об’єктів аналізу, представлений абсолютними показниками доходів, витрат, прибутку, збитку потребує розширення з урахуванням змістовного оновлення Звіту про фінансові результати шляхом включення до переліку показників іншого сукупного доходу та сукупного доходу.

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)			**–** Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)		
=**Валовий прибуток (збиток)**					
+Інші операційні доходи		-Адміністративні витрати		-Витрати на збут	-Інші операційні витрати
=**Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)**					
+Дохід від участі в капіталі	+Інші фінансові доходи	+Інші доходи	-Фінансові витрати	-Втрати від участі в капіталі	-Інші витрати
=**Фінансовий результатдо оподаткування: прибуток (збиток)**					
-(+) Витрати (дохід) з податку на прибуток			**+(-)** Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування		
=**Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)**					
+**(-)** Дооцінка (уцінка) необоротних активів	+**(-)** Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	+**(-)** Накопичені курсові різниці	+**(-)**Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств		+Інший сукупний дохід
=**Інший сукупний дохід до оподаткування**					
		-Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом			
=**Інший сукупний дохід після оподаткування**					
Сукупний дохід =**Чистий фінансовий результат+Інший сукупний дохід після оподаткування**					

Рис. 1. Алгоритм визначення сукупного доходу підприємства у Звіті про фінансові результати

У результаті проведеного дослідження методики вертикального і горизонтального аналізу Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) виявлено, що специфіка побудови вказаного звіту не дозволяє провести безпосередній аналіз структури доходів і витрат, відтак, у разі потреби застосування процедур вертикального аналізу, потрібно побудувати аналітичну таблицю за показниками вказаного звіту з урахуванням цілей аналізу.

Вертикальний аналіз за даними Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) дозволяє надати користувачеві інформацію щодо сукупного впливу доходів і витрат підприємства на суму валового прибутку (збитку), розрахованого на підставі визначення динаміки питомої ваги основних елементів валового доходу в спеціально побудованій за матеріалами звітності умовного публічного акціонерного товариства «Агат» (ПАТ «Агат») аналітичній таблиці (табл. 1).

Вертикальний аналіз доходів (витрат) і фінансових результатів досліджуваного підприємства показав, що частка загальних витрат у загальних доходах у звітному році складає 179 %, що перевищує аналогічний показник попереднього року на 77 % і є підтвердженням випереджаючого зростання загальних витрат порівняно із загальними доходами, що негативно вплинуло на ефективність діяльності підприємства. Зростання питомої ваги виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у сумарних доходах на 0,4 % порівняно з попереднім роком підтверджує, що основний дохід підприємство отримує від операційної діяльності. Зростання частки операційних витрат у загальній сумі витрат підприємства порівняно з попереднім роком на 10,3 % також негативно позначилося на фінансових результатах його діяльності. Свідоцтвом зниження рентабельності продукції слугує зменшення частки прибутку від операційної діяльності у виручці від реалізації; досліджуване підприємство отримало від операційної діяльності в минулому році прибуток, а в звітному році понесло збитки, причому простежується тенденція збитковості результату до оподаткування та понесення чистих збитків. Слід зауважити, що у звітному періоді на досліджуваному підприємстві статті іншого сукупного доходу сформовані у результаті дооцінки основних засобів і податку на прибуток, пов’язаного з іншим сукупним доходом. Утім, дооцінка основних засобів не змінила збитковий результат діяльності досліджуваного підприємства у звітному році.

Таблиця 1

АНАЛІТИЧНА ТАБЛИЦЯ ДЛЯ ВЕРТИКАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «АГАТ»

Показник	Алгоритм розрахунку за даними Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)	За попередній рік		За звітний рік		Абсолютне відхилення відносного показника (6-4)
		Абсолютний показник, тис грн	Відносний показник,%	Абсолютний показник, тис грн	Відносний показник, %	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
Всього доходів (∑дох)	р.(2000+2120+2200+2220+2240 +2305 (прибуток))	14500		8005		
Всього витрат і вирахувань (∑вит) Частка загальних витрат у загальних доходах	р.(2050+2130+2150+2180+2250 +2255+2270+2300+2305(збиток)) ∑вит: ∑дох	(14763)	102	(14385)	179	+77
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) Частка чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у сумарних доходах	р.2000 р.2000 : ∑дох	14055	97	7799	97,4	+0,4
Валовий прибуток (збиток)	2090 (2095)	3155		(3537)		
Операційні витрати всього (∑ов): *У т.ч. собівартість* *Адміністративні витрати* *Витрати на збут* *Інші операційні витрати* Частка операційних витрат у загальній сумі витрат підприємства Частка собівартості в операційних витратах Частка адміністративних витрат в операційних витратах Частка витрат на збут в операційних витратах Частка інших операційних витрат в операційних витратах	р.(2050+2130+2150+2180) *р.2050* *р.2130* *р.2150* *р.2180* ∑ов: ∑вит р.2050: ∑ов р.2130: ∑ов р.2150: ∑ов р.2180: ∑ов	(12050) *(10900)* *(783)* *(189)* *(178)*	81,6 90,5 6,4 1,6 1,5	(12333) *(11336)* *(634)* *(207)* *(156)*	91,9 93,7 5,1 1,7 0,7	+10,3 +3,25 -1,3 +0,1 -0,8

Закінчення табл. 1

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
Фінансові результати від операційної діяльності: Прибуток Збиток Частка прибутку від операційної діяльності у виручці від реалізації	р.2190 р.2195 р.2190:р.2000	2005	0,14	0 (4534)		–0,14
Фінансові витрати Частка фінансових витрат у загальній сумі витрат підприємства	р.2250 р.2250: $\sum$вит	(500)	3,39	(523)	3,63	+0,24
Втрати від участі в капіталі та інші витрати Частка втрат від участі в капіталі та інших витрат у загальній сумі витрат підприємства	р.2255+р.2270 (р.2255+р.2270): $\sum$вит					
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток) Витрати (дохід) з податку на прибуток	р.2290 (р.2295) р.2300	1505 (181)		(5057) 692		
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток) Частка чистого прибутку в загальній сумі доходів підприємства Частка чистого збитку у сумі збитку до оподаткування	р.2350(р.2355)=р.2290(р.2295)-р.2300 р.2350: $\sum$дох р.2355:р.2295	1324 0	0,09	(4365) 0	86,3	–86,39
Інший сукупний дохід до оподаткування (дооцінка основних засобів) Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом **Інший сукупний дохід після оподаткування**	р.2450 р.2455 р.2460= р.2450 — р.2455	0 0 0		303 (54) 249		
Сукупний дохід	р.2465=р.2350+р.2355+р.2460	1324		(4116)		

Як показали результати горизонтального аналізу, на досліджуваному підприємстві спостерігається негативна динаміка зростання збитків: сума чистого збитку зросла на 5689 тис. грн, порівняно з минулорічним показником. Зростанню чистого збитку звітного року сприяло зменшення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 6256 тис. грн на тлі зростання собівартості продукції (товарів, робіт, послуг) на 436 тис. грн. На підприємстві протягом звітного року відбулося скорочення адміністративних витрат — на 149 тис. грн та інших операційних витрат — на 22 тис. грн, що зменшило чистий збиток.

За статтями Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) підприємства можна визначити показник податкового навантаження з податку на прибуток, як відношення податку на прибуток до доходу підприємства. Звіт про фінансові результати забезпечує можливість визначення податкового навантаження з податку на прибуток залежно від цілей аналізу: шляхом визначення частки витрат (доходів) з податку на прибуток у чистому доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), або у фінансовому результаті; або шляхом визначення частки сумарного обсягу витрат (доходів) з податку на прибуток разом з податком на прибуток, пов’язаним з іншим сукупним доходом,у чистому доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), або у сукупному доході підприємства. Інформація щодо рівня податкового навантаження з податку на прибуток важлива для планування шляхів оптимізації оподаткування, тобто вироблення організаційних заходів у межах чинного законодавства, спрямованих на збільшення грошових потоків підприємства за рахунок мінімізації податкових платежів, за умови недопущення штрафних санкцій.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Внаслідок проведеного дослідження організаційних аспектів формування Звіту про фінансові результати побудовано структурно — логічну схему визначення сукупного доходу підприємства, яка може слугувати основою оновлення програми аналізу прибутковості його діяльності.

Особливістю здійснення загального аналізу Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) є попередня рекласифікація статей звіту в спеціально побудованій аналітичній таблиці, що дозволяє надати користувачеві інформацію щодо впливу доходів і витрат підприємства на суму валового прибутку (збитку), фінансового результату від операційної діяльності, фінансового результату до оподаткування, чистого фінансового результату, а також визначити і порівняти з рівнем попереднього періоду частку загальних витрат у загальних доходах, частку чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у сумарних доходах, частку операційних витрат у загальній сумі витрат підприємства, частку собівартості в операційних витратах, частку адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат в операційних витратах, частку прибутку від операційної діяльності у виручці від реалізації, частку фінансових витрат у загальній сумі витрат підприємства, частку втрат від участі в капіталі та інших витрат у загальній сумі витрат підприємства, частку чистого прибутку в загальній сумі доходів підприємства, частку чистого збитку у сумі збитку до оподаткування, частки чистого фінансового результату та іншого сукупного доходу після оподаткування в сукупному доході підприємства, податкове навантаження прибутку підприємства.

Інструментарій аналізу фінансової звітності має забезпечити максимально достовірну оцінку фінансового стану і результатів діяльності підприємства. Опрацювання напрямів подальшого удосконалення методики аналізу фінансової звітності доцільно здійснювати з урахуванням законів і тенденцій ринку, вимог ринкових відносин і потреб управління. Необхідність подальшого розширення сфери застосування інформації аналізу фінансової звітності обумовлюється процесами гармонізації вітчизняної системи обліку з міжнародними стандартами. Оновлення методики аналізу фінансової звітності підприємств на основі запровадження сучасних методів формування та інтерпретації аналітичної інформації сприятиме посиленню зацікавленості власників і менеджерів у проведенні аналітичної роботи, спрямованої на узгодження зростаючих зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків і потреб контрагентів.

Використання отриманих результатів у практичній діяльності суб'єктів господарювання дозволить оптимізувати роботу їх обліково-аналітичної служби, забезпечить підвищення корисності інформації, узагальненої у фінансових звітах і проаналізованої за оновленою методикою для усіх груп її користувачів і сприятиме прийняттю науково-обґрунтованих управлінських рішень за даними аналізу фінансової звітності.

Бібліографічний список

1. *Калабухова С.В.* Класифікація аналітичних способів і прийомів дослідження економічної системи підприємства / С.В. Калабухова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. — Черкаси: ЧДТУ, 2012. — Вип. 30. — Ч. II. — С. 154—158.

2. *Семениченко Ю.К.* Методологія комплексного фінансово-економічного аналізу діяльності банку / Ю.К. Семениченко // Вчені записки: Зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2010. — Вип.12. — С. 166—173.

3. *Парасій-Вергуненко І.М.* Еволюція розвитку економічного аналізу в стратегічно — орієнтованій системі управління / І.М. Парасій-Вергуненко // Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. праць / Відп. ред. А.М. Мороз. — К.: КНЕУ, 2011. — Вип.18. — С. 328–335.

4. *Ямборко Г.А.* Аналіз ліквідності за показниками оновленої фінансової звітності підприємств / Г.А. Ямборко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; за ред. В.А. Дерія.— Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». — 2013. — Том 14.– №3. — С. 537–544.

5. *Баканов М.И., Мельник М.В., Шеремет А.Д.* Теория экономического анализа: Учебник / Под ред. М.И. Баканова. — М.: Финансы и статистика, 2005. — 536 с.

6. *Ковалев В.В., Ковалев Вит.В.* Финансовая отчетность и ее анализ (основы балансоведения): Учеб. пособие / В.В. Ковалев, Вит.В. Ковалев. — М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. — 432 с.

7. *Савицкая Г.В.* Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. — Мн.: ИП «Экоперспектива», 1997. — 498 с.

8. *Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С.* Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. — М.: ИНФРА-М, 1996 — 176 с.

9. Міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:// http://www.minfin.gov.ua.

References

1. Kalabuxova S.V. Klasy`fikaciya anality`chny`h sposobiv i pry`jomiv doslidzhennya ekonomichnoyi sy`stemy` pidpry`yemstva [Classification of analytical methods and techniques of study of the economic system of the enterprise]/ S.V. Kalabuxova // Zbirny`k naukovy`x pracz` Cherkas`kogo derzhavnogo texnologichnogo universy`tetu. Seriya: Ekonomichni nauky`.– Cherkasy`: ChDTU, 2012. — Vy`p. 30. — Ch. II. — S. 154–158. [In Ukrainian].

2. Semeny`chenko Yu.K. Metodologiya kompleksnogo finansovo-ekonomichnogo analizu diyal`nosti banku [Methodology of complex financial and economic analysis of the banks activity] / Yu.K. Semeny`chenko // Vcheni zapy`sky`: Zb. nauk. pracz`. — K.: KNEU, 2010. Vy`p. 12. — S. 166—173. [In Ukrainian].

3. Parasij-Vergunenko I.M. Evolyuciya rozvy`tku ekonomichnogo analizu v strategichno-oriyentovanij sy`stemi upravlinnya [Evolution of economic analysis in strategically-oriented management system] / I.M. Parasij-Vergunenko // Finansy`, oblik i audy`t: Zb. nauk. pracz` / Vidp. red. A.M.Moroz. — K.: KNEU, 2011. — Vy`p.18. — S. 328–335. [In Ukrainian].

4. Yamborko G.A. Analiz likvidnosti za pokazny`kamy` onovlenoyi finansovoyi zvitnosti pidpry`yemstv [Analysis of the Liquidity by the indicators of revised financial statements] / G.A. Yamborko // Ekonomichny`j analiz : zb. nauk. pracz` / Ternopil`s`ky`j nacional`ny`j ekonomichny`j universy`tet; za red. V.A. Deriya.— Ternopil`: Vy`davny`cho poligrafichny`j centr Ternopil`s`kogo nacional`nogo ekonomichnogo universy`tetu “Ekonomichna dumka». — 2013. Tom 14.– №3. — S. 537–544. [In Ukrainian].

5. Bakanov M.Y`., Mel`ny`k M.V., Sheremet A.D. Teory`ya ekonomy`cheskogo analy`za: Uchebny`k [The Theory of Economic analysis] / Pod red. M.Y`.Bakanova . — M.: Fy`nansy y` staty`sty`ka, 2005. — 536 s. [In Russian].

6. Kovalev V.V., Kovalev Vy`t.V. Fy`nansovaya otchetnost` y` ieie analy`z (osnovy balansovedeny`ya): Ucheb. posoby`e [Financial reporting and analysis (basis of balance maintenance] / V.V.Kovalev, Vy`t.V.Kovalev. — M.: TK Velby`, Y`zd-vo Prospekt, 2004. — 432 s. [In Russian].

7. Savy`czkaya G.V. Analy`z hozyajstvennoj deyatel`nosty` predpry`yaty`ya [Analysis of enterprise activity] / G.V. Savy`czkaya. — Mn.: Y`P «Ekoperspekty`va», 1997. — 498 s.[In Russian].

8. Sheremet A.D., Sajfuly`n R.S. Metody`ka fy`nansovogo analy`za [Methods of Financial analysis] / A.D.Sheremet, R.S.Sajfuly`n. — M.: Y`NFRA-M, 1996. — 176 s.[In Russian].

9. Mizhnarodni standarty` finansovoyi zvitnosti [International Financial Reporting Standards]. [Elektronny`j resurs]. — Rezhy`m dostupu:// http://www.minfin.gov.ua. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25 травня 2015 р.

УДК 657

Кузьминская Ольга Эдуардовна,
канд. экон. наук, доц., профессор кафедры учета
в кредитных и бюджетных учреждениях и экономического

анализа ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail:kuzminska@i.ua

Общий анализ отчета о финансовых результатах (отчета о совокупном доходе) предприятий

АННОТАЦИЯ. Цель статьи заключается в выработке рекомендаций по дальнейшему развитию общего анализа Отчета о финансовых результатах. Для достижения цели исследования применялись методы системного и логического подхода, сравнения, абсолютных и относительных показателей, группировки аналитических данных. Основные результаты: построена схема определения совокупного дохода предприятия, которая может служить основой обновления программы анализа прибыльности его деятельности; дальнейшее развитие предоставлено методике вертикального анализа по реклассифицированным статьям Отчета о совокупном доходе, что позволяет предоставить пользователю информацию о структуре и динамики доходов, расходов, прибыли, убытков предприятия. Результаты исследования могут быть внедрены в учетную практику предприятий и могут быть использованы в аудите финансовой отчетности. Использование полученных результатов будет способствовать принятию обоснованных управленческих решений по данным анализа. Исследование отличается оригинальностью и самостоятельностью.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: анализ, отчет, финансовые результаты, совокупний доход, предприятие.

UDC 657

Kuzminska Olga Eduardivna,
Ph.D. in Economics, Associate Professor, Professorof Department
of accountingin the creditand fiscal institutions andeconomic analysis of the SHEE»KNEU named after VadymHetman»
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: kuzminska@i.ua

Overall analysis of the income statement (of the statement of comprehensive income) ofenterprises

ABSTRACT. The purpose of the article is to formulate the recommendations for the further development of a general analysis of the income statement.To achieve the objectives of the study methods of system and logical approach, comparison, of the absolute and relative indicators, grouping of analytical data *were used. Main results: a scheme of the determining of the total income of the enterprise was build, which can serve as the basis for updating the program analysis of the profitability of its activities; the further development was provided to vertical analysis methods by reclassified items of the statement of comprehensive income, which allows the user to provide information about the structure and dynamics of revenues, expenses, profits, losses of the enterprises. The results can be incorporated into the accounting practices of enterprises and can be used in audits of financial statements. The using of results will contribute to informed management decisions based on analysis. Research is original and independent.*

KEY WORDS: analysis, report, financial results, comprehensive income, the company.

УДК 657.1:658.115

Ларікова Тетяна Віталіївна,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри
обліку в кредитних і бюджетних
установах та економічного аналізу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: larikovat@mail.ru
Шилко Ірина Сергіївна,
лаборант кафедри обліку в кредитних
і бюджетних установах та економічного аналізу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: shilo4ka@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

АНОТАЦІЯ.У статті досліджено сутність і значення організації бухгалтерського обліку, узагальнено її сутність як сукупність засобів, способів і методів упорядкування та оптимізації існування зазначеної системи, яка впливає на успішність і розвиток діяльності бюджетних установ. В статті доповнено склад загальних і специфічних принципів організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах, зокрема: принцип системності, який є важливою запорукою успішної організації бухгалтерського обліку, оскільки поєднує відділ бухгалтерського обліку з іншими структурними підрозділами; принцип плановості, який передбачає розробку планових програм удосконалення організації бухгалтерського обліку; принципи науковості та інноваційності, передбачають розробку інноваційних програм розвитку та автоматизації організації бухгалтерського обліку. У статті актуалізовано проблеми автоматизації організації бухгалтерського обліку, визначено важливість використання програмних продуктів і запропоновано етапи автоматизації організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах, виконання яких забезпечить оперативний та ефективний процес збору, обробки та узагальнення інформації системи бухгалтерського обліку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: організація, бухгалтерський облік, бюджетні установи, принципи, інноваційність, стратегія розвитку, автоматизація.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Протягом останніх років у системі бухгалтерського обліку бюджетних установ спостерігаються постійні зміни, які зумовлюють кардинальне зростання потреб в отриманні достовірної інформації, необхідної для прийняття раціональних рішень. Бухгалтерський облік містить важливу для управління інформацію, однак витягнути, обробити та узагальнити його інформаційну базу є складним організаційним механізмом.

Бухгалтерський облік потребує розробку механізму, оптимізації і раціонального узагальнення відтворених господарських подій і операцій суб'єкта господарювання у відповідних інформаційних носіях. Такий специфічний вид діяльності називається організацією бухгалтерського обліку. Успішна організація бухгалтерського обліку сприяє оптимальному та ефективному використанню бюджетних ресурсів і впливає на мінімізацію витрат у діяльності бюджетних установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах у науковій літературі досліджувалось досить обмежено. Більшість публікацій присвячено дослідженню організації обліку підприємницької діяльності, зокрема такими вченими: М. Т. Білуха [9, с. 300—303], Ф.Ф. Бутинець [2, с. 40—43], А. М. Кузьмінський, В.П. Завгородній [8, с. 20—25], В.С. Лень [1, с. 6—7], М.С. Пушкар [7, с. 71—75], В.В. Сопко [3, с. 4—6], Соколов Я. В.[6, с. 335—338] та інші. Завдяки роботам цих учених сформульовано загальні положення організації обліку. Що стосуються бюджетної сфери, поглиблене дослідження провела С.В. Свірко [4, с. 176—190] у своїй монографії «Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація», яка визначила важливість і необхідність розвитку системи бухгалтерського обліку через становлення та вдосконалення організації облікового процесі та використання її складових в управлінні діяльності бюджетних установах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Не зважаючи на проведені дослідження, питання організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах залишаються актуальним і не вирішеними, оскільки згідно розробленій Кабінетом Міністрів України Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007—2015 роки передбачено удосконалення методики, зокрема організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів організації обліку в бюджетних установах, зокрема узагальнення принципів організації обліку, окреслення етапів проведення організації обліку як основи успішного функціонування бухгалтерського обліку та забезпечення стабільності діяльності бюджетних установ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Бухгалтерський облік є складним механізмом, призначення якого надавати та забезпечувати інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів з метою здійснення успішного й оперативного управління установами в бюджетній сфері. Саме тому, бухгалтерський обліку має бути належно організований, оскільки це запорука успішності та розвитку діяльності бюджетних установ і країни в цілому.

Організація бухгалтерського обліку як елемент наукового вчення про бухгалтерський облік виникла порівняно недавно — в 60-ті роки минулого сторіччя. Створення чіткого механізму організації здійснене завдяки ідентифікації елементів, прийомів і засобів організації управління діяльністю суб’єкта господарювання у межах системи бухгалтерського обліку.

Термін «організація бухгалтерського обліку» вченими трактується по-різному, тобто немає однозначного визначення цього поняття. Так, професор В.С. Лень визначає поняття «організація бухгалтерського обліку» як сукупність дій зі створення цілісної системи бухгалтерського обліку, підтримання і підвищення її організованості, функціонування якої спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів облікової інформації, включаючи вибір форм організації та формування матеріального й інформаційного забезпечення облікового процесу [1, с. 6].

У свою чергу, професор Ф.Ф. Бутинець визначає «організацію бухгалтерського обліку» як систему умов та елементів побудови облікового процесу з метою отримання достовірної та своєчасної інформації про господарську діяльність підприємства і здійснення контролю за раціональним використанням виробничих ресурсів і готової продукції [2, с. 40].

Тобто, організація обліку передбачає збір та обробки інформації необхідної для керівників організацій з метою прийняття управлінських рішень. Однак, у бюджетних установах саме головні бухгалтери здійснюють керівництво за методикою та організацією бухгалтерського обліку.

Професор В.В. Сопко визначає «організацію бухгалтерського обліку господарської діяльності» як систему методів, способів і засобів, які забезпечують оптимальне функціонування його та подальший розвиток [3, с. 4].

Саме таке трактування підтримує професор С.В. Свірко, яка визначає організацію бухгалтерського обліку як сукупність засобів, способів і методів упорядкування та оптимізації існування зазначеної системи, а в її межі включаються такі напрями, як: первинна організація обліку, організація технології облікового процесу, організація роботи апарату бухгалтерії, організація розвитку бухгалтерського обліку [4, с. 176].

Різні за характером трактування організації бухгалтерського обліку заслуговують на увагу, однак з урахуванням специфіки бюджетних установ найбільш вірним і точним є визначення С. В. Свірко.

Організація бухгалтерського обліку ґрунтується на певних принципах, оскільки принцип виступає основою, початком, керівною ідеєю у будь-яких відносинах.

Принципи організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах ґрунтовно і змістовно дослідила С.В. Свірко, яка окреслила, що вперше принципи організації бухгалтерського обліку були сформульовані англійською бухгалтерською школою позитивізму XIX ст., які включають: розподіл праці, локалізація інформації, конкуренція в контролі, дієвість бухгалтерії, методологічна незалежність, психологічний клімат [5, с. 202].

У XX ст. французька бухгалтерська школа запропонувала власні підходи щодо організації бухгалтерського обліку, а саме принципи: механізації, економії часу, економії праці, скорочення строків виконання бухгалтерської роботи, безпеки, чіткості уявлення і надавання інформації [6, с. 355]. Однак визначені принципи більше стосуються організації праці працівників, ніж організації бухгалтерського обліку.

Також до принципів бухгалтерського обліку відносять: точність облікових записів, зрозумілість і чіткість записів, правильну грошову оцінку, повноту та визначеність зареєстрованих фактів, правдивість і документальну обґрунтованість записів, відповідальність і правильність вибору облікових книг, класифікації, групування і систематизації отриманої інформації про проведення операцій, акуратність, своєчасність і впорядкованість записів [7, с. 71]. Такі принципи дійсно відповідають основним вимогам організації бухгалтерського обліку, хоча врахувати усі принципи практично неможливо.

Вітчизняні науковців звернули увагу на дослідження організації обліку значно пізніше, серед них виділяють підручник Кузьмінського А. М., В. В. Сопко, В. П. Завгороднього «Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу», в якому визначено такі принципи організації бухгалтерського обліку: адаптивність, безперервність, випереджувальне відображення, всебічність, динамічність, паралелізм пропорційність, прямоточність, ритмічність, системо утворювальних відносин, субординація, цілісність [8, с. 20]; посібник Білухи М. Т. «Теорія бухгалтерського обліку», в якому визначені такі принципи: безперервність, кооперування, паралельність, пропорційність, прямоточність ритмічність, спеціалізація [9, с. 300].

Однак, окреслені принципи мають більш узагальнений характер, оскільки їх застосування можливе до будь-якої системи знань, а практичного використання принципів в організації бухгалтерського обліку бюджетних установ запропоновано С. В. Свірко, яка поділила принципи на загальні і спеціальні з подальшим виокремленням другого рівня в розрізі спеціальних принципів [4, с. 188].

До загальних відносяться принципи: цілісності елементів і зв'язків, динамічності, передбачуваності, безперервності. Специфічні, в свою чергу, поділяються на принципи організації облікового процесу і організації праці. Перша група включає принципи: повноти, чіткого відображення, ритмічності, своєчасності, прямоточності. Друга група включає такі принципи: зацікавленості, стимулювання, конкретності, комплексності, конструктивності, систематичності, пропорційності, екологічності. Обидві групи включають принципи: підпорядкованості, економічної доцільності, контролю

Такий поділ є виважений і обґрунтований, такий підхід формування специфічних принципів виправданий аналогічним природним поділом у практиці ведення організації бухгалтерського обліку і чітко визначає процес організації обліку за відповідними зонами. Тому погоджуючись із автором, вважаю за доцільним доповнити як загальні принципи, так і специфічні. Узагальнені принципи організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах та їх характеристика наведено в табл. 1.

Таблиця 1

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ*

Назва принципу	Характеристика
Загальні принципи	
Цілісності елементів зв'язків	Вивчення об'єкта зі сторони єдиного цілого, так і з позиції внутрішніх зв'язків і відносин у межах загальної системи
Динамічності і передбаченості	Полягає у постійному розвитку організації бухгалтерського обліку, передбаченості, прогнозуванні та управлінні
Безперервності	Передбачає постійне подовжене в часі проведення організаційних заходів щодо процесу бухгалтерського обліку
Системності	Передбачає взаємозв'язок між службою бухгалтерського обліку та інших структурних підрозділів установи
Специфічні принципи	
Організація облікового процесу	
Повноти	Передбачає висвітлення повноти даних облікових номенклатур
Чіткого відображення	Передбачає чіткого відображення трансакцій у системі матеріальних носіїв інформації
Ритмічності	Означає рівномірне надходження вхідних даних і видавання вихідної інформації
Своєчасності	Передбачає своєчасність обробки інформації
Прямоточності	Передбачає побудову стійких потоків руху інформації відповідно до технології процесу бухгалтерського обліку
Організація праці виконавців	
Зацікавленості	Передбачає зацікавленість працівників у поліпшенні стану бухгалтерського обліку

Закінчення табл. 1

Назва принципу	Характеристика
Стимулювання	Передбачає наявність стимулювання подальшого професійного зростання
Конкретності	Передбачає удосконалення організації апарату бухгалтерії, а також забезпечення виконання цього рішення
Комплексності	Передбачає розподіл потенціалу бухгалтерської служби
Конструктивності	Передбачає конструктивність критики в організації обліку
Систематичності	Передбачає систематичне оцінювання обстановки й оцінювання діяльності бухгалтерського підрозділу
Пропорційності	Передбачає пропорційне використання засобів та предметів праці та кількості бухгалтерського персоналу
Екологічності	Передбачає наявність моральної атмосфери та фізичного стану працівників.
Організація облікового процесу Організація праці виконавців	
Підпорядкованості	Визначає підпорядкованість завдань організації облікового процесу та виконавців облікових функцій загально управлінським цілям
Економічної доцільності	Передбачає економічну доцільність запланованих заходів щодо організації бухгалтерського обліку, чи зіставлення кінцевого результату та матеріальних, трудових витрат, що здійснюватимуться для цього досягнення
Контролю	Передбачає наявність самоконтролю та зовнішнього контролю первинних ланок бухгалтерської групи
Плановість	Передбачає комплекс заходів щодо організації обліку та праці виконавців
Науковість	Передбачає постійне дослідження та напрацювання матеріалів щодо удосконалення організації обліку та праці виконавців
Інноваційності	Передбачає розробку інноваційних програм щодо автоматизації організації бухгалтерського обліку та праці виконавців

* *Джерело*: складено автором на основі даних [4, с. 188], доповнено автором

На підставі проведеного дослідження в статті доповнено окремі принципи організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах. Загальні принципи розширились на принцип системності, оскільки вважаю, що важливою запорукою успішної організації бухгалтерського обліку є тісний взаємозв’язок між службою бухгалтерського обліку та інших структурних підрозділів установи, оскільки достовірність інформації в облікових документах прямо залежить від переданої інформації з інших структурних підрозділів.

Також розширено групу принципів, яка включає організацію облікового процесу і організацію праці виконавців, зокрема запропоновано дотримуватись принципу плановості, який передбачає комплекс заходів, розробку планів, програм щодо організації обліку та праці виконавців. Вважаю неможливість успішного функціонування бухгалтерського обліку без постійного розвитку його організації, тому пропоную дотримуватись принципів науковості та інноваційності, які передбачають наукового дослідження матеріалів з метою удосконалення організації обліку та праці виконавців і розробку інноваційних програм щодо їх автоматизації.

Побудова організації обліку передбачає поділ різних взаємопов’язаних етапів, на думку Ф.Ф. Бутинця, організація бухгалтерського обліку складається з трьох етапів:

1) методичний: передбачає вибір способів і прийомів, що є основою для таких методів обліку як документування, синтетичні та аналітичні рахунки, подвійний запис, бухгалтерський баланс і звітність, інвентаризація, оцінка майна та зобов’язань, калькулювання;

2) технічний: вибір форми обліку, яка найповніше характеризуватиме та відповідатиме розміру підприємства та його галузі. Він полягає у виборі способу обробки облікових даних, розробці, переліку і форм облікових реєстрів, встановленні порядку здійснення записів у регістрах і переносу даних у формах звітності;

3) організаційний: забезпечує організацію процесу управління в бухгалтерії, тобто організацію роботи облікового апарату. На даному етапів здійснюється налагодження адміністративного управління в бухгалтерії [2, с. 43].

Іншої думки С.В. Свірко, яка виділяє первинно чотири складові організації бухгалтерського обліку: організацію облікового процесу, організацію праці облікових працівників, організацію забезпечення бухгалтерського обліку, організацію розвитку бухгалтерського обліку, і наголошує на тому, що першу складову необхідно опрацьовувати з урахуванням трьох етапів власне бухгалтерського обліку, а саме:

1) первинного: виявлення інформаційних даних стосовно об'єктів обліку, вимірювання на базі системи показників, застосування у бухгалтерському обліку, фіксування інформації у відповідних носіях облікових даних;

2) поточного: реєстрація інформації, здобутої в результатів первинного обліку у системі рахунків бухгалтерського обліку, реєстрації інформації в носіях інформації даного етапу обліку — облікових реєстрах. Групування та перегрупування показників інформаційних даних;

3) підсумкового: узагальнення інформаційних даних поточного обліку у вигляді відповідних форм звітності, передача результативних даних зовнішнім і внутрішнім користувачам, зберігання інформаційних даних усіх етапів організації обліку, формалізованих у вигляді облікових документів, реєстрів і звітності [10, с. 8].

Отже, за результатами дослідження можна зробити такі висновки: успішно організувати обліковий процес, зібрати, обробити та узагальнити облікову інформацію відповідальними виконавцями та передати її відповідним користувачам є досить складний і багатофункціональний процес. Тому, з метою полегшення технічної обробки облікових даних працівниками бухгалтерського апарату доцільно зупинити свою увагу на дослідженні автоматизації організації обліку в бюджетних установах.

Звертаю увагу, що Стратегією модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007—2015 роки також передбачено, що для удосконалення системи бухгалтерського обліку необхідно провести уніфікацію програмного забезпечення, що використовується суб'єктами державного сектору з метою забезпечення обміну інформацією між Міністерством фінансів України, органами Казначейства і суб'єктами державного сектору з використанням баз даних та інформаційних систем [11].

Тобто, здійснити автоматизацію збирання, обробки, узагальнення та перевірки інформації між зазначеними вище організаціями, їх повного контролю використання бюджетних ресурсів.

Реалізувати поставлене завдання можливе при поглибленому дослідженні можливості або наявності автоматизації організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах, визначення можливостей повної автоматизації процесу управління на рівні діяльності бюджетних установ і бюджетних ресурсів у цілому.

Загалом, автоматизація організації бухгалтерського обліку передбачає проведення великого обсягу робіт у його різноплощинних проявах, а саме як технологічного процесу, як певного виду діяльності людини, як системи, що має динаміку розвитку, визначенню кінцевого обсягу останніх має передувати ретельний аналіз господарсько-мотиваційного середовища установи щодо реалізації поставленого завдання [12, с. 276].

Проведення автоматизації організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах є досить складним процесом, тому передбачає проходження таких етапів, які наведено на рис. 1.

Етап 1. *Визначення напрямів діяльності бюджетної установи*

↓

Етап 2. *Оцінка можливості автоматизації облікового процесу та її фінансових можливостей*

↓

Етап 3. *Вибір програмного забезпечення або розробника програми автоматизації*

↓

Етап 4. *Адаптування програмного та технічного забезпечення та проведення навчальних заходів для працівників бухгалтерської служби*

Рис. 1. Основні етапи організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах

Джерело: складено автором

Перший етап передбачає визначення широкого кола напрямів господарської діяльності установи, виокремлення пріоритетних та основних її сегментів, які потребують першочергової уваги. Також на цьому етапів оцінюється перспективні плани щодо розширення або скорочення обсягів діяльності бюджетної установи.

Другий етап передбачає оцінку запровадження автоматизації облікового процесу та її фінансових можливостей, визначення ролі і завдання автоматизації організації обліку в загальному комплексі автоматизації процесу управління в бюджетній установі, окресленні послідовності запровадження автоматизованого облікового механізму, оцінку обсягів фінансових ресурсів, які можуть бути витрачені на здійснення процедур з придбання, впровадження та обслуговування програмного забезпечення.

Третій етап передбачає вибір програмного забезпечення або розробника програми автоматизації. В сучасних умовах господарювання розміщені повні комерційні пропозиції щодо таких основних програмних комплексів автоматизації бухгалтерського обліку в бюджетних установах, а саме: «Бюджет-бухгалтерів», контур «Бухгалтерія-Бюджет», «БЕСТ-ПРО», «ПАРУС Бюджет 8.5», «Галактика», «ІНФІН-Бухгалтерія», «1С:Бухгалтерія для бюджетних установ 7.7».

Дослідження детальної інформації щодо визначених програм повинна базуватись на розумінні базових потреб, що висуваються до програмного забезпечення в бюджетних установах, тобто окремо за напрямами: облік доходів, облік видатків і витрат, облік розрахунків з дебіторами та кредиторами, облік розрахунків з оплати праці, облік необоротних активів, формування форм звітностей.

Четвертий етап передбачає введення в експлуатацію програмного та технічного забезпечення, адаптування та налаштування його на робочих місцях, проведення навчальних або тренінгових заходів працівникам бухгалтерської служби та інших виконавців, які можуть бути задіяні в автоматизованому механізмі.

*Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку***.** Отже, за результатами дослідження можна зробити висновки, що організація бухгалтерського обліку є складним процесом і передбачає здійснення сукупності засобів, способів і методів упорядкування та оптимізації існування зазначеної системи, в межі якої входить: первинна організація обліку, організація технології облікового процесу, організація роботи апарату бухгалтерії, організація розвитку бухгалтерського обліку, а успішний розвиток організації обліку в бюджетних установах залежить від можливості автоматизації облікового процесу, що передбачає запровадження та використання програмних комплексів автоматизації бухгалтерського обліку в бюджетних установах.

Подальшого дослідження потребує дослідження сучасних програмних продуктів, які застосовуються в обліковому механізмі суб'єктів господарювання, зокрема в діяльності бюджетних установах.

Бібліографічний список

1. Організація бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Черніг. держ. технол. ун-т ; Ред. В. С. Лень. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 696 с.

2. *Бутинець, Ф. Ф.* Організація бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / Ф.Ф. Бутинець, О.П. Войналович, І.Л. Томашевська. — 4-е вид., доп. і перероб. — Житомир : Рута, 2005. — 528 с.

3. *Сопко В.В*. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу [Текст]: підручник / В.В. Сопко, В.П. Завгородній. — К.: КНЕУ, 2004. — 412 с.

4. *Свірко С.В.* Бухгалтерський облік у бюджетних установах : методологія та організація [Текст] : монографія / С.В. Свірко ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К. : КНЕУ, 2006. — 243 с.

5. *Свірко С.В*. Розвиток принципів організації бухгалтерського обліку: світовий історичний досвід та вітчизняні напрацювання сучасності / С.В. Свірко // Вчені записки [Текст]: зб. наук. праць. Вип. 10 / ред. А.Ф. Павленко. — К. : КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2008. — С. 202—207.

6. *Соколов Я. В.* Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней [Текст] : учебное пособие / Я.В. Соколов. — М : Аудит, 1996. — 638 с.

7. *Пушкар М.С.* Облікова політика і звітність [Текст]: навч. посібник / М.С. Пушкар. — Тернопіль: Карт-бланш, 2003. — 141 с.

8. *Кузьмінський А. М.* Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу [Текст] : підруч. для студ., що навч. за спец. «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз господарської діяльності» / А. М. Кузьмінський; Ред. А. М. Кузьмінський. — К. : Вища школа, 1993. — 223 с.

9. *Білуха М. Т.* Теорія бухгалтерського обліку [Текст] / М.Т. Білуха. — К. : КНТЕУ, 2000. — 692 с.

10.*Свірко С. В.* Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах [Текст] : навч. посібник / С. В. Свірко. — К. : КНЕУ, 2003. — 380 с.

11. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007—2015 роки від 16.01.2007 № 34: Постанова Кабінету Міністрів України. — [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF/print 1389935151858715.

12. *Свірко С.В*. Організація автоматизації процесу бухгалтерського обліку в бюджетних установах / С. В. Свірко// Фінанси, облік і аудит [Текст] : зб. наук. праць. — К. : КНЕУ, 2003 — Вип. 4. — 2004. — С. 276—282.

References

1. Orhanizatsiya bukhhalters□koho obliku [Accounting organization]: navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl. / Chernih. derzh. tekhnol. un-t;

Red. V. S. Len. — K.: Tsentr navchal□noyi literatury, 2006. — 696 s. [In Ukrainian].

2. Butynets, F. F. Orhanizatsiya bukhhalters□koho obliku [Accounting organization]: pidruchnyk / F.F. Butynets□, O.P. Voynalovych, I.L. Tomashevska. — 4-e vyd., dop. y pererob. — Zhytomyr: Ruta, 2005. — 528 s. [In Ukrainian].

3. Sopko V.V. Orhanizatsiya bukhhalters□koho obliku, ekonomichnoho kontrolyu ta ANALIZU [Accounting organization, economic monitoring and analysis]: pidruchnyk /V.V. Sopko, V.P. Zavhorodniy. — K .: KNEU, 2004. — 412 s. [In Ukrainian].

4. Svirko S.V. Bukhhalterskyy oblik u byudzhetnykh ustanovakh: metodolohiya ta orhanizatsiya [Accounting in Budget Institutions: Methodology and organization]: monohrafiya / S.V.Svirko; Kyyiv. nats. ekon. un-t im. V.Hetmana. — K.: KNEU, 2006. — 243 s. [In Ukrainian].

5. Svirko S.V. Rozvytok Pryntsypiv orhanyzatsyy bukhhalters□koho obliku: svitovyy istorychnyy dosvid ta vitchiznyani Napratsyuvannya Suchasnosti [The development of principles of accounting: world historical experience and domestic developments of our time] / S.V. Svirko // Vcheni zapysky [Tekst]: zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 10 / red. A. F. Pavlenko. — K.: KNEU imeni Vadyma Hetmana, 2008. — S. 202—207 [In Ukrainian].

6. Sokolov YA. V. Bukhhalterskyy oblik: vid vytokiv do nashykh dniv [And accounting: from ystokov to our days]: navchalnyy posibnyk / YA.V.Sokolov. — M: Audyt, 1996. — 638 s [In Russian].

7. Pushkar M.S. Oblíkova polítika í zvítníst’ [The accounting policies and reporting] : navch . posíbnik / M.S. Pushkar . — Ternopíl’ : Kart blansh — 2003. — 141 s. [In Ukrainian].

8. Kuzminskyy A. M. Orhanizatsiya bukhhalters□koho obliku, kontrolyu y ANALIZU [Organization of accounting, control and analysis]: pidruch. dlya stud., Shcho navch. za spets. «Bukhhalterskyy oblik, kontrol i analiz hospodarskoyi diyalnosti» / A. M. Kuzminsky; Red. A. M. Kuzminskyy. — K.: Vyshcha shkola, 1993. — 223 s. [In Ukrainian].

9. Bilukha M. T. Teoriya bukhhalterskoho obliku [Theory of Accounting] / M.T. Bilukha. — K.: KNTEU, 2000. — 692 s. [In Ukrainian].

10. Svirko, S. V. Orhanizatsiya bukhhalters□koho obliku v byudzhetnykh ustanovakh [Company accounting in budgetary institutions]: Navch.posibnyk / S.V. Svirko. — K.: KNEU, 2003. — 380 s/ [In Ukrainian].

11. Stratehiya modernizatsiyi systemy bukhhalters□koho obliku v derzhavnomu sektori na 2007-2015 roky vid 16.01.2007 № 34 [The strategy of modernization of the accounting system in the public sector for 2007-2015 of 16.01.2007 № 34] — Postanova Kabinetu ministriv Ukrayiny — [Elektronnyy resurs] / — Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF/print1389935151858715 [In Ukrainian].

12. Svirko S.V. Orhanizatsiya avtomatyzatsiyi protsessa bukhhalters□koho obliku v byudzhetnykh ustanovakh [Company automate the process of accounting in budgetary institutions] / S. V. Svirko // Finansy, oblik i audyt [Tekst]: zb. nauk. prats□. — K.: KNEU, 2003. — Vyp. 4. — 2004. — S. 276—282. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04 травня 2015 р.

УДК 657.1:658.115

Ларикова Татьяна Витальевна,
канд. экон. наук, доц., доцент кафедры учета
в кредитных и бюджетных учреждениях
и экономического анализа
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: larikovat@mail.ru
Шилко Ирина Сергеевна,
лаборант кафедры учета
в кредитных и бюджетных учреждениях
и экономического анализа ГВУЗ
«КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: shilo4ka@ukr.net

Организация учета в бюджетных учреждениях

АННОТАЦИЯ. В статье исследована сущность и значение организации бухгалтерского учета, обобщенно ее сущность как совокупность средств, способов и методов упорядочения и оптимизации существования указанной системы, которая влияет на успешность и развитие деятельности государственных учреждений. В статье дополнен состав общих и специфических принципов организации бухгалтерского учета в государственных учреждениях, в частности: принцип системности, который является важным залогом успешной организации бухгалтерского учета, поскольку сочетает отдел бухгалтерского учета с другими структурными подразделениями; принцип плановости, который предусматривает разработку плановых программ совершенствования организации бухгалтерского учета; принципы научности и инновационности, предусматривают разработку инновационных программ развития и автоматизации организации бухгалтерского учета. В статье актуализированы проблемы автоматизации организации бухгалтерского учета, определена важность использования программных

продуктов и предложены этапы автоматизации организации бухгалтерского учета в бюджетных учреждениях, выполнение которых обеспечит оперативный и эффективный процесс сбора, обработки и обобщения информации системы бухгалтерского учета.
КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: организация, бухгалтерский учет, бюджетные учреждения, принципы, инновационность, стратегия развития, автоматизация.

UDC657.1:658.115

Larikova Tetiana Vitaliyiivna,
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of Department of Accounting
credit and budgetary institutionsand economic analysis
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: larikovat@mail.ru
Shilko Irina Sergeevna,
assistant of Department of Accounting
credit and budgetary institutionsand economic analysis
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: shilo4ka@ukr.net

Accounting in budgetary institutions

ABSTRACT. In the article the essence and meaning of accounting, summarized its essence as a set of tools, techniques and methods to organize and optimize the existence of the system that affects the success and development of budget institutions. The article is supplemented with general and specific principles of accounting in budgetary institutions, in particular: the principle of consistency which is essential to the successful organization of accounting as the accounting department combines with other departments; principle of planning that involves the development of planned programs of improvement of accounting; principles of science and innovation, providing for the development of innovative applications and automate accounting. The article actualized problems of automation accounting, identified the importance of software and proposed stages of automation of accounting in budgetary institutions, implementation of which will provide prompt and efficient process for collecting, processing and compiling information accounting system.

KEY WORDS: organization, accounting, public institutions, principles, innovation, strategy development, automation.

УДК 657.631(061)

Небильцова Оксана Володимирівна,
канд. екон. наук, доцент, професор, заступник завідувача
кафедри міжнародного обліку та аудиту
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги 54/1)
E-mail: onebyltsova@hotmail.com

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ФІНАНСОВОЇ ТА НЕ-ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено концептуальним підходам щодо підготовки як річної фінансової звітності, так і розкриття не-фінансової інформації відповідно до вимог спеціальних Директив у Європейському Союзі.
Визначено, що здійснюючи імплементацію сучасної концепції соціальної відповідальності бізнесу, великі суб'єкти економічної діяльності зобов'язані готувати не-фінансову звітність, яка має містити інформацію щодо екологічних, соціальних питань. Вимоги щодо розкриття не-фінансової інформації підлягають диференціації відповідно до таких критеріїв, як валюта балансу, чистий дохід від реалізації та середня кількість працюючих.
Акцентовано увагу, що Директиви з обліку щодо річної фінансової звітності покладають зайвий тягар на малі та середні компанії, що обумовлює необхідність їх спрощення.
Наведені підходи досліджено у контексті Стратегії розвитку ЄС до 2020 року, метою якої визначено зменшення адміністративного тягаря, покращення ділового середовища та сприяння інтернаціоналізації діяльності МСП.

*КЛЮЧОВІ СЛОВА: сталий розвиток, річна фінансова звітність, не-фінансова інф*ормація, стратегія ЄС, інтернаціоналізація МСП.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі геополітична та геоекономічна криза на Сході України унеможливлює добровільну реалізацію будь-яких інтеграційних проектів, орієнтованих на Євразійський економічний союз, який почав функціонувати з 1 січня 2015 р. Відповідно, безальтернативною домінантою для нашої країни залишається реалізація євроінтеграційної стратегії, що породжує не тільки нові можливості, зокрема, для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а й ризики, співвідношення яких може динамічно змінюватись, причому, не обов'язково у позитивному значенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з пріоритетних сфер адаптації законодавства України до ЄС незмінно є фінансовий облік. Цим питанням було приділено увагу такими вітчизняними фахівцями в цій галузі, як С. Ф. Голов, В. М. Костю-ченко, С. Я. Зубілевич, В. І. Єфіменко тощо. Водночас контекст як двосторонніх відносин у площині ЄС—Україна, так і внутрішній у межах Європейського Союзу зазнає суттєвих динамічних змін, що вимагає здійснювати дослідження у новій системі координат.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. У главі 13 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-чле-нами визнано важливість комплексного застосування ефективних правил і методик у сферах законодавства щодо заснування і діяльності компаній, корпоративного управління, а також щодо бухгалтерського обліку та аудиту з метою створення повноцінно функціонуючої ринкової економіки та стимулювання торгівлі. При цьому сторони домовилися співробітничати, зокрема, щодо впровадження на національному рівні відповідних міжнародних стандартів і поступового наближення до права ЄС у сфері бухгалтерського обліку та аудиту згідно з Додатком XXXV до цієї Угоди [1].

Наприкінці 2014 р. у Європейському Союзі було прийнято Директиву 2014/95/ЄС Європейського Парламенту та Комісії від 22 жовтня 2014 р. щодо розкриття не-фінансової (non-financial) інформації певними великими суб'єктами економічної діяльності та групами [2].

Той факт, що в ЄС прийнято не окрему спеціальну Директиву щодо не-фінансової звітності, а її положення змінюють і розвивають положення Директиви 2013/34/ЄС від 26 червня 2013 р. щодо річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних звітів певних видів суб'єктів економічної діяльності [3] свідчить про сприйняття інститутами ЄС фінансової та не-фінансової звітності на концептуальному і функціональному рівнях як органічно пов'язаних. Конкретизуючи дану тезу, можна акцентувати увагу на важливому аспекті, сутність якого полягає у тому, що на не фінансову звітність покладається функція додаткового пояснення сум, відображених у річних фінансових звітах і в ній мають міститись посилання на зазначені звіти.

Формулювання мети і завдання дослідження. Аксіоматика даної статті полягає у тому, що підготовці фінансової звітності, причому не принципово звичайної або консолідованої, та не-фінансової звітності притаманні як власні специфічні принципи, теоретичні, методологічні та методичні засади, так і спільні риси, які підлягають виявленню в силу їх важливості. У даному контексті можна сформулювати мету даної статті, яка полягає у розкритті концептуальних і стратегічних засад, які обумовлюють загальні підходи та особливості підготовки фінансової та не-фінансової звітності суб'єктами економічної діяльності держав-членів Європейського Союзу, що у такій інтегральній площині у вітчизняній економічній науці досліджується вперше.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для досягнення мети статті необхідним є звернення, насамперед, до першоджерел, якими є спеціальні Директиви Європейського Парламенту та Ради, Стратегії розвитку ЄС до 2020 року (Стратегія ЄС 2020), а також аналітичних матеріалів ЄС, результатів досліджень вітчизняних вчених тощо.

Загальні підходи та особливості рамкових засад щодо не-фінансової звітності (НФЗ) обумовлені формуванням та імплементацією у межах ЄС концепції соціальної відповідальності бізнесу (Corporate Social Responsibility) за свою діяльність. Оскільки така діяльність здатна здійснювати як позитивний, так і негативний вплив, у тому числі, на соціальну сферу в усій множинності позаринкових інститутів, на навколишнє природне середовище, суспільство, яке репрезентоване обізнаними, зацікавленими особами (зокрема, інвесторами, споживачами) вже не задовольняється даними фінансової звітності або навіть результатами їх аналізу та потребує одержання інтегральної інформації. Як відповідь на такий суспільний запит цілком логічними є положення преамбули Директиви 2014/95/ЄС [2], де передбачено, що певні суб'єкти економічної діяльності, причому не всі, а лише ті, які можуть бути віднесені до категорії «великих», не просто мають право, а зобов'язані готувати не-фінансову звітність, яка міститиме інформації щодо низки важливих аспектів у таких сферах: екологічній, соціальній, антикорупційній, забезпечення прав людини тощо. Якщо навести лише загальний перелік зазначених аспектів, наприклад, в екологічній і соціальній сферах, то він охоплюватиме, відповідно:

— здоров'я та безпеку людини, використання відновлювальних і не відновлювальних джерел енергії, викиди парникових газів, використання води, забруднення повітря;

— гендерну рівність, умови праці, забезпечення здоров'я і безпеки на робочому місці, повагу прав працівників на інформацію та консультації, повагу прав профспілок, діалог з місцевими громадами та дії, спрямовані на забезпечення захисту і розвитку цих громад.

Отже, до Доповіді керівництва (Management Report) великих суб'єктів економічної діяльності, які є публічними, а також тими публічними суб'єктами, які є материнською компанією у великих групах, у кожному з яких на дату складання балансу значення такого критерію, як середня кількість працюючих протягом фінансового року досягає 500 осіб, у випадку, якщо група подає консолідовані фінансові звіти, до нього підлягає обов'язковому включенню нефінансовий звіт, у якому має бути розкрито вплив: економічний, соціальний, на навколишнє природне середовище, а також викладено концепції та стратегії функціонування і подальшого розвитку. Як мінімум він повинен надавати таку інформацію:

— стисле викладення бізнес моделі, в якій функціонує суб'єкт економічної діяльності;

— опис політики, яку здійснює суб'єкт економічної діяльності щодо захисту навколишнього середовища, соціальної сфери та сфери зайнятості;

— результати, які були при цьому досягнуті;

— основні ризики, які пов'язані із захистом навколишнього середовища, соціальною сферою і сферою зайнятості та залежать від суб'єкта економічної діяльності, включаючи комерційні відносини з іншими контрагентами, продукцію та послуги, які, з високою ймовірністю, спричинили такий вплив, а також як суб'єкт економічної діяльності здійснював управління такими ризиками;

— ключові індикатори не фінансового характеру, які відносяться до відповідного бізнесу.

У 2008 р. Європейським Парламентом було прийнято резолюцію, сутність якої полягає у тому, що сукупність Директив, які узагальнено, так і визначаються як «Директиви з обліку» (Accounting Directives), є такими, що створюють не просто додатковий, а зайвий тягар для середніх і малих підприємств, а особливо мікропідприємств, що зумовлює необхідність спрощення вимог для цих категорій суб'єктів економічної діяльності.

Концептуальні засади, які значною мірою, визначають на сучасному етапі загальнообов'язкові вимоги та винятки з них для окремих категорій суб'єктів економічної діяльності держав — членів ЄС щодо підготовки фінансової звітності містяться у низці документів ЄС, на які міститься безпосереднє посилання у Директиві 2013/34/ЄС. До таких важливих документів належать, насамперед, Стратегія ЄС 2020 [4] та Акт малого бізнесу для Європи [5].

У 2010 р. у Європейському Союзі було визначено основні цілі та пріоритети нової стратегії до 2020 р., для досягнення яких необхідно, насамперед, відновити стале функціонування його соціально-економічної системи після світової фінансово-економічної кризи. Стратегія ЄС 2020 будується на основі кількох пріоритетів, котрі слід розглядати як взаємно посилючі, де спільною концептуальною основою є категорія «зростання», яке має бути «розумним, сталим і всеосяжним». При цьому забезпечення «розум-ного» зростання передбачає розвиток економіки Європейського Союзу на грунті нових знань та інновацій, у свою чергу «сталого» зростання через підвищення та конкурентоспроможності його економіки.

Як зазначено у монографічному дослідженні вітчизняного вченого В. І. Короля, стратегічний орієнтир ЄС полягає в тому, щоб функціонувати в режимі «стійкого відновлення», що передбачає не тільки повернення до попередньої траєкторії, а й вихід на траєкторію вищу. Поряд з бажаним, не виключається реалізація двох сценаріїв, які можна кваліфікувати як песимістичний і, по суті, передкатастрофічний. Песимістичний сценарій — «в'яле відновлення» — базується на ймовірності недосягнення докризової траєкторії внаслідок повільної динаміки та нескоординованого здійснення назрілих реформ. У свою чергу, передкатастрофічний сценарій — «втрачене десятиліття» — передбачає не просто тимчасове відхилення від докризової траєкторії, а перехід на таку, що об'єктивно унеможливить надалі вихід на провідні місця у світі через втрату відповідного потенціалу для цього, тобто йдеться про можливе розгортання незворотного доцентрового (руйнівного) процесу [6, с. 111].

Стратегія ЄС 2020, звичайно, стосується багатьох різноманітних аспектів, але у межах даної статті одним із ключових можна визнати положення, яка міститься у ч. 2 п. 1 преамбули Директиви 2013/34/ЄС. Так, метою зазначеної Стратегії визначено зменшення адміністративного навантаження та поліпшення бізнес-середовища, насамперед, для малих і середніх підприємств. У свою чергу, для цих категорій суб'єктів економічної діяльності визначається ключовий вектор, який передбачає сприяння їм у сфері так званої «інтернаціоналізації», що охоплює два напрями:

вихід на ринки інших держав — членів ЄС і третіх країн у сферах експорту, імпорту, прямого іноземного інвестування, міжнародних субконтрактів [7].

Однією з програм, спрямованих на сприяння інтернаціоналізації діяльності малих і середніх підприємств держав — членів ЄС, є «Східне інвестування», що реалізується у межах Європейської політики сусідства та передбачає поліпшення ділового кліматув Україні, що відповідає інтересам цих суб'єктів економічної діяльності.

Реалізація в Європейському Союзі концепції сталого розвитку має як приватну, так і публічну складові. Оскільки суб'єкти економічної діяльності мають нести відповідальність за вплив їхньої діяльності на усі три складові суспільного розвитку — економічну, соціальну та екологічну, цілком логічним є покладання відповідальності на інститути ЄС як носіїв публічної влади за їхні дії та рішення, що чинять вплив на ці ж складові, у тому числі, у сфері міжнародних економічних відносин.

У Європейському Союзі запроваджено спеціальний інструмент — оцінка впливу міжнародної торгівлі на сталий розвиток, який застосовується в обов'язковому порядку під час переговорів щодо укладення торговельних угодз метою виявлення їхнього можливого впливу — економічного, екологічного та соціального характеру. Таким чином, лібералізація міжнародної торгівлі та забезпечення економічного зростання визнаються в ЄС важливими, але не самодостатніми поза іншими складовими сталого розвитку(sustainable development) суспільства [8].

Цей інструмент було застосовано також під час підготовки проекту Угоди про асоціацію з Україною в частині поглибленої всеосяжної зони вільної торгівлі, що дозволило спрогнозувати як позитивні, так і негативні наслідки її імплементації не тільки для ЄС, а й України. Так, цілком можливий негативний вплив щодо зростання рівня безробіття у тих галузях економіки України, які зазнають найбільшого конкурентного тиску з боку суб'єктів економічної діяльності держав — членів ЄС, пропонується супроводжувати заходами зі стимулювання підприємництва та сприяння діяльності українських суб'єктів малого і середнього бізнесу.

Відповідно до п. 12 преамбули Директиви 2013/34/ЄС диференціація суб'єктів економічної діяльності на малі, середні та великі підприємства підлягає здійсненню за даними щодо: 1) загальної суми валюти балансу; 2) розміру надходження виручки від реалізації; 3) середньої кількості працівників протягом фінансового року.

Так, до малих належать ті підприємства, які на дату балансу не перевищують показники, як мінімум двох з трьох наведених вище параметрів, а саме:

1) загальна валюта балансу — 35 тис. євро;
2) чиста виручка від реалізації — 700 тис. євро;
3) середня кількість працівників — 10 осіб.

Наведені кількісні показники є важливими, оскільки виключно для цієї категорії суб'єктів економічної діяльності можуть бути запроваджені спеціальні заходи, перелічені у ст. 36 Директиви, де передбачається створення для них сприятливіших умов функціонування шляхом зменшення фінансового та адміністративного навантаження.

У ст. 4 Директиви 2013/34/ЄС міститься положення, яке передбачає, що річна фінансова звітність для усіх суб'єктів економічної діяльності включає, як мінімум, баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про прибутки та збитки (звіт про сукупні прибутки або збитки) та примітки до фінансових звітів. При цьому, доцільно зазначити, що для малих і середніх підприємств може бути передбачено подання балансу за спрощеною формою. Оскільки вимоги щодо спрощення можуть стосуватись не лише балансу, можна звернути увагу на таке. Держави — члени ЄС можуть передбачити для мікропідприємств певні виключення у порівнянні із загальнообов'язковими вимогами для інших категорій суб'єктів економічної діяльності в ЄС щодо приміток до фінансових звітів, підготовки доповідей керівництва, публікації річної фінансової звітності тощо.

Визначивши кількісні показники для малих підприємств, цілком логічним зробити аналогічний крок щодо інших двох категорій підприємств: — середніх і великих. Отже, середніми визнаються підприємства, які також на дату балансу не перевищують показники двох з трьох наведених параметрів, а саме:

1) загальна валюта балансу — 20 млн євро;
2) чиста виручка від реалізації — 10 млн євро;
3) середня кількість працівників — 250 осіб.

У випадку перевищення цих показників підприємства (компанії) підлягатиме визнанню як великі.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що підготовка певними суб'єктами економічної діяльності держав — членів ЄС в обов'язковому порядку фінансової та не-фінансової звітності реалізується відповідно до постулатів сучасної концепції щодо підвищення соціальної відповідальності бізнесу перед суспільством в економічній, соціальній та економічній сферах. Відповідні концептуальні засади носять комплексний характер і закріплюються у документах інститутів ЄС як стратегічного характеру, так і директивах 2013 і 2014 рр., які є інструментами гармонізація права держав — членів ЄС, у даному випадку, у сфері підготовки фінансової та не-фінансової звітності. Враховуючи зазначені тенденції та підходи, а також положення Угоди про асоціацію України та ЄС, вітчизняним суб'єктам господарювання варто заздалегідь готуватись до невідворотних змін у частині підготовки, подання, опублікування обох видів звітності, які запроваджуватимуться у процесі адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

Виходячи з того, що питання підготовки фінансової та нефінансової звітності набуває важливого значення не лише для окремих суб'єктів економічної діяльності, а й для їх груп актуальним у подальшому є розкриття критеріїв формування таких груп та особливостей підготовки ними консолідованої звітності обох зазначених видів у Європейському Союзі.

Бібліографічний список

1. *Association* Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and Their Member States, of one part, and Ukraine, of the other part / [Електронний ресурс]// Режим доступу до матеріалів: http://eeas.europa.eu/ukraine/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm

2. *Directive* 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups / [Електронний ресурс]// Режим доступу до матеріалів: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095 &from=EN

3. *Directive* 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC / [Електронний ресурс]// Режим доступу до матеріалів: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0034&from=EN

4. *Europe 2020*. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. — Communication from the Commission. — Brussels, 3.3.2010 COM (2010) 2020 final / [Електронний ресурс]// Режимдоступу до матеріалів: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/ LexUriServ.do?uri=COM:2010: 2020:-FIN:EN:PDF.

5. *Communication* from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions «Think Small First» A «Small Business Act» for Europe {SEC(2008) 2101} {SEC(2008) 2102} Brussels, 25.6.2008 COM(2008) 394 final [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394: FIN:EN:PDF

6. *Король В. І.* Правове забезпечення зовнішньоекономічної стратегії України (теоретико-методологічні та прикладні засади державно-правового прогнозування): монографія / В. І. Король. — К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. — 415 с.

7. Internationalisation of European SMEs Final Report / [Електроннийресурс]// Режим доступу до матеріалів: http://ec.europa.eu/enterprise/-policies/sme/marketaccess/files/internationalisation_of_european_smes_final_en.pdf

8. Handbook for Trade Sustainability Impact Assessment With a preface by P. Mandelson, European Commissioner for Trade Handbook SIA / [Електронний ресурс]// Режим доступу до матеріалів: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/march/tradoc_127974.pdf.

References

1. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and Their Member States, of one part, and Ukraine, of the other part / [Electronic resource] // Access mode: http://eeas.europa.eu/ukraine/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm

2. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups / [Electronic resource] // Access mode: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095&from=EN

3. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC / [Electronic resource] // Access mode: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT /PDF/?uri=CELEX:32013L0034&from=EN

4. *Europe 2020*. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. — Communication from the Commission. — Brussels, 3.3.2010 COM (2010) 2020 final / [Electronic resource] // Access mode: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/ LexUriServ.do?uri=COM:2010: 2020:FIN:EN:PDF.

5. *Communication* from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions «Think Small First» A «Small Business Act» for Europe {SEC(2008) 2101} {SEC(2008) 2102} Brussels, 25.6.2008 COM(2008) 394 final [Electronic resource] // Access mode: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:EN:PDF

6. *Korol V. I.* "Pravove zabezpechennya zovnishnyo economichnoi startegii Ukrainy (teoretyko-metodologichni ta prykladni zasady dergavno-pravovogo prognozuvznnya)»: monografiya [Foreign economics trategy of Ukraine legal providing (theoretical-methodology and empiric basis of state and legal forecast] // K.: NDI pryvatnogo prava i pidpryemnyctva NAPrN Ukrainy, 2013 — 415 s. [In Ukrainian].

7. *Internationalisation* of European SMEs Final Report / [Electronic resource] // Access mode:http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/-marketaccess/files/internationalisation_of_european_smes_final_en.pdf.

8. *Handbook* for Trade Sustainability Impact Assessment With a preface by P. Mandelson, European Commissioner for TradeHandbook SIA / [Electronic resource] // Access mode: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/march/tradoc_127974.pdf.

Стаття надійшла до редакції 31 березня 2015 р.

УДК 657.631(061)

Небыльцова Оксана Владимировна,
канд. экон. наук, доцент, профессор, заместитель заведующего кафедры международного учета и аудита
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы 54/1)
E-mail: onebyltsova@hotmail.com

Стратегические подходы к подготовке финансовой и не-финансовой отчетности в Европейском Союзе

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена концептуальным подходам к подготовке как годовой финансовой отчетности, так и раскрытию не-финансовой информации в соответствии с требованиями специальных директив в Европейском Союзе.

Определено, что осуществляя имплементацию современной концепции социальной ответственностибизнеса, большие субъекты экономической деятельности обязаны готовить не-финансовую отчетность, которая должна содержать информацию касательно экологических, социальных вопросов. Требования о раскрытии информации подлежат дифференциации в соответствии с такими критериями, как валюта баланса, чистый доход от реализации и среднее количество работающих.
Акцентировано внимание, что Директивы в сфере учета, касающиеся годовой финансовой отчетности, возлагают излишнее бремя на малые и средние предприятия компании, что обуславливает необходимость их упрощения.
Указанные выше подходы исследованы в контексте Стратегии развития ЕС до 2020 года, целью которой является снижение административной нагрузки, улучшение деловой среды и содействие интернационализации деятельности МСП.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: устойчивое развитие, годовая финансовая отчетность, не-финансовая информация, стратегия ЕС, интернационализация МСП.

UDC657.631(061)

Nebyltsova Oksana Volodymyivna,
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, deputy chief of Interational Accounting and Audit Department Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Peremogy Av., Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: onebyltsova@hotmail.com

Strategic approaches towards financial and non-financial statements presentation in the European Union

ABSTRACT.This article is devoted to the concept approaches as regards both annual financial statements and disclosure of non-financial information according to the requirements of special Directives in the European Union.
It's discovered that, implementing the modern concept of Corporate Social Responsibility, certain large undertakings should prepare a non-financial statement containing information relating to environmental, social matters. The scope of those non-financial disclosure requirements should be defined by reference to the average number of employees, balance sheet total and net turnover.
It's pointed out that Accounting Directives concerning annual financial statements are burdensome for small and medium-sized companies creating preconditions to simplify them.
Above mentioned approaches are researched in the context of the Europe 2020 Strategy which aims at reducing administrative burdens, improving business environment and promoting the internationalization of SMEs.

KEY WORDS: sustainable development, annual financial statements, non-financial information, Europe Strategy, internationalization of SMEs.

УДК 657

Свірко Світлана Володимирівна,
доктор екон. наук, проф., професор
кафедри обліку в кредитних і бюджетних
установах та економічного аналізу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail:svs3@ukr.net

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ЇХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

АНОТАЦІЯ. Метою даної статті є розкриття положень облікової політики в контексті НП(С)БОДС; завданням — визначити методичні елементи облікової політики в контексті їх змістовних складових і провести ідентифікацію кожного за наявності як одно-, так і багатоваріантності обліково-процедурних підходів за ним. У процесі опрацювання були використані загальнонаукові методи пізнання, а саме: синтез та аналіз, дедукція та індукція, моделювання, системно-структурний та абстрагування. Ідентифіковані та сформовані автором елементи облікової політики бюджетних установ за НП(С)БОДС у подальшій їх реалізації сприятимуть оптимізації бухгалтерського обліку виконання кошторису на практиці. У статті зроблено висновок про необхідність, в контексті тенденцій розвитку останнього, опрацювання питання професійного судження облікових працівників суб'єктів сектору загального державного управління. Дослідження елементів облікової політики бюджетних установ сприятиме розвитку як теоретичних засад їх обліку, так і його первинного організації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: облікова політика, бюджетні установи, бухгалтерський облік виконання кошторису, бюджетний облік, бухгалтерський облік в бюджетних установах, елемент облікової політики методика організація.

Постановки проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Бюджетний облік у цілому та бухгалтерський облік бюджетних установ зокрема знаходиться на етапі активного реформування. Оголошена Постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.07 №34 модернізація системи бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління знаходить на порозі фактичного запровадження вже розроблених методичних та організаційних положень вказаної підсистеми національного бухгалтерського обліку [1]. Йдеться про розроблені: 19 національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі (далі — НП(С)БОДС), план рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі (та окремі методичних рекомендації до останніх), нормативні документи з організації праці облікових працівників бюджетних установ і розподілу обов'язків щодо обліку активів, зобов'язань, капіталу в межах суб'єктів бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління [2—5]. За умов кінцевого і повного введення в дію всіх сформованих новацій у сфері стандартизації бюджетного обліку (станом на 01.01.2015 р. у практику бюджетного обліку вже запроваджено 9 НП(С)БОДС) чітка регламентаційність останнього зникне, а натомість, відповідно до принципових підходів побудови Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для державного сектору, які і були прийняті за основу при формування НП(С)БОДС, виникне багатоваріантність підходів до прийняття облікових рішень щодо відображення різноманітних об'єктів бюджетного обліку. За цих умов питання формування облікової політики бюджетних установ, як інструменту оптимізації обліку виконання кошторису, набуває надзвичайної актуальності і потребує найскорішого опрацювання.

Аналіз останніх публікацій. У цілому питанням модернізації системи бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління або державному секторі було присвячено неодноразові публікації вчених-обліковців Л. Гізатуліної [7], О. Дорошенко [8], Т. Єфіменко [9], С. Левицької [4, 9], Л. Ловінської [9], Н. Сушко [7—9], А. Фаріон [12], а також власне автора — С. Свірко [5, 9, 12]. Наукові праці цих науковців містять огляд здійснених реформ, їх оцінку та рекомендації з визначення подальших орієнтирів розвитку вказаної складової національної системи обліку.

Вирішення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Питання облікової політики, переважним чином складових наказу про облікову політику, зазнали розкриття у поодиноких працях молодих учених-обліковців України [13—19], а також ранніх чисельних публікаціях власне автора цієї статті — С. Свірко [20—23]. Утім, жодна з праць не розглядає питання облікової політики в контексті НП(С)БОДС.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою даної статтіє розкриття положень облікової політики в контексті

НП(С)БОДС; завданням — визначити методичні елементи облікової політики в контексті їх змістовних складових і провести ідентифікацію кожного за наявності як одно-, так і багатоваріантності обліково-процедурних підходів за ним.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняний варіант, викладений у Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», визначає облікову політику як «…сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності…» [24]; НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» практично вторить останньому нормативно-правовому акту і, цілком логічно, має розбіжність виключно у визначенні суб’єктного кола [2]. Нагадаймо, що МСБОДС під обліковою політикою розуміють конкретні принципи, основи, домовленості, правила та процедури, прийняті суб’єктом господарювання для складання та подання фінансових звітів [25]. Відомим фактом є те, що бюджетні установи самостійно «…визначають за погодженням з власником (власниками) або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів облікову політику…» [24]. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку для суб’єктів державного сектору фактично розшифровують закріплене в Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» уже наведене положення, зазначаючи, що вказані суб’єкти «…самостійно на основі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку в державному секторі визначає за погодженням з головним розпорядником бюджетних коштів облікову політику, а також зміни до неї. Суб’єкти державного сектору нижчого рівня передають розпорядчий документ про облікову політику на погодження за відомчою підпорядкованістю суб’єктам державного сектору вищого рівня. Для суб’єктів державного сектору, що мають подвійну підпорядкованість, погодження здійснюється суб’єктом державного сектору вищого рівня, який затверджує кошторис. Головні розпорядники бюджетних коштів самостійно затверджують облікову політику на підставі розпорядчого документа керівника» [26]. Утім, подальший аналіз указаних методичних рекомендацій свідчить про суто номінальну свободу вибору та формування змісту облікової політики бюджетними установами, оскільки подальші положення вказаного нормативного документу чітко регламентують структуру розпорядчого документу про облікову політику, а саме:

одиницю аналітичного обліку запасів; порядок аналітичного обліку запасів, форми первинних документів, що використовуються для оформлення руху запасів, розроблені суб'єктом державного сектору самостійно; методи оцінки вибуття запасів; періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів; порядок обліку і розподілу транспортно-заготівельних витрат, застосування окремого субрахунку або аналітичного рахунку обліку транспортно-заготівельних витрат; перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг); строки корисного використання груп основних засобів; строки корисного використання груп нематеріальних активів. Незрозумілим і помилковим також вбачається надзвичайне обмеження об'єктного поля бухгалтерського обліку виконання кошторису, за яким ідентифікуються підходи в обліковій політиці. Фактично, вказані методичні рекомендації пропонують в обліковій політиці розглядати процедури, методи та прийоми щодо запасів, основних засобів, нематеріальних активів, витрат. Утім склад об'єктів, як існуючий на сьогодні в обліковій практиці перехідного періоду, так і оновлений легітимізований з 01.01.2016, значно ширший. До речі, методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства (облік яких, на відміну від суб'єктів секторі загального державного управління) не регламентований, а регульований державою) містять значно деталізовані позиції облікової політики і охоплюють весь об'єктний склад бухгалтерського обліку в межах П(С)БО та НП(С)БО [27].

Зауважимо, що оновлені принципи, методи та процедури бухгалтерського обліку бюджетних установ закріплені НП(С)БОДС пооб'єктно та загалом. На дійсну реалізацію положень вказаних методичних рекомендацій щодо обліку в державному секторі проведемо їх ідентифікацію (табл. 1).

Таблиця 1

ЗАГАЛЬНІ ТА ПООБ'ЄКТНІ ЕЛЕМЕНТИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Загальний підхід/об'єкт		
Змістовний елемент облікової політики	**Підхід**	Підстава
Загальні елементи		
Межа суттєвості	Визначається відповідними НП(С)БОДС і **керівництвом суб'єктів державного сектору**	НП(С)БОДС 1 «По-

		дання фінансової звітності»
Тривалість операційного циклу	**Визначається самостійно суб'єктом державного сектору**	НП(С)БОД С 123 «Запаси», НП(С)БОД С 135 «Витрати»
Види сегментів та їх пріоритетність	• сегментами діяльності; • географічними сегментами; Якщо організаційна структуризація суб'єкта державного сектору побудована за видами діяльності, то пріоритетним визнається сегмент діяльності, а допоміжним — географічний. Якщо організаційна структуризація суб'єкта державного сектору визначалася за регіонами, в яких суб'єкт державного сектору функціонує, то пріоритетним визнається географічний сегмент, а допоміжним — сегмент діяльності. **самостійно визначає ступінь деталізації географічних регіонів виходячи з необхідності розкриття суттєвої інформації**	НП(С)БОД С 103 «Фінансова звітність за сегментами»
Основні засоби		
Одиниця обліку	Об'єкт основних засобів, а саме: • закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього; • конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; • відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс — певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно; • інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється суб'єктом державного сектору	НП(С)БОД С 121 «Основні засоби»
Критерій визнання основних засобів активом	• існує ймовірність отримання суб'єктом державного сектору майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням, та/або він має потенціал корисності для суспільства; і • вартість об'єкта основних засобів може бути визначена	НП(С)БОД С 121 «Основні засоби»
Класифікація	*Основні засоби включають:* • Земельні ділянки. • Капітальні витрати на поліпшення земель. • Будинки, споруди та передавальні пристрої. • Машини та обладнання. • Транспортні засоби. • Інструменти, прилади, інвентар. • Тварини та багаторічні насадження.	НП(С)БОД С 121 «Основні засоби»

	• Інші основні засоби. *Інші необоротні матеріальні активи включають:* • Музейні фонди. • Бібліотечні фонди. • Малоцінні необоротні матеріальні активи. • Білизну, постільні речі, одяг та взуття. • Природні ресурси. • Інвентарну тару. • Необоротні матеріальні активи спеціального призначення. • Інші необоротні матеріальні активи	
Критерій віднесення об'єкту до малоцінних необоротних матеріальних активів	предмети вартістю (без податку на додану вартість), що не перевищує 2500 гривень та строк використання яких перевищує один рік та сценічно-постановочні засоби вартістю, що не перевищує 5000 гривень за одиницю	
Оцінка об'єкта основних засобів	За первісною вартістю, якою є: • вартість придбання у разі придбання за плату; • собівартість виробництва у разі самостійного виготовлення (створення); • справедлива вартість у разі отримання без оплати від фізичних та юридичних осіб (крім суб'єктів державного сектору); • первісна (переоцінена) вартість основних засобів у разі отримання без оплати від суб'єктів державного секторі сектору; • залишкова вартість переданого об'єкта основних засобів у разі отримання у результаті обміну на інший актив; • умовна вартість у разі відсутності активного ринку	НП(С)БОДС 121 «Основні засоби»
Оцінка після визнання	• витрати на поліпшення об'єкта основних засобів (реконструкцію (реставрацію), модернізацію, добудову, дообладнання) збільшують його первісну вартість протягом усього строку використання, якщо існує ймовірність отримання суб'єктом державного сектору майбутніх економічних вигід, що перевищують первісно оцінений рівень його продуктивності, та/або збільшення потенціалу корисності цього об'єкта. • витрати на утримання об'єкта основних засобів (проведення технічного нагляду, технічного обслуговування та ремонту), які здійснюються для відновлення або підтримання суб'єктом державного сектору майбутніх економічних вигід або потенціалу корисності на первісно оціненому рівні продуктивності об'єкта основних засобів, визнаються витратами звітного періоду, в якому вони були понесені	НП(С)БОДС 121 «Основні засоби»
Переоцінка	*Порогом суттєвості для проведення переоцінки об'єктів основних засобів приймається величина, що дорівнює 10-відсотковому відхиленню залишкової вартості об'єктів основних засобів від їх справедливої вартості.* Переоцінена первісна вартість та сума зносу об'єкта основних засобів визначаються множенням відповідно первісної вартості і суми зносу об'єкта основ-	НП(С)БОДС 121 «Основні засоби»

	них засобів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість. Якщо залишкова вартість об'єкта основних засобів дорівнює нулю, то його переоцінена залишкова вартість визначається додаванням справедливої вартості цього об'єкта до його первісної (переоціненої) вартості без зміни суми зносу об'єкта. При цьому для об'єктів, що продовжують використовуватися, обов'язково визначається ліквідаційна вартість	
Строки використання основних засобів	Типові за Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку в державному секторі, **але можуть визначатись самостійно**. При визначенні строку корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів враховуються такі чинники: • очікуване використання об'єкта основних засобів суб'єктом державного сектору. Використання оцінюють виходячи з очікуваної потужності або фізичної продуктивності об'єкта основних засобів; • очікуваний фізичний знос, який залежить від інтенсивності використання об'єкта основних засобів, якості сервісного обслуговування; • моральний знос, який виникає внаслідок змін та вдосконалення виробництва або від зміни ринкового попиту на продукт чи послуги, що надаються об'єктом основних засобів; • правові або подібні обмеження на використання об'єкта основних засобів	НП(С)БОД С 121 «Основні засоби»
Метод амортизації основних засобів	Прямолінійний	НП(С)БОД С 121 «Основні засоби»
Метод амортизації необоротних матеріальних активів	50/50, а саме:нараховується в першому місяці передачі у використання об'єкта необоротних активів у розмірі 50 відсотків його первісної вартості та решта 50 відсотків первісної вартості — у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу)	НП(С)БОД С 121 «Основні засоби»
	Нематеріальні активи	
Критерій визнання активом	можна ідентифікувати (може бути виділений чи відокремлений від інших активів) та існує ймовірність отримання суб'єктом державного сектору майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням, та/або якщо він має потенціал корисності і його вартість може бути достовірно визначена	НП(С)БОД С 122 «Нематеріальні активи»
Класифікація	• авторське та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо); • права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природно-	НП(С)БОД С 122 «Нематеріальні активи»

	го середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо); • права на знаки для товарів і послуг (товарні знаки, торгові марки, фірмові найменування тощо); • права користування майном (право користування земельною ділянкою, крім права постійного користування земельною ділянкою, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо); • права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, розробки, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, захист від недобросовісної конкуренції тощо); • інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо)	
Оцінка об'єкта нематеріальних активів	за первісною вартістю, якою є: • вартість придбання у разі придбання за плату; • собівартість виробництва у разі самостійного виготовлення (створення); • справедлива вартість у разі отримання без оплати від фізичних та юридичних осіб (крім суб'єктів державного сектору); • первісна (переоцінена) вартість нематеріальних активів у разі отримання без оплати від суб'єктів державного сектору; • залишкова вартість переданого нематеріального активу у разі отримання у результаті обміну на інший актив	НП(С)БОД С 122 «Нематеріальні активи»
Оцінка після визнання	• первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, пов'язаних із удосконаленням цих нематеріальних активів і підвищенням їх можливостей та продовженням строку використання, які сприятимуть збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигід. • витрати, пов'язані з підтриманням нематеріального активу в придатному для використання стані та відновленням суб'єктом державного сектору майбутніх економічних вигід або потенціалу корисності, пов'язаних з цим активом, до первісно оціненого рівня, визнаються витратами періоду, в якому вони були понесені	НП(С)БОД С 122 «Нематеріальні активи»
Переоцінка	*Порогом суттєвості для проведення переоцінки нематеріальних активів приймається величина, що дорівнює 10-відсотковому відхиленню залишкової вартості нематеріальних активів від їх справедливої вартості.* Переоцінена первісна вартість і накопичена амортизація об'єкта нематеріального активу визначаються як добуток відповідно первісної вартості або накопиченої амортизації та індексу переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість. Якщо залишкова вартість об'єкта нематеріальних активів дорівнює нулю, то його переоцінена залишкова вартість визначається додаванням справедливої вартості цього об'єкта до його первісної (переоціненої) вартості	НП(С)БОД С 122 «Нематеріальні активи»

	без зміни суми накопиченої амортизації об'єкта	
Строки використання нематеріальних активів	Типові за Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку в державному секторі, **але можуть визначатись самостійно**. При визначенні строку корисного використання (експлуатації) нематеріального активу слід враховувати: • моральний знос (амортизацію), що передбачається; • залежність строку корисного використання нематеріального активу від строку корисного використання інших активів суб'єкта державного сектору; • очікуване використання нематеріального активу з урахуванням морального зносу (амортизації); • строки корисного використання (експлуатації) подібних нематеріальних активів; • правові або інші обмеження щодо строку корисного використання (експлуатації) нематеріального активу	НП(С)БОД С 122 «Нематеріальні активи»
Критерій амортизації нематеріальних активів	Нематеріальний актив підлягає амортизації, коли має визначений строк корисного використання (експлуатації). Нематеріальний актив з невизначеним строком корисного використання (експлуатації) не амортизується	НП(С)БОД С 122 «Нематеріальні активи»
Метод амортизації нематеріальних активів	прямолінійний	НП(С)БОД С 122 «Нематеріальні активи»
	Запаси	
Одиниця обліку	найменування або однорідна група (вид)	НП(С)БОД С 123 «Запаси»
Критерій визнання активом	якщо вартість запасів можливо достовірно визначити, існує ймовірність отримання суб'єктом державного сектору майбутніх економічних вигід, пов'язаних з їх використанням, та/або вони мають потенціал корисності	НП(С)БОД С 123 «Запаси»
Класифікація	• сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, призначені для забезпечення звичайної діяльності і досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб'єкта державного сектору; • готова продукція або незавершене виробництво. Незавершене виробництво суб'єктів державного сектору, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких ще не визнано доходу; • матеріальні цінності, що придбані (вироблені, отримані) та утримуються суб'єктом державного сектору з метою подальшого розподілу, передачі, продажу, в тому числі вироби з дорогоцінних металів та дорогоцінного і напівдорогоцінного каміння, підру-	НП(С)БОД С 123 «Запаси»

	чники й інші матеріали освітніх (навчальних) закладів, запаси озброєння тощо; • активи, що становлять державні матеріальні резерви та запаси (резерви нафтопродуктів, зерна тощо); • малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються не більше одного року або протягом операційного циклу, якщо він більше одного року; • поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за цим Національним положенням (стандартом), а також сільськогосподарську продукцію і продукцію лісового господарства науково-дослідних закладів після її первісного визнання	
Первісна оцінка	первісна вартістю або відновлювальна вартості	НП(С)БОД С 123 «Запаси»
Оцінка на дату балансу	• первісною вартістю або чистою вартістю реалізації. • за чистою вартістю реалізації, якщо на дату балансу їх ціна знизилась або вони зіпсовані, застаріли або іншим чином втратили первісно очікувану економічну вигоду.	НП(С)БОД С 123 «Запаси»
Порядок розподілу транспортно-заготівельних витрат	Сума транспортно-заготівельних витрат щомісяця розподіляється між сумою залишку запасів на кінець звітного місяця і сумою запасів, що вибули (використані, реалізовані, безоплатно передані тощо) за звітний місяць. Сума транспортно-заготівельних витрат, яка відноситься до запасів, що вибули, визначається як добуток середнього відсотка транспортно-заготівельних витрат і вартості запасів, що вибули, з відображенням її на тих самих рахунках обліку, у кореспонденції з якими відображено вибуття цих запасів. Середній відсоток транспортно-заготівельних витрат визначається діленням суми залишків транспортно-заготівельних витрат на початок звітного місяця і транспортно-заготівельних витрат за звітний місяць на суму залишку запасів на початок місяця і запасів, що надійшли за звітний місяць	НП(С)БОД С 123 «Запаси»
Оцінка вибуття	• ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; • середньозваженої собівартості; • собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО)	НП(С)БОД С 123 «Запаси»
Періодичність визначення середньої собівартості одиниці запасів	• щомісяця • періодично	НП(С)БОД С 123 «Запаси»
Доходи		
Класифікація	*Доходи від обмінних операцій:* • бюджетне асигнування;	НП(С)БОДС 124 «Доходи»

	• доходи від надання послуг (власні надходження: плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю; надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності; надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна); кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право; • доходи від продажу (доходи від операцій з капіталом, доходи від продажу нерухомого майна); • доходи від відсотків, роялті та дивідендів; • інші доходи від обмінних операцій. *Доходи від необмінних операцій:* • податкові надходження; • неподаткові надходження (адміністративні збори та платежі); • трансферти та кошти, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів; • надходження до державних цільових фондів; • зобов'язання, що не підлягають погашенню	
Визнання доходів від обмінних операцій	Не визнаються доходами від обмінних операцій такі надходження: суми податку на додану вартість, акцизного податку, інших податкових надходжень, що підлягають перерахуванню до бюджету та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; сума попередньої оплати (авансу) в рахунок оплати товарів, робіт, послуг; сума завдатку під заставу або в погашення бюджетної позики (кредиту) у випадках, передбачених законодавством; надходження, що належать іншим особам Дохід визнається у разі, якщо існує ймовірність надходження суб'єкту державного сектору економічних вигід або потенціалу корисності, пов'язаних з обмінною операцією. Визнаний дохід не коригується на ту його частину, яка не оплачена покупцем (замовником тощо), з визнанням цієї суми витратами. Бюджетні асигнування визнаються доходом при визнанні понесених витрат, пов'язаних із виконанням суб'єктом державного сектору своїх повноважень, визначених законодавством, або отриманні активу, послуг (робіт) на виконання заходів, не пов'язаних із основною діяльністю. Дохід, пов'язаний з наданням послуг (виконанням робіт), визнається виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг (виконання робіт) на дату балансу, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції. Результат операції з надання послуг (виконання робіт) може бути достовірно оцінений за наявності всіх наведених нижче умов: можливості достовірної оцінки доходу; ймовірності надходження економічних вигід від надання послуг (виконання робіт);можливості до-	НП(С)БОДС 124 «Доходи»

	стовірної оцінки ступеня завершеності надання послуг (виконання робіт) на дату балансу;можливості достовірної оцінки витрат, здійснених для надання послуг (виконання робіт) та необхідних для їх завершення. Дохід від продажу активів визнається, якщо задовольняються такі умови: суб'єкт державного сектору передав споживачеві суттєві ризики, пов'язані з контролем над активом; суб'єкт державного сектору не здійснює надалі управління та контроль за проданим активом;суму доходу можна достовірно визначити; існує ймовірність надходження до суб'єкта державного сектору економічних вигід або потенціалу корисності; витрати, пов'язані з продажем, можна достовірно визначити. Дохід від продажу визнається за датою передачі суттєвих ризиків, пов'язаних з контролем над активом. Дохід у вигляді відсотків роялті та дивідендів визнається, якщо: існує ймовірність надходження до суб'єкта державного сектору економічних вигід або потенціалу корисності; сума доходу може бути достовірно оцінена. Такий дохід має визнаватися у такому порядку: відсотки визнаються у тому звітному періоді, до якого вони належать, виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами; роялті визнаються за принципом нарахування згідно з економічним змістом відповідної угоди; дивіденди визнаються у періоді прийняття рішення про їх виплату. Інші доходи від обмінних операцій, зокрема, включають доходи від курсових різниць, від реалізації необоротних активів (крім нерухомого майна), оборотних активів. Доходи від курсових різниць визнаються доходом на дату балансу та на дату операції	
Визнання доходів від необмінних операцій	Дохід від податкових надходжень визнається на дату настання податкової події Авансові платежі, отримані відповідно до законодавства, не визнаються доходом. Такі надходження відображаються як збільшення активу (грошові кошти на рахунках) та збільшення зобов'язання. Ресурс, отриманий унаслідок необмінної операції, крім послуг в натуральній формі, визнається активом у разі, якщо: існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням, та/або він має потенціал корисності; і достовірно можна оцінити його вартість. Дохід від необмінних операцій визнається одночасно з отриманням активів, послуг (робіт). Дохід від трансфертів у разі цільового призначення (субвенція тощо) визнається в міру виконання умов його отримання з одночасним зменшенням зобов'язання, обумовленого отриманням ресурсу у сумі понесених витрат, пов'язаних з його виконанням. Безоплатно отримані товари, роботи, послуги в натуральній формі суб'єкт державного сектору може визнавати доходом та активом звітного пе-	НП(С)БОДС 124 «Доходи»

	ріоду, в якому вони фактично були отримані. Суми зовнішньої безоплатної допомоги визнаються активом (дебіторською заборгованістю) та доходом на момент набуття чинності договором. Суми внутрішньої безоплатної допомоги визнаються активом та доходом того звітного періоду, коли вони були отримані. Суми штрафів, неустойки, пені, отримані за рішенням сторін договору або відповідних державних органів, суду, включаються до складу доходів звітного періоду за датою фактичного їх надходження. Доходом звітного періоду визнається сума зобов'язання бюджету, що не підлягає погашенню, списаного у цьому звітному періоді	
Оцінка доходів від обмінних операцій	Дохід від обмінних операцій оцінюється за вартістю активів, яка була отримана або підлягає отриманню. Якщо дохід від надання послуг (виконання робіт) не може бути достовірно визначений або ймовірність його отримання є низькою, то він оцінюється у сумі понесених витрат, що підлягають відшкодуванню. Оцінка ступеня завершеності операції з надання послуг (виконання робіт) проводиться шляхом: вивчення виконаної роботи; визначення питомої ваги обсягу послуг, наданих на певну дату, у загальному обсязі послуг, які мають бути надані; визначення питомої ваги витрат, яких зазнає суб'єкт державного сектору у зв'язку із наданням послуг, у загальній очікуваній сумі таких витрат. Сума витрат, здійснених на певну дату, включає тільки ті витрати, які відображають обсяг наданих послуг на цю саму дату. Якщо дохід від надання послуг не може бути достовірно оцінений і не існує ймовірності його отримання, то дохід не визнається, а понесені витрати визнаються витратами звітного періоду. Якщо надалі дохід буде отриманий, то він оцінюється за сумою фактичного надходження. Інші доходи (доходи від курсових різниць, від реалізації необоротних активів (крім нерухомого майна), оборотних активів, зобов'язань, які не підлягають погашенню, тощо) оцінюються у сумі визнаного доходу	НП(С)БОДС 124 «Доходи»
Оцінка доходів від необмінних операцій	Отриманий у результаті необмінної операції актив оцінюється за його фактичною вартістю, у разі якщо її не можна встановити, він оцінюється за справедливою вартістю. Дохід від необмінних операцій оцінюється у сумі отриманих активів, послуг (робіт). Визнаний дохід від податкових надходжень оцінюється у сумі, отриманій відповідно до законодавства. Визнаний дохід від необмінних операцій оцінюється у сумі вартості отриманих активів, послуг (робіт), за винятком суми зобов'язань, обумовлених цією операцією	НП(С)БОДС 124 «Доходи»

Витрати		
Класифікація	*Витрати за обмінними операціями:* • оплата праці (заробітна плата, грошове забезпечення військовослужбовців); • відрахування на соціальні заходи; • матеріальні витрати (використання предметів, матеріалів, обладнання, інвентарю, медикаментів та перев'язувальних матеріалів, продуктів харчування тощо); • амортизація; • фінансові витрати (витрати суб'єкта державного сектору, пов'язані із запозиченнями згідно із законодавством: відсотки за користування кредитами, премія, дисконт за цінними паперами, витрати на обслуговування боргу тощо); • інші витрати за обмінними операціями (курсові різниці, витрати, пов'язані з реалізацією активів, втрати від зменшення корисності активів тощо). *Витрати за необмінними операціями:* • трансферти (субсидії, гранти, соціальні виплати тощо); • інші витрати за необмінними операціями (витрати, пов'язані з передачею активів, що передають суб'єкти державного сектору суб'єктам господарювання, фізичним особам та іншим суб'єктам державного сектору для виконання цільових заходів, списана дебіторська заборгованість, неповернення депозитів тощо)	НП(С)БОДС 135 «Витрати»»
Визнання доходів від обмінних операцій	Витрати, пов'язані із виконанням суб'єктом державного сектору своїх повноважень, визначених законодавством, або передачею активу, послуг (робіт) на виконання передбачених законом про Державний бюджет України (рішенням місцевої ради) заходів, не пов'язаних із основною діяльністю, що покриваються за рахунок бюджетних асигнувань, визнаються одночасно із зменшенням активу або збільшенням зобов'язання. Витрати, пов'язані з наданням послуг (виконанням робіт) з метою отримання власних надходжень від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю та додатковою (господарською) діяльністю, визнаються одночасно з отриманням доходу або виходячи із умов договору та ступеня завершеності операції з надання послуг (виконання робіт) на дату балансу, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції. Фінансові витрати визнаються суб'єктами державного сектору витратами того звітного періоду, за який вони були нараховані (визнані зобов'язаннями)	НП(С)БОДС 135 «Витрати»
Визнання доходів від необмінних операцій	Витрати за необмінними операціями визнаються одночасно з вибуттям активів (коштів, товарів, робіт, послуг), що призводить до зменшення майбутніх економічних вигід та/або потенціалу кори-	НП(С)БОДС 135 «Витрати»

	сності, пов'язаних з використанням цього активу, та за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Витратами звітного періоду визнається сума дебіторської заборгованості бюджету, списана відповідно до законодавства у цьому звітному періоді	
Склад собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг)	виробнича собівартість продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілені постійні загальновиробничі витрати та наднормативні виробничі витрати	НП(С)БОДС 135 «Витрати»
Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції	установлюються суб'єктами державного сектору за погодженням з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади у межах компетенції відповідно до їх галузевих особливостей	НП(С)БОДС 135 «Витрати»
	Виплати працівникам	
Класифікація	• поточні виплати, • виплати при звільненні, • інші виплати	НП(С)БОДС 132 «Виплати працівникам»
Визнання	Нарахована сума виплати працівникам за роботу, виконану ними протягом звітного періоду, та нарахована сума за єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування визнаються поточними зобов'язаннями та витратами звітного періоду, у якому виникли такі зобов'язання, якщо інші національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі не вимагають включення таких витрат до собівартості активу.Виплати за невідпрацьований час визнаються зобов'язанням у тому періоді, у якому настає подія щодо виплати таких зобов'язань.Інші виплати працівникам, зокрема матеріальна допомога, визнаються зобов'язанням у звітному періоді, якщо робота, виконана працівниками у цьому періоді, дає їм право на отримання таких виплат. Зобов'язання щодо виплат при звільненні визнається у разі, якщо суб'єкт державного сектору має невідмовне зобов'язання звільнити працівника або кількох працівників до досягнення ними пенсійного віку або надавати виплати при звільненні згідно із законодавством, контрактом чи іншою угодою.Виплати при звільненні визнаються витратами того періоду, у якому виникають зобов'язання за такими виплатами	НП(С)БОДС 132 «Виплати працівникам»
	Зобов'язання	
Класифікація	• довгострокові; • поточні; • непередбачені зобов'язання; • доходи майбутніх періодів	НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання»
Визнання	Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може	НП(С)БОДС

	бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід або потенціалу корисності у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду. Зобов'язання, на яке нараховуються відсотки та яке підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу, слід розглядати як довгострокове зобов'язання, якщо первісний строк погашення був більше ніж дванадцять місяців та до затвердження фінансової звітності існує договір про переоформлення цього зобов'язання на довгострокове. Довгострокове зобов'язання за кредитним договором (якщо договір передбачає погашення зобов'язання на вимогу кредитора (позикодавця) у разі порушення певних умов, пов'язаних з фінансовим станом позичальника), умови якого порушені, вважається довгостроковим, якщо: позикодавець до затвердження фінансової звітності погодився не вимагати погашення зобов'язання внаслідок порушення; не очікується виникнення подальших порушень кредитного договору протягом дванадцяти місяців з дати балансу	128 «Зобов'язання»
Оцінка	Зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення з урахуванням особливостей визначених бюджетним законодавством. Зобов'язання, яке не відповідає критеріям визнання, є непередбачуваним зобов'язанням і суб'єктом державного сектору не визнається, а відображається на позабалансових рахунках у сумі очікуваного погашення	НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання»
	Фінансові інструменти	
Класифікація	• фінансові активи, • фінансові зобов'язання, • інструменти власного капіталу суб'єкта господарювання, • похідні фінансові інструменти	НП(С)БОДС 134 «Фінансові інструменти»
Визнання	якщо контрактодночасно приводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного суб'єкта державного сектору (суб'єкта господарювання) і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу суб'єкта господарювання у іншого суб'єкта державного сектору (суб'єкта господарювання)	НП(С)БОДС 134 «Фінансові інструменти»
Первісна оцінка	за їх фактичною собівартістю, яка складається із вартості активів, зобов'язань або інструментів власного капіталу суб'єкта господарювання, наданих або отриманих в обмін на відповідний фінансовий інструмент, і витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням або вибуттям фінансового інструмента	НП(С)БОДС 134 «Фінансові інструменти»

Оцінка на дату балансу	відображаються за їх собівартістю, крім: фінансових інвестицій, що утримуються суб'єктом державного сектору до їх погашення; фінансових активів, вартість яких неможливо достовірно визначити; фінансових активів, які є об'єктом хеджування	НП(С)БОДС 134 «Фінансові інструменти»
Фінансові інвестиції		
Визнання	якщо суб'єкт державного сектору здійснює контроль за фінансовими інвестиціями, їх оцінка може бути достовірно визначена та існує імовірність отримання суб'єктом державного сектору економічних вигід або потенціалу корисності	НП(С)БОДС 133 «Фінансові інвестиції»
Класифікація	• довгострокові; • поточні	НП(С)БОДС 133 «Фінансові інвестиції»
Первісна оцінка	за собівартістю, що складається з ціни її придбання, комісійних винагород, податків, зборів та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням фінансової інвестиції. Якщо придбання фінансової інвестиції здійснюється шляхом обміну на цінні папери власної емісії, то собівартість фінансової інвестиції визначається за балансовою вартістю переданих цінних паперів.Фінансові інвестиції, набуті в обмін на грошові кошти та інші активи, у тому числі внесені до статутного капіталу підприємств, оцінюються за балансовою вартістю переданих активів	НП(С)БОДС 133 «Фінансові інвестиції»
Оцінка на дату балансу	за балансовою вартістю	НП(С)БОДС 133 «Фінансові інвестиції»
Будівельні контракти		
Визнання доходів та витрат	протягом виконання будівельного контракту з урахуванням ступеня завершеності робіт на дату балансу, якщо кінцевий фінансовий результат цього контракту може бути достовірно оцінений	НП(С)БОДС 131 «Будівельні контракти»
Оцінка доходів	Дохід за будівельним контрактом включає передбачену будівельним контрактом ціну, а також суму відхилень, претензій та заохочувальних виплат за будівельним контрактом.Дохід за будівельним контрактом оцінюється за справедливою вартістю активів, які вже отримані або підлягають отриманню	НП(С)БОДС 131 «Будівельні контракти»
Оцінка витрат	Витрати за будівельним контрактом включають:витрати, безпосередньо пов'язані з виконанням даного контракту;загальновиробничі витрати	НП(С)БОДС 131 «Будівельні контракти»
Валютні операції		

Відображення під час первісного визнання	Операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на початок дня дати здійснення операції (дати визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат). Операції з безготівкових розрахунків в іноземній валюті можуть відображатися суб'єктом державного сектору у валюті звітності у сумі, визначеній в документах банку, з урахуванням особливостей застосування банком валютного курсу на дату здійснення операції, у разі якщо це не суперечить вимогам податкового і митного законодавства в частині застосування валютного курсу	НП(С)БОДС 130 «Вплив змін валютних курсів»
Перерахунок авансу	Сума авансу (попередньої оплати) в іноземній валюті, надана іншим особам за розрахунками з придбання немонетарних активів (необоротних активів, запасів тощо), отримання робіт і послуг, при включенні до вартості цих активів (робіт, послуг) перераховується у валюту звітності із застосуванням валютного курсу на початок дня дати сплати авансу. У разі здійснення авансових платежів в іноземній валюті постачальникові частинами та одержання частинами від постачальника немонетарних активів (робіт, послуг) вартість одержаних активів (робіт, послуг) визнається за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів, виходячи з послідовності здійснення авансових платежів. Сума авансу (попередньої оплати) в іноземній валюті, одержана від інших осіб за розрахунками з надання послуг (виконання робіт), постачання немонетарних активів, при включенні до складу доходу звітного періоду перераховується у валюту звітності із застосуванням валютного курсу на початок дня дати одержання авансу та на кінець дня звітної дати. У разі одержання від покупця авансових платежів в іноземній валюті частинами та надання частинами покупцеві послуг (виконання робіт), постачання немонетарних активів дохід від надання послуг (виконання робіт), активів визнається за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів, виходячи з послідовності одержання авансових платежів	НП(С)БОДС 130 «Вплив змін валютних курсів»
Порядок перерахунку витрат на відрядження	Витрати відрядженого працівника в іноземній валюті, згідно із затвердженим звітом про використання коштів, у сумі виданого авансу, перераховуються у валюту звітності за валютним курсом на початок дня дати отримання авансу	НП(С)БОДС 130 «Вплив змін валютних курсів»
Порядок перерахунку виплат працівникам	Витрати працівника в іноземній валюті, що згідно із затвердженим звітом про використання коштів перевищують суму отриманого авансу, перераховуються у валюту звітності за валютним курсом на початок дня дати затвердження звіту про використання коштів	НП(С)БОДС 130 «Вплив змін валютних курсів»

Порядок перерахунку статтей фінансової звітності	Статті доходів, витрат та руху грошових коштів підлягають перерахунку за валютним курсом на кінець дня дати здійснення операцій, за винятком випадків, коли фінансова звітність закордонного суб'єкта державного сектору складена у валюті країни з гіперінфляційною економікою. Для перерахунку доходів, витрат і руху грошових коштів за кожний місяць може застосовуватися середньозважений валютний курс за відповідний місяць. Середньозважений валютний курс є результатом ділення суми добутків величин курсів Національного банку України та кількості днів їх дії у звітному місяці на кількість календарних днів у цьому місяці	НП(С)БОДС 130 «Вплив змін валютних курсів»
Інвестиційна нерухомість		
Критерій визнання активом	якщо існує ймовірність того, що суб'єкт державного сектору отримає в майбутньому від її використання економічні вигоди або потенціал корисності, та її первісна вартість може бути достовірно визначена	НП(С)БОДС 129 «Інвестиційна нерухомість»
Первісна оцінка	Придбана (створена) інвестиційна нерухомість зараховується на баланс суб'єкта державного сектору за первісною вартістю. Одиницею обліку інвестиційної нерухомості є земельна ділянка, будівля (частина будівлі) або їх поєднання, а також активи, які утворюють з інвестиційною нерухомістю цілісний комплекс і в сукупності забезпечують надходження грошових коштів. Первісною вартістю інвестиційної нерухомості, створеної суб'єктом державного сектору, є її вартість, визначена на дату початку використання інвестиційної нерухомості виходячи із загальної суми витрат на її створення. Якщо придбання інвестиційної нерухомості здійснюється на умовах відстрочки платежу, то її первісною вартістю визнається ціна відповідно до договору	НП(С)БОДС 129 «Інвестиційна нерухомість»
Оцінка після визнання	Первісна вартість інвестиційної нерухомості збільшується на суму витрат, пов'язаних з її поліпшенням (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигід, первісно очікуваних від використання інвестиційної нерухомості. Витрати, що здійснюються для підтримання інвестиційної нерухомості в робочому стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від її використання, включаються до складу витрат звітного періоду	НП(С)БОДС 129 «Інвестиційна нерухомість»

Аналіз представлених поелементних позицій облікової політики бюджетних установ свідчить про незначний рівень варіативності в межах запропонованих підходів, а також, у порівнянні з елементами облікової політики підприємств, очевидним обмеженням самостійності вибору щодо облікових підходів [28]. Так, бюджетна установа самостійно визначає: межу суттєвості, тривалість операційного циклу, ступінь деталізації географічних регіонів виходячи з необхідності розкриття суттєвої інформації, строки використання основних засобів і нематеріальних активів, перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції; а також має альтернативні варіанти щодо оцінки вибуття запасів та, в її межах, визначення періодичності визначення середньої собівартості одиниці запасів (табл. 1). Така обмеженість «облікової свободи» цілком зрозуміла та виправдана з огляду на місце, роль і завдання бухгалтерського обліку бюджетних установ. З огляду на це, вочевидь, інструмент формалізації облікової політики будь-якої бюджетної — Наказ про її облікову політику — в методичній його частині не буде принципово відрізнятись серед інших однойменних Наказів бюджетних установ. З огляду на структуру вказаного нормативного документу внутрішнього коло регламентації, що була запропонована автором у її попередніх роботах, а також зважаючи на аргументацію щодо формування організаційних положень такого Наказу, вочевидь, саме організаційний його сегмент відбиватиме різноманітність підходів. Ідентифіковані та сформовані автором елементи облікової політики бюджетних установ за НП(С)БОДС у подальшій їх реалізації сприятимуть оптимізації бухгалтерського обліку виконання кошторису на практиці.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Презентовані в статті елементи облікової політики бюджетних установ у межах НП(С)БОДС не є сталими і, вочевидь, будуть надалі розвиватись, а також деталізовано розкриватись в інших нормативних документах з бюджетного обліку в цілому, на запит облікової практики в процесі їх опрацювання. Втім, попри обмеженість наявної «облікової свободи», в контексті вже намічених тенденцій щодо переходу від жорсткої регламентації до повного регулювання, доречним і своєчасним буде опрацювання питання розвитку, стимуляції та мотивування професійного судження облікових працівників суб'єктів сектору загального державного управління.

Бібліографічний список

1. Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 № 34 [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=888-2007-%F0.

2. НП(С)БОДС [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id =83023

3. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203 «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі» [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14

4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon.rada.gov.ua

5.*Свирко С.В.* Современные тенденции развития бюджетного учета в Украине // Международный бухгалтерский учет. — № 21(315). — 2014 (июнь). — М.: Финансы и статистика, 2014. — С. 53—66.

6. *Левицька С.О., Кошка К.А.* Результативність перших етапів розвитку реалізації стратегії модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. — 2009. — № 3 (47). — С. 379—387.

7. *Сушко Н.* Реформування бухгалтерського обліку в державному секторі триває / Н. Сушко // Бухгалтерський облік і аудит. — 2009. — № 8-9. — С. 22— 27.

8. *Сушко Н.* Перспективи запровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в держсекторі / Н. Сушко //Балансбюджет. — 2012. — № 4. — С. 2—4.

9. *Сушко Н., Гізатуліна Л.* Реформування системи бухгалтерського обліку в державному секторі // Незалежний аудитор. — 2012. — №6 (липень). — С. 56—57.

10. *Дорошенко О.О.* Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі України і стан її реалізації на сучасному етапі / О.О. Дорошенко // Вісник ЖДТУ / Серія: Економічні науки. — №3(61). — 2012. — С. 43—46.

11. Інформаційне забезпечення управління державними фінансами: [у 2-х т.] (наук.практ. видан.) / за заг. ред. Ф.О. Ярошенка. — К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2010. — Т. 1: Стандартизація бюджетного обліку як інструмент модернізації державний фінансів України / Т. І. Єфіменко, Л.Г. Ловінська, С.В. Свірко, С.О. Левицька та ін. — 2010. — 226 с.

12. *Свірко С.В., Фаріон А.І.* Теоретичні засади бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління // Фінанси, облік і аудит. Зб. наук. праць. — Вип. 21. — К.: КНЕУ, 2013. — С. 310—332.

13. *Безродна Т.* Облікова політика бюджетних установ: проблеми становлення /Т. Безродна // Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — № 8. — С. 27—29.

14. *Писарчук О.В*. Особливості формування облікової політики бюджетних установ/О.В. Писарчук // Зб. наук. праць Кіровоградського національного технічного університету. — 2010. — №18(II). — С. 189—195.

15. *Писарчук О. В*. Послідовність формування облікової політики бюджетної установи [Текст] / О. В. Писарчук, С. В. Жулій // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2011. —№ 3. — С. 151–156.

16. Костишин Н.С., Шмигель О.Є. Облікова політика як елемент системи управління бюджетними установами // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ. Випуск 5. Том 2. — П.: ПДАА. — 2012. — С.150—157.

17. *Писарчук О.В., Кудіна О.М., Тютлікова В.В*. Проблемні аспекти формування облікової політики суб'єкта державного сектору // Технологический аудит и резервы производства — № 1/5(21). — П.: НВП ПП «Технологічний Центр» — 2015. — С.46—50.

18. *Кудіна І., Гладчук О.* Формування облікової політики бюджетних установ: організаційно-методичних аспект [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64 .exe? C21COM=2&I21DBN=UJRN& P21DBN= UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpdetut_eiu_2013_26_39.pdf

19. *Хміль І.Р.* Особливості формування облікової політики бюджетних установ / І.Р. Хміль, В.Є. Швець. [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chembiol/nvnltu /21_9/277_Chm.pdf.

20. *Свірко С.В*. Принципи бухгалтерського обліку як елемент облікової політики бюджетних організацій // Экономические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины. Сб. научн. трудов. — Т. 2. — Донецк: ИЭП НАН Украины, 2000. — С. 364—377.

21. *Свірко С.В.* Первинна організація бухгалтерського обліку бюджетних установ: формування облікової політики // Економіка та підприємництво. Збірник наукових праць молодих учених і аспірантів. Вип. 8. — К.: КНЕУ, 2002. — С. 137—148.

22. *Свірко С. В*. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах: Навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 380 с.

23. *Свірко С.В.* Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація: Монографія. — К.: КНЕУ, 2006. — 243 с.

24. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi? nreg=996-14.

25. *Свірко С.В.* Облікова політика суб'єктів державного сектору: позиції міжнародної теорії та практики // Економічні науки: Серія: Облік і фінанси. — Луцьк, 2009. — С. 68—80.

26. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору: Наказ Мінфін від 23.01.2015 № 11 [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://www.vobu.com.ua/rus/legislations/view/584

27. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Наказ Мінфін від 27.06.2013 № 635 [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://dtkt.com.ua/show/2cid 010244.html

28. Елементи облікової політики [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: http://minfin.com.ua/taxes/-/bo_oblpolitic_elem.html

References

1. Pro zatverdzhennja Strategii' modernizacii' systemy buhgalter-s'kogo obliku v derzhavnomu sektori na 2007-2015 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 16.01.2007 № 34 [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi ?nreg=888-2007-%F0.[In Ukrainian]

2. NP(S)BODS [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=83023[In Ukrainian]

3. Pro zatverdzhennja Planu rahunkiv buhgalters'kogo obliku v derzhavnomu sektori: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrai'ny vid 31.12.2013 № 1203 «Pro zatverdzhennja Planu rahunkiv buhgalters'kogo obliku v derzhavnomu sektori» [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14 [In Ukrainian]

4. Bjudzhetnyj kodeks Ukrai'ny vid 08.07.2010 № 2456-VI [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon.rada.gov.ua [In Ukrainian]

5. Svyrko S.V. Sovremennыe tendencyy razvytyja bjudzhetnogo ucheta v Ukrayne // Mezhdunarodnyj buhgalterskyj uchet. — № 21(315). — 2014 (yjun'). — M.: Fynansы y statystyka. — 2014. — S.53—66. [InUkrainian]

6. Levyc'ka S.O., Koshka K.A. Rezul'tatyvnist' pershyh etapiv rozvytku realizacii' strategii' modernizacii' buhgalters'kogo obliku v derzhavnomu sektori // Visnyk Nacional'nogo universytetu vodnogo gospodarstva ta pryrodokorystuvannja. — 2009. — № 3 (47). — S. 379—387. [InUkrainian]

7. Sushko N. Reformuvannja buhgalters'kogo obliku v derzhavnomu sektoritryvaje / N. Sushko // Buhgalters'kyjoblikiaudyt. — 2009. — № 8-9. — S. 22—27.

8. Sushko N. Perspektyvy zaprovadzhennja nacional'nyh polozhen' (standartiv) buhgalters'kogo obliku v derzhsektori / N. Sushko //Balans-bjudzhet. — 2012. — № 4. — S. 2—4. [In Ukrainian]

9. Sushko N., Gizatulina L. Reformuvannja systemy buhgalters'kogo obliku v derzhavnomu sektori // Nezalezhnyj audytor. — 2012. — №6 (lypen'). — S. 56—57. [In Ukrainian].

10. Doroshenko O.O. Strategija modernizacii' systemy buhgalters'kogo obliku v derzhavnomu sektori Ukrai'ny i stan i'i' realizacii' na suchasnomu etapi / O.O. Doroshenko //Visnyk ZhDTU / Serija: Ekonomichni nauky. — №3(61). — 2012. — C. 43—46. [In Ukrainian]

11. Informacijne zabezpechennja upravlinnja derzhavnymy finansamy: [u 2-h t.] (nauk.prakt. vydan.)/ za zag. red. F.O.Jaroshenka. — K.: DNNU «Akad. fin. upravlinnja», 2010. — T. 1: Standartyzacija bjudzhetnogo obliku jak instrument modernizacii' derzhavnyj finansiv Ukrai'ny / T.I. Jefimenko, L.G. Lovins'ka, S.V. Svirko, S.O. Levyc'ka ta in. — 2010. — 226 s. [In Ukrainian]

12. Svirko S.V., Farion A.I. Teoretychni zasady buhgalters'kogo obliku v sektori zagal'nogo derzhavnogo upravlinnja // Finansy, oblik i audyt. Zbirnyk naukovyh prac'. — Vyp.21. — K.: KNEU, 2013. — S. 310—332. [In Ukrainian]

13. Bezrodna T. Oblikova polityka bjudzhetnyh ustanov: problemy stanovlennja /T. Bezrodna // Buhgalters'kyj oblik i audyt. — 2007. — № 8. — S. 27—29.[In Ukrainian]

14. Pysarchuk O.V. Osoblyvosti formuvannja oblikovoi' polityky bjudzhetnyh ustanov / O.V. Pysarchuk // Zbirnyk naukovyh prac' Kirovograds'kogo nacional'nogo tehnichnogo universytetu. — 2010. — №18(II). — S. 189—195. [In Ukrainian]

15. Pysarchuk, O. V. Poslidovnist' formuvannja oblikovoi' polityky bjudzhetnoi' ustanovy [Tekst] / O. V. Pysarchuk, S. V. Zhulij // Visnyk Sums'kogo derzhavnogo universytetu. Serija Ekonomika. — 2011. —№ 3. — S. 151–156. [In Ukrainian]

16. Kostyshyn N.S., Shmygel' O.Je. Oblikova polityka jak element systemy upravlinnja bjudzhetnymy ustanovamy // Naukovi praci Poltavs'koi' derzhavnoi' agrarnoi' akademii'. Serija: EKONOMIChNI NAUKY. Vypusk 5. Tom 2. — P.: PDAA, 2012. — S. 150—157. [In Ukrainian]

17. Pysarchuk O.V., Kudina O.M., Tjutlikova V.V. Problemni aspekty formuvannja oblikovoi' polityky sub'jekta derzhavnogo sektoru. — Tehnologycheskyj audyt y rezervы proyzvodstva — № 1/5(21). P.: NVP PP «Tehnologichnyj Centr» — 2015. — S.46 — 50. [In Ukrainian]

18. Kudina I., Gladchuk O. Formuvannja oblikovoi' polityky bjudzhetnyh ustanov: organizacijno-metodychnyh aspekt [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-

bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM= 2&I21DBN=UJRN&P21DBN =UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpdetu t_eiu_2013_26_39.pdf [In Ukrainian]

19. Hmil' I.R. Osoblyvosti formuvannja oblikovoi' polityky bjudzhetnyh ustanov / I.R. Hmil', V.Je. Shvec'. [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_9/277 Chm.pdf.[In Ukrainian]

20. Svirko S.V. Pryncypy buhgalters'kogo obliku jak element oblikovoi' polityky bjudzhetnyh organizacij // Эkonomycheskye problemы y perspektyvы stabylyzacyy эkonomyky Ukraynы. Sbornyk nauchnыh trudov. — Tom 2. — Doneck YЭP NAN Ukraynы, 2000. — S. 364—377. [In Ukrainian]

21. Svirko S.V. Pervynna organizacija buhgalters'kogo obliku bjudzhetnyh ustanov: formuvannja oblikovoi' polityky // Ekonomika ta pidpryjemnyctvo. Zbirnyk naukovyh prac' molodyh uchenyh i aspirantiv. Vyp. 8. — K.: KNEU, 2002. — S. 137—148. [In Ukrainian]

22. Svirko S. V. Organizacija buhgalters'kogo obliku v bjudzhetnyh ustanovah: Navchal'nyj posibnyk. — K.: KNEU, 2003. — 380 s. [In Ukrainian]

23. Svirko S.V. Buhgalters'kyj oblik u bjudzhetnyh ustanovah: metodologija ta organizacija: Monografija. — K.: KNEU, 2006. — 243 s. [In Ukrainian]

24. Pro buhgalters'kyj oblik ta finansovu zvitnist' v Ukrai'ni: Zakon Ukrai'ny vid 16.07.1999 № 996-XIV. [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg= 996-14. [In Ukrainian]

25. Svirko S.V. Oblikova polityka sub'jektiv derzhavnogo sektoru: pozycii' mizhnarodnoi' teorii' ta praktyky // Ekonomichni nauky: Serija: Oblik i finansy. — Luc'k, 2009. — S. 68 —80. [In Ukrainian]

26. Pro zatverdzhennja Metodychnyh rekomendacij z buhgalters'kogo obliku dlja sub'jektiv derzhavnogo sektoru: Nakaz Minfinvid 23.01.2015 № 11 [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://www.vobu .com.ua/rus/legislations/view/584[In Ukrainian]

27. Pro zatverdzhennja Metodychnyh rekomendacij shhodo oblikovoi' polityky pidpryjemstva ta vnesennja zmin do dejakyh nakaziv Ministerstva finansiv Ukrai'ny: Nakaz Minfinvid 27.06.2013 № 635 [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://dtkt.com.ua/show/2cid010244.html [InUkrainian]

28. Elementy oblikovoi' polityky [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: http://minfin.com.ua/taxes/-/bo_oblpolitic_elem.html [In Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 13 травня 2015р.

УДК 657

Свирко Светлана Владимировна,
доктор экон. наук, проф., профессор
кафедры учета в кредитных и бюджетных
учреждениях и экономического анали за
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: svs3@ukr.net

Учетная политика бюджетных учреждений как действенный инструмент оптимизации их бухгалтерского учета

АННОТАЦИЯ. Целью данной статьи является раскрытие положений учетной политики в контексте НП(С)БУГС; задачей — определить методические элементы учетной политики в контексте их содержательных составляющих и провести идентификацию каждого при наличии как одно-, так и многовариантности учетно-процедурных подходов за ним. В процессе обработки были использованы общенаучные методы познания, а именно: синтез и анализ, дедукция и индукция, моделирование, системно-структурный и абстрагирования. Идентифицированные и сформированные автором элементы учетной политики бюджетных учреждений по НП(С)БУГС в дальнейшей их реализации будут способствовать оптимизации бухгалтерского учета выполнения сметы на практике. В статье сделан вывод о необходимости, в контексте тенденций развития последнего, проработка вопроса профессионального суждения учетных работников субъектов сектора общего государственного управления. Исследование элементов учетной политики бюджетных учреждений будет способствовать развитию как теоретических основ их учета, так и его первичной организации.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: учетная политика, учреждения, бухгалтерский учет исполнения сметы, бюджетный учет, бухгалтерский учет в бюджетных учреждениях, элемент учетной политики методика организация.

UDC 657

Svirko Svitlana Volodymyrivna,
Doctor of Economics,Professor, ProfessorDepartment of Accounting in credit and budget institutions and economic analysis
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: svs3@ukr.net

Accounting policies of budgetery institution as an effectiv instrument to optimizing their accounting

ABSTRACT. The purpose of this article is to outline the provisions of accounting policy in the context of emergency NR(S)APS; goal — to define methodological elements of accounting policy in the context of their content and the identification of components for both single- and multiple accounting and procedural approaches to it. During the processing there were used general scientific methods of knowledge, such as: synthesis and analysis, deduction and induction, modeling, system-structural analysis and abstraction. Author identified and formed elements of accounting policies of budgetary institutions for emergency NR(S)APS to further promote the optimization of their implementation of the budget accounting in practice. The paper concluded the need, in the context of the latest trends, for examination of the professional accounting staff judgment of the general government sector. The research of the elements of accounting policies of budgetary institutions will promote the development of theoretical bases of accounting and its primary organizations.

KEY WORDS: accounting policies, public institutions, accounting of the budget, budget accounting, accounting in budgetary institutions accounting policy element method organization.

УДК 338.43.01 (477)

Єранкін Олександр Олександрович,
д.е.н., професор кафедри економіки агропромислових формувань
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, пр-т Перемоги, 54/1)
e-mail: yerankin@kneu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Стаття присвячена методичним проблемам аналізу маркетингового середовища агробізнесу в нових геополітичних умовах. Пропонується уточнити категорійний апарат, який допомагає вимірювати і визначати межі маркетингового середовища, оцінити вплив на агробі-

знес політичних ризиків, глобальних споживчих трендів, а також урахувати особливості діяльності в умовах глобалізації під час здійснення оцінки бізнес-середовища. У написанні статті використовувався діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних явищ, зокрема, методи наукової абстракції, інституційно-еволюційний, індукції та дедукції. Основним висновком статті є визначення обов'язковості вивчення впливу глобалізації та світових споживчих трендів під час аналізу маркетингового середовища агробізнесу в Україні. Головна цінність — розширення і зміна формату традиційних підходів до здійснення аналітичної роботи. Практичним значенням для підприємств агробізнесу є те, що вони повинні докорінно змінювати принципи розробки маркетингових стратегій з урахуванням трансформації маркетингового середовища під впливом глобального капіталу та особливостей лобістської діяльності фінансово-промислових груп в Україні.
Ключові слова: маркетингове середовище, кон'юнктура ринків, маркетингові дослідження, маркетингові стратегії, агробізнес, глобалізація, аграрна політика, світова продовольча криза.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізація у наш час докорінно змінює головні постулати визначення орієнтирів для ведення бізнесу, у тому числі і в АПК. Дотримання сучасних стандартів ведення бізнесу не можливе без повноцінного використання маркетингу підприємствами АПК. Проте існує проблема невизначеності суб'єктів агробізнесу стосовно ідентифікації бізнес-середовища та аналізу кон'юнктуру ринків, без чого неможливо розробляти ефективні маркетингові стратегії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам ідентифікації маркетингового середовища і кон'юнктури ринків присвячена велика кількість публікацій. Так, можна виділити Котлера Ф., Ламбена Ж.-Ж., Амблера Т., Войчака А.В., Гаркавенко С.С., Голубкова Е.П., Павленка А.Ф., Скибинського С.В., Холленсена С.

Виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Попри велику увагу, яка приділяється зазначеним питанням у науковій літературі, окремі аспекти практичного здійснення дослідження маркетингового середовища агробізнесу потребують удосконалення, враховуючи зміни, які відбуваються під впливом глобалізації. Це, зокрема, стосується проблем аналізу маркетингового середовища підприємств АПК у нових геополітичних умовах ведення бізнесу, а також уточнення категорійного апарату бізнес-середовища.

Формулювання мети і завдання дослідження. Головна мета статті — дослідити проблемні аспекти аналізу маркетингового середовища підприємств АПК в умовах впливу глобалізаційних явищ. Для цього заплановано вирішити такі завдання дослідження: уточнити категорії, які вимірюють і визначають межі маркетингового середовища; уточнити критерії віднесення факторів до складових маркетингового середовища; оцінити вплив на агробізнес політичних ризиків, а також глобальних споживчих трендів, у тому числі спекулятивної складової цін на сировинні товари.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В маркетинговій науці не спостерігається узгодженості щодо інтерпретації його складових. Наприклад, існує як мінімум три варіанти інтерпретації термінів «макросередовище» і «мікросередовище». У першому випадку [1, с. 104-136; 2, с. 157-178; 3, с. 21-28; 4, с. 15-16] під мікросередовищем розуміють суб'єкти, які мають безпосередньо стосуються фірми та її можливостей обслуговувати клієнтів, а під макросередовищем — середовище, яке створюється силами більш широкого плану, що впливають на мікросередовище, залишаючись недосяжними для її прямого впливу. У другому випадку [5, с. 48-51] під мікросередовищем розуміється тільки внутрішнє середовище підприємства, а все інше називається навколишнім бізнес-середовищем з відповідними умовами і силами. У третьому випадку [6, с. 23-26] під мікросередовищем розуміється частина зовнішнього середовища, яке представлене тими суб'єктами, на які може вплинути підприємство; під макросередовищем — інша частина зовнішнього середовища, на яке підприємство не може вплинути.

З метою подолання вказаних невідповідностей ми пропонуємо використовувати такі терміни: *внутрішнє середовище* і *зовнішнє маркетингове середовище*, при чому останнє повинно складатися із *мікро-* і *макрозовнішнього середовищ*.

При цьому до ***внутрішнього середовища підприємств*** належать ті, до яких безпосередньо причетна компанія і які вона може контролювати. До ***зовнішнього маркетингового середовища*** підприємств в такому разі належать всі фактори, які діють поза межами підприємства і які підприємство не може контролювати. При цьому до ***мікрозовнішнього середовища*** належать суб'єкти, на які підприємство може вплинути певним чином: споживачі, клієнти, покупці, конкуренти, постачальники, посередники, контактні аудиторії. До ***макрозовнішнього середовища*** входять фактори економічні, демографічні, політико-правові, соціальнокультурні, природні, географічні, технологічні, тобто такі, на які підприємство, як правило, не може вплинути.

При цьому дискусійним залишається питання віднесення того чи іншого фактора до мікрозовнішнього чи макрозовнішнього середовища. На практиці виявляється, що одні і ті самі фактори можуть бути віднесені до різних груп. Так, великі компанії (транснаціональні, великі агрохолдинги) можуть впливати на уряди окремих країн або зростаються з певними політичними силами і чинять тиск на прийняття законодавчих актів. У такому разі політичні фактори окремої країни можуть зараховуватись до мікрозовнішнього середовища, а до макрозовнішнього — будуть віднесені політичні фактори світового масштабу.

Виходячи зі сказаного вище очевидно, що аналіз кон'юнктури ринку не може бути однаковий для всіх суб'єктів господарювання. Специфіка і масштаб діяльності підприємств, безумовно, впливає на глибину маркетингового дослідження, яке повинне бути підпорядковане відповідності їх стратегічним інтересам.

Специфікою агробізнесу є те, що умови маркетингового середовища підприємств АПК можуть кардинально змінюватись за невеликий проміжок часу. І саме тому обов'язковою умовою є встановлення часових параметрів. З цією метою у дослідженні кон'юнктури аграрних ринків використовують такий термін, як «маркетинговий рік» — період, який починається від активного збирання нового урожаю до початку наступного. Проте в умовах глобалізації компаніям недостатньо орієнтуватися тільки на обставини функціонування внутрішнього ринку. Так, необхідно досліджувати кон'юнктури аграрних ринків країн, які розташовані у Південній півкулі земного шару і де, відповідно, інші межі маркетингового року.

Перед початком проведення маркетингового дослідження кон'юнктури ринку компанії, як правило, виконують попередній аналіз загального маркетингового середовища, оскільки ще на даному етапі можливі варіанти прийняття рішення входження чи не входження на даний ринок. Наприклад, хрестоматійною у світовій практиці є оцінка «індексу біг-маку», яку використовують навіть як альтернативу визначення обмінного курсу національних валют до долару США [7, с. 192]. Слід також обов'язково враховувати політичні ризики, оскільки влада в Україні вважає за нормальне явище практику директивного впливу на учасників ринкових відносин (раптова заборона експорту, тиск на виробників з метою зниження цін тощо). Тому цілий ряд товарних продуктових груп дістали назву політичних.

Слід виокремити проблему чіткого вимірювання ринків, адже знання розмірів ринку дозволяє керівництву компаній отримати об'єктивну оцінку ринкової ситуації, побачити можливості для розвитку підприємства, визначити свої позиції стосовно конкурентів, спланувати обсяги виробництва та продажів.

Проте в Україні точне вимірювання розмірів ринків продукції АПК вкрай ускладнене. Перш за все слід звернути увагу на методологічні і термінологічні розбіжності. Так, не спостерігається єдиної думки про такі категорії, як «місткість», «потенціал», «розмір» і «обсяг» ринку. При цьому слід зауважити, що місткість ринку — це максимально можливий обсяг реалізації товару за конкретний період часу за певної ринкової ситуації і рівня цін на даний товар, а розмір (об'єм) ринку — це реальні продажі товару на даному ринку у визначений період. Необхідність такого розмежування очевидна, адже неможливо всіх потенційних споживачів змусити придбати конкретний товар або вони просто не можуть цього зробити, хоч і мають бажання. Тому місткість ринку використовується переважно для того, щоб скласти уявлення про його потенціал (у стратегічному плануванні), а розмір (обсяг) ринку використовується для тактичної маркетингової діяльності.

Особливої уваги у дослідженні кон'юнктури аграрних ринків слід приділяти змінам у характері і традиціях споживання, які відбуваються під впливом глобалізації. Може виявитися, що традиційні підходи до визначення параметрів ринку будуть неефективними. Так, наприклад, дискусійним, на нашу думку, є використання у розрахунках місткості ринку рівня споживання на душу населення на основі раціональних (науково обґрунтованих) норм споживання, які встановлюються провідними медичними установами країн. Їх перевагами є те, що вони розраховані на основі глибокого наукового підходу з урахуванням досягнення оптимального (на час розробки) раціону харчування людини.

Проте, на нашу думку, використовувати ці норми споживання треба обмежено — для встановлення певних меж потенціалу ринку, а для більш точних розрахунків треба брати до уваги зміни, які відбуваються у розрізі окремих сегментів ринку. Це пояснюється тим, що вказані норми споживання розроблялися в основному ще за радянський період і були адаптовані під тогочасні традиції споживання.

Глобалізація останнім часом викликала відчутні зміни в Україні, адже такі процеси не лише розмивають кордони і стирають відмінності між країнами, але й призводять до взаємопроникнення культур. Відбуваються суттєві зміни у традиціях і культурі споживання окремих продуктів харчування.

Наприклад, в Україні істотно змінилася культура споживання молочних продуктів. Так, експерт ІКАР Т. Рибалов вважає, що до рівня споживання кінця 1980-х років ми вже не повернемося, навіть за зростання доходів споживачів [8]. На нашу думку, це можливо зробити за умови використання маркетингових бюджетів на просування молока як товарної категорії. Наприклад, як це зробили американські виробники молока, коли в США стало відчутним падіння споживання молока. Тоді місцеві молочники об'єдналися і провели кампанію «Got Milk?», що значно збільшило споживання молочної продукції [9].

Для більш точного обчислення параметрів ринків товарів АПК ми пропонуємо розрахувати середньодушове споживання в розрізі окремих сегментів ринку, а для визначення місткості ринку використовувати середньозважені показники. При цьому крім використання медичних норм споживання слід проводити аналіз споживання на основі досвіду минулих років (економічно благополучних), а також на основі порівняння із ринками інших країн.

При аналізі маркетингового середовища підприємств АПК варто прискіпливо слідкувати за рівнем впливу глобальних світових проблем на економічні процеси в галузі. Від середини першого десятиріччя XXI сторіччя спостерігається різке зростання світових цін на продовольство. Крім об'єктивних причин продовольчої кризи (глобальні змін клімату, збільшення виробництва біопалива, збільшення населення в світі), слід обов'язково вказати на *спекулятивну складову* у стрімкому підвищенні цін на сировинні товари. Це особливо важливо у контексті формування ефективної інституціональної структури розвитку агробізнесу в Україні. Штучне роздування «продовольчої бульбашки» створить умови для приходу в цей бізнес компаній, які ставлять за мету швидке одержання надприбутків, і в разі, коли спекулятивний тренд спаде, аграрний сектор може відчути швидкоплинний відтік капіталів.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напряму. З метою більш ефективної роботи з аналізу маркетингового середовища агробізнесу в Україні слід максимально враховувати вплив на економіку АПК України глобалізаційних явищ. Для цього не слід розглядати кон'юнктуру аграрних ринків України без урахування впливу кон'юнктури світових ринків. Необхідно слідкувати за ефективністю аграрної політики в Україні, адже компанії часто зазнають політичних ризиків. Постає проблема чіткого розмежування маркетингових категорій і чіткого вимірювання ринків. Особливої уваги під час здійсненні дослідження кон'юнктури ринків варто приділяти змінам у традиціях споживання, які відбуваються під впливом глобалізації.

Таким чином, вплив глобалізації на розвиток агробізнесу в Україні набуває концентрованого характеру, що вимагає докорінної перебудови концептуальних основ маркетингової політики підприємств АПК, зокрема застосування ними сучасних концепцій маркетингу та адаптації свого бізнесу до світових стандартів.

Бібліографічний список

1. *Котлер Ф.* Основы маркетинга / Котлер Ф. — М. : ИД Вильямс, 2005. — 656 с.

2. *Скибінський С.В.* Маркетинг / Скибінський С.В. — Ч. 1. — К. : КНЕУ, 2005. — 568 с.

3. *Куденко Н.В.* Стратегічний маркетинг / Куденко Н.В. — К. : КНЕУ, 2006. — 152 с.

4. *Голубков Е.П.* Основы маркетинга / Голубков Е.П. — М. : Финпресс, 1999. — 656 с.

5. *Павленко А.Ф.* Маркетинг / Павленко А.Ф., Вовчак А.В. — К. : КНЕУ, 2003. — 246 с.

6. *Гаркавенко С.С.* Маркетинг / Гаркавенко С.С. — К. : Лібра, 2002. — 712 с.

7. *Холленсен С.* Глобальный маркетинг / Холленсен С. ; [пер. с англ. Е. Носова, К. Юрашкевича]. — Минск : Новое знание, 2004. — 832 с.

8. Доля молочных продуктов в рационе россиян в ближайшей перспективе значительно сократится [Електронний ресурс] // институт конъюнктуры аграрного рынка. — Режим доступу : http://www.rosinvest.com/news/46477/.

9. *Куликов П.* Союз молока и рыбы [Електронний ресурс] / П. Куликов // Секрет фирмы. — 2007. — 6 марта. — Режим доступу : http://www.sostav.ru/articles/2007/03/06/ko3/#.

References

1. *Garkavenko S.S.* Marketing [Marketing]. — Kyiv : Libra, 2002. — 712 p. [In Russian].

2. *Golubkov E.P.* Osnovy marketinga [Fundamentals of Marketing]. — M. : Finpress, 1999. — 656 p. [In Russian].

3. Dolya molochnykh productov v ratcione rossian v blizhayshey perspective znachitelno sokratitsya [The share of dairy products in the diet of Russians in the near future decline significantly] [Електронний ресурс] // Institute Konyunktury Agrarnogo Rynka. — Режим доступу : http://www.rosinvest.com/news/46477/. [In Russian].

4. *Kotler F.* Osnovy marketinga [Fundamentals of Marketing]. — M. : ID Williams, 2005. — 656 p. [In Russian].

5. *Kudenko N.V.* Strategichnyi marketing [Strategic Marketing] / Kyiv.: KNEU, 2006. — 152 p. [In Ukrainian].

6. *Kulikov P.* Souz moloka I ryby [Union of milk and fish] [Електронний ресурс] / Secret firmy. — 2007. — 6 marta. — Режим доступу : http://www.sostav.ru/articles/2007/03/06/ko3/#. [In Russian].

7. *Pavlenko A.F.* Marketing [Marketing]. — Kyiv : KNEU, 2003. — 246 p. [In Ukrainian].

8. *Skybinskyi S.V.* Marketing [Marketing]. — Ч. 1. — Kyiv : KNEU, 2005. — 568 p. [In Ukrainian].

9. *Hollensen S.* Globalnyi marketing [Global Marketing] / [per. s engl. E. Nosova, K. Yurashkevich]. — Minsk: Novoe znanie, 2004. — 832 p. [In Russian].

Стаття надійшла до редакції 20 червня 2015р.

УДК 338.43.01 (477)

Еранкин Александр Александрович,
д.э.н., профессор кафедры экономики
агропромышленных формирований
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, пр-т Перемоги, 54/1)
E-mail: yerankin@kneu.edu.ua

Особенности анализа маркетинговой среды агробизнеса Украины в условиях глобализации

Аннотация. Статья посвящена методическим проблемам анализа маркетинговой среды агробизнеса в новых геополитических условиях. Предлагается уточнить категорийный аппарат, который помогает измерять и определять границы маркетинговой среды, оценить влияние на агробизнес политических рисков, глобальных потребительских трендов, а также учесть особенности деятельности в условиях глобализации при оценке бизнес-среды. При написании статьи использовался диалектический метод познания и системный подход к изучению экономических явлений, в частности, методы научной абстракции, институционально-эволюционный, индукции и дедукции. Основным выводом

статьи является определение обязательности изучения влияния глобализации и мировых потребительских трендов при осуществлении анализа маркетинговой среды агробизнеса в Украине. Главная ценность — расширение и изменение формата традиционных подходов к осуществлению аналитической работы. Практическим значением для предприятий агробизнеса является то, что они должны в корне менять принципы разработки маркетинговых стратегий с учетом трансформации маркетинговой среды под влиянием глобального капитала и особенностей лоббистской деятельности финансово-промышленных групп в Украине.
Ключевые слова: маркетинговая среда, конъюнктура рынков, маркетинговые исследования, маркетинговые стратегии, агробизнес, глобализация, аграрная политика, мировой продовольственный кризис.

UDC 338.43.01 (477)

Yerankin Oleksandr Oleksandrovych,
Doctor of Sciences (Economic),
Professor of the Department of Agribusiness Economics,
Kyiv national economic university named after Vadym Hetman
(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: yerankin@kneu.edu.ua

The features of the analysis of the marketing environment of agribusiness of Ukraine in the conditions of globalization

ABSTRACT. The article is dedicated to the methodical problems of the analysis of the marketing environment of agribusiness in new geopolitical conditions. It is proposed to clarify the categorical gear that helps to measure and indicate the bounds of the marketing environment, to estimate the impact of political risks and global consumer trends on agribusiness, and take into account the peculiarities of the activity in the context of globalization during the estimation of business environment. The system of general scientific and special methods, including dialectical method and system approach for the investigation of economic phenomena, was used in the article. Particularly, the scientific abstraction, institutional and evolutional, induction and deduction methods were applied. The main conclusion of the article is the determination of obligation of studying of the impact of globalization and global consumer trends during the estimation of the marketing environment of agribusiness in Ukraine. The main value of the article is the expansion and reformatting of traditional approaches to the implementation of analytical work. The practical value for the agribusiness enterprises is that, that they must fundamentally change the principles of the development of marketing strategies according to the transformation of the marketing environment under the impact of the global capital and the peculiarities of the advocacy activity of financial and industrial groups in Ukraine.
KEY WORDS: marketing environment, conjunctures, marketing researches, marketing strategies, agribusiness, globalization, agricultural policy, global food crisis.

Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр. / [відп. ред. А. М. Мороз]. 2015. Випуск 1 (25). 1—304.